81.488.

OPERACIJE U JUŽNOJ ITALIJI

MALA VOJNA (15) BIBLIOTEKA

81.488

MALA VOJNA BIBLIOTEKA

CENTRALNA BIBLIOTEKA JNA
BEOGRAD

OPERACIJE U JUŽNOJ ITALIJI

15

BEOGRAD
1953

Naslovi u originalu:

SALERNO
American Operations from the Beaches
to the Volturno
(9 September — 6 October 1943)

From the
VOLTURNO
to the Winter Line
(6 October — 15 November 1943)

Fifth Army
at the
WINTER LINE
(15 November 1943 — 15 January 1944)

Copyright: Historical Division War Department Washington, D. C.

Preveo
Linara Toma
major JNA

UREĐIVAČKI ODBOR „MALE VOJNE BIBLIOTEKE“

General-major *Janković Blažo*, general-major *Urošević Sredoje*, general-major *Kolb Vekoslav*, general-major *Popović Branko*, general-major *Đukanović Drago*, pukovnik *Srzentić Špiro*, kapetan I klase *Đurašinović Radomir* (zastupa odgovornog urednika).

I

PREDGOVOR

Vojnik izvršava zadatke pod teškim borbenim okolnostima. On zna i ubeđen je da je njegov zadatak deo opšteg i jedinstvenog plana čiji je cilj pobeda nad neprijateljem, te zato i nema mogućnosti da posmatra borbu iz streljačkog zaklona. Ako bude ranjen i prebačen u pozadinu možda će imati još manje mogućnosti da sazna kakva je bila njegova kao i uloga njegove jedinice u okviru veće jedinice.

„Američke snage u dejstvu" je serija knjiga koju je Ministarstvo odbrane naročito pripremilo kao informacije za ranjenike. Serija će pokazati tim vojnicima, koji su tako verno služili Otadžbini, kakav je bio njihov udeo i udeo njihovih drugova u postignutim pobedama koje služe na čast Armiji SAD.

G. C. Maršal,
načelnik Generalštaba

SALERNO

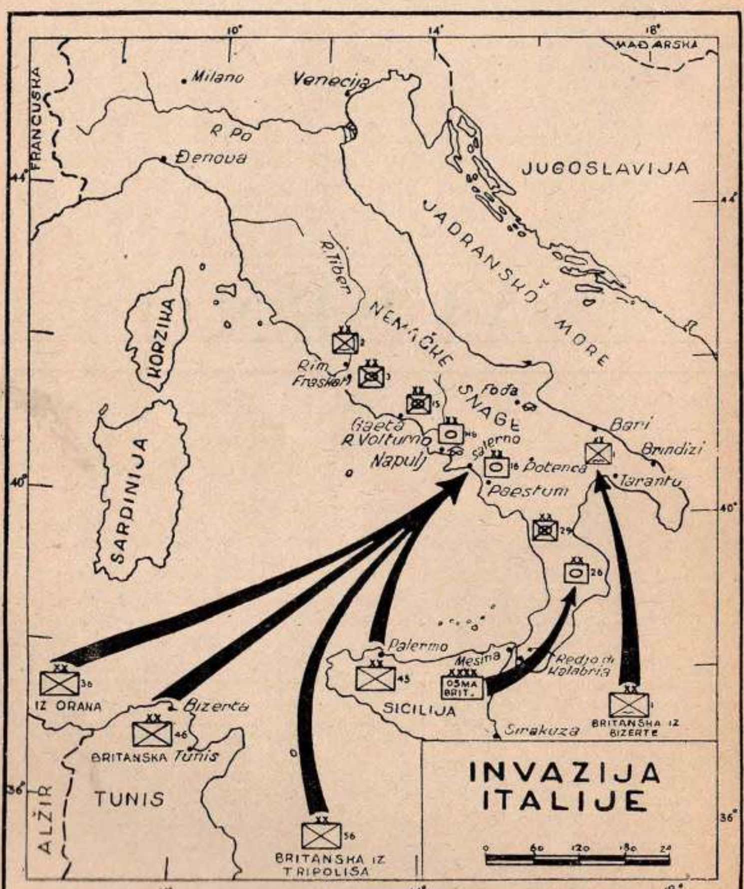

INVAZIJA
ITALIJE
FRANCUSKA
MAĐARSKA
JUGOSLAVIJA
Milano
Venecija
R. Po
Đenova
KORZIKA
SARDINIJA
JADRANSKO MORE
R. Tiber
Rim
NEMAČKE SNAGE
Gaeta
R. Volturno
Napulj
Salerno
Foča
Bari
Brindizi
Potenca
Taranto
Paestum
Palermo
Mesina
SICILIJA
Sirakuza
IZ ORANA
Bizerta
BRITANSKA
Tunis
TUNIS
ALŽIR
BRITANSKA IZ TRIPOLISA
OSMA BRIT.
BRITANSKA IZ BIZERTE

Skica 1

Pripreme za invaziju

Iz Afrike u Italiju

Početkom septembra 1943 godine britanske i američke armije, iskrcavajući se u Južnoj Italiji, izvršile su napad u srce jednog od većih naroda Osovine i stvorile brešu u Hitlerovoj „tvrđavi Evropi“. Posle ove invazije trebalo je da protekne duže vreme pa da Saveznici izbore pobedu. Osovina je bila izbačena iz Afrike maja meseca, kada su britanske i američke armije uništile nemačke i italijanske snage pritešnjene u Tunisu. Posle toga, u borbama koje su trajale 38 dana zauzeta je Sicilija — otskočna daska iz Afrike za Evropu, a 17 avgusta i poslednja nemačka jedinica pobegla je preko Mesinskog Moreuza na italijansko kopno. Trećeg septembra britanska Osma armija prešla je u gonjenju Moreuz i produžila napad uz Apeninsko Poluostrvo. U skladu sa napadom Osme armije, Saveznici su se 9 septembra iskrcali kod Salerna — američka Peta armija — i kod Taranta — britanska 1 vazdušnodesantna divizija. Iskrcavanjem kod Salerna, jake američke snage borile su se u Evropi po prvi put posle 1918 godine.

Još pre no što je počela operacija za Siciliju, saveznički štabovi za kopnene, pomorske i vazduhoplovne snage planirali su invaziju Italije. Pošto jednom čvrsto stanemo na italijansko kopno, možemo se nadati da ćemo u oblasti Sredozemnog Mora obezbediti potpunu nadmoćnost na moru i u vazduhu i osvojiti strategiske tačke i aerodrome za buduće operacije protiv kontinentalne Evrope. Ako Italiju izbacimo iz rata prisilićemo Nemce da se povuku severno od Alpa, ili da u Italiji drže armiju koja bi se inače borila na Ruskom frontu.

Planovi za invaziju Italije

Kada će otpočeti i koliko će trajati invazija zavisilo je od mnogih činjenica koje je bilo teško unapred tačno odrediti. U rano proleće saveznički načelnici generalštabova nisu znali kakav će biti otpor Italijana i Nemaca na Siciliji, niti kako će se razvijati politička situacija u Italiji. Prvi planovi predviđali su napad na „prst“ sa jednovremenim amfibiskim napadom na „članak“ Italije. Međutim, jula i avgusta meseca desile su se izvesne promene kod italijanskog naroda u pogledu raspoloženja za dalje vođenje rata, i one su diktirale smeliju strategiju — napad negde severnije na zapadnoj obali. Posle pada Musolinija, 25 jula, fašistička partija izgubila je uticaj u Italiji, a nova vlada pokazivala je sve jaču želju da se izvuče iz rata. Uporedo sa uspešnim razvojem kampanje na Siciliji, Italijani — vojnici i građani — pokazivali su sve jače znake da su siti rata. Čas za napad na Italiju bio je sazreo.

Iskrcavanje preko Mesinskog Moreuza bilo je povereno britanskoj Osmoj armiji, pod komandom generala Bernarda L. Montgomerija (sk. 1). Da bi se politička i vojna situacija iskoristile u što većoj meri, načelnici savezničkih generalštabova razmatrali su iskrcavanje i drugih snaga na zapadnoj obali severnije od „prsta“. Napulj i Rim bili su pogodni ciljevi, ali bi iskrcavanje u blizini Rima bilo isuviše daleko od vazduhoplovnih baza na Siciliji. Na zapadnoj obali Napulj je imao najbolje pristanište i odlične aerodrome. Zauzimanje pristaništa i aerodroma kod Napulja, koji će poslužiti kao baza za dalje operacije, imala je da izvrši američka Peta armija pod komandom general-potpukovnika Mark V. Klarka. Bilo je predviđeno da se iskrcavanje izvrši otprilike nedelju dana posle prelaza Osme armije preko Moreuza. Sa iskrcavanjem Pete armije kod Salerna iskrcala bi se sa mora britanska 1 vazdušnodesantna divizija kod pristaništa Taranto na „peti“ Italije. Dok bi Osma armija napredovala na zapad i prema centru Italije, vazdušnodesantna divizija prodirala bi na sever duž istočne obale. Jedinice obeju snaga potom bi zajedničkim naporima zauzele važne aerodrome kod Fođe. Ako bi Peta armija mogla odlučno i dovoljno brzo da napreduje ka istoku, uspostavila bi se prepreka preko „čizme“ i neprijateljske snage koje se na jugu brane prema Osmoj armiji bile bi okružene.

Da bi zauzela Napulj, Peta armija mogla je da se iskrca ili oko 40 km severozapadno od grada, u blizini ušća Volturna, ili 65 km jugoistočno od grada na obali zaliva Salerno. Iskrcavanjem u rejonu Volturna trupe bi se našle na otvorenoj ravnici u neposrednoj blizini Napulja ali udaljenije od svojih vazduhoplovnih baza. Podršku bi bilo teže obezbediti jer bi lovci sa aerodroma na Siciliji morali da prelaze do Napulja skoro 320 km, te bi njihovo zadržavanje u rejonu iskrcavanja bilo kratkotrajno. Iskrcavanjem jugoistočno od Napulja stvorile bi se iste teškoće u pogledu udaljenosti od vazduhoplovnih baza. Na kraju, invazione snage ipak su morale da se iskrcaju na uskoj ravnici Salerna iznad koje se uzdižu visoke planine. Ako te trupe ne bi uspele da, takoreći još u prvom naletu, zauzmu prevoje preko ovih planina, neprijatelju bi pošlo za rukom da uspori naše napredovanje i da nam nanese velike gubitke.

S druge strane, zaliv Salerno pružao je najpovoljnije uslove za iskrcavanje (sk. 2). Mornarica je brižljivim izviđanjem ustanovila da obala pruža niz praktičnih prednosti. Kada je vreme lepo, zapljuskivanje talasa o obalu je neznatno. Postepeno smanjivanje dubine vode omogućava transportima prilaz do obale; uzan pojas peska između vode i peščanog nanosa omogućio bi izgradnju izlaznih puteva. Komunikaciske mreže u neposrednoj blizini obale upotrebile bi se za transport trupa i opreme, a zemljište u blizini obale pogodno je za skladišta. Zbog navedenih prednosti izbor je konačno pao na zaliv Salerno.

Usku ravnicu kod Salerna, koja se nalazi između obale i visokog planinskog zida, bilo je potrebno da upoznaju hiljade američkih vojnika. Strmo i stenovito poluostrvo Sorento, sa gradom Salerno u podnožju, pretstavlja severozapadni bastion planinskog zida koji se proteže unutar kopna i u jugozapadnom pravcu u velikom luku izbija kod Agropolija ponovo na more. Od Salerna do Agropolija obala se proteže sa severozapada na jugoistok skoro u pravoj liniji u dužini od 42 km. Ravnica ima oblik polumeseca, uska je na oba kraja, a u centru duž reke Sele široka oko 16 km.

Planina Eboli, koja se uzdiže zapadno i za oko 13 km severno od reke Sele, deli ravnicu na dva dela. Severni deo bio je u zoni dejstva britanskog 10 korpusa, a južni američkog 6 korpusa. Grad Eboli nalazi se na nižim zapadnim padinama istoimene planine. Jugoistočno od grada,

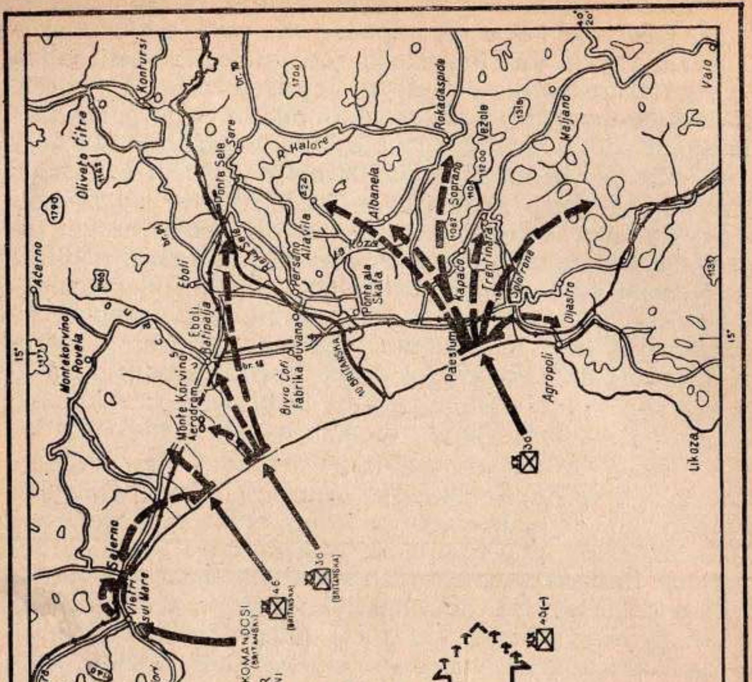

Skica 2

preko doline Sele, uzdiže se planinski lanac sa pravcem protezanja sever — jug. Na severnom kraju lanca, na pola puta do kote 424, nalazi se mala varošica Altavila. Na jugoistočnom kraku lanac se spaja sa planinom Soprano, koja

svojim strmim stenama, visine preko hiljadu metara, nadvišava obalu kod Paestuma. Planine Eboli i Soprano, posmatrane sa izvesne daljine, izgledaju kao da se vertikalno dižu nad ravnicom. Na njihovim zapadnim padinama, koje su izdvojene od planinskog zida, odigrale su se žestoke borbe.

Dve glavne reke, Sele i Kalore, teku kroz ravnicu paralelno oko 12 km i spajaju se na 6,5 km od morske obale. Pre spajanja obe su gazne na nekoliko mesta. Kroz dolinu prolaze dva druma u pravcu sever—jug.

Drum 18*), pored obale i drum 19 koji je služio Nemcima kao glavni put sa istoka, spajaju se kod Batipalje na planinskim padinama severno od Sele. Dve železničke pruge idu skoro istim pravcima kao i navedeni drumovi.

Jedino naselje u ravnici Salerna je Paestum, u čijoj se blizini nalazi stari grčki hram. Batipalja, Eboli, Albanela, Kapaćo i druga sela, oko kojih su vođene žestoke borbe, nalaze se ili u samom podnožju planina ili na njihovim padinama. Ispod brda, koja su pokrivena maslinjacima, prostiru se bašte zasađene pomorandžama i dobro obrađena polja. Američke snage morale su da se probijaju sa obale kroz ravnicu, zatim padinama do planinskih prelaza i dalje do Napulja.

Planovi Pete armije

General Klark je u svojim planovima za Petu armiju predviđao koordinirani napad na obalu Salerna sa dva korpusa — po jedan britanski i američki. Posle ovlađivanja obalom armija bi napredovala u pravcu planina, a potom bi skrenula na severozapad prema Napulju. Reka Sele, koja ravnicu deli na dva dela, predviđena je kao linija razgraničenja između britanskog 10 korpusa levo i američkog 6 korpusa desno. Britanski 10 korpus, pod komandom general-potpukovnika Ričarda L. Mak Kririja, imao je u svom sastavu: 46 i 56 pešadisku diviziju, 7 tenkovsku diviziju**), 2 i 4 komandos i 1, 3 i 4 rendžer***) — bataljon.

*) Saveznici su obeležavali brojevima sve važnije puteve, kako bi se olakšale operacije i saobraćaj na vojišnoj prostoriji. — Prim. prev.

**) Britanska oklopna divizija sastojala se u to vreme iz: izviđačkog bataljona, 3 artiljeriska puka, 1 protivtenkovskog puka;

Bilo je predviđeno da se glavni udar izvede na pravcu 10 korpusa; njegov zadatak bio je da zauzme Napulj. U njegovoj zoni, širokoj skoro 40 km — od Majorija pa duž obale do ušća Sele — najvažniji ciljevi su bili pristanište Salerno, aerodrom kod Montekorvina, Batipalja — veliki železnički i saobraćajni centar — i Ponte Sele kroz koji prolazi drum 19. Za obezbeđenje levog boka zone bila su određena tri rendžer-bataljona i dva bataljona komandosa — svi pod komandom potpukovnika Viljema O. Derbija. Rendžer-bataljoni trebalo je da se iskrcaju kod Majorija i da potom zauzmu široko sedlo Noćera — Pagani, između Salerna i Napulja. Komandosi su imali da se iskrcaju kod Vietri sul Mare, da skrenu na istok duž obalskog puta i zauzmu Salerno. Između 56 divizije i obale 6 korpusa na jugu bio je ostavljen međuprostor širine preko 16 km koji je trebalo zatvoriti čim korpusi krenu od obale. Snage bi se sastale kod Ponte Sele.

Američki 6 korpus, pod komandom general-majora Ernesta J. Dolija, trebalo je da operiše desno od 10 korpusa sa zadatkom da uspostavi mostobran južno od Sele. Pukovske borbene grupe*) 36 divizije (ojačana), pod komandom general-majora Freda L. Vokera, trebalo je da jednovremeno izvrše napad na obalu kod Paestuma, zauzmu visove nad južnim delom ravnice i da sa istoka i juga spreče neprijatelju pokret u ravnicu.

Dopunske snage, kao slobodna rezerva trebalo je da se formiraju iz sastava dveju američkih divizija: jedna ojačana pukovska borbena grupa iz sastava 45 divizije, pod komandom general-majora Troj H. Midltona i jedna ojačana pukovska borbena grupa iz sastava 82 vazdušnode-

---

2 oklopne brigade od po 3 oklopna bataljona i brigade motorizovane pešadije.

Američka oklopna divizija raspolagala je sa: 1 izviđačkim bataljonom, komandama borbenih grupa A i B, komandom diviziske rezerve, 3 tenkovska bataljona i ostalim pomoćnim jedinicama — Prim. red.

***) Rendžeri su američki odredi slični britanskim komandosima. — Prim. prev.

*) U pukovsku borbenu grupu na glavnom pravcu divizije obično ulaze: pešadiski puk, jedan do dva diviziona artiljerije, vod do čete inžinjerije, od čete do bataljona tenkova, a po potrebi sanitetska četa; deo: diviziske izviđačke čete, diviziske čete za vezu, čete za transport i snabdevanje i artiljerisko-tehničke čete. Pukovska borbena grupa koja dejstvuje na pomoćnom pravcu, ili grupa koja se nalazi u rezervi slabijeg je sastava. — Prim. prev.

santne divizije pod komandom general-majora Metju V. Ridžveja. Borbena grupa generala Midltona trebalo je da bude spremna za upotrebu na D-dan*) na ma kom delu prethodno zauzete obale. Posle toga se iskrcavaju: ostatak 45 divizije i 82 vazdušnodesantne divizije, 34 i 3 divizija, 13 artiljeriska brigada, jedna tenkovska divizija, jedan bataljon tenkova i jedinice za podršku.

Jedna američka specijalno formirana pomorska jedinica, pod komandom kapetana Čarlsa L. Endrusa mlađeg, trebalo je da izvrši demonstrativni napad na ušću Volturna, severozapadno od Napulja, da tamo privuče neprijateljske snage i time spreči njihovu upotrebu na pravcu glavnog udara. Bile su izvršene potrebne pripreme za vatrenu podršku sa brodova i iz vazduha, i to sa kopnenih vazduhoplovnih baza, jednog nosača aviona i četiri pomoćna nosača. Pomorske jedinice bile su pod komandom kontraadmirala P. L. Vajena (engleska mornarica). Do zauzimanja pristaništa Napulja iskrcavanje potreba za oba korpusa vršilo bi se na zauzetoj obali.

Plan je bio zbilja smeo. Peta armija trebalo je da D-dana izvrši invaziju Italije sa oko četiri divizije, koje bi se potom udvostručile pridošlim jedinicama. Uspeh je zavisio od toga da li će britanske i američke snage uspeti da uspostave jak mostobran pre no što bi Nemci mogli da se suprotstave jedinicama privučenim sa istoka i juga: General Klark je izabrao 9 septembar za D-dan, a 3.30 za Č-čas**).

Priprema za D-dan

Sa približavanjem D-dana Peta armija je završavala poslednje pripreme za invaziju. Poslednjih nekoliko dana pre invazije, sve pripreme bile su završene: određene su količine tovara predviđenih brodova za svaku jedinicu, izvršene probne vežbe u iskrcavanju, bombardovane neprijateljske komunikacije i putevi za snabdevanje. Pokazalo se da nije bilo dovoljno brodova. Britanski kontingent za ekspediciju već je bio podeljen na dve divizije (56 i 46, u sastavu 10 korpusa), dok je to kod američkih snaga postignuto neposredno pre D-dana. Najpre je bila predviđena

*) Dan utvrđen za početak napada (iskrcavanja). — Prim. prev.
**) Čas utvrđen za početak napada. — Prim. prev.

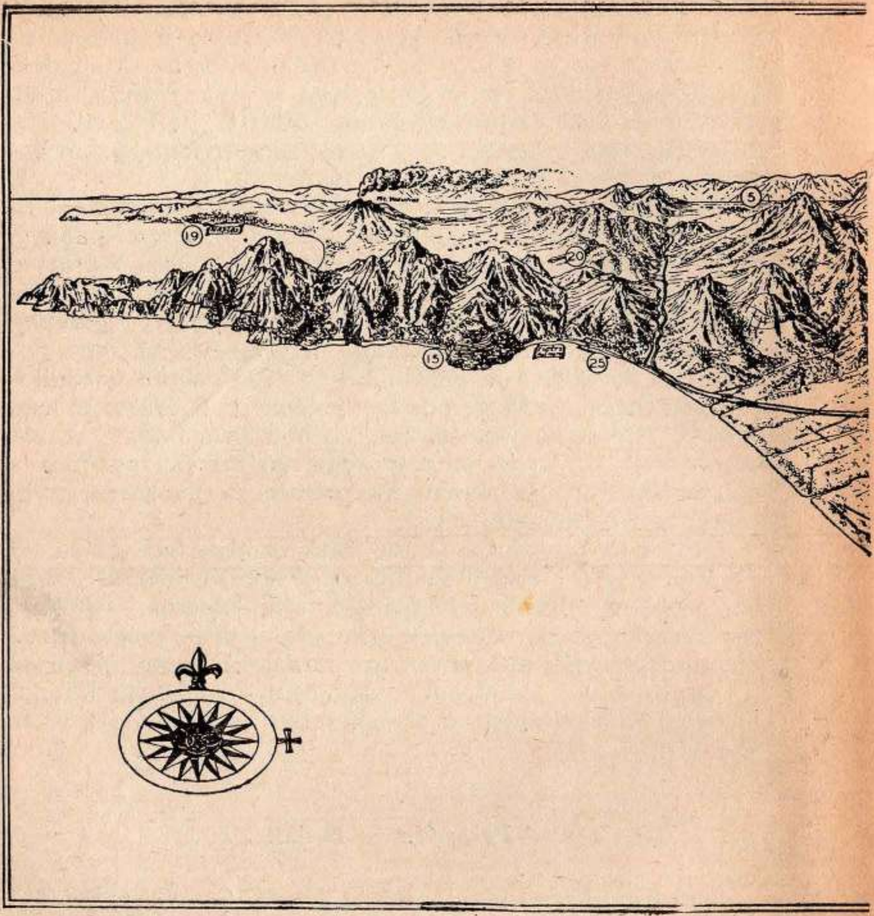

Slika

Panorama bojnog polja Salerno pokazuje obalu, planin… i ravnice
borili

1. Aćerno — 2. Agropoli — 3. Albanela — 4. Altavila — 5. Avelino
difiume — 10. Kaza Vanulo — 11. Kontursi — 12. Eboli — 13. Reka
17. Planina San Ćiriko — 18. Planina Soprano — 19. Napulj — 20.
daspide — 25. Salerno — 26. Reka Sele — 27. Sere — 28. Reka

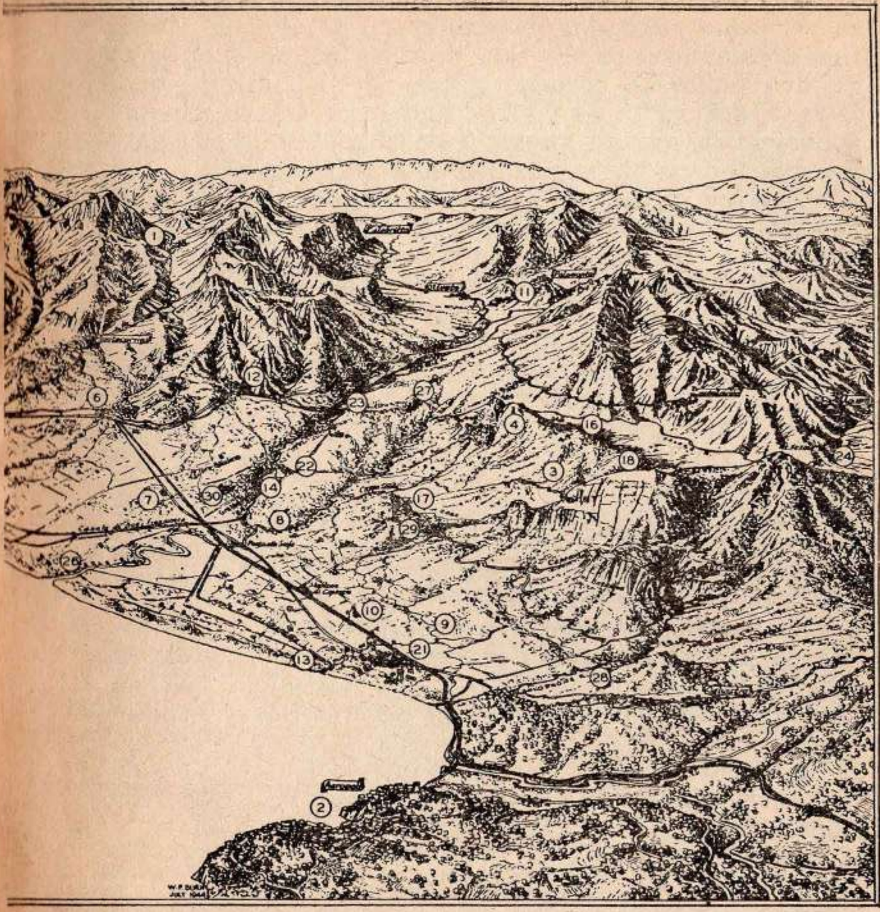

í

gde su se američki vojnici, da bi obezbedili invaziju Zapadne Italije, 28 dana.

— 6. Batipalja — 7. Bivio Ćofi — 8. Reka Kalore — 9. Reka Kapo-Fiumarelo — 14. Gratalja — 15. Majori — 16. Planina del Bosko — Noćera — 21. Paestum — 22. Persano — 23. Ponte Sele — 24. Roka-Solofrone — 29. Tempone di San Paolo — 30. Fabrika duvana

samo 36 divizija, a potom je prikupljeno nekoliko brodova za još jednu pukovsku borbenu grupu 45 divizije. Međutim, ispostavilo se da brodskog prostora ima dovoljno samo za dve pukovske borbene grupe 45 divizije za konvoj D-dana, dok su 3 i 34 divizija morale da čekaju naredne konvoje. Broj vozila i opreme jedinica koje su ušle u sastav konvoja D-dana bio je smanjen do krajnjih granica.

Završne vežbe, koje su imale za cilj da se oficiri i vojnici upoznaju sa uslovima pretstojećeg iskrcavanja, izvodile su se u centrima za obuku u invaziji i rukovanju amfibiskim tenkovima. Britanske jedinice i 36 divizija izvodile su „suva dejstva" na obalama Severne Afrike. 36 divizija, naprimer, izvela je jednu vežbu (pod oznakom „Kauboj") između Por o Pula i Arzeva, oko 50 km istočno od Orana. Obala je bila veoma slična obali kod Paestuma, a 36 divizija je imala ulogu neprijatelja. 45 divizija, već veteran iz jedne amfibiske operacije, izvodila je slične vežbe na obalama Sicilije.

Vazduhoplovne snage počele su sa pripremom za iskrcavanje na nekoliko nedelja pre D-dana. Krajem avgusta bombardovani su važni aerodromi u Južnoj i Centralnoj Italiji, putevi dotura, železničke pruge i putevi koji vode u rejon mostobrana, kao i sam Napulj. Noću 3/4 septembra izvršen je niz vrlo jakih i uspešno usklađenih napada na baze lovaca u blizini Napulja, kod Kapudićina, Kapue i Fođe. Od 15 avgusta do D-dana severoafričke vazduhoplovne snage uništile su 248 aviona na zemlji i oštetile 93. Izviđački avioni patrolirali su duž obale, težeći da otkriju svaku promenu u odbrani duž obale ili u rasporedu trupa.

Na konvojima

Kada je obuka u iskrcavanju bila završena, divizije Pete armije načinile su svoju opremu nepromočivom i ukrcale se na brodove. Savezničke mornarice formirale su tri velika konvoja, koji su plovili iz Orana, Tripolisa i Bizerte raščlanjenim poretkom, s tim da se na D-1 sastanu u Salernskom Zalivu ispred svog cilja (sk. 1). Drugi i treći konvoj trebalo je da krenu iz istih pristaništa i sa Sicilije.

Zapadna pomorska operativna grupa, pod komandom vice-admirala Henrija K. Hjuita (američka mornarica), dobila je zadatak da štiti konvoj i da vatrom brodske artilje-

rije podrži operacije. Ta se jedinica sastojala od severne napadne snage, pod komandom komodora G. N. Olivera (britanska mornarica) i južne napadne snage, pod komandom kontra-admirala Džona L. Hola. Snage za napad na južnom delu fronta, sa ukrcanom 36 divizijom, obrazovale su 8 amfibisku grupu. Jedna američka operativna grupa, pod komandom kontra-admirala Ričarda L. Konolija, koja je zajedno sa britanskom 46 divizijom izvodila vežbe u iskrcavanju u Bizerti, bila je određena da podrži iskrcavanje 46 divizije.

Glavnina američkog konvoja isplovila je iz Orana 5 septembra u 17 časova. Mada su neprijateljski izviđački avioni otkrili njegov polazak, konvoj ipak nije bio napadnut. Ploveći po lepom vremenu, brodovi su prošli zapadni vrh Sicilije i ušli u Tirensko More. Oni su se kretali u četiri kolone sa međusobnim raštojanjem od 1.000 m, a štitile su ih krstarice *Philadelphia, Savannah i Boise* i razarači. Konvoj iz Bizerte, koji je isplovio 6 septembra, napala su 3 neprijateljska aviona 8 septembra u 14 časova, a potom ponovo 10 aviona u 16.50 časova. Jedino je bio uništen jedan desantni čamac za tenkove *(LCT*)*.

Na brodovima konvoja komandanti su izdavali geografske karte i naređenja i detaljno objašnjavali planove iskrcavanja. Vojnici su razgledali male atlase Italije koje su primili odmah posle ukrcavanja. Najuzbudljiviji momenat za sve konvoje bio je kada su 8 septembra u 18 30 časova, primili radio izjavu generala Dvajta D. Ajzenhauera: „Neprijateljstva između SAD i Italije su završena". Starešine jedinica odmah su objasnile zbunjenim vojnicima da će se invazija ipak izvršiti kako je naređeno. Primirje između SAD i Italije bilo je zaključeno još 3 septembra u Sirakuzi. Primajući uslove bezuslovne kapitulacije, italijanska vlada je pristala da preda Saveznicima svoje vazdušne i pomorske jedinice i da svoju Armiju povuče sa okupirane teritorije i fronta u Italiji. Vest o kapitulaciji objavljena je kasnije, jer se težilo da italijanske jedinice

*) LCT (Landing Craft Tank) — ima više tipova koji se, po konstrukciji, bitno razlikuju: posada od 12—13 vojnika; nosivost (navešćemo nekoliko tipova): a) 3 tenka od 40 tona, ili 6 vozila od 25 tona, ili 6 vozila od 16 tona ili 250 tona razne opreme, b) 5 tenkova po 40 tona, ili 10 vozila po 30 tona, ili 300 tona razne opreme; c) 6 tenkova po 40 tona, ili 9 vozila po 30 tona, ili 350 tona razne opreme; dužina 36—70 m; brzina 8—12 čvorova; akcioni radijus 1.125 km — ako se kreće brzinom od 7 čvorova na čas.

11488
CENTRALNA BIBLIOTEKA JNA

budu na položajima do određenog momenta, a kada se ova objavi, Nemci neće imati dovoljno vremena da posednu položaje duž obale. Komandanti su, pak, verovali da će Nemci u tom slučaju uspeti da preuzmu čitavu odbranu i da će pružiti žilav otpor invaziji.

Dvanaest minuta posle izjave generala Ajzenhauera konvoji iz Orana obrazovali su borbeni poredak na udaljenju od oko 32 km od Salerna i krenuli u pravcu mesta prekrcavanja, nekih 13 km bliže obali.

Konvoji iz Tripolisa i Bizerte krenuli su ka mestima prekrcavanja kao što je bilo naređeno. Istoga dana do 20 časova minolovci su već bili u radu (radili su neprekidno 30 časova) čisteći minska polja i obezbeđujući prolaze za transportne brodove i desantne čamce.

U 23.50 časova admiralski brod *Samuel Chase* zaustavio je mašine i postavio se na oko 15 km od obale južno od reke Sele. Transportni brodovi formirali su tri linije; iza njih bilo je još tri linije desantnih brodova i čamaca. Mesec je nestao u 0.57 časova. Prekrcavanje je bilo lakše, ali su teškoće oko navigacije ka obali bile veće. More je bilo mirno, vetar je duvao ka severoistoku, a nebo je bilo skoro čisto. Armada od 450 brodova bila je spremna za Č-čas. Oko 50 i više brodova svih vrsta bilo je spremno za prvi udar. Peta armija jačne 100.000 britanskih i 69 000 američkih vojnika, sa oko 20.000 vozila, bila je spremna za napad na Salerno.

Otpor neprijatelja

Otpor neprijatelja 3 septembra prilikom iskrcavanja Osme armije kod Ređo di Kalabria bio je neznatan, te se moglo zaključiti da „peta Italije“ neće biti uporno branjena. I nemačke i italijanske snage izbegavale su jača angažovanja i, pošto bi izvele obimna rušenja, brzo su se povlačile. Do 8 septembra britanske jedinice napredovale su skoro do polovine „prsta italijanske čizme“. Kada je toga dana uveče bila objavljena vest o bezuslovnoj kapitulaciji, Italijanska armija na jugu prekinula je neprijateljstva, a Italijanska flota isplovila je iz Taranta u savezničke luke i predala se.

Međutim, bilo je potpuno jasno da će iskrcavanje Pete armije kod Salerna izazvati brzu i snažnu reakciju Nemaca.

Očekivalo se da će oni uporno nastojati da spreče ili bar uspore prodiranje unutar kopna koje bi omogućilo otsecanje njihovih snaga koje su se povlačile sa juga. Smatralo se da će se Petoj armiji u rejonu Salerna na D-dan suprotstaviti 39.000 Nemaca, a već D + 3 više od 100.000. Na povoljnim odbranbenim položajima, Nemci će verovatno činiti očajničke pokušaje da zadrže napadača još u ravnici Salerna sve dok njihove jedinice sa juga ne izbegnu opasnost otsecanja. Potom bi Nemačka armija mogla da se povuče ka reci Volturno i da u daljem razvoju operacija, vođenjem manevarske odbrane, nanese savezničkim snagama velike gubitke.

Mada su Nemci posle poraza na Siciliji postavili osam divizija u rejone odakle su mogle brzo da se suprotstave invazionoj armiji na krajnjem jugu, centru ili na severu Poluostrva, ipak je bilo očigledno da su oni očekivali da će se Saveznici glavnim snagama iskrcati na jugu. 16 pancer-divizija*) bila je u rejonu Eboli—Batipalja, gde je prebačena krajem avgusta sa jugoistočne obale Italije u blizini Barija. Divizija *Herman Gering* bila je u ravnici Napulja, a 15 pancer-grenadirska divizija**) verovatno severozapadno u blizini Gaete. Obe jedinice bile su reorganizovane posle velikih gubitaka u ljudstvu i materijalu pretrpljenih na Siciliji. 2 padobranska divizija bila je smeštena u blizini Rima; jedan deo 3 pancer-grenadirske divizije bio je u Fraskatiju, oko 20 km južno od Rima, gde je obezbeđivao štab feldmaršala Keselringa, dok su druge tri divizije bile sasvim na jugu. 1 padobranska divizija obezbeđivala je obalu Jadranskog Mora južno od Barija; 29 pancer-grenadirska i 26 pancer-divizija bile su u Kalabriji, ali, pretežno, bez neposrednog dodira sa Osmom armijom. Od ove tri divizije na jugu, 1 padobranska i 29 pancer-grenadirska učestvovale su u borbama za Siciliju.

U rejonu Salerna, 16 pancer-divizija, zajedno sa italijanskim trupama, branila je obalu od poluostrva Sorento do Agropolija (sk. 2). 7 septembra nemačka komanda, saznavši za primirje, naredila je ovoj diviziji da preuzme odbranu čitave obale. Posle izvršenog iskrcavanja, a na

---

*) Pancer-divizija u to vreme imala je: 1 izviđački bataljon, 2 pancer-grenadirska puka (motorizovana pešadija) 1 tenkovski puk i 1 artiljeriski puk. — Prim. red.

**) Pancer-grenadirska divizija imala je: 1 izviđački bataljon, 3 pancer-grenadirska puka, 1 tenkovski bataljon i 1 artiljeriski puk. — Prim. red.

osnovu prikupljenih podataka, doznalo se da su Nemci postavili artiljeriju i minobacače u polukrug, štiteći ceo obalski rejon. Veći broj velikokalibarskih protivavionskih topova bio je postavljen u rejonu pristaništa Salerna i Montekorvino — Batipalja. U pokretnu odbranu bila je uključena i baterija topova 132 mm postavljena na tri železničke platforme, obično držana na železničkoj pruzi južno od Agropolija. Osmatranje sa takve dominirajuće tačke, kao što je Soprano, omogućavalo je neprijatelju da uspešno gađa Zaliv, obalu i ravnicu. Odbrana na obali i u ravnici nije bila tako dobro organizovana. Nemci su se najviše oslanjali na male grupe zavaravajućih tenkova koje su mogle brzo da izbiju na obalu i da unesu zabunu kod napadača koji se iskrcava. Tanjiraste protivtenkovske mine*) bile su postavljene bez reda na oko 10—15 m od same obale, pa u dubinu do 100 m. Žičane prepreke bile su kružno postavljene oko mnogih mitraljeza koji su mogli da tuku najverovatnija mesta iskrcavanja. Stabla oborenog drveća bila su isprepletana žicom.

8 septembra, borbeni poredak nemačkih snaga u Južnoj Italiji imao je još uvek širok front. Izviđački avioni neprijatelja otkrili su približavanje Pete armije i o tome su bile izveštene sve jedinice; u 16 časova naređeno je nemačkoj 16 pancer-diviziji da bude „spremna za borbu". Ne pretpostavlja se, međutim, da je neprijatelj prebacio ijednu veću jedinicu u rejon Salerna pre savezničkog iskrcavanja — 9 septembra izjutra. Tek tada su zahuktali nemački motori i kolona za kolonom išla je putevima Južne Italije u pravcu ravnice Salerna. Tako je počela prva odlučna bitka za „tvrđavu Evropu".

---

*) Takozvane „Teller" mine. — Prim. red.

D-dan

Prvi časovi na obali

Jedan minut posle ponoći 9 septembra, glasnogovornici na transportnim brodovima pozivali su prve posade čamaca da budu na svojim mestima. Vojnici su niz mreže silazili u desantne čamce. Motori su zaurlali i prvi čamci su krenuli. Ubrzo su čamci, svojim zatupastim prednjim delom, jureći ka određenim mestima, uzburkali mirnu morsku površinu. U mraku neki vozači nisu mogli da pronađu svoje vođe. Prolazi kroz minska polja bili su izrađeni ranije. Međutim, na pravce kretanja čamaca naišla bi s vremena na vreme poneka odrešena mina. Od njene eksplozije dizala se voda u vis i kvasila vojnike i njihovu opremu. Mnogi vojnici dobili su morsku bolest. Pa ipak su desantni čamci *LCM**) i *LCVP***), noseći prve jurišne talase, hitali na istok iza čamaca — vođa u pravcu određene linije za razvoj, koja je bila udaljena oko 5,5 km od obale.

Po naređenju generala K'arka, 6 korpus i 36 divizij: pripremili su svoje planove iskrcavanja. 141 i 142 pukovska borbena grupa (36 divizija) trebalo je da se iskrcaju kao jurišne snage u šest talasa na obalu kod Paestuma,

---

*) *LCM (Landing Craft, Mechanized)* — posada 6 vojnika i 1 oficir na 3 čamca — ima više tipova koji se, po konstrukciji, bitno razlikuju; nosivost — navešćemo nekoliko tipova: a) tenkova i vozila manje težine od 16 tona ukupno, ili 100 vojnika sa opremom; b) 1 laki tenk (13,5 tona) ili 13.500 kg. razne opreme, ili 100 vojnika sa opremom; c) 1 tenk od 30 tona, ili 27.000 kg. razne opreme, ili 60 vojnika sa opremom; dužina 13—17 m.; brzina 7,5—11 čvorova.

**) *LCVP (Landing Craft, Vehicle, Personnel)* — posada 3 vojnika; nosivost: 36 vojnika sa opremom, ili 3.600 kg tereta, ili vozilo od 3 tone; dužina 11,16 m; brzina 9 čvorova; akcioni radijus 164 km.

zatim da izvrše napad u pravcu železničke pruge (oko 2 km od obale), da se reorganizuju u rejonima prikupljanja i da potom pređu u napad na određene ciljeve — planinsko zemljište na oko 16 km od obale (sk. 2). Kada jednom zauzmu dominirajuće visove one će biti u stanju da kontrolišu čitavu južnu polovinu ravnice. 143 pukovska borbena grupa (36 divizija) trebalo je da se iskrca posle prve dve i da bude spremna da smeni i popuni jurišne jedinice na ma kom krilu. Dok bi pešadija dejstvovala na kopno, inžinjeriske grupe bi uređivale obalu za naredna iskrcavanja. Ako se iskrcavanje uspešno i po planu odvija, američki vojnici 6 korpusa obezbediće mostobran od 160 km^2, koji bi obuhvatio planinski luk dužine 40 km — Ponte Sele, Rokadaspide, Agropoli.

Posle tri i po časa od poziva da prve posade čamaca budu na svojim mestima, sve jurišne jedinice sa potrebnim vozilima napustile su transportne brodove. Iza njih su došli čamci sa tenkovima, protivavionskom artiljerijom, vozilima za municiju i teškim naoružanjem. Amfibiska vozila Dukw*) prenosila su laku artiljeriju i protivtenkovske topove zajedno sa posadom. Sa severa, odakle su Englezi gađali obalu na frontu 10 korpusa, čula se potmula tutnjava teške brodske artiljerije. Nebo u blizini Salerna bilo je osvetljeno raketama i požarima na kopnu.

Južno od Salerna 6 korpus izvršio je napad na obalu kod Paestuma bez prethodnog bombardovanja iz vazduha i dejstva brodske artiljerije (sk. 3). Prema planu, četiri rejona iskrcavanja, označena raznobojnim svetlima i daskama, trebalo je da se prostiru južno od Fiumarela za oko 3.200 m. Dužina tako označenih obala bila je: „crvene" 750 m, „zelene“ 450, „žute“ 900 i „plave“ 1.400 m. Međutim, zbog otpora koji je neprijatelj pružio još na početku iskrcavanja, rejoni su bili suženi, a naročito „žuti“ i „plavi“, tako da je svaki bio širine oko 550 m.

Obala kod Paestuma, ispred 6 korpusa, bila je tamna i mirna. Odjednom je jedan jak glas preko glasnogovornika, očigledno iz rejona iskrcavanja sa obale, uzviknuo na engleskom: „Dođite i predajte se“. I naše su jedinice

---

*) Amfibisko vozilo od 2,5 tone, sa 3 diferencijala; posada 1 vozač; nosivost: 25 vojnika sa opremom, ili 12 nosila (postelja) za ranjenike, ili 2.250 kg razne opreme; dužina 9,60 m; brzine na suvu 80 km/č, na vodi 5,5 čvorova; akcioni radijus 640 km, ako bi se vozilo kretalo brzinom od 56 km/č. — Prim. prev.

„došle“. Prvi talas iskrcao se na sve četiri obale tačno u čas-Č, u 3.30.*) Rakete su odmah počele da lete u vis, a neprijateljska artiljerija je dejstvovala na naše vojnike za

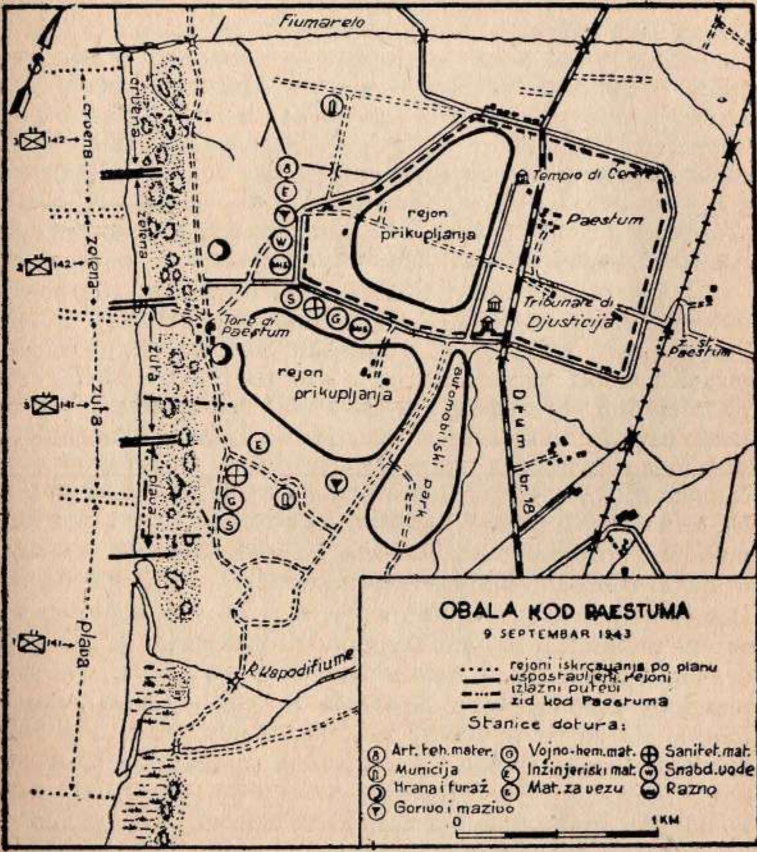

Skica 3

*) Na levom krilu 10 korpusa jedna američka jedinica iskrcala se 20 minuta pre određenog vremena. 4 rendžer-bataljon, koji je dejstvovao sa 1 i 3 rendžer-bataljonom i 2 i 41 britanskim bataljonom komandosa, iskrcao se kod Majorija ne naišavši na otpor. Bataljon je do 3.45 časova obezbedio mostobran. 1 rendžer-bataljon stigao je u Majori u 3.55 časova a 3. u 4 časa. Do 9 časova 1 i 3 bataljon izbili su u brda, na 6,5—9 km od obale, koja nadvišavaju sedlo Noćera—Pagani, dok je 4 bataljon, zauzevši Minori u zoru, produžio napad na zapad u pravcu Amalfija. — Prim. prev.

čitavo vreme — dok su skakali u plićak, približavali se uskom pojasu peska i počeli da napreduju ka rejonu prikupljanja (sk. 2). Levo, kod „crvene“ i „zelene“ obale, 142 pukovska borbena grupa, pod komandom potpukovnika Džona D. Forsajta, prešla je u napad sa zadatkom da izbije na liniju: Ponte Sele — Altavila — Albanela — Rokadaspide — planina Vezole — planina Maljano. Desno, kod „žute“ i „plave“ obale, 141 pukovska borbena grupa, pod komandom pukovnika Ričarda J. Vernera, nailazila je na otpor neprijatelja dok je nastupala ka Vezolu i Maljanu, gde je trebalo da uhvati vezu sa 142 pukovskom borbenom grupom i ka ključnim položajima planinskog luka sve do Agropolija na južnom kraju zaliva Salerno.

Posle časa-Č drugi i treći talas dospeli su do obale u vremenskom razmaku od 8 minuta. Na „crvenoj“ i „zelenoj“ obali, vojnici 142 pukovske borbene grupe su se, puzeći i trčeći, probijali kroz žičane prepreke, između neprijateljskih mitraljeza i tenkova čije su siluete bile nejasno osvetljene raketama. Iza njih artiljeriska zrna padala su u more, stvarajući čitave gejzire, dok su delovi uništenih čamaca plovili po vodi i postepeno se udaljavali od obale. Na levom krilu puka 3 bataljonska borbena grupa, pod komandom potpukovnika Tomasa H. Mak Donalda, morala je da se reorganizuje u visini železničke pruge istočno od Paestuma, da napreduje na sever skoro 5 km, a potom da skrene na istok u pravcu Tempone di San Paolo (k 140). Na desnom krilu puka, 2 bataljonska borbena grupa, pod komandom potpukovnika Samuela S. Grahama, takođe je morala da se reorganizuje na železničkoj pruzi, a potom da napreduje duž reke Kapodifiume i da zauzme isturenu kosu Soprana, severozapadno od k 386. 1 bataljon, pod komandom potpukovnika Geines J. Barona, koji je bio u rezervi od početka napada, iskrcao se posle 2 i 3 bataljona, a zatim se prikupio i poseo jugoistočnu padinu k 140.

Prva teža oruđa 142 pukovske borbene grupe bila su iskrcana u 3.45 časova. 1 i 2 odeljenje minerskog voda protivtenkovske čete bila su takođe iskrcana sa prvim jurišnim talasima. I pored toga što je usled dejstva neprijateljske artiljeriske vatre deo njihove opreme bio uništen, ona su ipak pristupila čišćenju obale od mina i žičanih prepreka. Čim su taj zadatak izvršila, produžila su napredovanje kao streljačka odeljenja.

Oba bataljona prvog ešelona 142 pukovske borbene grupe, na „crvenoj“ i „zelenoj“ obali, bila su prinuđena da povremeno zastanu. Neprijateljski mitraljezi i snajperi dejstvovali su sa Paestumske kule, visoke oko 16 m, i sa dvospratnih zgrada severno od nje. Na severozapadu bataljoni su naišli na sličan otpor. Nemci su bili prikriveni u jednom rasadniku koji je bio zaklonjen peščanim nanosom. Naši oficiri su bili odvojeni od vojnika. I pored svega toga jedinice 2 i 3 bataljona probile su se ka železničkoj pruzi.

U toku prvog časa posle iskrcavanja, vojnik J. S. Džons iz čete E naišao je na oko 50 vojnika iz raznih četa, bez starešina i poveo ih kroz kišu artiljeriske i puščane vatre. I pored toga što su oni uništili nekoliko mitraljeza, na bataljon iz rezerve 143 pukovske borbene grupe, koji se iskrcao između 6.40 i 8 časova, još uvek su dejstvovali neprijateljski mitraljezi i snajperi iz rejona Paestuma. Tehnički vodnik Menjuel S. Gonzales iz čete F otkrio je da jedan top 88 mm dejstvuje sa peščanog nanosa u pravcu našeg desantnog broda. Pošto su mitraljeska trasirna zrna upalila njegov ranac, on ga je skinuo i odbacivši ga od sebe počeo je da puzi u pravcu topa. Kada je došao blizu, bacio je ručne bombe, pobio posadu i upalio municiju.

Na desnom krilu divizije, bataljoni prvog ešelona 141 pukovske borbene grupe iskrcali su se po planu i počeli da se probijaju kroz žičane prepreke i preko minskih polja. Njihov je pokret bio otežan snažnim dejstvom neprijateljskih mitraljeza topova, minobacača i tenkova. Na „žutoj“ obali, na kojoj se iskrcao 3 bataljon, pod komandom potpukovnika Edvarda D. Mak Kola, prva tri talasa, pošto su odmakli od obale oko 350 m, bili su vatrom neprijatelja prikovani za zemlju, i mogli su da napreduju jedino puzanjem. Pa ipak je deo čete L, koji je vodio kapetan Edgar Ford, napredovao u pravcu cilja. Čete I i K nisu mogle da se prikupe i reorganizuju, ali su zato njihovi vojnici napredovali pojedinačno i u grupama od po dva ili tri. Pokušaj da se čete prikupe sprečio je neprijateljski mitraljez koji je dejstvovao iza jednog kamenog zida udaljenog oko 200 m. Vojnik Džems M. Logan, iz čete I, krenuo je sam iz jednog kanala za navodnjavanje, koji je bio udaljen od obale oko 750 m. Napredujući kroz kišu neprijateljskih zrna, ubio je tri Nemca pozadi zida. Potom se, pod ubitačnom vatrom neprijatelja, uputio ka vatrenom položaju mitraljeza, gađajući njegovu poslugu, a kad je

ova počela da beži, preostale vojnike gađao je njihovim sopstvenim mitraljezom.

Prvi bataljon, pod komandom potpukovnika Karlosa S. Smita, iskrcao se oko 450 m južno od„žute" obale. Prva dva talasa uspela su da se odlepe od obale, ali je već prilikom iskrcavanja trećeg otpor neprijatelja bio toliko jak da je bilo odlučeno da se sledeći talasi iskrcavaju nešto severnije. Sa trećim talasom pokušano je da se prebace i tri samohodne haubice 75 mm iz pukovske baterije.*) Desantni čamac koji je prevozio prvu haubicu bio je prinuđen da se vrati, dok je drugu haubicu sa četiri posližioca uništila mina i to pre no što je stupila u dejstvo. Treća haubica, zaštićena peščanim nanosom ubrzo je stupila u dejstvo; vatrom je upravljao poručnik Kler F. Karpenter, a desetar Edgar L. Blekbern posluživao je oruđe. Zaklon je bio brisan mitraljeskom vatrom sa oba krila, ali je haubica uspela, pre no što joj je bila onesposobljena nišanska sprava, da uništi jedan mitraljez i jedan tenk. Poručnik Karpenter je doneo nišansku spravu sa haubice koju je uništila mina. Uz pomoć desetara Blekberna pokušao je da namesti tu nišansku spravu, no kako su obojica bili izloženi vatri neprijateljskog mitraljeza, to je Blekbern bio ubijen, a Karpenter teško ranjen.

U 4.15 neprijateljska vatra bila je veoma jaka. Nekoliko čamaca dobilo je direktne pogotke, te su vojnici bili prinuđeni da sa spremom plivaju do obale. Neki su se brodovi vratili ili promenili pravac i pristali su uz drugi deo obale, ali je većina produžila i iskrcala ljudstvo, topove i opremu. Izvesno vreme nastala je zabuna. Rakete sa neprijateljskih aviona osvetlile su neprirodnom svetlošću obalu i brodove; nebo je bilo išarano trasirnim zrnima. U međuvremenu, izvesni delovi 1 bataljona, na „plavoj" obali, izbili su u blizinu železničkog mosta na reci Solofrone, dok je ostatak bio prikovan za zemlju.

Žbunje i plitki kanali za navodnjavanje bili su jedini zakloni, a njih su upravo i tukli Nemci iz mitraljeza, te smo stoga pretrpeli velike gubitke. Za evakuaciju ranjenika upućen je jedan čamac sa „žute" obale, ali je usput bio potopljen. Zatim su upućena druga dva čamca, ali su bili prinuđeni da se vrate.

Jedinice prvog ešelona i dalje su se iskrcavale. 2 bataljon 141 pukovske grupe, pod komandom majora Nor-

*) Pukovska baterija ima šest haubica. — Prim. red.

mana A. Vebstera, iskrcao se na „žutoj“ obali u 5.30 (50 minuta kasnije) pod istom vatrom kao i prilikom iskrcavanja ranijih talasa. Prolazeći kroz borbeni poredak 3 bataljona i potom skrećući u levo, čete su se postepeno reorganizovale. 1 bataljon je bio otsečen. Pukovnik Verner, došavši na obalu u 5.50 časova sa komandnom grupom pukovske borbene grupe, počeo je da usklađuje napad ostala dva bataljona. Bilo je očigledno da je potrebna još jača vatrena podrška i da se tek onda neprijatelj može odbaciti. Da bi se dobila podrška brodske artiljerije, kapetan Frederik A. But, komandir pukovske baterije, vratio se na obalu da bi našao Alister Sempla, osmatrača brodske artiljerije. Tom prilikom bio je teško ranjen. Potom je pukovnik Verner lično otišao na obalu i pronašao osmatrača. Sempl je više puta pokušao da radijom uhvati vezu sa komandom brodske artiljerije, ali su brodovi bili isuviše udaljeni od obale i stoga je veza bila nemoguća.

Na sve obale, još sa prvim talasima, prebačena su malokalibarska protivavionska oruđa (12,7 mm). Njihov zadatak je bio da privremeno obezbede protivavionsku zaštitu do dovlačenja jačih kalibara. Uskoro posle svanuća amfibiska teretna vozila prebacivala su laku artiljeriju i protivtenkovske topove, a desantni čamci *LCM* protivtenkovsku artiljeriju. Kada je otpor neprijatelja postao jači, prevoženje i upotreba vatrenih sredstava bila je otežana, što se naročito odrazilo kod posluge topova i radiotelegrafista. Poslužioci su bili odvojeni od oruđa, a prevozna sredstva koja su nosila delove opreme bila su često prisiljena da menjaju pravac kretanja. Ali je, i pored toga, iskrcavanje i dalje teklo i vojnici su stupali u borbu.

Između 5.30 i 7.30 časova, 123 amfibiska vozila *(Dukw)* doplovila su na obalu. Ceo 133 artiljeriski divizion od 12 haubica 105 mm bio je prebačen. Jedno vozilo je prevozilo haubicu, 21 metak i odeljenje od 7 vojnika, a ostala su prenosila municiju. Radi lakšeg istovara haubica vozila su bila snabdevena dizalicama. U 8 časova, tj. odmah posle završenog iskrcavanja, vozila su se prebacivala preko peščanog nanosa i tu su istovarena. Municija je bila prebačena do vozila sa haubicama, a vozila za municiju bila su upućena na obalu da pomognu istovar transportnih brodova.

Topovi 151 artiljeriskog diviziona prebačeni su na obalu sa petim i šestim talasom, između 5.55 i 6.15 časova, i odmah su učestvovali u odbijanju jednog tenkovskog na-

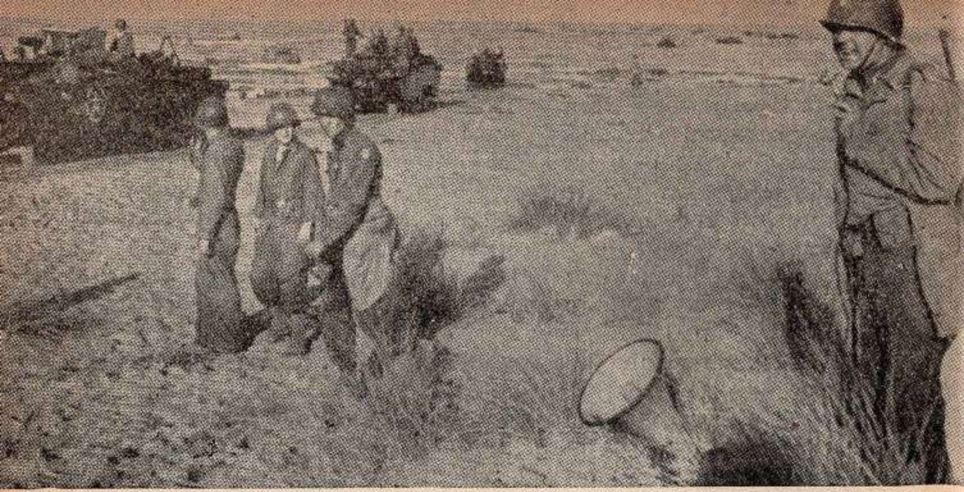

Slika 2

Amfibiska teretna vozila (Dukw) izbijaju na obalu na D-dan. Ova vozila od 2,5 tone prebacivala su artiljeriju koja je uspešno upotrebljavana protiv neprijateljske artiljerije i tenkova. Da bi se smanjilo dejstvo neprijateljske vatre, ona su se kretala i pod zaštitom dimnih zavesa koje je postavljala mornarica.

pada. Sa šestim talasom prebačeni su i tenkovi. Do 6.15 časova svih šest talasa bili su na obali.

U 6.40 časova izvesne jedinice 143 pukovske borbene grupe iskrcale su se na „crvenu" i „zelenu" obalu po predviđenom planu. Zadatak puka je bio da krene dalje od obale, da se reorganizuje u visini železničke pruge, istočno od Paestuma i potom da krene u pravcu raskrsnice puteva južno od k 140, spreman da podrži pešadiju na oba krila. Osnovni zadatak puka bio je da zauzme k 386 i varošicu Kapaćo, oko 5 km jugoistočno, odakle je moguća kontrola puteva koji vode na istok.

Do 8 časova iskrcali su se u četiri talasa — pod jakim dejstvom neprijateljske artiljerije i minobacača — 2 bataljon (pod komandom potpukovnika Čarlsa H. Džonsa) i 3 bataljon 143 puka (pod komandom potpukovnika Džozefa S. Barneta mlađeg). Vojnici su bili rastureni duž obale i teško ih je bilo organizovati. Oni su napredovali ka železničkoj pruzi pojedinačno, po dvojica, ili u manjim grupama. Neprijateljski mitraljezi još uvek su dejstvovali po obali, a snajperi iz kuća, severno od Paestuma, neprekidno

su uznemiravali puk. Na kraju, vojnici su ipak izbili u visini linije za reorganizaciju i bili spremni da krenu u pravcu istaknute kose planine Soprano. U međuvremenu se, iza 2 i 3 bataljona, iskrcao i 1 bataljon, pod komandom potpukovnika Freda L. Vokera mlađeg i krenuo na sever sa zadatkom da obezbedi divizisko komandno mesto kod Kaza Vanula.

Dok su se pešadiski delovi žurno kretali ka peščanom nanosu, inžinjerci su počeli da osposobljavaju rejon mostobrana za saobraćaj i dotur, da prave prolaze kroz žičane prepreke i pronalaze mine. Planom iskrcavanja bilo je predviđeno da ojačani 501 obalski inžinjerski puk (koji je učestvovao u Africi i na Siciliji), pod komandom potpukovnika Rasela S. Ljurensa, podrži bataljone prvog ešelona prilikom iskrcavanja. Na svaki bataljon prvog ešelona bila je određena po jedna inžinjeriska četa; za bataljon u rezervi predviđeno je da se upotrebi na pravcu gde nastane potreba i za odbranu.

Samo veterani mogu tako hladnokrvno da izvršavaju svoje zadatke i da se u isto vreme bore protiv neprijatelja. Poručnik Džordž L. Šumejker, komandir čete D 531 obalskog inžinjeriskog puka, sa jednom malom grupom vojnika iz svoje čete, pošao je u napad na paestumsku kulu, odakle su neprijateljski snajperi dejstvovali u pravcu „zelene“ obale. Uz pomoć nekoliko strelaca, grupa je uništila mitraljeze, pa je čak uspela da prinudi na povlačenje skrivene tenkove iza zgrada Desetar Hauard J. Taker pobio je snajpere. Šumejker je bio ranjen u obe ruke, ali su Taker, tehničar pete klase Natan S. Perlman i vodnik Džon J. Šnajder produžili borbu dok i poslednji Nemac nije bio ubijen ili zarobljen.

Izgradnja izlaznih puteva za inžinjerce je bio jedan od najopasnijih zadataka, jer su buldozeri bili naročito osetljivi i pogodni ciljevi za neprijatelja. Ne obazirući se na zrna koja su se rasprskavala oko njih, tehničar pete klase Nolan D. Grin i vojnik prve klase Klarens F. Tejlor radili su buldozerom na „crvenoj“ obali sve dok jedan top 88 mm nije uništio mašinu a njih pobio. Čak i na „plavoj“ obali, gde je otpor neprijatelja bio do te mere jak da je položaj morao da bude sledećeg dana napušten, inžinjerci su pod dejstvom neprijateljske artiljerije i tenkova sa oko 200 m od obale, izgradili izlazni put pa su se tek onda povukli.

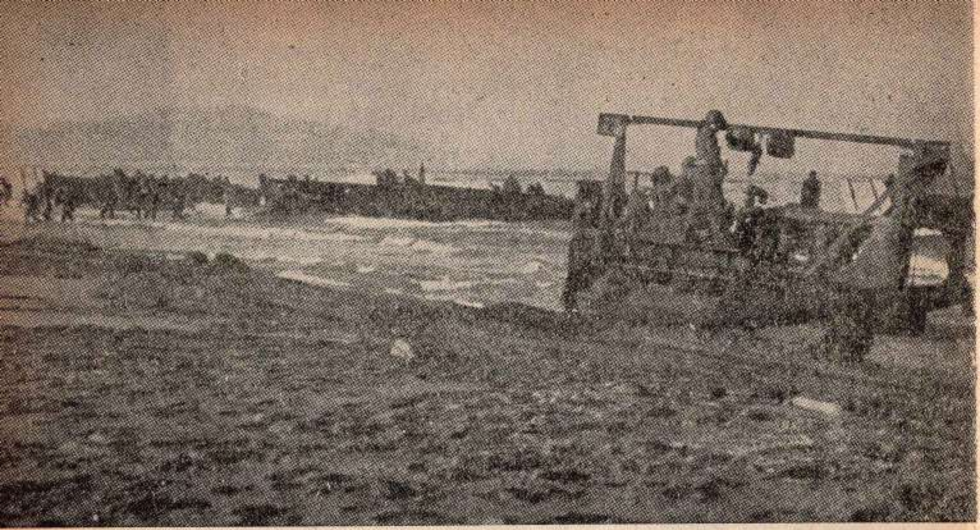

Slika 3

Buldožeri grade puteve na obali za saobraćaj težim vozilima, dok pešadiska ojačanja žure da što pre izbiju na peščani nanos. Rad na pravcima izabranim za izgradnju puteva razvijao se ovim redom: e u e pronalazile mine, potom su buldožeri obavljali svoj deo i na kraju su inžinjerci položili žičane mreže po pesku, što je omogućilo saobraćaj i težim vozilima.

I pored toga što su neki brodovi, zbog jake neprijateljske vatre, bili daleko od obale i što je mnogo radiostanica propalo za vreme iskrcavanja, ipak je 4 pomorsko-obalski bataljon pod komandom kapetana korvete Džemsa E. Volša, uspeo da uspostavi saobraćaj od broda do obale. Obalska odeljenja za kontrolu vatre iskrcala su se i odmah počela da upravljaju vatrom brodske artiljerije. 3 bataljon 142 puka dvaput je u svanuće zahtevao podršku brodske artiljerije protiv tenkova na jugozapadnim padinama kote 140. Vatrom sa *Philadelphia*-e tenkovi su bili uništeni ili prinuđeni da se u neredu povuku. Iskrcavanje 142 puka na „zelenoj“ obali podržao je jedan izviđački čamac (pod komandom poručnika Grejdi R. Keloveja), dejstvujući reaktivnim bacačima. Iskrcavanje su naročito ometali neprijateljski mitraljezi i snajperi prikriveni u lugovima i iza peščanog nanosa. Pred samu zoru, jednice koje su već bile na obali i čamci za podršku postavili su dimnu zavesu, koja je naročito štitila desantna sredstva od vatre artiljerije i mitraljeza.

Nekoliko neprijateljskih aviona uspelo je da se probije kroz vazdušnu odbranu i da bombarduje i mitraljira naše jedinice na obali i na desantnim sredstvima, ali počev od 6.05 časova, kada su se iznad naših glava pojavili prvi lovci, neprijateljska avijacija bila je jako ometana. Štitila su nas četiri različita tipa aviona. A-36 i engleski *Sifajeri* (sa nosača aviona) leteli su na visini između 1800—3.100 m; P-38 između 3.100—4.440 m, a *Sijaferi* i *Spitfajeri* između 4.400—7.000 m. Eskadrile različite jačine, od 6—12 aviona, patrolirale su nad površinom od 25—32 km, a izveštaje o dolasku neprijateljskih aviona dobijale su od kontrolnih čamaca i kopnenih kontrolnih stanica.

Nemci napadaju tenkovima

Još od samog početka iskrcavanja, neprijateljski tenkovi, dejstvujući pojedinačno i u manjim grupama duž obale, otežavali su borbenim grupama da izbiju na određene linije. Međutim, oko 7 časova, Nemci su prešli u napad tenkovskim snagama. Nije poznat tačan plan njihove upotrebe na svim obalama. Jedino se zna da su se Nemci nadali da će uspeti da naše jedinice prikuju za zemlju i unište pre no što zauzmu pogodne položaje na okolnim visovima.

Prvi koncentričan napad tenkovima Nemci su izvršili na „žutu" i „plavu" obalu. U 7 časova oni su sa 15 i više tenkova *Mark IV* (iz 2 pancer-puka 16 pancer-divizije) izvršili napad na bataljone 141 puka, i to odmah posle njihovog iskrcavanja, tako da nisu uspeli ni da se prikupe. Bilo je očigledno da su neki od ovih tenkova stigli sa juga neposredno pre napada, a neki su bili od ranije u neposrednoj blizini rejona iskrcavanja. Na krilima ih je bilo najmanje pet, a u sredini četiri. Njihovo manevrisanje napred i nazad, preko ravnog zemljišta duž pukovskog fronta, štitili su mitraljezi postavljeni iza kamenih zidova debljine 125 sm, i po seoskim zgradama.

Uskoro posle 7 časova, leteća kolona broj dva 36 konjičkog izviđačkog eskadrona*) iskrcala se na „žutoj" obali i pomogla da se odbije napad sedam tenkova *Mark IV* koji su tukli desno krilo. Jedan tenk je bio uništen, a ostali

*) Danas su ovo čisto mehanizovane jedinice. — Konjičke formaciske nazive zadržale su samo iz tradicije. — Prim. red.

su se povukli u voćnjak bresaka, udaljen oko 550 m od obale. U 8 časova četiri tenka pokušala su da se probiju kroz naše levo krilo. Do ovog vremena dve haubice 105 mm, koje su se iskrcale sa šestim talasom, bile su spremne da otvore vatru i uz njihovu podršku pešadija je ponovo uspela da prisili neprijatelja na povlačenje. Dva tenka su se vratila i pokušala napad na centar, ali su ih vojnici Pol B. Volš i Delbert L. Huajt, obojica iz 501 obalskog inžinjeriskog puka, vatrom protivavionskih oruđa primorali da se povuku.

Neprijateljski snajperi i mitraljezi dejstvovali su za čitavo vreme napada tenkova. Na levom krilu, kapetan Hersel A. Adams, operativni oficir 3 bataljona, poveo je jednu grupu vojnika iz čete K protiv neprijateljskih tenkova koji su polazili u napad. Kapetan je bio ranjen i naredio je vojnicima da ga ostave pored obližnjeg kanala i da produže borbu. Oni su uspeli, bar za izvesno vreme, da ometu neprijateljske tenkove. Kasnije, kada su se reorganizovali i povratili, kapetan Adams, izložen njihovoj vatri, poginuo je. Vojnik prve klase Edvard L. Ruki i vojnik Lavern Kauselman, poslužioci mitraljeskog odeljenja čete M, videli su kako se četiri neprijateljska tenka približavaju njihovom položaju. Uzevši bazuku od jednog ranjenog vojnika, oni su se puzeći približili tenkovima na oko 30 m i otvorili vatru. Njihovom vatrom i vatrom ostalih vojnika iz odeljenja tenkovi su odbijeni. Četa L koja je prilično napredovala i izgubila vezu sa bataljonom, uspostavila je radiovezu i upravljala vatrom minobacača, primoravajući tenkove da se povuku nekoliko stotina metara. Poručnik Viljem G. Braun, istureni osmatrač 131 artiljeriskog diviziona, popeo se puzeći na jednu osmatračnicu i uspeo da dobije podršku brodske artiljerije za odbijanje napada tenkova ispred fronta 2 i 3 bataljona.

Na centru fronta 141 puka, vojnici 2 bataljona odbili su pešadiskim naoružanjem napad tenkova. Pukovska istorija ovako opisuje borbu sa tenkovima:

Vojnik prve klase Huan R. Padilja uspešno je upotrebio svoj reaktivni top protiv tenkova, i kada su se oni povukli gonio ih je vatrom i pokretom. Vojnik Menjuel S. Gonzales, približavajući se jednom tenku, bio je primećen i ranjen u noge. Pošto nije mogao da se kreće, preko njega je prešao tenk i zdrobio ga. Vojnik prve klase Tirso F. Kariljo pokušao je da spase Gonzalesa ali umalo da i sam nije

bio pregažen. Vojnik Salomon Santos mlađi, i vojnik prve klase Ebner Karasko... postavili su svoj mitraljez na jedan kameni zid i pod vatrom neprijateljskih mitraljeza uspeli su da odbiju tenkove koji su napadali s fronta. Vojnik Harold B. Biver prišao je neprijateljskom tenku i uništio ga puščanom granatom. Vojnik prve klase Džuan Pruit postavio je svoju automatsku pušku tipa Brauning na kameni zid i gađao je sve dok ga nije otkrio neprijateljski mitraljezac i ubio. Vojnik Rejmon G. Gatierz bio je ranjen dok je otvarao vatru na neprijatelja iz automatske puške Brauning; dva zrna probila su njegov šlem ali on nije bio povređen; tek treće zrno ranilo ga je u ruku. Gatierz, iako ranjen, krenuo je dalje, otkrio jedan mitraljez i ubio nožem mitraljesca. Stariji vodnik Gabriel L. Navaret dobio je zadatak da se provuče do položaja koji treba da zauzme bataljon i da izvesti o jačini neprijatelja, ukoliko na njega naiđe; dok je izveštavao signalnom lampom, mitraljesko zrno ranilo ga je u ruku... Vojnik prve klase Alfredo P. Ruiz, iz Navaretove patrole, prišao je veoma blizu jednom tenku te je došlo do puškaranja između njega i jednog člana posade tenka koji je gađao iz kupole.

Neprijateljski tenkovi ipak nisu uspeli da se probiju kroz borbeni poredak 2 bataljona i da izbiju na obalu. Sedam tenkova, a možda i više, ugrožavali su 2 bataljon sa pravca južno od „plave“ obale. Pet tenkova *Mark IV* triput su prelazili preko položaja čete C i vraćali se, dejstvujući iz mitraljeza. Jedan deo čete B, koji se nalazio na brisanom zemljištu, pretrpeo je teške gubitke. Vodnik Džems A. Huajtejker, komandir voda čete B, ispalio je čitav okvir automata kroz otvore jednog tenka. Bilo je očigledno da je vozač tenka ranjen. Tenk se nesigurno kretao, ali je i dalje dejstvovao i Huajtejker je pao; bio je ranjen u noge. On je ponovo napunio svoj automat i dejstvovao sve dok se tenk nije povukao.

Do podne napad neprijateljskih tenkova bio je priveden kraju. On je bio odbijen uz znatne gubitke po neprijatelja, a uz podršku brodske artiljerije, minobacača i haubica. Odbijanju napada najviše su doprineli pešaci i to svojim naoružanjem. U međuvremenu, pukovsko komandno mesto bilo je prebačeno dalje od „žute“ obale za oko 450 m. Veza je bila uspostavljena sa 2 i 3 bataljonom, ali patrole — zbog dejstva neprijatelja snajperskom, mitra-

ljeskom i artiljeriskom vatrom nisu mogle da dopru do 1 bataljona.

Na severu, glavni napad tenkova na pešadiske borbene grupe izvršen je nešto kasnije nego na grupe 141 puka. Oko 10.20 časova, 13 tenkova *Mark IV* zatutnjalo je sa pravca Batipalje i uputilo se, krećući se između druma 18 i obale, u pravcu komandnog mesta 142 puka kod železničke stanice Kapaćo. U isto vreme putem je dolazilo jedno amfibisko vozilo, vukući haubicu iz 151 artiljeriskog diviziona. Posluga je odmah otvorila vatru, mada je niko nije štitio. Opisi očevidaca su protivrečni, sem u jednom: po završenoj borbi 5 neprijateljskih tenkova bilo je uništeno, a preostali su se povukli.*)

Još jedan napad tenkovima bio je izvršen sa severa u 11 45 časova; u to vreme ljudstvo sa komandnog mesta 36 divizije, koje je bilo u magacinu duvana u Kaza Vanulu, primetilo je kako se približavaju 13 tenkova. Vojnici su se sklonili u rovove duž železničke pruge i pustili ih da priđu blizu. Oko podne tenkovi su otvorili vatru ali je njihov napad bio razbijen bazukama 142 i 143 puka, i dejstvom jedne samohodne haubice 75 mm iz pukovske baterije, dve haubice 105 mm iz 151 artiljeriskog diviziona i jednog protivtenkovskog topa 37 mm iz 36 konjičkog izviđačkog eskadrona. Posluga haubice 75 mm, pod komandom potporučnika Džonan V. Huajtejkera, uništila je 3 tenka. Posluga protivtenkovskog topa 37 mm tvrdila je da je ona uništila dva tenka na otstojanju od oko 150 m. Uskoro, u 13 časova, u istom rejonu izvršen je još jedan napad. U odbijanju napada učestvovale su tri haubice, a od ukupno 10 neprijateljskih tenkova uništeno je tri. Neprijatelj, pokušavajući da se probije na našem levom krilu, izgubio je najmanje 13 tenkova i više nije pokušavao da se sa severa probije ka obali.

Napredovanje borbenih grupa

Pošto je neprijatelj jače tenkovske napade pomerio sa „žute“ i „plave“ obale na sever, 2 i 3 bataljon 141 puka mogli su da krenu od obale i da se oko 10 časova prikupe (sk. 4). Major Vebster prebacio je 2 bataljon preko reke Kapodifiume i da bi završio prikupljanje, zaustavio se na

*) Pretpostavlja se da je dva tenka uništila haubica, dva brdska artiljerija, dok je jedan uništio lovac-bombarder.

oko 300 m od druma 18. Pukovnik Mak Kol prikupio je 3 bataljon duž reke Kapodifiume, na oko 1 km od obale, gde je ostao do ponoći.

U podne, kada je pukovsko komandno mesto prebačeno sa „žute“ obale u unutrašnjost Poluostrva, obala i peščani nanosi bili su još uvek brisani artiljeriskom vatrom. Zbog toga se dalje iskrcavanje opreme i ljudstva vršilo pod vrlo teškim uslovima. Zrna topova 88 mm padala su čak i oko komandnog mesta, ali direktnih pogodaka nije bilo. Suvozemna i brodska artiljerija počele su da ućutkuju neprijateljsku artiljeriju na k 78 i na Kolina San Marko.

Zbog jakog dejstva neprijateljske vatre, 1 bataljon je ostao u toku čitavog dana severno od Solofrone i zapadno od železničke pruge. Čete su pokušavale da se prikupe, ali je neprijatelj odmah otvarao vatru čim bi primetio i najmanje pomicanje trave, žbunja i grana. 2 vod čete D, pod komandom potporučnika Stenlija Šujlera, dejstvovao je sa više inicijative nego ostale jedinice bataljona i uspeo je da uništi nekoliko nemačkih mitraljeza. Čim bi vojnici otkrili neprijateljski mitraljez, približili bi mu se puzanjem i ručnim bombama postizali odlične rezultate. Vatra vrlo dobro ukopanih neprijateljskih mitraljeza i minobacača onemogućavala je patrolama da se probiju do voda i tek sutradan ujutru, D + 1, vod je uspostavio radiovezu sa 1 bataljonom.

Na levom krilu divizije, pukovnik Graham prikupio je u 6.45 časova 2 bataljon 142 puka istočno od železničke stanice Paestum i posle pola časa krenuo u pravcu istoka ka reci Kapodifiume. U blizini Paestuma približavao se neprijateljski tenk čiji je jedan član posade gađao automatom sa otvorene kupole. Jedan strelac ubio je Nemca, a potom je vodnik Džon Mekdžil, iz čete H, skočio na tenk i bacivši ručnu bombu kroz otvor kupole uništio ga. Čitavo pre podne dok je bataljon napredovao duž reke ka severoistoku, neprijatelj je stalno vršio pojedinačne napade tenkovima, a vojnici su se, da bi izbegli vatru, sklanjali u reku.

Na levom krilu puka, 1 bataljon je napredovao ka unutrašnjosti. Čete I i K krenule su na sever drumom 18 i u 7.30 časova izbile na k 140 — njihov početni cilj. Četa L je najpre produžila nastupanje na sever, u pravcu Ponte ala Skafa, ali je, naišavši na vatru mitraljeza i tenkova, bila prinuđena da se vrati i pređe železničku prugu. 1 bataljon u rezervi, zbog neprijateljske vatre i plovećih mina,

iskrcao se sa izvesnim zakašnjenjem. Ipak je u toku dana izbio na jugoistočne padine k 140, ali bez čete B koja je dobila zadatak da najpre uništi neprijateljske odbranbene objekte između „zelene“ obale i reke Sele i da tek posle toga stigne bataljon.

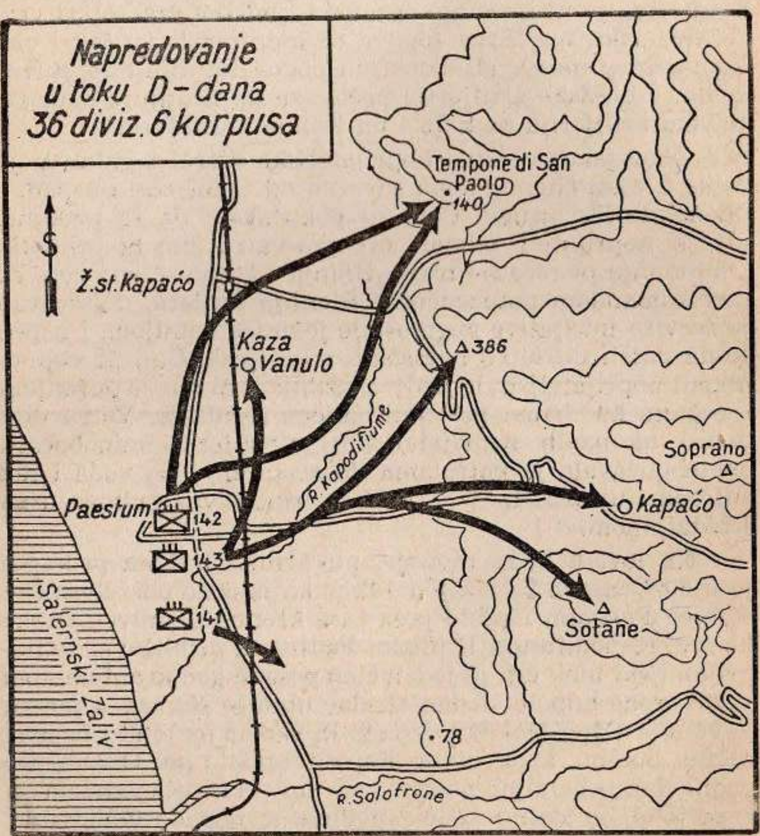

Skica 4

I rezervne jedinice pridate 142 puku iskrcale su se i pripremile za borbu. Njihovo iskrcavanje neprijatelj je ometao mitraljeskom, snajperskom i artiljeriskom vatrom a vršio je i napade tenkovima, bombardovao i mitraljirao iz vazduha. Ali, i pored toga, veći deo njihove artiljerije, tenkova i protivtenkovskih oruđa, bio je iskrcan, a do pada

mraka i prikupljen i organizovan. Brigadni general Džon V. O'Denjel, pomoćnik komandanta 36 divizije, iskrcao se pre podne 1,5 km severno od „crvene" obale i naredio da se tamo organizuje peta obala, nazvana „crveno-severna". 191 tenkovski bataljon (srednji tenkovi), pod komandom potpukovnika Persi H. Perkinsa, posle podne se prikupio i krenuo drumom 18 u pravcu Ponte ala Skafa; njegov zadatak je bio da posedne položaj oko 1,5 km južno od mosta. 645 protivtenkovski bataljon, pod komandom potpukovnika Van V. Pilanda, krenuo je u pravcu rejona gde su tenkovi *Mark IV* ranije imali uspeha potiskujući četu L 142 puka. Ovog puta naši protivtenkovski topovi uništili su četiri tenka. Nemci su zatim porušili most Ponte ala Skafa; to je bio dovoljan dokaz da oni neće više koristiti drum južno od tog mesta.

U toku D-dana, dok je 142 puk na levom krilu napredovao ka koti 140, a 141 puk na desnom krilu nastojao da se prikupi — 143 puk je nastupao širokim frontom. Na „crvenoj" obali i oko Paestuma, 2 i 3 bataljon morali su prethodno da očiste rejon od snajpera i mitraljeza pa da tek onda izbiju u visini železničke pruge radi prikupljanja. 1 bataljon, iskrcavši se kasnije od ostalih, krenuo je na sever, sa zadatkom da obezbedi komandno mesto divizije kod Kaza Vanula. Do 10 časova, pukovnik Martin, komandant 143 pukovske borbene grupe, prikupio je na železničkoj pruzi oba bataljona prvog ešelona. Njihov objekat napada bila je kosa (k 386) koja se od planine Soprano pruža na severozapad i naglo se završava u vidu strme stene iznad raskrsnice puteva koji vode ka Kapaću i Rokadaspide. Planina Soprano najviša u čitavom rejonu, bila je predviđena kao središna tačka za oba krila 36 divizije.

Sa k 386 neprijatelj je mogao da osmatra svaki pokret na obali i u ravnici, jer je tu postavio osmatračnicu, a na stenu tri artiljeriska oruđa; ona su neprekidno dejstvovala na jedinice koje su se iskrcavale, sve dok ih nije uništila brodska artiljerija — drugog dana iskrcavanja posle podne. U 15.30 časova čete 2 i 3 bataljona 143 puka prešle su u napad na kotu 386. Da bi se izbegla opasnost da jedinice koje napadaju na tu kotu budu otsečene, jednoj četi je bilo naređeno da zauzme Kapaćo. Međutim, Nemci su ovo mesto već bili napustili i u 18.15 časova grad je zauzet bez otpora. U međuvremenu je četa F, posle dvočasovne borbe, zauzela kotu 386, a četa K podnožje planine

Slika 4

Iskrcavanje vozila i tenkova. Desno su koturovi žičanih mreža za izradu puteva po peščanom tlu. U sredini su jedinice mediko-sanitetskih bataljona, čije su čete za prikupljanje ranjenika bile na obali već u 4 časa prvog dana iskrcavanja.

Sotane — skoro 5 km jugoistočno od Kapaća. Prvog dana iskrcavanja, do pada mraka, 143 puk je uspeo da zauzme jugoistočne padine Soprana i važan deo puta koji vodi u ravnicu.

Na kraju prvog dana iskrcavanja

Dok je 36 divizija vodila borbu južno od reke Sele, britanski 10 korpus je na levom krilu Pete armije, mada u kritičnoj situaciji, ipak polako napredovao (sk. 2). Neprijatelj je otvorio vatru pre no što su prvi talasi 46 i 56 divizije došli do obale. Saveznički ratni brodovi odmah su otvorili vatru, dejstvujući na prostoriju dalje od obale; međutim, jedinice 64 pancer-grenadirskog puka (16 pancer-divizija) uporno su ostale na svojim položajima. Pre pada mraka 10 korpus, podržan vatrom brodske artiljerije, napredovao je oko 5 km i zauzeo aerodrom kod Montekorvina (zapadno od druma 18) i uputio patrole u pravcu Batipalje. Na levom krilu rendžer-bataljoni su se bez otpora iskrcali u Majori. Komandosi su naišli na izvestan otpor u Vietri sul Mare, ali su ipak uspeli da uspostave mostobran i pro-

duže napredovanje u pravcu Salerna. U toku čitavog dana praktično nije bila uspostavljena nikakva veza između 10 i 6 korpusa; između njih je postojao opasan međuprostor širine oko 16 km.

Uopšte uzev, 10 korpus je prvog dana iskrcavanja postigao značajan uspeh. 36 divizija, bez borbenog iskustva, iskrcala se pod vatrom, savladala organizovanu odbranu na obali i zauzela najbliže objekte. Naše trupe zauzele su ravnicu južno od reke Sele i visove udaljene oko 8 km od obale. Jedino na desnom krilu još nije bio postignut značajan uspeh. Međutim, i tu je pešadija odbila vrlo jake napade i ostala na svojim položajima. Ljudstvo, vozila, artiljerija i oprema i dalje su iskrcavani na obalu, gde su inžinjerci radili i pored toga što su bili izloženi neprekidnoj vatri. Časovi zabune i nereda već su bili prošli. Skladišta su bila razvijena; već su se koristili izlazni putevi; protivavionske baterije bile su na vatrenim položajima, a veza postavljena. 6 korpus je uspostavio mostobran.

Širenje mostobrana

(10—11 septembar)

Mostobran kod Salerna bio je uspostavljen u borbi protiv neprijatelja koji je organizovao odbranu i očekivao napad. Peta armija je krajem prvog dana iskrcavanja kontrolisala uski mostobran duž obale od Majorija do Agropolija, a kao sledeće objekte trebalo je zauzeti dominirajuće visove dalje od obale. Njihovim zauzimanjem Armija bi mogla da zaštiti i proširi mostobran — kao osnovu za napad u pravcu pristaništa i aerodroma kod Napulja.

Na levom krilu Pete armije, gde je neprijatelj koncentrisao svoje glavne snage, 10 korpus je naišao na jak otpor. Pri pokušajima da prodre na istok i sever, neprijatelj je vršio jake pešadiske protivnapade, podržane tenkovima i artiljerijom. Jedino u sredini mostobrana 6 korpus je naišao na slabiji otpor. 36 divizija zauzela je važne visove od Altavile do Oljastra — na južnom i jugoistočnom delu obalskog rejona. Odavde su se neprijateljske snage povukle prvog dana iskrcavanja, pošto tenkovima nisu uspele da spreče invaziju. Ali je 45 divizija (u sredini) naišla na jake neprijateljske snage jugozapadno od Ponte Sele, između reke Kalore i Sele, i njeno dalje napredovanje bilo je potpuno onemogućeno.

Napredovanje 10 septembra

Glavni zadatak 141 pukovske borbene grupe bio je da obezbedi desni bok 6 korpusa zatvaranjem dva glavna puta ka ravnici Salerna — sa juga i jugoistoka (sk. 5), 10 septembra pre svanuća, 2 i 3 bataljon zauzeli su kose u blizini Oljastra koje nadvišavaju drum 18; u toku napada

3 bataljon je potpao pod vatru snajpera i zbog toga sporije napredovao; 2 bataljon je obavio zadatak bez teškoća. 1 bataljon se prikupio noću 9/10 septembra, i sutradan, pošto je zauzeo i poslednje neprijateljske položaje u blizini železničke pruge istočno od „plave“ obale, pripremio se za napad na uzvišice u rejonu Trentinara koje zatvaraju put ka Kapaću i dalje ka ravnici. Posle ovih dugih marševa

Skica 5

uz planinske puteve i strme padine, vojnici 141 puka imali su kratak odmor od 2—3 dana, koji im je omogućio da povrate snagu i da time još više ojačaju borbenu sposobnost Pete armije.

Sa rezervnih položaja u blizini Kapaća, 143 pukovska borbena grupa je, upućivanjem patrola u pravcu istoka i jugoistoka preko gornjeg toka reke Kalore, pomagala u obezbeđenju desnog boka. Patrole nisu primetile nikakve znake neprijateljskog pokreta južno od planine Soprano; napuštena, izgorela i uništena vozila na drumu 18 sve do Oljastra bila su dokaz da se neprijatelj prethodne noći žurno povukao. Tenkovi i artiljerija koji su 9 septembra uznemiravali 141 puk povukli su se sa zadatkom da se koncentrišu u važnije severne rejone.

U centru i na levom krilu 10 septembra bilo je mirno, jer su se jedinice 6 korpusa pripremale da sledećeg dana, sâ zauzetih položaja, izvrše zajednički napad. 179 pukovska borbena grupa 45 divizije počela je da se iskrcava na „plavoj" obali 10 septembra oko 10 časova. Posle završenog iskrcavanja krenula je drumom 18 ka rejonu prikupljanja, u blizini Paestuma. Tu se pripremao napad dolinom između reka Sele i Kalore. Artiljerija 45 divizije — 158, 160 i 189 artiljeriski divizion — iskrcala se u toku dana i posela vatrene položaje uglavnom u rejonu stava reka Sele i Kalore.

U međuvremenu je 142 pukovska borbena grupa krenula radi izvršenja napada na Altavilu i k 424. 10 septembra uzoru, 2 bataljon je napredovao preko ispresecanih padina Soprana, u pravcu Rokadaspide, sa zadatkom da zaštiti desni bok puka. 3 bataljon, kome je bilo naređeno da zauzme Albanelu, krenuo je iz svog rejona prikupljanja u Tompone di San Paolo, a kako su putevi na važnijim mestima bili minirani, to se kretao van njih. Pošto je prešao dolinu Lusa, produžio je uz strme padine ka putu koji vodi grebenom i u pravcu Albanele nailazeći na povremenu mitraljesku vatru. Do 20 časova bataljon je zauzeo Albanelu, savladavši slabiji otpor neprijatelja. 1 bataljon (bez čete B) kretao se na severoistok paralelno sa 3 bataljonom, na levom krilu puka, u pravcu planinskog zemljišta kod Altavile; do mraka bio je udaljen još oko 4 km od kote 424, a podržavao ga je 132 artiljeriski divizion.

Izvedene pripreme u toku 10 septembra omogućile su 6 korpusu da produži napad na severoistok. Drum 19 između planinskog zemljišta kod Sere i Ponte Sele nalazio se u središtu srednjeg dela ravnice (sk. 6). 6 korpus, pošto zauzme ovaj deo puta, mogao bi neprijatelju da onemogući prilaz sa istoka i da mu ugrozi povlačenje drumom 91. Ovaj

put ide preko golih padina severno od reke Sele u pravcu Kontursija, odakle skreće na sever i produžava preko planinskog zemljišta. Planom napada bilo je predviđeno da 179 puk napada Ponte Sele i planinsko zemljište kod Sere, a 142 puk kotu 424, koja dominira ovom prostorijom sa juga.

Neočekivani uspeh kod Altavile

U toku pretstojećih kritičnih dana bitke kod Salerna, sukob se odigrao na kosama kod Altavile (sk. 6). Ovaj dosta široki kompleks, kakav izgleda kada se posmatra iz ravnice, ustvari se sastoji od dve kose — k 424 i k 315 — spojene sedlom. Oko 800 m južno od k 424 odvaja se još jedna kosa; između nje i k 424 nalazi se duboka jaruga. Altavila leži na jugozapadnim padinama k 424.

Kasnije je utvrđeno da su Nemci sa k 424 imali odličnu preglednost: na istok — u pravcu doline gornjeg toka Kalore, na sever — u pravcu koridora između reka Sele i Kalore, i na zapad — u dolinu između Altavile i kose zapadno od reke La Koza i dalje u pravcu mora. Međutim, i pored ovakve preglednosti u pravcu centralnog sektora ravnice Salerna, Nemci nisu mogli da osmatraju niže padine k 424, koje se sastoje od većeg broja kosa između kojih se nalaze pošumljene jaruge. Da bi kosu što uspešnije branio, neprijatelj je umešno koristio raznovrsnost putanja pojedinih oruđa. Tako je, naprimer, na jednoj steni koja je omogućavala najveće polje dejstva u pravcu vrha kose, bio postavljen mitraljez.

Strma, kamena staza, širine oko 2 80 m, sa terasom posle svaka 3 m, bila je jedini prilaz na k 424. Desno od nje nalazi se nekoliko manjih terasastih polja, a na više mesta zaklanja je od ugleda maslinovo i hrastovo drveće.

11 septembra izjutra, 142 pukovska borbena grupa pripremala se da izvrši zadatak koji je postavila divizija — da zauzme kotu 424 i zemljište sve do južno od Rokadaspide. 1 bataljon je u 10 časova, podržan sa dva voda pukovske baterije, pošao u napad sa položaja za oko 1,5 km jugozapadno od Altavile. Prednji delovi ušli su u selo pre podne. Bataljon je nastupao preko kosa širokim frontom: četa B zauzela je uzvišice iznad puta; četa A izbila je stazom na samu k 424, a četa C je zauzela njene južne padine. Sve su čete uputile patrole u pravcu reke Kalore i pripre-

mile se za odbranu. U međuvremenu je 3 bataljon, koji je bio tučen slabijom artiljeriskom vatrom, zauzeo Albanelu i uputio patrole duž grebena. 2 bataljon je takođe imao uspeha i nastupao je duž grebena u pravcu Rokadaspide. Na k 424 i na grebenima u rejonu Albanele i Rokadaspide bilo je mirno; čulo se samo dejstvo artiljerije.

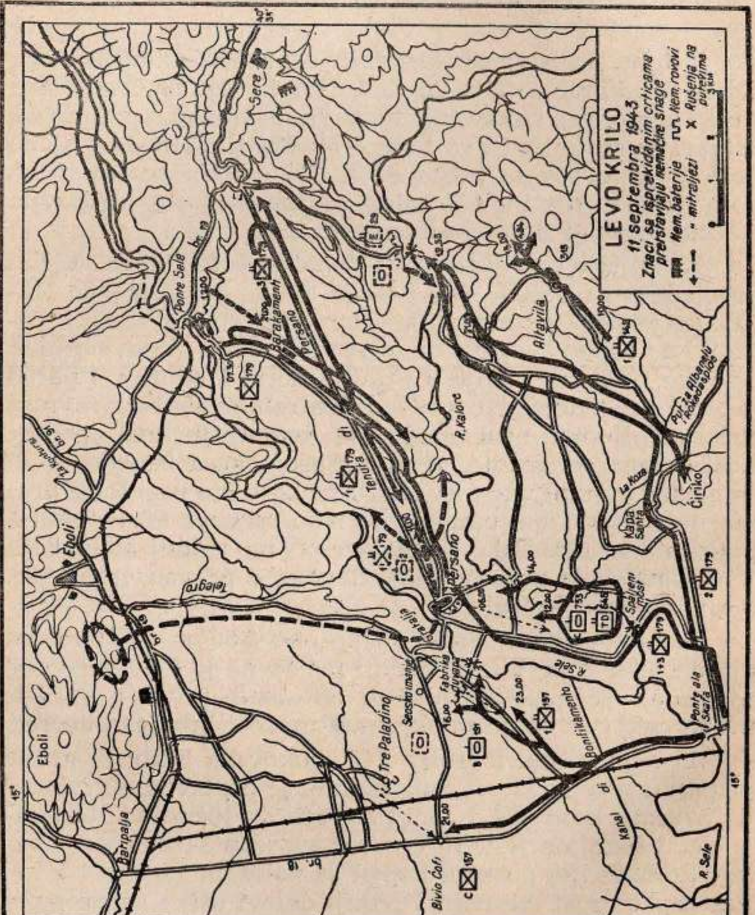

Skica 6

Napad 179 puka između reka Sele i Kalore

Da bi napad 142 puka na Albanelu bio uspešan, general Doli je naredio 179 pukovskoj borbenoj grupi da nastupa na levom krilu; zadatak toga puka je bio da zauzme Ponte Sele i strme kose na završetku doline u blizini Sere, koje zatvaraju koridor između reka Sele i Kalore. Pukovnik Robert B. Hačin izdao je zapovest za napad 10 septembra u 16 časova, a u 19.25 puk je krenuo.

Na čelu kolone kretao se 2 bataljon, sa baterijom B 160 artiljeriskog diviziona i vodom tenkova. Pravac maršute bio je drumom 18 sve do južno od Ponte ala Skafa, potom na istok za oko 1,5 km, gde se kolona podelila. 2 bataljon (južna kolona), pod komandom potpukovnika Čarlsa D. Vejganda, produžio je na istok, preko niskih kosa na zapadnoj obali potoka La Koza, i potom skrenuo na severoistok, preko brdovitog zemljišta južno od Altavile i severno od kote 424.

Posle prelaza reke Kalore bataljon je skrenuo na severoistok gde je pretstojao napad na brdovito zemljište kod Sere. Severna kolona, sastava 1 i 3 bataljon (na čelu 1 bataljon) pod komandom potpukovnika Erla A. Tejlora), skrenula je na sever kod mesta gde se Kalore uliva u Sele i produžila u pravcu druma 19, sa zadatkom da sa zapada izvrši napad na Sere.

Marš je trajao čitavu noć. 2 bataljon, napredujući južno od Kalore, odbacio je nekoliko manjih neprijateljskih jedinica i 11 septembra u 10 časova izbio na most južno od Altavile; u isto vreme je 1 bataljon 142 puka vršio napad na Altavilu. Most je bio porušen, ali su vojnici priručnim alatom i pomoću vozila napravili rampu na obali koja je bila visoka 3 m. Preko plitke reke Kalore uskoro su prešle (gazeći) pešadiske jedinice, zatim vod tenkova i vod protivtenkovskih oruđa. Na suprotnoj (severnoj) obali neprijatelj je, podržan artiljerijom, izvršio jak protivnapad tenkovima i strelcima iz 29 pionirskog bataljona. Do 12.35 časova bataljon je bio odbačen na ovostranu obalu. Taj bataljon, iako je čitavo posle podne bio izložen dejstvu neprijateljske artiljerije sa severoistočnih visova, produžio je borbu za prelaz reke sa nemačkim pionirskim bataljonom.

Ostatak 179 puka, nastupajući kroz koridor, naišao je na još jači otpor. Drveni most na Kalore, južno od potoka

Slika 5

Izgled Altavile. Terasasto zemljište otežavalo je napad.

La Koza, bio je u plamenu kad je naišla severna kolona. Prešavši reku nizvodno od izabranog mesta, 1 i 3 bataljon produžili su kretanje na sever, preko ravnog i močvarnog zemljišta i bez zaustavljanja prešli brežuljak na kome je bilo nekoliko većih zgrada i konjušnica naselja Persano, a koji je trebalo da posednu. Odavde je kolona produžila na severoistok i marševala preko blagih uzvišica i polja oivičenih drvećem gornjeg dela koridora. Uzoru 11 septembra pešadija je već bila odmakla od Persana i kretala se uskim i pravim putem Tenuta di Persano. Četa L odvojila se i produžila levo putem koji vodi za Ponte Sele, a zatim je odbacila jednu slabiju neprijateljsku jedinicu i izvesno vreme držala deo zemljišta koje nadvišava Ponte Sele; međutim, Nemci su ubrzo izvršili protivnapad, podržan tenkovima i četa je bila odbačena. Ostatak 3 bataljona, u ulozi prethodnice na putu Tenuta di Persano, naišao je na jači otpor neprijatelja na grebenu u blizini raskrsnice toga puta i druma 19 i tu je bio zadržan u toku čitavog dana.

Mada je glavna kolona 179 puka — 1 i 3 bataljon — izbila na severoistočni ugao gornjeg koridora i ugrožavala nemačke položaje na drumu, ipak bi eventualni napad neprijatelja na izloženo levo krilo i pozadinu doveo bataljone u težak položaj. Uskoro posle svanuća ova se opasnost i osetila; na pukovske jedinice za podršku otvorena je — sa brežuljka kod Persana — tako jaka vatra da ni pojedinac ni vozilo nisu mogli da prođu kroz naselje. Glavnina puka bila je potpuno otsečena i stoga je napad na neprijateljske položaje na drumu 19 bio nemoguć.

Nemci su potom izvršili protivnapad — od Persana uz koridor — na pozadinu 1 i 3 bataljona. Do 11 časova preko mosta u blizini Persana prešlo je osam neprijateljskih tenkova i jedan pešadiski bataljon. Oni su došli od Ebolija i produžili na severoistok. Tenkovi su bili ispred pešadije. Četi C bilo je naređeno da spreči napad neprijatelja na pozadinu bataljona i da u tom cilju organizuje položaj na otkrivenom zemljištu severoistočno od Persana; međutim, neprijatelj je na nju izvršio napad pre no što je uspela da se ukopa, te je pretrpela teške gubitke. Tenkovi su produžili pokret i umalo nisu izbili na komandno mesto 179 puka koje se nalazilo u blizini raskrsnice puteva Tenuta di Persano i Persano — Ponte Sele. Ostatak 1 bataljona pokušao je da zadrži neprijatelja. Međutim, pošto su jaka neprijateljska odeljenja napadala na pozadinu i bokove, oba bataljona 179 puka, skoro okružena, prešla su u kružnu odbranu.

Neprijatelj je napadom na pozadinu otsekao najveći deo pridatih jedinica i one su ostale na početnom delu koridora između Sele i Kalore, južno od Persana. Četa C 753 tenkovskog diviziona u 6.45 časova prešla je Kalore niže zapaljenog mosta preko jednog gaza, koji su pripremili inžinjerci; 645 protivtenkovski divizion i tenkovi zadržali su se u neposrednoj blizini reke, a njima se pridružila i baterija A 160 artiljeriskog diviziona. Starešine ovih jedinica odlučile su da ostanu na svojim položajima i da čuvaju gaz, jer je bilo očigledno da će neprijatelj pokušati da ga zauzme i time potpuno okruži 179 puk. Kada se oko podne vatra neprijatelja stišala, jedan vod tenkova i baterija C protivtenkovskog diviziona izvršili su napad na Persano. Zbog prepreka na putu i jake vatre topova 88 mm bili su zaustavljeni, a potom odbačeni, izgubivši pritom jedan tenk i sedam protivtenkovskih oruđa. Posle podne,

pešadija je uz pomoć tenkova i protivtenkovskih oruđa pokušala da pređe Kalore u blizini porušenog gvozdenog mosta, oko 1,5 km severno od potoka La Koza, ali je neprijatelj onemogućio prelaz i uništio tri protivtenkovska oruđa.

Već oko 5 časova neprijatelj je vršio jak pritisak na glavninu 179 puka. Mnoge čete bile su bez hrane i vode, a pukovsko previjalište, pretrpano ranjenicima, tukla je artiljerija. Baterije A i C 160 artiljeriskog diviziona utrošile su svu municiju; ostalo im je samo 10 metaka i to su čuvale kao poslednju rezervu. U 17 časova neprijatelj je počeo da bombarduje i mitraljira iz vazduha 3 bataljon, a jednovremeno je izvršio napad pešadijom i tenkovima, podržan artiljerijom iz rejona Ebolija, sa položaja istočno od Ponte Sele. Pošto je golo zemljište na gornjem delu koridora bilo neodrživo, to je bataljon, izložen vatri teške artiljerije, minobacača i mitraljeza, bio primuđen da se povuče prema 1 bataljonu, jugoistočno od Persana. Sve do ponoći borba za koridor Sele — Kalore ostala je nerešena, ali je preimućstvo ipak bilo na strani neprijatelja, jer su njegove trupe i dalje mogle da koriste drum 19.

Prva borba za fabriku duvana

Nemci nisu bili svesni da su njihovi napadi 11 septembra bili upravljeni na najslabiji deo položaja Pete armije. Britanska 56 divizija, na koju je neprijatelj vršio jak pritisak na širokom frontu, nije mogla da se pomeri udesno kako bi posela međuprostor koji je postojao između 10 i 6 korpusa. Zbog toga je general Klark pomerio liniju razgraničenja korpusa severno od Sele, a na levo krilo 6 korpusa odredio je 45 diviziju pod komandom generala Midltona. 157 pukovskoj borbenoj grupi, pod komandom pukovnika Čarlsa Ankorna, koja je bila u armiskoj rezervi, bilo je 11 septembra naređeno da izbije na zapadnu obalu Sele, da obezbedi gazove severno i zapadno od Persana i da na taj način neprijatelju onemogući napad na pozadinu 179 puka.

Na osnovu takvog plana, američke trupe su u toku ove operacije po prvi put došle severno i zapadno od Sele. Zemljište se sastojalo od dugačkih, blagih kosa na kojima je ovde-onde bila poneka zgrada i manji šumarak. Sa gre-

bena tih kosa, zbog blagih nagiba, imala se odlična preglednost, ali su zato jaruge mogle da posluže kao pogodni pravci za prikriveno prilaženje mnogim tačkama. U blizini Sele nalazila se fabrika duvana sa svojih pet zgrada poređanih u vidu slova P (ćirilicom). Ona se nalazila na grebenu jedne široke kose, sa koje je moguće odlično osmatranje: ka jugu — duž druma 18 u pravcu Ebolija; ka istoku — preko mosta Sele u pravcu nižeg dela koridora Sele — Kalore i ka severu — dolinom do 10 km u pravcu jednog seoskog imanja sa nizom solidno građenih zgrada. Međutim, deo puta za Eboli koji se nalazi iza male rečne doline Gratalje i jaruge koja izvodi na kosu sa fabrikom duvana sa severozapadne strane, nije se mogao osmatrati ni sa jedne nadvišavajuće tačke.

Put nasut peskom, koji vodi od druma 18 ka Eboliju u pravcu severoistoka glavni je put na ovoj prostoriji. Od druma 18 on ide preko polja i oko 700 m severno od fabrike duvana spušta se u ravnicu Gratalju. Na ovom delu na taj put izbija jedan drugi — manji put koji polazi od Bivio Ćofija na drumu 18, i još jedan manji koji ide kroz Persano preko reke Sele. Rečna dolina je ograđena sa mestimičnim drvećem; na zapadu je ograničena pošumljenim padinama kosa i jarugom koja se proteže na severoistok od raskrsnice puteva. Od ove raskrsnice put za Eboli povija na severoistok oko jedne isturene kose, a zatim se preko ispresecanog zemljišta postepeno penje ka Eboliju.

Borba za ovu prostoriju dokazala je od kakvog je taktičkog značaja kosa sa fabrikom; onaj koji drži ovu kosu kontroliše i ima u svojim rukama Gratalju, a time i prelaze preko reke, a zatim kontroliše prilaze u pravcu Ponte Sele i eventualno ka drumu 19 i 91. Prvi od ovih drumova bio je za neprijatelja glavni put dotura od Batipalje za Eboli i dalje za gornji koridor i Altavilu; drugi drum je bio glavni put za povlačenje i dotur za neprijateljske snage duž fronta 6 korpusa.

191 tenkovski bataljon (srednji tenkovi), koji je bio pridat 45 diviziji, bila je prva američka jedinica koja je trebalo da izvrši napad na fabriku duvana. Kada je 11 septembra krenula na severoistok duž reke Sele, naišla je ispred 157 puka i u blizini fabrike na bivačni rejon tenkova *Mark IV* i transportera. Iz jedne borbene zapovesti, zaplenjene kasnije, videlo se da je 1 bataljon 79 pancer-grena-

dirskog puka (16 pancer-divizije) krenuo 11 septembra iz Batipalje, sa zadatkom da postavi pretstražu na liniji: Tore Paladino — fabrika duvana — Persano.

Tenkovska četa B, pod komandom kapetana Donalda H. Meje, krenula je u 6 časova obazrivo u pravcu fabrike, sa dva voda duž zapadne padine kose i trećim istočno iznad strme obale Sele visoke oko 12 m. Vodovi levo uništili su nekoliko transportera — poluguseničara, mitraljeskih gnezda i protivtenkovskih topova po zgradama i plastovima slame; bilo je očigledno da je neprijatelj postavio klopku; kao mamac je služio transporter. Kada su naši tenkovi prišli bliže fabrici potpali su pod uništavajuću vatru oruđa većeg kalibra. Sem toga, od vatre streljačkog naoružanja iz fabrike sa istočne strane i farme na severu, bilo je uništeno sedam tenkova, od kojih je pet izgorelo. Međutim, četa B je i dalje ostala i podržavala pešadiju sve do 21.30 časova.

1 bataljon 157 puka, pod komandom potpukovnika Prestona J. C. Merfija, bio je na pravcu glavnog udara na severu. Četa C krenula je drumom 18 u pravcu blage kose kod Bivio Ćofija koja nadvišava zapadni deo prostorije; ostatak bataljona je krenuo putem koji vodi za Eboli u pravcu fabrike. U 15.30 časova neprijatelj je na četu C otvorio vatru sa Bivija i otporne tačke kod Tore Paladina (oko 1,5 km severoistočno) ali je ona i pored toga produžila napad kako bi zauzela raskrsnicu puteva. Da bi neprijatelju sprečila pokret i time zaštitila napredovanje ostatka puka putem za Eboli, četa je u 21 čas postavila prepreke na putu severno i zapadno od Bivija.

Čete A i B, u toku svog napredovanja na istok ka drugim otpornim tačkama borbenog osiguranja, naišle su na još jači otpor. One su stalno bile pod vatrom odlično postavljenih mitraljeza i minobacača. Neprijateljski tenkovi manevrisali su na otvorenom zemljištu između druma 18 i fabrike i u 17.15 časova vatrom su prikovali četu B. Zbog dejstva naše artiljerije neprijatelj je postao obazriviji i njegov pritisak je nešto popustio. U sumrak je četa A izbila levo u visinu čete B, ali su sve do 23 časa jedva uspele da napreduju do ivice jedne male jaruge, oko 500 m južno od fabrike. U ponoć Nemci su još uvek držali fabriku i prelaze na reci Sele.

Opšta situacija 11 septembra uveče

Do 11 septembra uveče, 6 korpus je znatno napredovao na obali kod Paestuma (sk. 7). Desno krilo dobro se učvrstilo na položajima oko Trentinara i Oljastra koje je zauzela 141 pukovska borbena grupa. U centru smo se bez otpora probili do ispred Rokadaspide, dok je 1 bataljon 142 puka držao kotu 424. 2 bataljon 179 puka nije uspeo da pređe reku Kalore severno od kote 424, te je u toku noći, zbog pritiska neprijatelja, bio prinuđen da se povuče na La Kozu. Neprijatelj je uspešnim protivnapadom otsekao 1 i 3 bataljon od jedinica za podršku koje su ostale u rejonu donjeg dela koridora Sele — Kalore. Da bi se neprijatelj prisilio da smanji pritisak i time poboljšala situacija kod 179 puka, Peta armija je sa 157 pukovskom borbenom grupom izvršila napad na fabriku duvana zapadno od Sele. Međutim, napad nije uspeo. Do kraja dana nije se postigao željeni rezultat na prostoriji Bivio Ćofi i istočno u koridoru Sele—Kalore.

Na severu je 10 korpus naišao na još jači otpor i ozbiljnije protivnapade Nemaca. Neprijatelj nije uspeo da probije položaje britanskih jedinica, ali je zato uspeo da uspori napad pa čak, na nekoliko sektora, da ga potpuno i zaustavi. Na krajnjem levom krilu 10 korpusa, rendžer-bataljoni zauzeli su položaje severno od Majorija koji nadvišavaju dolinu Noćera — Pagani. Da bi obezbedio držanje ovih položaja, general Klark je, noću 10/11 septembra, uputio znatno ojačanje u pešadiji, artiljeriji i drugom naoružanju. 11 septembra je 1 bataljon 143 puka bio prebačen desantnim brodom sa obale kod Paestuma (gde je dotle obezbeđivao komandno mesto divizije) u Majori; odmah po dolasku stupio je u borbu da bi odbio neprijateljski napad južno od Paganija.

Dalje ka istoku, 46 divizija čvrsto je držala pristanište Salerno. Pri pokušaju da napreduje ka planinskom zemljištu imala je malo uspeha. Severno od 6 korpusa, 56 divizija je, 10 septembra uzoru uputila patrole u pravcu Batipalje. Neprijatelj je, privukavši tenkove i dva bataljona pešadije, uspeo da izbaci iz grada prednje delove britanskih jedinica. Međutim, Englezi su ipak 11 septembra uveče ponovo prodrli u grad, dok su druge jedinice levo od 56 divizije vršile uporne napade na fabriku duvana i aerodrom kod Montekorvina, koje su konačno zauzeli.

Skica 7

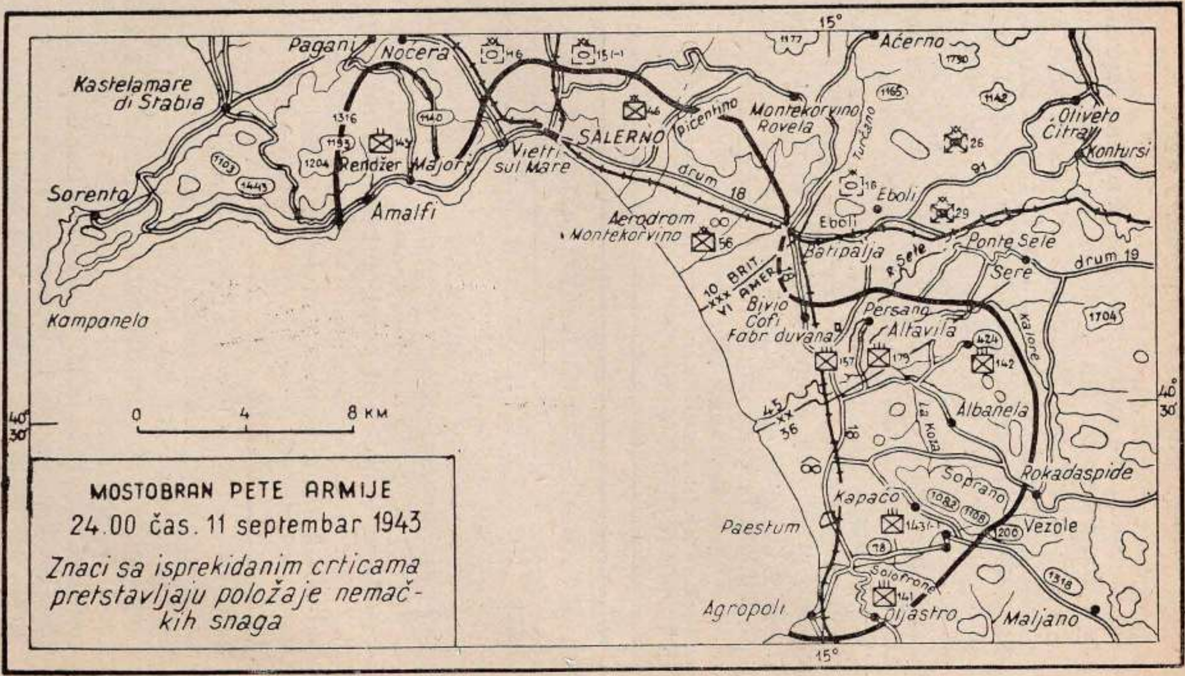

MOSTOBRAN PETE ARMIJE
24.00 čas. 11 septembar 1943
Znaci sa isprekidanim crticama pretstavljaju položaje nemačkih snaga

Pošto je neprijatelj dejstvom artiljerije sa okolnih visova onemogućavao upotrebu letilišta u Montekorvinu, za podršku iz vazduha korišćeni su jedna eskadrila sa nosača aviona u zalivu i avioni sa aerodroma na Siciliji. Bilo je planirano da se duži letovi vrše svega dva dana; međutim, oni su vršeni sve do 13 septembra, tj. sve dok nije bilo završeno letilište zapadno od druma 18 i severno od Paestuma. Radilo se i danju i noću; u radu su učestvovale inžinjeriske jedinice vazduhoplovnih snaga i odredi iz skoro svih inžinjeriskih jedinica 6 korpusa. Neprijateljsko vazduhoplovstvo bilo je naročito aktivno noću 10 septembra i čitavog sledećeg dana; u to vreme Nemci su izvršili 120 letova, napadajući pretežno brodove i avione na nosačima aviona. Jedna bomba (ili raketna bomba) pala je na *Savanu*. Tu je bilo ljudskih žrtava, te se krstarica povukla. I pored pretrpljenih gubitaka i štete od ovih napada, naše protivavionske baterije i zaprečni baloni prisiljavali su neprijateljske bombardere da lete visoko, gde su ih presretale eskadrile *Spitfajera*, *A-36* i *P-38*, patrolirajući iznad mostobrana.

U toku 10 i 11 septembra, mostobran Pete armije bio je proširen — na 55 do 65 km duž obale — i produbljen prosečno od 10 do 11 km. Jedino u centru, u koridoru Sele — Kalore, mostobran nije bio potpuno siguran; na ovom delu fronta postojala je opasnost da neprijatelj usled napada na 45 diviziju odvoji 10 od 6 korpusa. Ako se ova opasnost otkloni i mostobran ostane kakav je sada, Peta armija imaće solidnu osnovu koja će joj omogućiti da još snažnije produži napad.

Protivnapad Nemaca

(12—14 septembra)

Dok su vojnici 6 i 10 korpusa uporno nadirali sa obale preko ravnice i uz padine oklonih brda, Nemci su prikupljali ojačanja u planinama na istoku. Pretstojali su jaki napadi.

Do 12 septembra jedinice 26 pancer i 29 pancer-grenadirske divizije, koje su pristigle sa juga, ojačale su 16 pancer-diviziju u rejonu Batipalja — Eboli (sk. 8). Ove su snage u operaciji Salerno učestvovale protiv 6 korpusa. Sa severa je pristigla divizija *Herman Gering* i delovi 15 pancer-grenadirske divizije; one su se koncentrisale u rejonu Noćere, prema 10 korpusu. Iz 3 pancer-grenadirske divizije do 14 septembra pristigao je najmanje jedan bataljon. Jedinice ovih divizija, organizovane u borbene grupe (slične našim borbenim grupama) pripremale su se za protivnapad na Petu armiju.

Neprijateljske divizije na jugu izbegle su okruženje koje su im pripremale Peta i Osma armija. One su, ustvari, tako brzo stigle u rejon Salerno, da su s pravom očekivale da će sa divizijama sa severa preći u zajednički napad na Petu armiju i baciti je u more pre no što dođe Osma armija. Napredovanje Osme armije moglo je da bude usporeno akcijama slabijih zaštitničkih delova, rušenjem mostova i preprekama na putevima, izuzev na širokoj ravnici duž istočne obale od Barija do iza aerodroma kod Fođe. Na tom delu je, u vezi s takvim planom, 1 padobranskoj diviziji bilo naređeno da što duže zadrži britansku Osmu armiju. U međuvremenu, ostale nemačke snage mogle su da se sruče sa obližnjih planina na naše jedinice rasturene duž čitave ravnice Salerno. Snaga sastavljena od jedinica iz šest divizija — potpuno motorizovanih, sa jakom vatre-

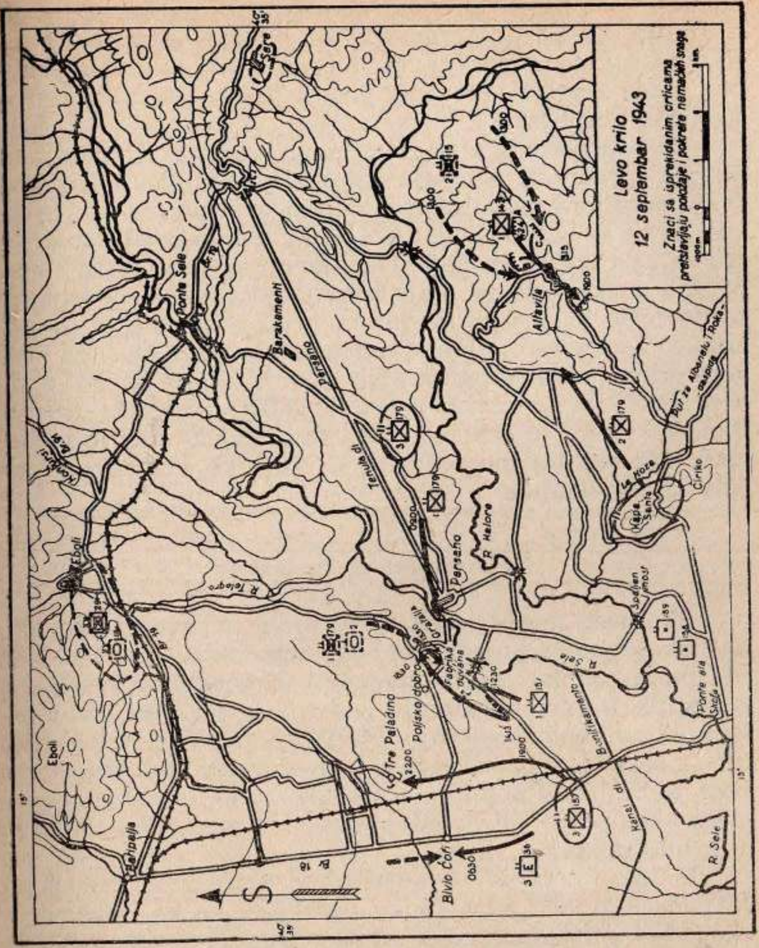

Skica 8

nom moći i oklopom — pripremala se za napad na naš mostobran.

Posle prethodnih napada 12 septembra na 6 korpus, koji su imali za cilj da se ponovo zauzme Altavila i Batipalja, 13 septembra izvršen je glavni udar na 45 diviziju i dalje koridorom Sele — Kalore. Sledećeg dana neprijatelj je pokušao da produži napad južno — na 45 diviziju, i zapadno — na 36 diviziju, zatim da spoji svoje snage južno

od Sele i da potom produži ka obali. Do tog su vremena, međutim, naše trupe organizovale solidne odbranbene položaje i uspele da odbiju sve napade. Već posle 13 septembra snaga nemačke ofanzive počela je da slabi duž čitavog fronta 6 korpusa.

Za ova poslednja tri dana neprijatelj je u punoj meri koristio prednosti položaja i pokretljivosti. Tenkovi, praćeni pešadijom na poluguseničastim transporterima, uspevali su da se brzo koncentrišu na izloženim mestima našeg fronta i da izvrše proboje. Ukoliko dostignuti položaji nisu pružali mogućnost za dalje razvijanje uspeha, neprijatelj se povlačio na prvobitne rejone prikupljanja, a posle nekoliko časova već je bio spreman da izvrši napad na drugom pravcu. Ako je položaj bio od važnosti po budući plan, neprijatelj ga je odmah posedao slabijom pešadiskom jedinicom, kojoj je pridavao veći broj mitraljeza i minobacača. Taj položaj morao je da se održi po svaku cenu, pa čak i u okruženju.

Neizvesnost kod Altavile

Planinski masiv kod Altavile bio je, po svojoj važnosti, baš takav položaj; njega je 11 septembra zauzeo 1 bataljon 142 puka, odmah posle podneva. Komandant bataljona, pukovnik Baron, rasporedio je svoje čete na najpovoljnijem odbranbenom položaju. Međutim, padine je bilo teško tući, a sem toga, bataljon nije imao dovoljnu dubinu. Sama kosa je bila slab položaj — ukoliko se ne posedne i bezimena kosa južno; ali za jednovremeno posedanje i ove kose nije bilo dovoljno snaga.

U toku noći 11/12 septembra jedinice 2 bataljona 15 pancer-grenadirskog puka počele su da se infiltriraju oko k 424. Sutradan uzoru, na naše trupe otvorena je vatra sa tako mnogo pravaca da je izgledalo kao da je neprijatelj svuda. Naša artiljerija, nemajući određene ciljeve na k 424, gađala je koncetracijama vatre neprijateljske trupe i tenkove između reka Sele i Kalore. Neprijateljska artiljerija bila je takođe aktivna i gađala je naše položaje na k 424 od 11 — 13.30 časova. Žične veze bile su prekinute i usled jakog i neprekidnog dejstva neprijateljske artiljerije, njihovo ponovno uspostavljanje bilo je nemoguće.

U to vreme četa B 142 puka posedala je prednji nagib na severozapadnoj strani kose; četa A bila je u blizini vrha,

a četa C na južnoj padini kose okrenuta ka jugu prema jednoj jaruzi. Do 13 časova nemačka pešadija natkrilila je položaj čete B. Neprijateljski mitraljesci približavali su se četi kroz jedan maslinjak. Posluga dva mitraljeza bila je već na uspešnom dometu puške vojnika Klejtona M. Tolmana; radi boljeg osmatranja, on se popeo na kameni zid i odatle je ubio tri poslužioca; već posle nekoliko minuta gađao je i ostale grupe mitraljezaca. Vojnik Pol S. Gerih, uprkos jake vatre, probio se do jednog mitraljeza i sa dve bombe pobio je čitavu poslugu. Od jake vatre po čitavoj kosi, u rejonu čete B skoro nijedno drvo nije ostalo neoštećeno.

Sudeći po svim znacima, neprijatelj je svoj glavni udar upravio u pravcu čete C. Pošto je pritisak na četu postajao sve jači, pukovnik Baron je naredio ostalim dvema četama da je podrže. Četa A trebalo je najpre da se povuče i da potom podrži četu C na njenom desnom krilu, ali je u tome bila sprečena vatrom neprijatelja. Sa svog položaja na severnoj padini, četa B je krenula kroz Altavilu, ali ju je neprijatelj napao iz pozadine. Pukovnik Baron pošao je sa namerom da rukovodi borbom čete A, ali se usput izgubio.

Borba je postajala sve žešća. Neprijatelj se probio, produžio nadiranje ka Altavili i presekao bataljon na dva dela. Ađutant bataljona major Viljem B. Mobli povukao je u 15.30 časova četu D i bataljonsko komandno mesto; svaka od pešadiskih četa, okružena i izolovana vodila je samostalno borbu do pada mraka. Potom su se delovi različitih četa prikupili i ukopali na čuki oko 1,5 km jugozapadno od k 424. U toku noći manje grupe vojnika uspele su da se izvuku. Na kraju, neprijatelj je odbacio bataljon, nanevši mu teške gubitke i ponovo zauzeo k 424. Bataljon se sjajno branio na položaju koji bi se mogao odbraniti samo da je jednovremeno bila posednuta i bezimena kosa na jugu.

Altavila se mogla ponovo zauzeti i održati ako bi se raspolagalo jačom snagom. Dok je borba bila u toku, pukovnik Forsajt, komandant 142 pukovske borbene grupe, pokušao je da dobije dovoljno kamiona da bi u cilju ojačanja mogao da prebaci još jedan bataljon. Međutim, u 6 korpusu se svuda osećao nedostatak u prevoznim sredstvima i stoga on nije mogao da prebaci potrebna ojačanja.

Druga borba za fabriku duvana — 12 septembar

Dok su Nemci glavni udar vršili u pravcu k 424, naša situacija u koridoru Sele — Kalore znatno se poboljšala. Neprijatelj je 11 septembra odbacio 179 puk sa strmih obala reke koje nadvišavaju Ponte Sele i drum 19, ali su njegove snage kod Persana bile izložene napadu 157 puka iz rejona zapadno od Sele. Noću 11/12 septembra on je napustio Persano. Sada se linija nemačkih položaja protezala: od Tore Paladina na fabriku duvana, a zatim uz Sele ka Ponte Sele, i preko Kalore za oko 2.000 m istočno od raskrsnice puteva kod Altavile. Na zapadnom delu te linije, ispred koncentrisanih snaga u Eboliju bilo je borbeno osiguranje; kose jugozapadno od Sere pretstavljale su vrlo jak odbranbeni položaj.

Uzoru 12 septembra, 45 divizija preduzela je potrebne mere da uspostavi vezu sa 179 pukom u koridoru i da ojača svoje položaje istočno od Sele. Prvi zadatak izvršila je četa C 153 tenkovskog bataljona. U sedam časova tenkovi su krenuli uz koridor iz rejona spaljenog mosta, držeći se severne obale Kalore. Posle jednog časa bila je uspostavljena veza sa 1 bataljonom 179 puka. Potom su zajedničkim snagama u 19 časova, bez otpora zauzeli Persano. Minsko polje, istočno od Persana, bilo je očišćeno i već su u 10.30 časova prolazili sanitetska kola i kolona za snabdevanje. Posle uspostavljenog dodira veći deo 179 puka ostao je u koridoru na svojim odbranbenim položajima u toku čitavog dana.

Zapadno od Sele situacija se takođe bila poboljšala. 3 bataljon 36 inžinjeriskog puka došao je u 6.30 na levo krilo 157 puka da smeni četu C u rejonu Bivio Čofija i da patrolama uspostavi vezu sa 10 korpusom. Neprijatelj je posle podne izvršio napad tenkovima, podržan artiljerijom, te položaj umalo nije bio okružen; međutim, inžinjerci su izdržali. Jaka mitraljeska vatra iz Tore Paladina prestala je za izvesno vreme kada je brodska artiljerija počela da gađa tu otpornu tačku.

U međuvremenu, čete A i B 157 puka produžile su napad na fabriku duvana. Patrole čete A izbile su na porušeni most, a neki delovi čete gazom su prešli na istočnu obalu. Ali, neprijatelj je još uvek držao fabriku, te je veći deo pešadije polako napredovao u pravcu vatrenih položaja topova 88 mm i mitraljeza. Jurišni topovi 191 tenkov-

skog bataljona gađali su poljsko dobro severno od fabrike, dok je jedna četa tenkova ispalila na fabriku 180 zrna. Posle skoro dvočasovne borbe neprijatelj se povukao putem u pravcu Ebolija. Četa B zauzela je fabriku u 11.30 časova.

Nemci su ubrzo izvršili protivnapad. U 13.05 osam neprijateljskih tenkova i jedan bataljon pešadije prešli su u napad duž puta za Eboli. Haubice 158 artiljeriskog diviziona momentano su zaustavle napad, ali je 1 bataljon 157 puka do 13.40 časova ipak bio prinuđen da napusti fabriku. Vatrom 158 i 189 artiljeriskog diviziona i vatrom brodske artiljerije, napad neprijatelja je u 15 časova bio zaustavljen. Pošto je po uobičajenoj praksi izvršio nekoliko kratkih protivnapada, neprijatelj je počeo da se izvlači i otstupa.

Nešto iza podneva 12 septembra, naše trupe ponovo su pošle u napad pod zaštitom dimne zavese, koju je podigla četa C drugog hemiskog bataljona.*) Napred su išli tenkovi četa A i C 191 tenkovskog bataljona. Pošto su očistili zemljište kod fabrike, produžili su napad na šumu na severoistočnom kraju kose i povukli se u 18.30 časova. Zemljište od fabrike do raskrsnice puteva kod Gratalje poseo je 1 bataljon 157 puka. 3 bataljon, napredujući uporedo, izbio je do 22 časa zapadno i južno od Paladina.

Dok je 157 pukovska borbena grupa vodila ogorčene borbe za ključni rejon severozapadno od Persana, dotle je 2 bataljon 179 puka pošao u napad iz rejona potoka La Koza. Međutim, general Doli je zaustavio njegovo napredovanje i naredio da se u toku noći 12/13 septembra izvrši pomeranje jedinica po frontu.

Naše trupe menjaju položaje

Pomeranje je izvršeno u cilju jačanja levoga krila 6 korpusa (sk. 7). Međuprostor između američkih jedinica blizu Sele i britanskih u okolini Batipalje, koji je ponekad bio širok oko 9 km, nije nikada bio potpuno zatvoren, a bio je posednut samo izviđačkim jedinicama britanske 23 tenkovske brigade. Pošto je opasnost od Ne-

*) Bataljon je naoružan bacačima 107 mm koji su namenjeni za gađanje dimnim i otrovnim zrnima, ali isto tako mogu dejstvovati i običnim minama. — Prim. red.

maca sve više rasla, to je ovaj neposednuti međuprostor postajao sve rizičniji. Noću 12 septembra, jedinice 29 pancer-grenadirske divizije, predvođene sa 40 tenkova, izvršile su na prostoru između dva korpusa jak napad i odbacile 167 brigadu (britanska 56 divizija), nanevši joj teške gubitke. Mada je napad bio obustavljen na ivici grada i 201 gardiska brigada, pod komandom 56 divizije, preuzela taj sektor, Englezi ipak nisu mogli ponovo da zauzmu Batipalju.

Čak i pre ovog napada koji je otkrio jačinu nemačkih snaga na toj prostoriji, general Doli je počeo da ojačava levo krilo korpusa. On je naredio 179 pukovskoj borbenoj grupi da se sa svim pridatim jedinicama, 12 septembra posle pada mraka, povuče iz koridora Sele — Kalore i posedne položaje na levom krilu 157 pukovske borbene grupe, u blizini fabrike. Pre zore 13 septembra, 2 bataljon 179 puka poseo je položaje između inžinjeraca kod Bivio Ćofija i levog krila 157 pukovske borbene grupe. 1 i 3 bataljon ostali su u rezervi u neposrednoj blizini položaja.

Pošto su Nemci zauzeli Batipalju, bilo je još očigledniје da je potrebno ojačati levo krilo. Oko 6 časova (13 septembra) naređeno je 36 diviziji da 2 i 3 bataljon 141 puka povuče sa odbranbenih položaja u blizini Oljastra (desno krilo) i da ih kamionima prebaci na krajnje levo krilo severozapadno od Bivio Ćofija. Automobilska kolona je u 17 časova potpala pod vatru neprijateljske artiljerije severno od Sele i morala je da skrene sa druma 18 na jedan slabiji obalski put; bataljoni su počeli da posedaju određene položaje tek oko pada mraka.

Povlačenjem 179 pukovske borbene grupe iz koridora Sele — Kalore stvorio se međuprostor koji je trebalo posesti. 2 bataljon 143 puka bio je jedina jedinica na raspoloženju; on je bio povučen istoga dana pre podne iz rejona Tempone di San Paolo i bio upućen u rejon južno od planine San Ćiriko. Potpukovniku Čarlsu H. Džonsu mlađem bilo je naređeno, u vezi nastale situacije, da posle pada mraka preuzme položaje u koridoru između reka — oko 4 km severoistočno od Persana. Kada je bataljon krenuo na sever preko Kalore — istočno od potoka La Koza, jedna nemačka pešadiska patrola otkrila ga je te je pretrpeo manje gubitke od artiljeriske vatre. Do 6 časova 13 septembra bataljon je izbio u označeni rejon. Četa G bila je određena u borbeno osiguranje, četa F na glavnu liniju na

levo krilo, a četa E na desno krilo. Bataljon nije imao vezu sa susednim jedinicama, ali je potpukovnik Džons bio izvešten da će 157 pukovska borbena grupa na zapadnoj obali Sele napadati uporedo s njim tako da će mu desni bok biti zaštićen.

Napad i protivnapad na Altavilu — 13 septembar

Dok su operacije izvođene radi jačanja levog krila 6 korpusa, dotle je pukovnik Martin prikupljao odgovarajuću snagu za napad na Altavilu i k 424 (sk. 9). 3 bataljon 142 puka krenuo je iz Albanele i došao u rejon prikupljanja — oko 2,5 km jugoistočno od Altavile. 3 bataljon 143 puka krenuo je iz okoline Kapaća u pravcu k 140, odakle je skrenuo u rejon prikupljanja — severozapadno od Altavile.

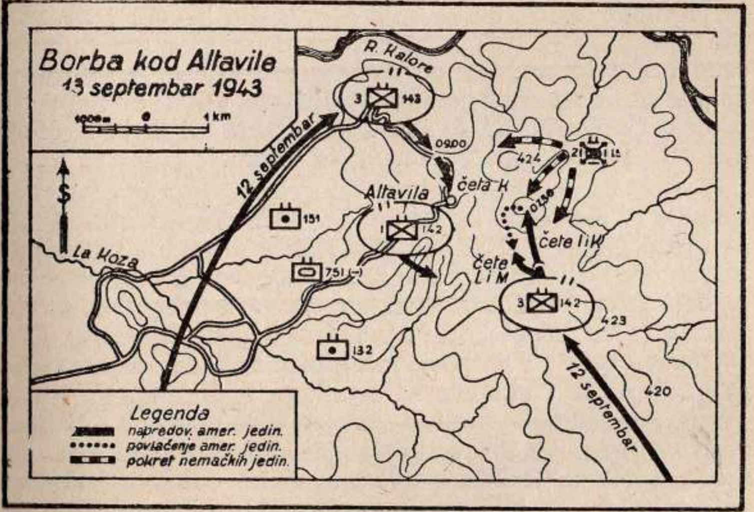

Skica 9

Oko ponoći 12 septembra pukovnik Martin izdao je komandantima detaljna naređenja za naš drugi napad na Altavilu. 3 bataljonu 143 puka naređeno je da izvrši napad sa položaja na jugozapadnoj padini brda i da zauzme severni greben; 3 bataljonu 142 puka da najpre zauzme

bezimenu kosu južno od k 424, a potom i samu kotu. 1 bataljon — čije je brojno stanje zbog velikih gubitaka bilo svedeno na 260 vojnika i oficira — zadržan je u rezervi, zapadno od Altavile; njegov zadatak je bio da po potrebi izvrši napad na sam grad ili da se razvije na jednom ili drugom krilu. Četi A 751 tenkovskog bataljona stavljeno je u zadatak da se suprotstavi neprijateljskim tenkovima i da im spreči prodor severno od masiva. Napad je podržavalo više od dva diviziona artiljerije.

Artiljeriska priprema za napad počela je 13 septembra u 5.45 časova. Posle 15 minuta pešadija je krenula na juriš, a artiljerija je prenela vatru za oko 600 m unapred i tukla sasređenom vatrom sve do 6.30 časova. Na desnom krilu, čete I i K 142 puka izbile su na bezimenu kosu. U toku nastupanja neprijatelj ih je tukao puščanom i mitraljeskom vatrom. Vojnik Viljem J. Kroford, izviđač odeljenja iz čete I, napao je tri mitraljeza ukopana na terasama prema frontu njegove čete. Puzeći zbog jake neprijateljske vatre, on se toliko približio prvom i drugom mitraljezu da je ručnom bombom pobio poslugu i uništio oruđa. Privukavši se do trećeg mitraljeza, Krofordove bombe ubile su samo jednog poslužioca. Ostali su napustili položaj i pokušali da se spasu bekstvom, ali ih je Kroford pobio njihovim sopstvenim mitraljezom.

Pošto su uništeni mitraljezi koji su sprečavali pokret, čete I i K produžile su napad i u 7.30 časova približavale se vrhu. Neprijatelj ih je sa vrhova susednih položaja i ojačan artiljerijom potpuno zaustavio. Čete L i M, otsečene od četa prve linije artiljeriskom vatrom i infiltriranim delovima, nisu mogle ni da maknu od podnožja kose. Oko 10 časova čete I i K, zbog jačeg protivnapada neprijatelja puvukle su se i ukopale sa ostatkom bataljona. Potom je 1 bataljon 142 puka krenuo iz rezerve da podrži 3 bataljon; ali u 17.15 časova, dok se kretao jarugom južno od Altavile, njegova kolona je bila zahvaćena uzdužnom artiljeriskom vatrom. Čete su bile potpuno dezorganizovane i bataljon je mogao da se prikupi tek pred ponoć.

Na levom krilu, 3 bataljon 143 puka, pod komandom pukovnika Barneta, prešao je u napad uz greben severozapadno od Altavile, uprkos vatre neprijateljskih snajpera i minobacača. Neposredno pre 9 časova bataljon je izbio na vrh grebena i da bi obezbedio svoj desni bok, uputio je četu K u Altavilu. Pošto je učvrstio svoj položaj, ba-

taljon se pripremao da produži napad na kotu 424. Pukovnik Barnet je naredio da napad počne u 17.15 časova, ali je već u 17 časova neprijatelj izvršio protivnapad posle artiljeriske i minobacačke pripreme. Nemci su povremeno vršili napade na naš položaj, organizovan na brzu ruku, ali su uvek bili odbačeni. Posle pada mraka, snajperi i mitraljesci gađali su iz pozadine bataljona, ali je deo čete K i dalje držao Altavilu. Kada je oko ponoći primljeno naređenje za povlačenje, četa K je bila okružena i morala je da ostane u Altavili, a ostatak bataljona kao i bataljoni 142 puka povukli su se u pravcu potoka La Koza. Naš pokušaj da ponovo zauzmemo kotu 424 nije uspeo.

Neprijatelj priprema napad na naše levo krilo

Trinaestog septembra izjutra na levom krilu 6 korpusa bilo je mirno (sk. 10). 29 pancer-grenadirska divizija svakako se odmarala posle noćnog napada na En-

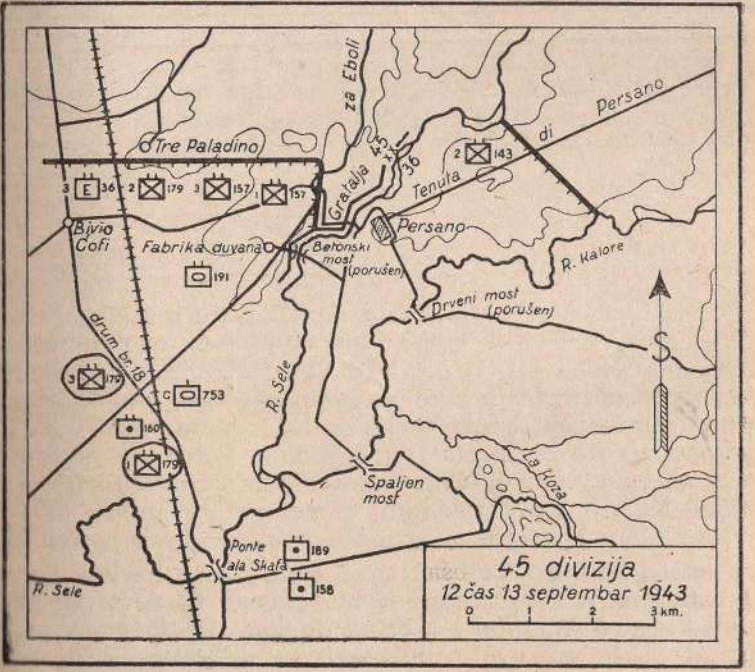

Skica 10

gleze kod Batipalje. Veliki broj naših jedinica kretao se ka novim položajima. U 7.25 diviziska artiljerija izvestila je da Nemci prelaze reku Sele severno od Persana; ovo je potvrdila i jedna patrola. U 9.50 časova jedinice prve linije izveštene su da će neprijatelj verovatno izvršiti napad posle podne od Ebolija u jugozapadnom pravcu.

157 puk pokušao je noću da produži napad ali nije uspeo. Prema zapovesti za napad — da se kreće u visini 2 bataljona 143 puka — pošao je oko 10 časova u napad preko Sele na severoistok od Persana. Do 12 časova prednji delovi 1 bataljona 157 puka zašli su u šumu severno od raskrsnice kod Gratalje.

U to vreme linija položaja 45 divizije protezala se: severno od Bivio Ćofija, putem za Eboli, potom na jug preko kose oko Gratalje i izbijala je na sever. 2 bataljonu — u koridoru Sele—Kalore, nešto preko 3 km severoistočno od 45 divizije — pretila je ozbiljna opasnost. Dok su jedinice na levom krilu bile razbacane, neprijatelj se pripremao da ih napadne. U 13.10 časova 158 artiljeriski divizion otkrio je nemačke tenkove i pešadiju u pokretu u blizini puta Eboli—Batipalja i otvorio vatru. Posle 50 minuta nemački tenkovi u blizini puta Eboli otvorili su vatru na 1 bataljon 157 puka. Ovo su potvrdili i kasnije dobiveni izveštaji. Do 15.30 časova neprijatelj je na frontu 6 korpusa razvio najjači napad u čitavoj bici kod Salerna.

Naše jedinice su odbačene iz fabrike duvana

Za razliku od napada izvršenih u toku prethodna dva dana, ovaj napad je izvršen upornije i sa znatno jačim snagama (skica 11). U prvom naletu 1 bataljon 157 puka bio je odbačen, te je tako prelaz preko Sele kod Persana ostao nezaštićen; istovremeno je na 2 bataljon 143 puka izvršen napad sa fronta i iz pozadine. Potom je neprijatelj, glavninom svojih snaga, napao niz donji deo koridora Sele—Kalore, sa očiglednom namerom da pređe preko reke Kalore kod spaljenog mosta i ugrozi našu pozadinu.

Na početku neprijatelj je izvršio napad na oba krila 1 bataljona 157 puka, koji je bio ukopan na severnoj padini kose na kojoj je i fabrika duvana. U 15.42 šest neprijateljskih tenkova približavali su se levom krilu bataljona sa istoka, od Tore Paladina. Međutim, glavni udar

bio je izvršen na desno krilo bataljona; u 15.17 časova bilo je javljeno da se 15 neprijateljskih tenkova kreće putem od Ebolija u pravcu jugozapada severno od Gratalje. Iza njih stigao je 1 bataljon 79 pancer-grenadirskog puka (u 15.52 iskrcao se sa vozila u jaruzi kose severno od Gratalje). Artiljeriska oruđa sa motornom vučom pratila su pešadiju. Za vreme ovog približavanja, 1 bataljon 157 puka bio je izložen jakoj vatri neprijateljske artiljerije.

Naše trupe odmah su preduzele potrebne mere. Hitno su bili privučeni tenkovi, protivtenkovska oruđa, haubice pukovske baterije i topovi 37 mm. Da bi se tog napetog popodneva omogućilo neprekidno dejstvo četiri diviziona artiljerije, centar za rukovođenje vatrom diviziske artiljerije koristio je dva izviđačka aviona i zemaljske osmatrače. Ali, neprijatelj je i dalje napredovao i u 16 časova napad je dostigao najveće razmere. Dva tenka *Mark IV* i šest izviđačkih oklopnih automobila spustili su se niz jarugu severoistočno od raskrsnice puteva tako da su ih naši vojnici primetili tek kada su bili na oko 150 m. Naša

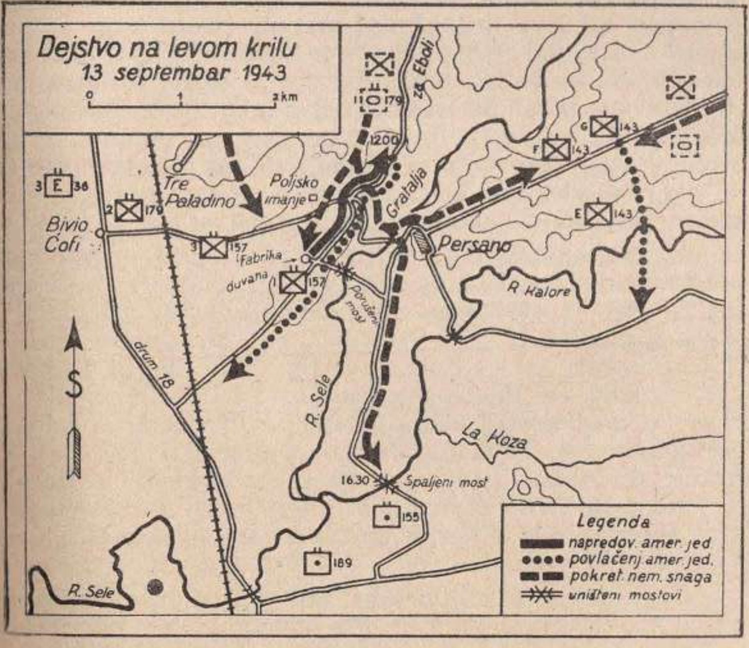

Skica 11

pešadija se povukla. Pošto je štab bataljona privremeno bio u klopki neprijateljskih tenkova, to je i komandovanje bilo otežano.

Nemci su i dalje napredovali, vršeći naročito jak pritisak između puta za Eboli i Sele — protiv desnog krila 1 bataljona 157 puka. Do 17.15 časova neprijateljski tenkovi natkrilili su četu A duž reke. Četi I je naređeno da podrži četu A; da bi se sprečio proboj na ovom mestu angažovane su dve čete tenkova, a da bi se usporilo napredovanje neprijatelja, diviziska artiljerija i hemiski minobacači napravili su zavesu. Posle jednog časa, i pored svega toga 1 bataljon je, uprkos očajničkog otpora, bio odbačen preko otkrivenog zemljišta na skoro 2,5 km od fabrike, a potom je skrenuo na zapad prema 3 bataljonu; ovaj bataljon, iako već veoma angažovan, odbijao je napad neprijatelja frontom prema istoku.

Posle toga, mada je borba trajala sve do pada mraka, pritisak neprijatelja na 157 puk je ipak popustio. Ustvari, on je odbacio naše trupe iz fabrike i sada je mogao da sa većim delom snaga pređe reku Sele i da potom nastavi napad na koridor. Jedna grupa tenkova i pešadije izvršila je napad ne levo krilo linije mrtvih straža koju je postavio 2 bataljon 143 puka; time je put niz koridor već bio očišćen. Potom su tenkovi napali i desno krilo; u blizini Persana prešli su reku i drugi tenkovi i izvršili napad na pozadinu bataljona. Tako je bataljon bio potpuno okružen. Veći deo čete G, u borbenom osiguranju, povukao se na jug preko Kalore, dok je manji deo ostao i nije se više vratio; bataljon je ukupno izgubio 508 oficira i vojnika.

U međuvremenu, neprijatelj je i dalje uporno napredovao niz donji deo koridora. U 7.15 časova veći deo tenkova bio je istočno od Sele. Oko 18 časova neprijateljska artiljerija bila je u Persanu, a u isto vreme artiljeriski osmatrač iz vazduha izvestio je da se 15 tenkova kreće južno od Persana putem ka spaljenom mostu — pravo u međuprostor između 189 artiljeriskog diviziona, pod komandom Hela L. Maldzova mlađeg i 158 artiljeriskog diviziona, pod komandom potpukovnika Rasela D. Fanka. Do 18.30 časova neprijatelj je izbio u visinu gustog šipražja duž severne obale Kalore odakle je gađao položaje 189 puka.

Oba artiljeriska diviziona smanjila su brojno stanje posluge do krajnjih granica; preostalo ljudstvo, naoružano puškama i mitraljezima, podržano sa šest topova 37 mm

189 puka, ukopalo se na blagoj padini južno od spaljenog mosta. Članovi štaba diviziske artiljerije iskoristili su i poslednjeg vojnika na koga su naišli. Za odbranu je upotrebljena štabna baterija diviziske artiljerije i muzika; stvorena rezerva od 15 mehaničara i šofera upotrebljena je na najugroženijim mestima. Posluga topova, sva u znoju, gađala je gaz u blizini mosta i put koji je vodio ka njemu; kada je napad dostigao najveću žestinu, oruđa su izbacivala 8 zrna na minut. Oba diviziona ispalila su 3.650 zrna, a sedam topova baterije B 27 oklopnog artiljeriskog puka koji su stigli na vreme, još 300 zrna. Ova uništavajuća vatra pretvorila je sve u prah i pepeo na putevima i poljima koridora i, blagodareći žilavom otporu artiljeraca u blizini gaza, napad neprijateljskih tenkova bio je konačno odbijen. Već zalaskom sunca neprijatelj je priznao neuspeh i povukao svoje tenkove. Artiljerija je zaustavila najopasniji proboj koji je neprijatelj pokušao u čitavoj borbi za mostobran.

Šesti korpus prelazi u odbranu

Situacija je bila veoma kritična kada su se, 13 septembra u 19.30 časova, prikupili komandanti u štabu 6 korpusa (sk. 12). 1 i 3 bataljon 142 puka i 3 bataljon 143 puka bili su odbačeni iz Altavile. Četa K 143 puka bila je otsečena; u 1 bataljonu 142 puka, od celokupnog brojnog stanja ostalo je još oko 60 ljudi. 2 bataljon 143 puka bio je razbijen u koridoru, dok je 1 bataljon 157 puka pretrpeo kod fabrike duvana teške gubitke. Naši položaji bili su načeti, iseckani pa čak i probijeni i jedino je artiljeriji uspelo da spreči proboj. Što je bilo najgore, nije se raspolagalo rezervama koje bi se upotrebile za poboljšanje situacije.

Krivica nije bila do boračkog sastava što 13 septembra umalo nije došlo do kraha i neuspeha; vojnici su se na svakom mestu hrabro borili protiv neprijatelja nadmoćnijeg u tenkovima i vatri pešadije. Naše trupe bile su razvučene na isuviše širokom frontu i stoga nisu bile u stanju da se suprotstave neprijatelju. Jedini izlaz bio je: povući se na bolje odbranbene položaje, ukopati se i izdržati dok se situacija ne poboljša. Zapovesti su bile izdate i čitave noći 13 septembra premorene starešine i

vojnici bili su zauzeti oko prikupljanja jedinica i utvrđivanja položaja.

45 diviziji bilo je naređeno da skrati svoje desno krilo — povlačenjem delova 157 i 179 puka duž Sele. 1 bataljon 179 puka smenio je artiljerce 158 i 189 artiljeriskog diviziona koji su bili na položaju u rejonu spaljenog mosta. 3 bataljon 141 puka, na krajnjem levom krilu, bio je na vrlo lošem zemljištu — punom komaraca, baruština i blata. Jugoistočno od ovog rejona, 3 bataljon 36 inžinjeriskog puka još uvek je držao Bivio Čofi. Od druma 18 pa na istok linija položaja je išla na spoj reke Sele i Kanala di Bonifikamento, zatim duž Sele sve do spoja sa Kalore i dalje njome izbijala je na potok La Koza.

36 divizija posela je položaje za odbranu zapadno i južno od potoka La Koza. Ovaj položaj, sam po sebi, nije bio jak, ali drugog povoljnijeg nije bilo. Sam potok nije nikakva prepreka, a kose pozadi njega — od Kapa Santa, preko Ćirika na Tempone di San Paolo — nisu ni visoke ni ispresecane. Sa nadvišavajućih visova kod Altavile neprijatelj je imao odličnu preglednost u pravcu ovih kosa; ali da bi izbili na njih, Nemci su morali da pređu preko otkrivenog i tučenog zemljišta. Najslabije mesto duž ove linije je u rejonu spoja potoka La Koza i Kalore; zemljište je nisko, širine oko 1,5 km sa mestimičnim drvećem i gustim šipražjem duž obale Kalore. Najveći broj naših protivtenkovskih oruđa, tenkova i artiljerije, bio je postavljen tako da je mogao uspešno da tuče baš taj rejon.

Od Kalore pa do brda Soprano odbrana je bila podeljena na tri sektora — pod komandom brigadnih generala Viljema H. Vilbera, Džona V. O'Daniela i Ota F. Langea. Da bi se poseo ovaj deo položaja bilo je potrebno izvući trupe iz drugih rejona, gde je to moguće, jer je 36 divizija imala isuviše širok front i pretrpela je teške gubitke, zbog čega se reorganizacijom pukova ne bi ništa postiglo. 1 i 3 bataljon 142 puka i veći deo 3 bataljona 143 puka, povukli su se u toku noći, sa Altavile pozadi nove odbranbene linije i tamo se reorganizovali. Četa K 143 puka ostala je prikovana na padinama severozapadno od Altavile sve do pada mraka. 14 septembra položaj od Kalore do Ćirika branile su jedino ove raspoložive jedinice: 2 bataljon 36 inžinjeriskog puka, 1 baterija 636 protivtenkovskog diviziona, četa A 751 bataljona, pukovska baterija i protivtenkovska četa 143 puka. 2 bataljon 141 puka, upućen na krajnje levo krilo 6 korpusa, bio je hitno povučen

i postavljen na južne padine Ćirika. 1 i 2 bataljon 504 padobranskog puka bili su 13 septembra spušteni u blizini mostobrana i poseli položaje južno od Difeza Monti. 1 bataljon 141 puka bio je dovučen iz Trentinara sa zadatkom

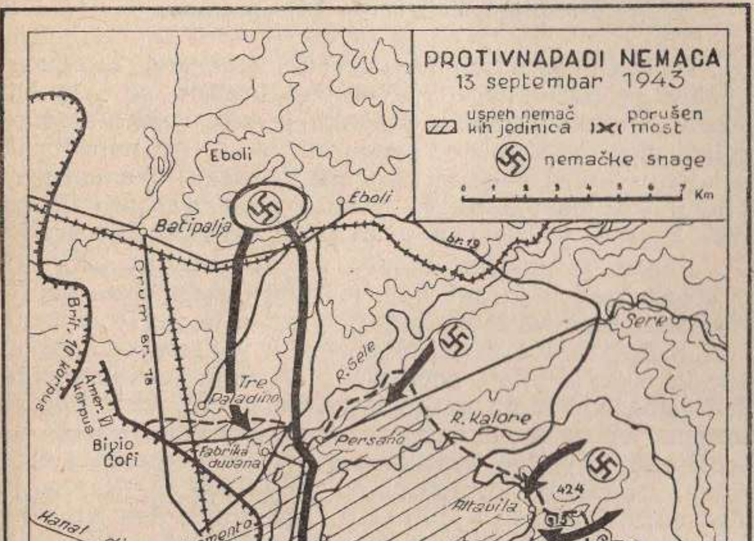

Skica 12

da brani istočnu izbočinu Tempone di San Paolo. Krajnje desno krilo 6 korpusa, tako protkano sa pešadijom, bilo je dodeljeno za odbranu 531 obalskom inžinjeriskom puku

(ojačan). Diviziska artiljerija povukla se i postavila na nove vatrene položaje. 36 divizija očekivala je dalje događaje.

Držanje položaja — 14 septembar

Da bi ispitao našu novu odbranu, neprijatelj je 14 septembra produžio napad, vršeći niz kratkih ali žestokih udara. Njegova komanda svakako je bila veoma nezadovoljna merama koje smo preduzeli, jer su svi napadi bili odbijeni — naši položaji nisu bili ni načeti, akamoli probijeni. Na jednom mestu nekoliko tenkova probilo se kroz istureni položaj, ali se ni jedan od njih nije vratio.

Napad je izvršen najpre na 45 diviziju (sk. 13). U 8 časova, dok je duž Sele još bila magla, osam neprijateljskih tenkova i oko bataljon pešadije (iz 16 oklopne i 29 motorizovane divizije) bili su u pokretu od fabrike duvana u pravcu juga, počinjući time svoju dnevnu akciju. Reorganizacija naših snaga izvedena u toku noći bila je korisna, jer su se položaji 2 i 3 bataljona tako pružali da neprijatelj nije bio svestan toga da se kreće paralelno našem frontu, na udaljenju od 600—1000 m. Najmanje šest naših jedinica — uključujući pešadiju, dve baterije, tenkove i protivtenkovske topove — otvorilo je odmah vatru na Nemce. Sedam tenkova bilo je uništeno, a uskoro je i osmi ostao nepomičan. Pešadija neprijatelja produžila je napad sve do 9.30 časova kada se povukla.

Posle toga bilo je oko jedan čas relativno mirno; dejstvo pešadije i tenkova postepeno se stišavalo i jedino su tenkovi vršili manje probne napade. Potom je neprijatelj ponovo izvršio napad na dva mesta na širem frontu. U 10.35 časova neprijateljska pešadija pokušala je da se probije iz Gratalje duž zapadne obale Sele u pravcu čete A 157 puka. Posle osam minuta neprijatelj je otvorio jaku mitraljesku i artiljerisku vatru i potom je većim brojem tenkova prešao u napad na položaje 3 bataljona 179 puka duž druma 18.

Vojnici jedinica na levom krilu 6 korpusa bili su blagovremeno izveštavani o pretstojećem napadu neprijatelja i stoga su uvek bili na oprezi. Poručnik Hilston T. Kilkolins, istaknuti osmatrač 158 artiljeriskog diviziona, primetio je da se u blizini fabrike duvana prikuplja šest neprijateljskih tenkova; njegov divizion je ubrzo otvorio

vatru na njih i zapalio pet. U 12.30 časova jedna polučeta, noseći bele zastave približavala se 2 bataljonu 179 puka. Kada su ti vojnici prišli na potrebno otstojanje, bacili su bele zastave i otvorili vatru. Međutim, naši vojnici su primetili ovu grupa Nemaca još na početku i očekujući njihov napad, ubili su oko 40 neprijateljskih vojnika. Ali naša budnost nije obeshrabrila neprijatelja. Uskoro su usledila dva napada tenkova i pešadije. Do 14.30 časova 179 puk i jedinice za podršku uništili su svih osam tenkova na drumu 18 nešto severno od Bivio Ćofija; u 14.05 časova,

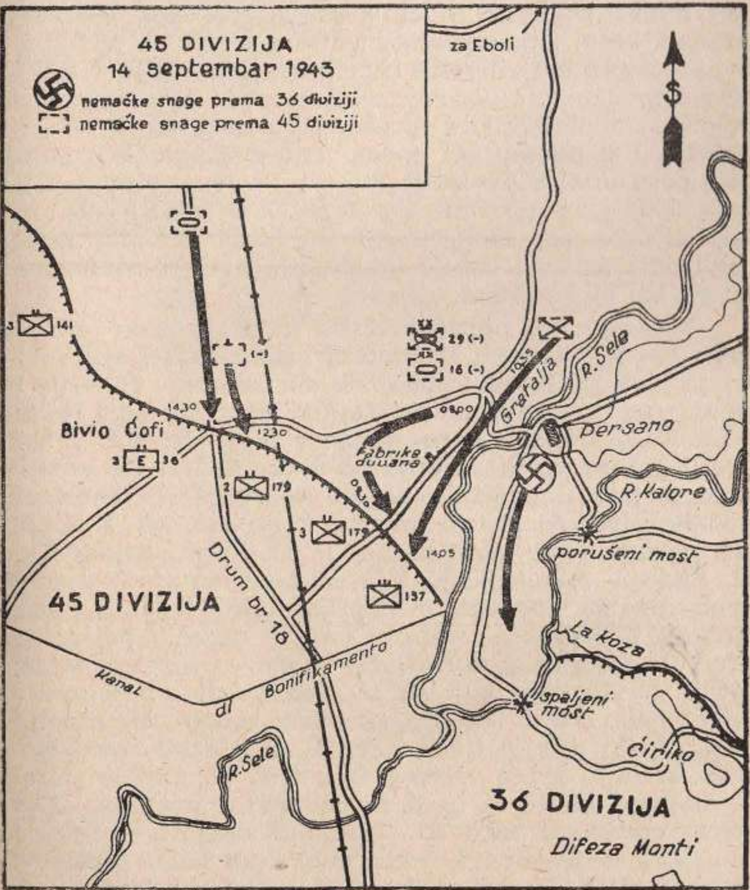

Skica 13

157 puk, podržan 158 artiljeriskim divizionom i brodskom artiljerijom, odbio je napad duž reke jugoistočno od fabrike. Ovi neuspesi bili su dovoljni za neprijatelja i on toga dana duž Sele nije vršio ozbiljne akcije.

Njegov uspeh na liniji La Koza nije bio ništa veći (sk. 14). 14 septembra u 9.30 časova, pešadija i jedna četa specijalnih tenkova *Mark IV* izvršili su napad preko Kalore u pravcu San Ćirika. Šest tenkova čete A 751 tenkovskog bataljona upustilo se u borbu i uništilo osam *Mark IV*, izgubivši samo jedan. Nešto kasnije, u 10.45 časova najmanje još tri tenka podržano baterijom samohodnih oruđa, pokušalo je da pređe Kalore kod spaljenog mosta i nešto severoistočno. Vatrom oruđa za podršku i ovaj je napad bio odbijen a neprijatelj se povukao. U 13 časova neprijatelj je ponovo izvršio napad, ali ovog puta iz rejona u blizini Kalore severno od potoka La Koza i na položaj 1 bataljona 141 puka, koji je kamionima stigao kao pojačanje iz Tempone di San Paolo. Odbranu položaja bataljona podržali su brodska i zemaljska artiljerija. Iako je u toku višečasovne borbe nekoliko neprijateljskih tenkova uspelo da probije naše položaje, ipak su svi oni bili uništeni.

Mada je 636 protivtenkovski divizion skoro čitavog dana bio pod vatrom streljačkog naoružanja i artiljerije, on je ipak znatno doprineo odbrani položaja. Baterija B, sa 12 oruđa na vatrenim položajima južno od spoja Kalore i La Koza, uništila je pet tenkova *Mark IV* koji su bili prešli gazom potok severno od Kapa Santa. Za gubitke koje je četa C nanela neprijatelju najviše su doprineli: vodnik Edvin A. Jost, tehničar 5 klase Albin B. K. Džonson, vodnik prve klase Džozef P. O. Brion, vojnik Klod H. Stoks i vodnik Klajd T. Stoks; oni su činili poslugu oruđa *Džinks*. Pod vatrom neprijateljskih tenkova i streljačkog naoružanja, vodnik Jost je naredio posluzi da oruđe prebaci na greben odakle je mogao uspešno da dejstvuje na tenkove koji su se približavali. Prvo zrno je palo na oko 200 m od cilja, ali je već drugim bio zapaljen jedan tenk, dok je treće izazvalo eksploziju municiskih kola. Izvesno kraće vreme vatra topa 88 mm primorala je poslugu da se sa oruđem povuče sa grebena, ali se ubrzo vratila. U roku od 30 minuta njegova posluga je uništila pet tenkova i jedna municiska kola. Pretrpevši teške gubitke, Nemci su do pada mraka obustavili napad na položaje duž La Koze.

Položaj Pete armije — 14 septembar

Padom mraka, 14 septembra, linija položaja 6 korpusa ostala je kao i uzoru 13 septembra. Neprijatelj nas je primorao da se povučemo iz Altavile, koridora Sele—Kalore i fabrike duvana, čime je delimično postigao svoj

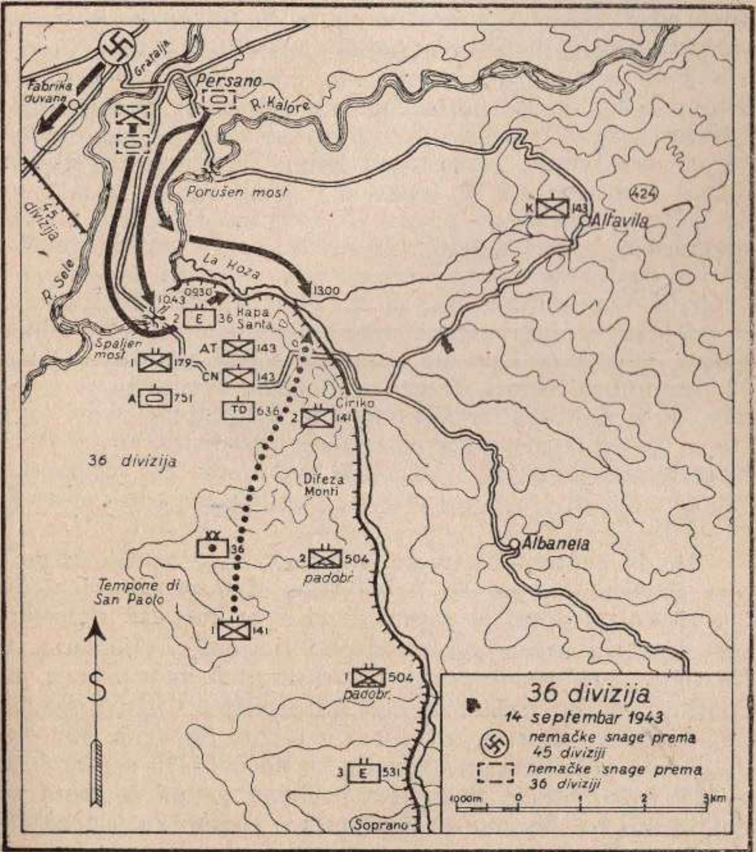

Skica 14

cilj. Postojala je opasnost da izvrši proboj ka obali i da neutrališe naš napad u pravcu druma 19, ali 14 septembra on nije bio u stanju da iskoristi postignuti uspeh. Naša vatra bila je bolje povezana, a artiljerija je uz neocenjivu

pomoć teške artiljerije sa krstarice i razarača iz zaliva, razbila nekoliko neprijateljskih napada. 14 septembra artiljerija 36 divizije ispalila je preko 4.100 metaka, a 3 divizion artiljeriskog puka 45 divizije još i više — 6.687 metaka — to je ujedno i najveći broj utrošene municije u toku iskrcavanja kod Salerna. Neprijatelj je 13 septembra pretrpeo teške gubitke; sledećeg dana, pak, gubici naročito u tenkovima, bili su još veći. Broj uništenih tenkova od 9—14 septembra ne može se tačno odrediti, ali verovatno nije manji od polovine ukupnog broja.

Dok je 6 korpus vodio očajničke borbe, dotle je i britanski 10 korpus naišao na vrlo jak otpor neprijatelja. Glavne snage Nemaca — koje su se sastojale od delova 16 pancer-divizije (severno od Sele), 29 pancer-divizije u blizini Kontursija i 30 tenkova u Batipalji — mogle su da budu upotrebljene protiv 10 korpusa. Ukopana na visovima oko grada Salerna, 46 divizija se s pravom pribojavala da se neprijatelj ne povuče u rejon severno od Vietrija. Sve jedinice bile su na položaju. 56 divizija bila je na otvorenoj ravnici, i stoga je neprijatelj sa okolnih visova mogao odlično da osmatra njene položaje. Noću 13 septembra Nemci su gađali Salerno artiljerijom i ponovo su tenkovima izvršili napad iz Batipalje. I pored toga što je napad tenkova trajao tri časa, gardisti 201 gardiske brigade (56 divizije) i strelci 9 bataljona 167 pešadiske brigade (56 divizije) uporno su odbijali napade i održali položaj.

Do 14 septembra uveče, situacija Pete armije u ravnici Salerno znatno se poboljšala. Međuprostor između 6 i 10 korpusa bio je popunjen, jer su korpusi napredujući sastavili krila jugoistočno od Batipalje. Ojačanja su pristigla. 504 padobranski pešadiski puk bio je već na položaju, a 180 pešadiski puk 45 divizije, koji se iskrcao 14 septembra izjutra, u rezervi u blizini Soprana. 505 padobranski pešadiski puk spustio se noću 14/15 septembra, a 325 jedriličarska pukovska borbena grupa iskrcala se desantnim brodovima 15 septembra. Britanska 7 tenkovska divizija počela je iskrcavanje 14 septembra na sektoru 10 korpusa; američki 509 padobranski bataljon, pod komandom potpukovnika Dojli R. Jardlija, spustio se u blizini Avelina noću 14/15 septembra, sa zadatkom da napada komunikaciske pravce neprijatelja prema frontu 10 korpusa.

Strategisko vazduhoplovstvo 14 septembra nije bombardovalo udaljene ciljeve iza linije fronta kao: železničke pruge, skladišta i dr., već je zajedno sa taktičkim vazduhoplovstvom bacilo veliki broj bombi na Eboli, Batipalju i druga važna mesta. Nad ravnicom Salerno 14 septembra operisao je sledeći broj aviona iz sastava strategiskog vazduhoplovstva: 187 B-25, 166 B-26 i 170 B-17. Bombardovanje je produženo i u toku noći 14 septembra. Dva britanska bojna broda iz zaliva Salerno, svojim topovima 300 mm, još su u većoj meri pojačali dejstvo vazduhoplovstva. Peta armija izdržala je svu težinu nemačkih protivnapada, sačuvala mostove i sada je mogla da ojača svoje snage i da se pripremi za dalje napredovanje prema Napulju.

Gonjenje neprijatelja

(15 septembar—6 oktobar)

Kada je 14 septembra naša uspešna odbrana pokazala da je mostobran kod Salerna siguran, general Klark, u pismu koje je uputio generalu Doliju, komandantu 6 korpusa, čestitao je svima oficirima i vojnicima Pete armije. On je pisao:

> „Postigli smo svoj početni cilj; naš mostobran je obezbeđen. Dopunske trupe iskrcavaju se svakog dana i mi ovde ostajemo. Ni jedna stopa zemlje neće biti napuštena“.

Postizanje ovog uspeha nije značilo kraj bitke, jer Peta armija još nije bila zauzela pristanište i aerodrome kod Napulja — njene glavne ciljeve (skice 15 i 16). Ovi ciljevi nalaze se 48 km severozapadno od linije fronta, iza Apenina Kampanije. Pri planiranju napada na Salernski Zaliv saveznički komandanti imali su u vidu opasnosti koje su skopčane sa prelazom preko ovih planina na putevima koji vode preko uskih prelaza. Oni su se nadali da će se početnim napadima obezbediti putevi koji severno od Salerna i Vietrija vode u ravnicu Noćera, ali su to Nemci, svojom upornošću, onemogućili. Sada je Peta armija morala da ponovo pređe u ofanzivu i da se preko planina probije u pravcu Napulja.

Osma armija generala Montgomerija približavala se levom krilu nemačkih snaga na mostobranu kod Salerna. Jedinice 1 vazdušnodesantne divizije ušle su u Bari 14 septembra i produžile na sever u pravcu Fođe. Prednji delovi 5 pešadiske divizije uhvatili su 16 septembra vezu sa Petom armijom kod Valoa, jugoistočno od Agropolija. Ako je neprijatelj želeo da ne bude obuhvaćen, morao se

povući. Veruje se, prema tome, da je nemačka pretpostavljena komanda naredila 14 pancer-korpusu da se na frontu prema Petoj armiji povuče na severozapad, široko zahodeći oko poluostrva Sorenta. Nemačke snage na ovome krilu morale su da drže planinske prelaze što duže da bi time omogućile potpuno razaranje pristaništa kod Napulja i izvlačenje snaga iz ravnice Kampanije. Potom bi se i one povukle na reku Volturno, gde bi sa 76 tenkovskim korpusom, koji se povlačio ispred Osme armije, izgradili jake odbranbene položaje preko italijanske „čizme". Plan neprijatelja zahtevao je upornu odbranu prema 10 i zaštitničke akcije prema 6 korpusu.

Plan našeg napredovanja u pravcu Napulja podudarao se sa nemačkim planom za otstupanje. Preko lanca Apenina Kampanije duž poluostrva Sorento, baš gde se neprijatelj najupornije držao, Peta armija je najžešće napadala. Po savlađivanju teških prelaza ovog lanca, armija bi dalje nastupala preko ravnice Kampanije jer je ovo bio najkraći i najlakši prilaz Napulju.

Na levom krilu 10 korpusa glavni udar izvršila je 46 divizija, sa pravcem nastupanja od Vietri sul Mare ka Napulju. Desno, 56 divizija nastupala je severno od Salerna, sa zadatkom da izvrši napad na desno krilo neprijatelja. Veći deo 82 vazdušnodesantne divizije upućen je, za svaki slučaj, na krajnje levo krilo 10 korpusa, dok je zajedno sa rendžer-snagom i britanskom 23 tenkovskom brigadom, nastupao duž uskog puta severno od Majorija, sa zadatkom da sa zapada udari u bok neprijatelja koji se branio kod Noćere. Iza 46 divizije bila je britanska 7 tenkovska divizija, spremna da prođe kroz njen borbeni poredak i izvrši napad na Napulj čim naše prednje jedinice zauzmu ravnicu kod Noćere.

6 korpus, od 20 septembra pod komandom general-majora Džona P. Lukasa, dobio je zadatak da na krajnjem desnom krilu Pete armije održava vezu sa Osmom armijom i da zauzme planine istočno od Napulja, ugrožavajući na taj način nemačku odbranu u ravnici Kampanije. Pritom je brzina igrala veoma važnu ulogu kako zbog pritiska na glavninu nemačkih snaga prema 10 korpusu tako i zbog toga da se neprijatelj spreči u rušenju.

Napredovanje na našem desnom krilu od 15 do 19 septembra

6 korpus trebalo je najpre da odbaci neprijatelja iz fabrike duvana i sa k 424, pa tek tada da zađe u planine. 15 septembra neprijateljska pešadija bila je ukopana duž fronta 45 divizije, ali je bilo vidnih znakova da se Nemci sa krajnjeg desnog krila povlače. Sa položaja na Sopranu, 505 padobranski puk uputio je 16 septembra patrole u Rokadaspide, ali one u gradu nisu našle nijednog Nemca; druge patrole iz 504 padobranskog puka izvestile su da su u blizini Albanele naišle na manji broj neprijateljskih vojnika. Izgledalo je da postoje povoljni uslovi da se ubrzo izvrši napad na Altavilu.

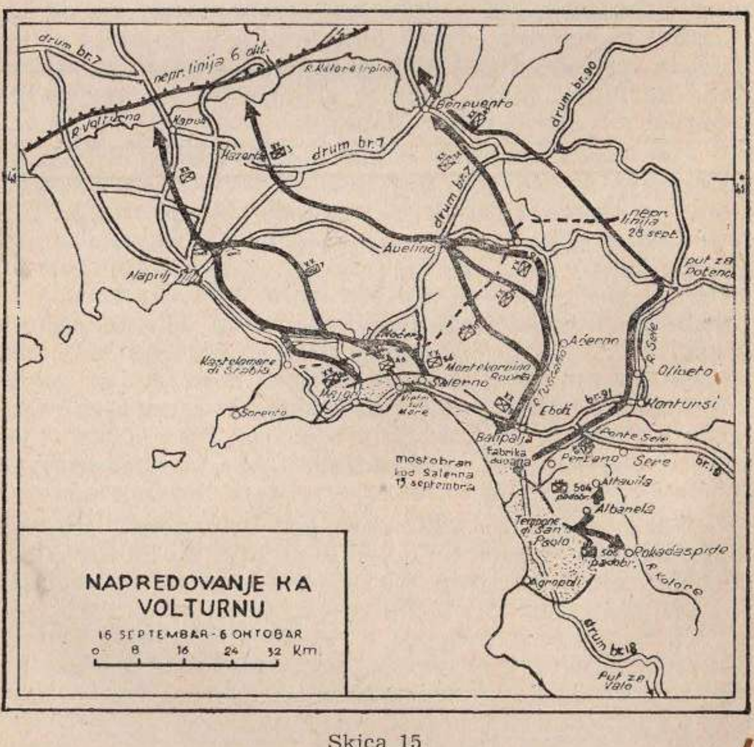

Skica 15

Tokom popodneva 16 septembra, pukovnik Rojben H. Taker, komandant 504 padobranskog puka, vodio je

1 i 2 bataljon dugačkim napornim maršem iz rejona Tempone di San Paolo uz greben Albanele. Posle kraćeg odmora u Albaneli, padobranci su u 16.30 časova produžili pokret, sa 1 bataljonom na čelu i sa zadatkom da sa juga izvrše noćni napad na k 424 i 315. Posle pada mraka neprijateljska artiljerija bila je aktivnija. Njena jačina i tačnost ometale su napredovanje i zbog toga su jedinice izgubile međusobnu vezu. Međutim, prvi bataljon je ipak uspeo da odbaci borbeno osiguranje neprijatelja u blizini brda del Bosko, gde je i prenoćio. 17 septembra izjutra 1 bataljon je krenuo u pravcu bezimene kose istočno od Altavile, dok je 2 bataljon ostao na severnim padinama brda del Bosko. Štab puka pretrpeo je teške gubitke. U 11 časova 1 bataljon je odbio jedan veoma jak napad, ali su Nemci i dalje vršili manje napade. Neprijateljska artiljerija prikovala je padobrance za zemlju.

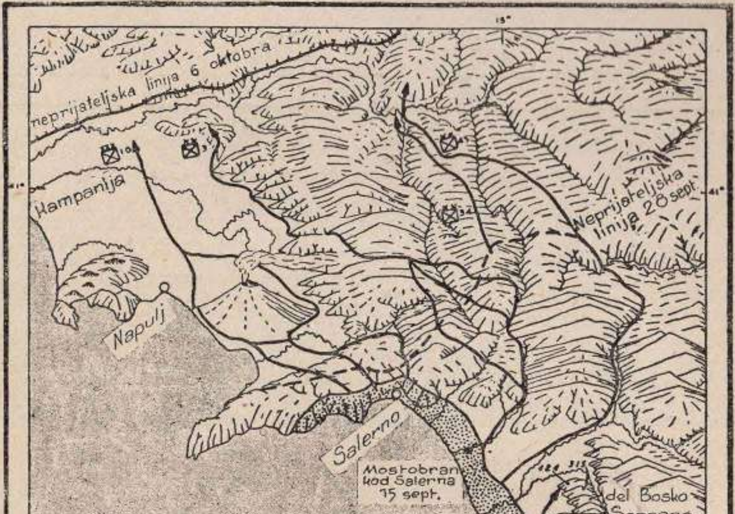

Skica 16

Slika 6

Inžinjerci 142 pešadiskog puka patroliraju ulicama Altavile. Teško je bilo Nemce izbaciti. 14 septembra Mornarica je ispalila 100 zrna na njihove položaje, ali je Altavila zauzeta tek 18.

Vojnici 504 padobranskog puka proveli su dan i noć 17 septembra šćućureni u streljačkim zaklonima, dok su na sve strane eksplodirala artiljeriska zrna. Bili su bez hrane i vode više od 36 časova; čuturice su ispraznili za vreme puta od Tempone di San Paolo. Odvojeni u manje

grupe, uporno su se borili i pretrpeli su teške gubitke, ali ipak nisu uspeli da ponovo zauzmu k 424 i 315. Nemci još uvek nisu bili voljni da ih ustupe. Na kraju, neprijatelj je počeo da se povlači, a dejstvo njegove artiljerije je oslabilo. Altavila je bila napuštena kasno posle podne 18 septembra, a tenkovi 191 tenkovskog bataljona ušli su sa padobrancima u grad. Pri trećem pokušaju Altavila je bila zauvek naša.

Nemci su napustili Altavilu i k 424 kasnije, tj. u određeno vreme, kako bi mogli da zaštite povlačenje svojih glavnih snaga iz Ebolija duž druma 9, pa preko Kontursija i potom na sever. Jedinice 45 divizije zapadno od Sele konstatovale su 17 septembra da njihove patrole slobodnije dejstvuju. Neprijateljska artiljerija ukopana na ranijim položajima produžila je svoje dejstvo. U toku noći 17 septembra i poslednji Nemac se povukao sa fronta divizije, a ujutro 18 primećena su motorna vozila i prašina na drumu 91.

Jake patrole iz 45 divizije odmah su krenule na sever i ubrzo su izvestile da je sa neprijateljem potpuno izgubljen svaki dodir. Kasno posle podne i posle pada mraka 18 septembra naša pešadija je krenula u pravcu fabrike duvana. Odmah posle ponoći četa K 157 puka ušla je u Persano. Prethodnica je u toku noći izbila na uzvišicu između Batipalje i Ebolija, ne naišavši ni na kakav otpor. Na osnovu vesti da su britanske izviđačke jedinice ušle u Batipalju bilo je zaključeno da je neprijatelj napustio čitavu prostoriju.

Ujutro 19 septembra sve jedinice 45 divizije produžile su pokret i do pada mraka držale su uzvišice iznad Ebolija, koji je tako dugo služio neprijatelju kao centar za prikupljanje snaga. U toku istog dana jedinice 36 divizije zauzele su Sere i Ponte Sele. Svaki deo ravnice kod Salerna bio je čvrsto u našim rukama.

Taktika Nemaca u vođenju borbe za dobitak u vremenu

Nastupajući iz ravnice Salerno ka liniji reke Volturno 6 korpus je morao da savlađuje planine i otpor neprijatelja koji je vičan ratovanju na planinskom zemljištu. Nemci su (uglavnom delovi 9 pancer-grenadirskog puka 16 pancer-divizije) pri svom povlačenju primenjivali prepredenu taktiku vođenja borbi za dobitak u vremenu, koju su

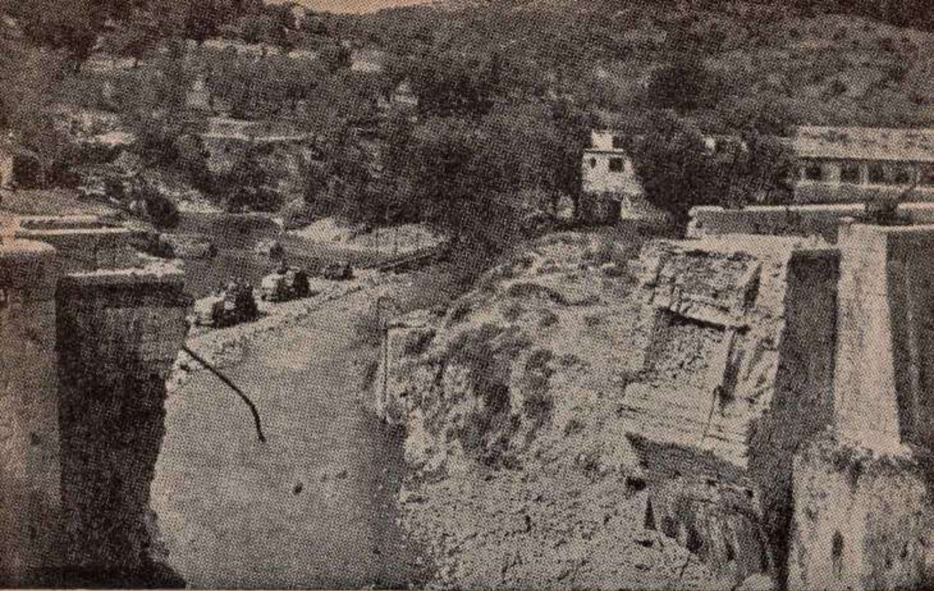

Slika 7

Naše trupe u nastupanju za Aćerno često su nailazile na porušene mostove. Porušeni kameni most na slici je u Olevanu. Uzvodno od ovog mosta inžinjerci su izgradili obilazni put sa gvozdenim kolskim mostom. Desno protivavionski top na vatrenom položaju kod porušenog mosta.

američki vojnici iskusili na sopstvenoj koži još na Centralnoj i Severnoj Siciliji. Zemljište je međutim u Italiji još ispresecanije, a sem toga pretstojale su i kiše koje će postojeće teškoće još i povećati. Način dejstva neprijateljskih zaštitničkih delova bio je dobro poznat: na pogodnoj padini kose mala zaštitnička odeljenja motorizovane pešadije ukopavaju svoje mitraljeze, dok strelci, postavljeni nešto iznad i sa obe strane, primoravaju naše snage da se razviju i da gube vremena, široko obilazeći oko padina.

Neprijateljska artiljeriska oruđa, pretežno samohodna, isturena prilično napred u ešelonima, uznemiravala su naše kolone i tukla puteve na opasnim mestima. Planine su pružale odlične položaje za ovu taktiku. Naprimer, top 88 mm odlično postavljen na goloj, istaknutoj kosi duž druma 91 severno od Kontursija, dejstvovao je neposrednim gađanjem skoro duž čitave doline. Oruđe

očigledno nije bilo kamuflirano, ali zbog sumaglice u planini i skrivača plamena, bilo je tako prikriveno da se moglo otkriti jedino ako bi osmatrač bio direktno u liniji gađanja. Četiri do pet stotina metara pozadi, tenk naoružan topom 75 mm podržavao je top 88 mm. Sa ovog položaja neprijatelj nas je najviše zadržao, a potom se povukao.

Za vreme približavanja planinama kao i na njima samim naišli smo na veliki broj porušenih mostova i minskih polja. Obilazni putevi bili su nezgodni, a često i nemogući za saobraćaj. Ponekad je neprijatelj slabijim odeljenjima štitio rušenje, a još češće, porušeni mostovi napuštani su i oko njih su naročito inžinjeriske jedinice gubile mnogo vremena. Kada je neprijatelju nestajalo eksploziva, on je za rušenje upotrebljavao artiljeriska zrna i mine. Sve do Volturna, naše trupe su neprekidno slušale grmljavinu rušenja.

Treća divizija zauzima Aćerno od 20 do 27 septembra

Ispred 6 korpusa, na sever preko planina, postoje svega dva puta. Jedan od njih vodi pravo na sever iz Batipalje preko Aćerna; drugi je drum 91, koji skreće na istok preko Kontursija i potom na sever duž gornjeg toka reke Sele. Oba puta izvode na drum 7, glavni put koji vodi sa istoka na zapad, iz Avelina za Potencu. Pošto je 36 divizija pretrpela teške gubitke u odbrani mostobrana, bila je izdvojena iz sastava 6 korpusa i stavljena u armisku rezervu — da bi se popunila i odmorila. 3 divizija, pod komandom general-majora Ljusiana K. Traskota, koja je počela da se iskrcava 18 septembra, smenila je 36 diviziju i potom krenula duž zapadnog puta u pravcu druma 7 i Avelina; 45 divizija kretala se desno, duž druma 91.

Oko ponoći 19 septembra, obaveštajni i izviđački vod 30 pešadiskog puka, koji je bio u prethodnici 3 divizije, krenuo je kroz porušene ulice Batipalje. U 2.45 časova 20 septembra vod je naišao na slabiju pešadisku jedinicu na mestu gde se put račva — levo za Montekorvino Rovela i desno za Aćerno — i odbacio je. Naša prethodnica skrenula je na severoistok, putem koji vodi za Aćerno, dok su prednji delovi 3 divizije zašli u planine.

Bilo bi skoro nemoguće pronaći nepogodnije zemljište za vođenje ofanzivnog rata. Strm i uzan put vodio je pa-

dinama veoma ispresecanih planina — kakav može da bude samo krš; on krivuda tako da se sa svake krivine može videti 1,5 km njegovog vijugavog toka. Na njemu je bilo planinskih prelaza i litica koje nekoliko stotina metara strmo padaju u pravcu uskih dolina i kanjona, gde sunce retko prodire. Zbog svega toga brzo napredovanje bilo je nemoguće, a morali smo koristiti baš ovaj put.

Naši vojnici kretali su se bez otpora sve dok nisu došli đo krivine oko 3 km jugozapadno od Aćerna (sk. 17). Ovde iz jednog uskog kanjona izbija reka Iska dela Sera i uliva se u Tusćano. Na putu preko uskog klanca, oko 20 m širine, nalazio se jednosvodni betonski most; to je bio jedini veći most na čitavom putu za Aćerno. Nemci su ga porušili. Štaviše, oni su kontrolisali krivinu, na putu u pravcu sa juga, mitraljeskom i puščanom vatrom sa čuke preko doline Tusćano. Vod je o ovome izvestio, postavio osmatrače i čekao ostatak puka. Neprijatelj — 1 ba-

Skica 17

taljon 9 pancer-grenadirskog puka, takođe je čekao posevši dobro utvrđen položaj.

3 bataljon 30 pešadiskog puka, pod komandom potpukovnika Edgara S. Dolmana, krenuo je iz Batipalje

20 septembra u 10.20 časova. Do 19.25 časova izbio je na sedlo zapadno od Tusćana i tu prenoćio. Uzoru 21 septembra, četa I nastavila je pokret putem, ali je ubrzo dobila vatru sa čuke preko doline Tusćano. Neprijateljska artiljerija, sa položaja severno od Aćerna, povremeno je dejstvovala na delove puta, a tukla je i napušteni bivačni rejon 3 bataljona.

Da bi izvršile napad na Aćerno, naše su trupe morale očigledno da napuste put, ostavljajući jedino 9 i 41 artiljeriski divizion, sa zadatkom da unište neprijateljsku artiljeriju i gađaju kamione i tenkove koji se kreću u blizini Aćerna. Jedan avion *A-36* iz taktičkog vazduhoplovstva u 12.45 poleteo je duž puta severno od Aćerna.

21 septembra, skoro u toku čitavog dana, 3 bataljon 30 pešadiskog puka nailazio je na slabiji otpor neprijatelja pri čemu su vojnici, penjući se, savladali divlje planinsko zemljište zapadno od puta. Četa I išla je u cik-cak padinama i sustigla je četu L, koja se kretala u pravcu severno od sedla. Potom su obe čete skrenule na istok preko kose iznad porušenog mosta. Do 18 časova, četa I, koja je bila na čelu, izbila je na južnu kosu k 687, severoistočno od mosta.

U međuvremenu prispeo je i 2 bataljon 30 pešadiskog puka. Četa G napredovala je na sever duž staze preko sedla, sa zadatkom da obiđe Aćerno i preseče otstupnicu Nemcima severno od grada. Za ostatak bataljona bilo je najpre planirano da napreduje duž glavnog puta koji vodi za Aćerno; međutim, kada se prethodnica približila porušenom mostu, neprijatelj je otvorio artiljerisku vatru. Potom je bilo odlučeno da se sa ostatkom bataljona ojača četa G. Četi F bilo je naređeno da se spusti niz strme padine u dolinu Tusćano i da krene uz istočnu stranu, a pošto odbaci neprijateljske zaštitničke delove, da sa juga izvrši napad na Aćerno.

U toku noći ove su jedinice gotovo lutale po planinama. Uskoro posle svanuća 22 septembra, četa F bila je na visovima istočno od Tusćana, dok je bataljon držao k 634 severozapadno od Aćerna. Jedan vod čete G produžio je pokret u pravcu k 606, preko doline glavnim putem severno od Aćerna, a ostatak brda sa k 687 zauzeo je 3 bataljon.

Sa ovog položaja 3 bataljon je mogao da vidi, preko blage doline, greben na kome leži Aćerno. Glavni put izbija na greben u vidu obrnutog slova V i potom skreće

pravo na istok u pravcu grada. Na krajnjoj zapadnoj ivici grebena — odakle je odlično osmatranje u pravcu severa, zapada i juga — nalazi se mali šumarak od kestenovog drveća. Severoistočno od njega zemljište je uglavnom ravničasto sve do pošumljenih padina iza Aćerna. Jedini pravac otstupanja Nemaca išao je severno duž ovih padina u pravcu druma 7.

Dok je 2 bataljon pokušavao da pređe duboku dolinu zapadno od pravca otstupanja, 3 bataljon je izvršio napad na šumarak. U 8 časova, čete I i L (četa L na levom krilu) napadale su uprkos dejstva lakih i teških mitraljeza, podržanih strelcima; do 8.42 one su u ogorčenoj borbi zauzele šumarak, koristeći ručne bombe i bajonete. Pošto su se prikupile, čete su krenule dalje na severozapad u pravcu groblja i crkve. Međutim, zbog dejstva baterije topova 75 mm, koja je bila odmah iza crkve, kao i vatre minobacača, bili su prinuđeni da se povuku. U 10.30 časova četa L odbila je jedan manji protivnapad. Naše trupe ponovo su prešle u napad, ali su opet bile odbijene artiljeriskom i minobacačkom vatrom, koja je imala za cilj da pravac otstupanja ostane slobodan sve dok se iz okoline grada ne povuče i poslednji pešak. Po gubitku šumarka glavnina neprijateljskih snaga povukla se oko 10 časova.

U 13 časova naše jedinice ponovo su prešle u napad. 2 bataljon je opet pokušao da pređe dolinu u pravcu glavnog puta, a 3 bataljon je izvršio napad na Aćerno sa severozapada. U 13.10 časova tri lake baterije diviziske artiljerije dejstvovale su koncentracijama vatre na Aćerno; u vremenu od 12.52—13.25 časova naša artiljerija izbacila je na grad 1.016 zrna. Pod ovim pritiskom ostatak nemačke pešadije povukao se u oklopnim kolima. Međutim, neprijateljski minobacači su i dalje dejstvovali, te je 3 bataljon ostao prikovan za zemlju. U 15.25 časova četa F sa juga i 3 bataljon sa severozapada ponovo su prešli u napad i u 17 časova 3 bataljon je zauzeo grad. U severoistočnom delu grada bilo je zarobljeno 20 vojnika, a drugih 20 bilo je opkoljeno na severnim padinama.

Mada 2 bataljon nije presekao otstupnicu neprijatelju, prema frontu 3 divizije nije više bilo ozbiljnih zaštitničkih akcija, te su tako do 27 septembra jedinice divizije zauzele drum 7. Ustvari, borba za Aćerno trajala je duže od svih akcija 6 korpusa od Batipalje do Volturna. Način izvođenja svih ostalih sličan je ovom kod Aćerna: neprijateljska motorizovana pešadija i samohodna oruđa

bili su na pogodnim položajima, u blizini puta za povlačenje, tako da su primoravali naše trupe, koje su težile da izbiju na bokove nemačkih jedinica, na zamorno kretanje van puteva.

Napredovanje 6 korpusa od 20 do 27 septembra

U toku ovog perioda 45 divizija nastupala je drumom 91 (sk. 15). Zapadno od Oliveta 180 pešadiski puk naišao je na otpor 1 bataljona 64 pancer-grenadirske divizije, na položaju koji je prinudio naše trupe da se široko razviju; ali je 22 septembra puk, uz podršku tenkova čete A 191 i 756 tenkovskog bataljona, zauzeo otpornu tačku neprijatelja. 23 septembra 179 pešadiski puk prošao je kroz borbeni poredak 180 pešadiskog puka i produžio nastupanje uz zapadnu obalu Sele, paralelno 157 pešadiskom puku na istočnoj obali. I pored toga što je otpor zaštitničkih jedinica bio daleko jači nego na frontu 3 divizije, taj puk je 26 septembra izjutra čvrsto držao raskrsnicu drumova 7 i 91.

Šesti korpus morao je užurbano da nastupa. Za 8 dana 3 divizija je duž puta od Batipalje ka drumu 7 napredovala 45 km. Ovo otstojanje bilo bi znatno veće ako bi se uzeli u obzir obilazni planinski putevi. 45 divizija, koja je nastupala istočno, prešla je 55 km, računajući od položaja na kojima su jedinice bile ujutro 20 septembra. Divizije su odbacile neprijatelja sa dobro izabranih položaja i produžile napredovanje, uprkos svih teškoća. Pešadiska jedinica prethodnice često se isuviše udaljavala i bila van uspešnog dometa artiljerije za podršku, trudeći se da svoja oruđa provuče kroz zakrčene delove puteva na kojima je inače bilo još mnogo prirodnih uskih prolaza. Jedinice 3 divizije zašle su tako daleko u planine da su se mogle snabdevati jedino mazgama, koje su bile dovedene sa Sicilije. Na jednom mestu ni mazge nisu mogle da prođu i dalje nošenje preuzelo je ljudstvo četa iz rezerve.

10 i 120 inžinjeriski bataljon, blagodareći svojoj dovitljivosti i istrajnosti, mnogo su doprineli napredovanju 6 korpusa. Inžinjerci su čistili puteve od mina, radili na poljskim skladištima, vršili dotur vode, punili levkove na putevima i održavali u ispravnom stanju puteve koji su bili jako opterećeni ograničenom putnom mrežom i upo-

Slika 8

Most jugoistočno od Aćerna, delo naših inžinjeraca.

trebom teških vozila. Gde god je bilo moguće, a u cilju efikasnijeg dejstva naših jedinica, gradili su nove puteve, postavljali su signalne znake, uređivali groblja, a kod Aćerna su, čak, izgradili i jedno letilište za diviziske artiljeriske avione. Skoro na svakom kilometru puta kojim su se služile dve divizije gradili su mostove i obilazne puteve.

Svako neprijateljsko rušenje koštalo je naše inžinjerce puno radnih časova. Značaj njihovog rada može se prikazati činjenicom da je neprijatelj, na dužini od svega 2 km puta severno od Aćerna, porušio 5 mostova. Obilazne puteve na planinskom zemljištu nije bilo moguće uvek izgraditi. Za dva dana četa C 10 inžinjeriskog bataljona podigla je jedan most južno od Aćerna, dužine 24 m, nosivosti 18 tona — most je bio završen 23 septembra u 15 časova.

Dva dana kasnije, pred četom A istog bataljona stajao je još teži zadatak. U kanjonu severno od Aćerna

Nemci su porušili ne samo most već i stenu, tako da je put bio zakrčen na dužini od oko 30 m. Posle dvodnevnog rada, 26 septembra u 19 časova četa je ponovo otvorila put. Na dužini od 12.50 metara bio je postavljen gvozdeni kolski most, dok je preostali deo puta bio izgrađen od oborenih stena.

Uz pomoć 36 inžinjeriskog puka 6 korpusa, oba diviziska inžinjeriska bataljona popravljali su puteve iza pešadije i održavali linije snabdevanja u ispravnom stanju. Od 26 septembra uveče počela je da pada jaka kiša i njihov je rad postao neuporedivo teži; obilazni putevi pretvorili su se u uske, blatnjave i klizave prolaze; neki od privremenih mostova bili su oštećeni, dok je sa planina kiša nanela na puteve stene i zemlju. Pešaci su užurbano čistili puteve, tako da je saobraćaj bio ubrzo ponovo uspostavljen, ali sa nešto smanjenim kapacitetom. Zbog rušenja i kiša napredovanje 6 korpusa bilo je usporeno, ali zaslugom inžinjeraca ono je trajalo samo nekoliko dana, a ne nedelja.

Avelino, Napulj i Volturno od 28 septembra do 6 oktobra

Dok je 6 korpus vodio borbe po kiši i na planinskom zemljištu, 10 korpus se probio preko planinskih prelaza južno od Nоćere. Do 28 septembra naše trupe su bile spremne duž čitave linije da pređu u siloviti napad — Britanci na Napulj, Amerikanci na važnu raskrsnicu puteva kod Avelina (sk. 15).

Pukovi 3 divizije bili su raspoređeni do 28 septembra u velikom luku oko Avelina, sa 133 pukovskom borbenom grupom 34 divizije severno od druma 7 (ova divizija pod komandom general-majora Čarlsa V. Ridera, počela je da se iskrcava kod Paestuma 21 septembra). Naše trupe su ubrzo bile pred ciljem i iznenadnim novim napadom, 29/30 septembra, probile se u grad — pre no što su neprijateljska odeljenja za rušenje mogla da obave svoj zadatak.

U isto vreme 10 korpus je izvršio siloviti napad na Napulj, na čelu sa 7 tenkovskom divizijom. 30 septembra u ponoć jedinice 10 korpusa bile su s obe strane Vezuva; u 9.30 časova 1 oktobra, dragoni-gardisti, pod komandom 10 korpusa, ušli su u Napulj bez otpora. Oni su naišli na grad koji je bio više zastrašen nego porušen, mada je

Slika 9

Pešadija 3 divizije nastupa prema Avelinu, važnoj raskrsnici, koja je zauzeta noću 29/30 septembra. 30 pešadiski puk 3 divizije savladao je otstojanje između Aćerna i Avelina za 8 dana, uprkos zaštitničkih akcija neprijatelja za dobitak u vremenu.

pričinjena šteta bila prilično velika. Prethodnim napadima Saveznika iz vazduha bio je uništen veći deo lučkih postrojenja, a Nemci su upotpunili razaranje pre no što su se povukli, potapajući brodove kod lučke brane i polažući

razne prepreke u luci. Tu je bila masa sitnog i krupnog kamenja i čelika uvijenog od požara. Glavni vodovod bio je presečen, a sve službe u gradu obustavile su rad. I pored svega toga, Peta armija je imala luku, koja se mogla brzo osposobiti za službu, a snabdevanje njenih jedinica bilo je sada pomereno na sever od obale Salerna. 82 vazdušnodesantna divizija ušla je u Napulj 2 oktobra i preuzela policisku službu i radove na ponovnoj izgradnji grada.

Međutim, nije bilo dovoljno samo okupirati grad. Da bi se odbranila luka u Napulju i važni aerodromi u okolnoj ravnici bila je potrebna snažna prirodna prepreka. Takva prepreka bila je reka Volturno, 32 km severno. Stoga su naše trupe, bez ikakvog odlaganja, produžile pokret. Dok je 10 korpus napredovao ravnicom Kampanije, 6 korpus je zauzeo padine planina na severoistoku. 34 i 45 divizija napredovale su ka Beneventu, raskrsnici puteva. Izviđački eskadron 45 divizije prvi je ušao u grad — 2 oktobra u 12.10 časova; istog dana u 23.30 u grad je ušao 3 bataljon 133 pešadiskog puka i odmah je produžio nastupanje preko reke sa zadatkom da obrazuje mostobran, 3 divizija napredovala je preko planinskog masiva iznad Kazerte i do 6 oktobra naše trupe su ovladale južnom obalom Volturna. Napulj je bio obezbeđen, a glavni objekt iskrcavanja kod Salerna bio je dostignut 27 dana posle D-dana na obalama kod Paestuma.

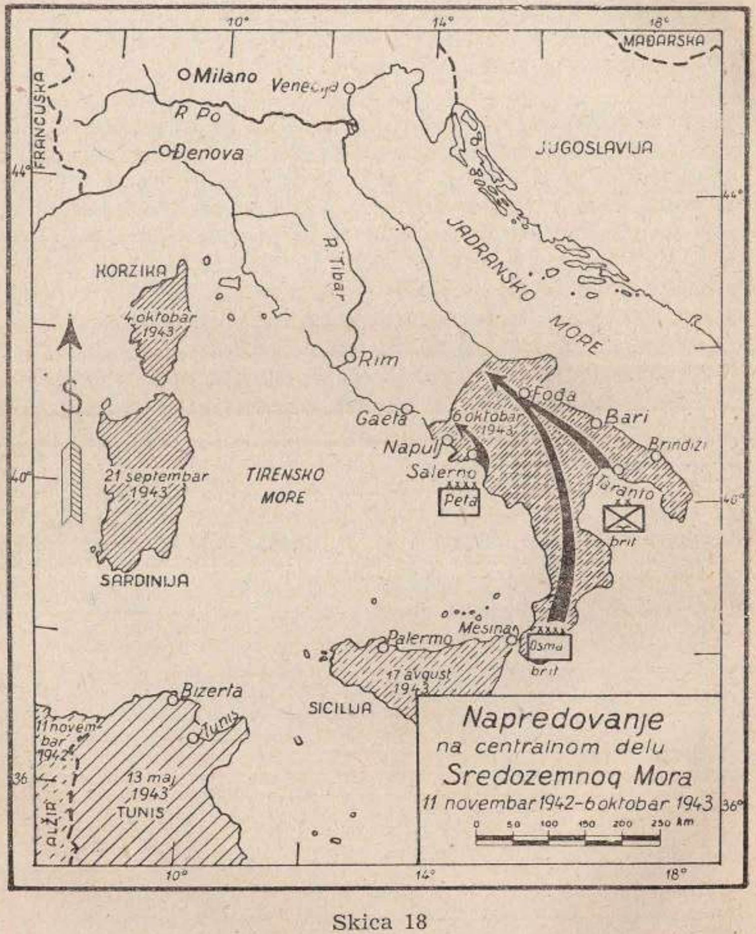
Napredovanje
na centralnom delu
Sredozemnoq Mora
11 novembar 1942–6 oktobar 1943
0 50 100 150 200 250 km
Milano
Venecija
R. Po
Đenova
JUGOSLAVIJA
MAĐARSKA
FRANCUSKA
JADRANSKO MORE
R. Tibar
KORZIKA
4 oktobar 1943
Rim
Foda
Bari
Gaeta
6 oktobar 1943
Napulj
Salerno
Brindizi
Taranto
Peta
brit
21 septembar 1943
TIRENSKO MORE
SARDINIJA
Mesina
Palermo
Osma
brit
17 avgust 1943
Bizerta
Tunis
SICILIJA
11 novembar 1942
13 maj 1943
TUNIS
ALŽIR
S

Skica 18

Zaključak

Našim izbijanjem na reku Volturno kampanja u Italiji nije bila završena; pretstojale su teške borbe preko zime na planinskom zemljištu (sk. 18). Peta armija pod komandom generala Klarka ipak je uspela da do 6 oktobra zauzme svoj prvi objekat. Zajedno sa Britancima, Amerikanci su na juriš zauzeli obale, no ovoga puta ovo su bile obale Evrope. Oni su odbili žestoke protivnapade Nemaca upornom odbranom u kojoj su pešadija, artiljerija, inžinjerija i svi drugi rodovi i vidovi priložili nove lovorove vence američkim borbenim uspesima. Kada je neprijatelj na kraju priznao svoj neuspeh i povukao se da bi izbegao bočni napad Osme armije, američke i britanske divizije brzo su nadirale iz ravnice u planine. Uprkos mnogih prepreka — prirodnih i veštačkih — one su neprekidno nadirale u pravcu svoga cilja.

Kampanja kod Salerna nije dobivena bez gubitaka. Američke jedinice Pete armije platile su krvlju svoje uspehe. Od 9 septembra do 6 oktobra poginulo je 727 američkih vojnika, ranjenih je bilo 2.720, a nestalih 1.423 — svega 4.870. Najveće gubitke u toku borbi na mostobranu imale su 36 i 45 divizija. Samo 36 divizija, u vremenu od 9 do 20 septembra, imala je 267 mrtvih, 679 ranjenih i 984 nestalih. Britanske jedinice 10 korpusa, koje su vršile glavni udar na levom krilu, pretrpele su veće gubitke — ukupno 6.847 mrtvih, ranjenih i nestalih. Nemci su takođe imali velike gubitke i njihove divizije povukle su se na Volturno znatno oslabljene.

Kada je Peta armija čvrsto stala na reku Volturno spremna da nanese sledeći udar, značaj invazije u Italiji postao je još jasniji. Italija, južno od Volturna, bila je

u našim rukama. Iskrcavanje jedinica i dotur mogli su sada da se vrše preko Napulja, a uskoro su i naši bombarderi mogli da polete na zadatke u Evropi sa aerodroma u Italiji. Zauzet kampanjom u Salernu, neprijatelj nije mogao da šalje pojačanja na Sardiniju i Korziku, koje su zauzele francuske ekspedicione trupe. Kontrola Saveznika u Sredozemnom Moru bila je skoro potpuna. Bedemi Hitlerove „tvrđave Evrope" rušili su se pod udarcima dveju savezničkih armija u Italiji.

VOLTURNO

JADRANSKO MORE
TIRENSKO MORE
TERMOLI
RIM
FOĐA
BARI
VOLTURNO
BRINDIZI
NAPULJ
SALERNO
TARANTO
PETA
BRITANSKA
OSMA
BRITANSKA
REĐO
NAPREDOVANJE u ITALIJI
3 septembar 6 oktobar 1943
Nemačka linija odbrane
6 oktobar 1943
0 20 40 60 80 100 KM

Skica 19

Pokret ka reci Volturno

UVOD

Pre svanuća, 13 oktobra 1943 godine, prednji delovi američkih i britanskih jedinica iz sastava Pete armije prešli su reku Volturno, pod ubitačnom vatrom nemačkih strelaca i mitraljeza ukopanih duž severne obale. Naše jedinice, čiji su vojnici bili pokisli i promrzli do kostiju, morali su najpre da savladaju otpor mitraljeskih gnezda i bunkera pa tek onda da uspostave čvrst mostobran. Forsiranjem reke Volturno bili su stvoreni uslovi za prelaz na drugu fazu kampanje Saveznika u Italiji. Pre pet nedelja Peta armija se iskrcala na neprijateljskoj obali Salernskog Zaliva, a sada je napadala na reku dobro organizovanu za odbranu.

Duž Volturna Nemci su se ukopali na prvom položaju pogodnom za odbranu severno od Napulja (sk. 20). Kod Salerna oni su se tukli za svaku stopu zemlje i vršili uzastopne protivnapade, ali kada je naš mostobran bio čvrsto uspostavljen, oni su prešli na plansko povlačenje. Pod pritiskom naše Pete armije, kojom je komandovao general-major Mark V. Klark, njihove zaštitnice napustile su veliko pristanište Napulja i okolne aerodrome, čime su bili stvoreni povoljni uslovi za operacije većeg stila zapadno od ispresecanog masiva Apenina, kičme Italijanskog Poluostrva. Istočno od Apenina britanska Osma armija, pod komandom generala (sada feldmaršala) Bernarda L. Montgomerija, izbila je, u toku prve nedelje meseca oktobra, na ušće reke Biferno. Posle toga Osma i Peta armija držale su liniju položaja preko Poluostrva, koja se pružala oko 100 km južno od Tore Petaćato na obali Jadranskog Mora, potom u pravcu zapada i izbijala na obalu Tirenskog Mora južno od Volturna.

Bilo je očigledno da su Nemci nameravali da na ovoj liniji, koja se pružala duž reka i planina, pruže upornu

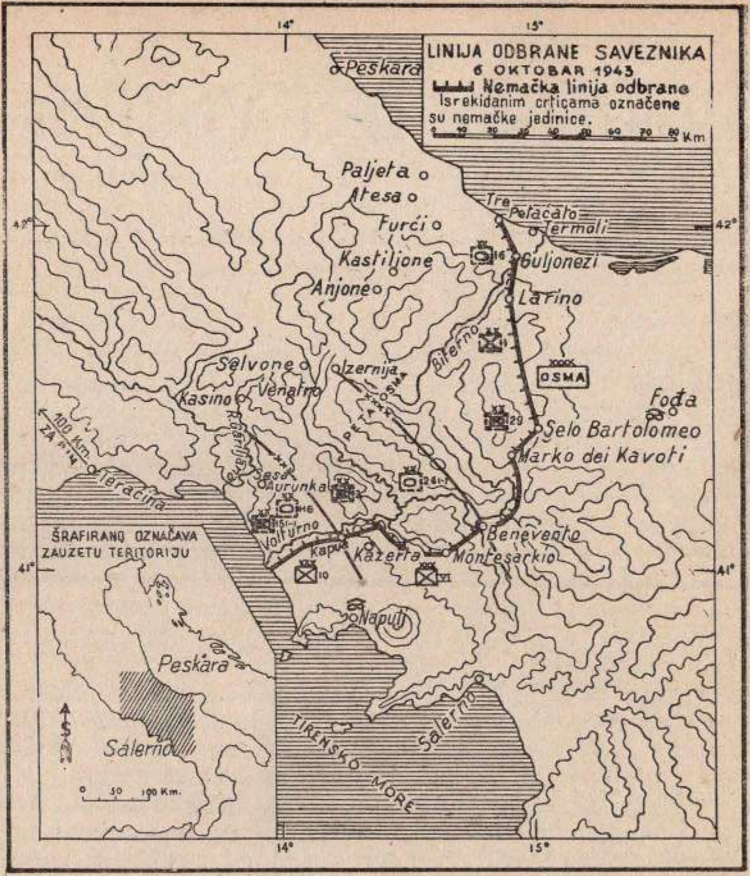

Skica 20

odbranu, sa ciljem da uspore ili, po mogućstvu, zaustave naše nadiranje u pravcu severozapada.

Peta armija se priprema za drugu fazu kampanje u Italiji

15 septembra, general Harold R. L. G. Aleksander, komandant 15 grupe armija, naredio je komandantu Pete armije da forsira reku Volturno i nabaci neprijatelja, za nekih 50 km u pravcu severa, na planinski masiv koji se

pruža od Sesa Aurunke (blizu obale Tirenskog Mora) preko Venafra do Izernija gde se Peta armija graničila sa Osmom (sk. 21 i 48). Za izvršenje dobivenog zadatka general Klark je imao u sastavu svoje armije američki 6 korpus, pod komandom general-majora Džona R. Lukasa i britanski 10 korpus, pod komandom general-lajtnanta Rilorda L. Mak Kririja. 6 korpus imao je u svom sastavu tri pešadiske divizije, koje su imale najveće borbeno iskustvo u SAD: 3 diviziju, pod komandom general-majora Ljusiana K. Traskota mlađeg; 34 diviziju, pod komandom general-majora Čarlsa V. Ridera i 45 diviziju, pod komandom general-majora Troja H. Midltona. Britanski 10 korpus takođe je imao u svom sastavu tri oprobane divizije: 46 pešadisku, pod komandom general-majora Džona L. J. Hokesvorta; 56 pešadisku diviziju, pod komandom general-majora Džeralda V. R. Templera i 7 oklopnu diviziju, pod komandom general-majora Džordža V. E. J. Erskina. Brojno stanje oba korpusa, računajući i jedinice za podršku, bilo je preko 100.000 boraca (vidi pregled na kraju knjige).

Prema Petoj armiji bila je nemačka Deseta armija, kojom je komandovao feldmaršal Albert Keselring, sastava: 3 i 15 pancer-grenadirska divizija, pancer-divizija *Herman Gering* i delovi 26 pancer-divizije. Armija Keselringa bila je slabija od Pete armije; ali ona je vodila borbu za dobitak u vremenu pod okolnostima — s obzirom na zemljište i vreme — koje su pružale povoljne uslove za odbranu.

Da bi izvršila svoj zadatak na zapadu — izbijanje u visinu označenih planina — Peta armija je imala da odbaci neprijatelja sa ravničaste i za obrađivanje pogodne prostorije, širine 25—30 km, sa pravcem protezanja ka severozapadu, duž obale u dužini oko 50 km — od Napulja do grebena planine Masiko. Zemljište je plodno, zasađeno vinogradima i maslinama, a polja su brižljivo obrađena i išarana većim brojem naselja. Kao zonu kretanja 10 korpusa general Klark je označio ravnicu duž obale. Kroz nju protiče reka Volturno, koja je neprijatelju pružala povoljne uslove za odbranu. General Klark je naredio 10 korpusu da izbije na reku Volturno, da je forsira, produži nadiranje preko ravnice i zauzme greben Masika.

Zadatak 6 korpusa bio je da zauzme prostoriju ispresecanu planinama i dolinama, koja se pruža oko 55 km istočno od obalske ravnice, uključujući i istočne padine

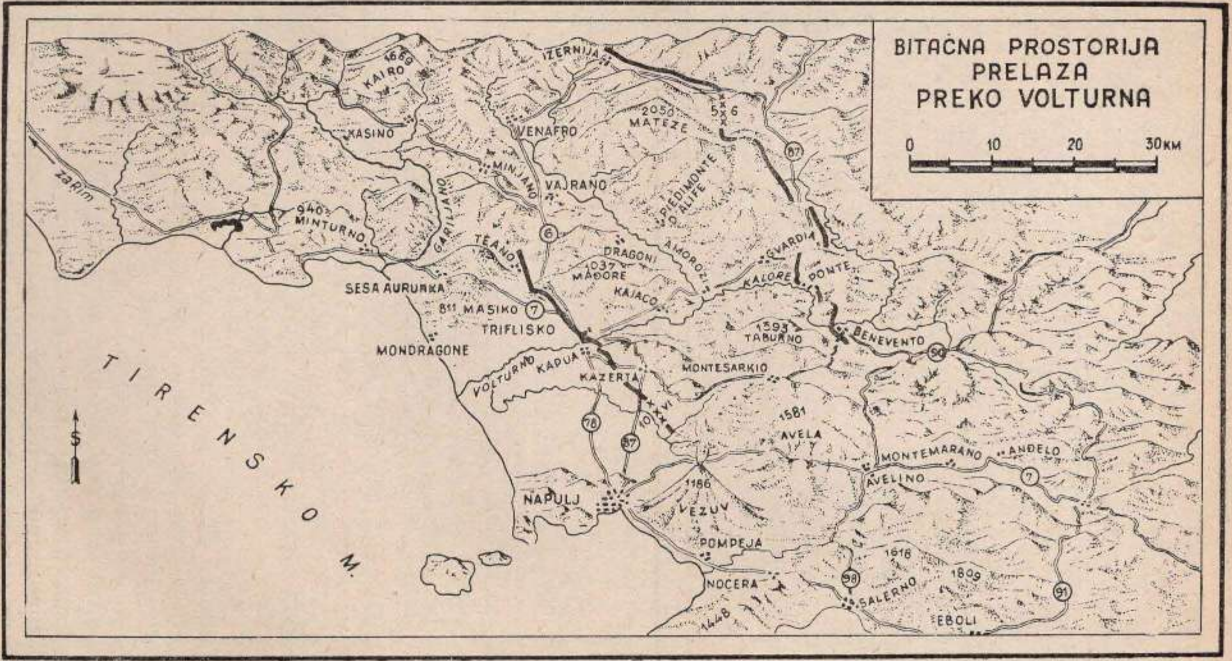
BITAČNA PROSTORIJA
PRELAZA
PREKO VOLTURNA
0
10
20
30KM
IZERNIJA
1669
KAIRO
KASINO
VENAFRO
2050
MATEZE
5
6
87
MINJANO
VAJRANO
PIEDIMONTE
ALIFE
za Rim
940
MINTURNO
GARILJANO
TEANO
6
DRAGONI
AMOROZI
GVARDIA
1037
MADORE
KALORE
PONTE
SESA AURUNKA
KAJACO
811
MASIKO
7
TRIFLISKO
1593
TABURNO
BENEVENTO
90
MONDRAGONE
VOLTURNO
KAPUA
KAZERTA
MONTESARKIO
XVI
10
78
87
1581
AVELA
MONTEMARANO
ANĐELO
AVELINO
7
T I R E N S K O   M.
S
1186
NAPULJ
VEZUV
POMPEJA
1616
1809
NOCERA
98
SALERNO
91
1448
EBOLI

Skica 21

grebena masiva Mateze, vododelnicu Poluostrva. Ova planinska prostorija je veoma različita u pogledu visine — počev od niskih kosa, zasađenih maslinama i terasastih polja, pa sve do golih stenovitih vrhova visokih oko 2.000 m. Sela sa gusto zbijenim kamenim sivim kućama na strmim padinama i razbacane ruševine starih zamkova nadvišavaju zelene doline. Ispresecano planinsko zemljište čini ozbiljnu prepreku kretanju trupa, koja je u većoj meri pojačana rekama Volturno i Kalore. Reka Volturno, koja izvire ispod visokih planina severno od Venafra, teče krivudavo ka jugoistoku u pravcu Amorozija, gde prima reku Kalore. Potom skreće na zapad, probija se kroz uski tesnac planine Triflisko i produžava kroz obalsku ravnicu. Kalore izvire ispod planine jugoistočno od Beneventa i teče, uglavnom, na zapad sve do Amorozija gde se uliva u Volturno. Donji tokovi Volturna i Kalore, u dužini od oko 100 km, pretstavljaju neprekidnu prepreku koja sprečava kretanje sa juga u pravcu Rima. Ako bi Peta armija probila odbranbene položaje na pomenutim rekama, neprijatelj bi se morao povući na planinski lanac iza Sesa Aurunke, Venafra i Izernije. Na toj liniji Nemci su već gradili još jače odbranbene položaje, docnije poznate kao Zimska linija. Vreme je bilo od odlučujućeg značaja. Stoga je borba za dobitak u vremenu, kakvu je vodio neprijatelj, išla njemu u prilog. On je imao dovoljno vremena za organizaciju i uređenje svojih odbranbenih položaja. Sem toga, zbog neprekidnih jesenjih kiša, voda se izlila iz korita, pa je dolina postala blatnjava, usled čega je prilaz odbranbenim položajima bio jako otežan.

Neposredni cilj 6 korpusa bio je Benevento, koji je trebalo zauzeti sa jednom divizijom. Ova bi divizija potom nadirala na sever i zapad oko 35 km, dolinom reke Kalore do Volturna; zatim bi skrenula na severozapad uz dolinu Volturna čijim bi tokom napredovala oko 50 km do planina koje se nalaze iza Venafra. Preostale dve divizije korpusa trebalo je da forsiraju Volturno na frontu širine 25 km — od ušća reke Kalore do tesnaca Triflisko. Potom bi one nadirale u pravcu severozapada, preko ispresecanog zemljišta između gornjeg toka Volturna i obalske ravnice, sve do armiskog cilja — planinskog masiva severno od Sesa Aurunke. Naređenjima generala Klarka, izdatim korpusima pod njegovom komandom, stvorena je osnova za prelaz na drugu fazu kampanje u Italiji.

Da bi se mogli razraditi detaljni planovi za napad na odbranbene položaje, bilo je potrebno da se prethodno zauzme Benevento — putni i železnički čvor na desnom boku Pete armije — i da potom sve jedinice izbiju na reku Volturno (sk. 22). Neprijatelj nije činio ozbiljnije pokušaje da zadrži u svojim rukama zemljište južno od reke. On je nastojao da uspori napredovanje naših snaga, što je postizao upotrebom manjih pokretnih jedinica, miniranjem puteva i rušenjem svakog propusta i mosta. Svaki dobiveni dan on je obilno koristio za dalje jačanje svojih odbranbenih položaja severno od Volturna.

Zauzimanje Beneventa i obezbeđenje desnog boka Pete armije bilo je stavljeno u zadatak 34 (133, 135 i 168 pukovska borbena grupa) i 45 diviziji (157, 179 i 180 pukovska borbena grupa). 2 oktobra, general Lukas naredio je 34 diviziji da zauzme grad. U 12 časova jedan vod 45 izviđačkog eskadrona ušao je u grad. Zbog našeg bombardovanja, kao i rušenja koja su Nemci izvršili, ulice su bile zatrpane ruševinama i potpuno puste. Neprijatelj se bio povukao preko reke Kalore. Napad na Benevento bio je izlišan; grad je trebalo samo posesti. Sutradan izjutra, 133 puk, posle napornog noćnog marša po jakoj kiši, ušao je u grad i uspostavio mostobran preko reke. Istog dana 34 divizija bila je određena u korpusnu rezervu, a zadatak širenja mostobrana bio je dodeljen 45 diviziji. Dok su inžinjerci čistili puteve koji su vodili kroz Benevento i opravljali mostove koje su Nemci porušili pri povlačenju, pešaci su, preko manevarskog zemljišta, odbacili neprijatelja na sever. Do 9 oktobra, 45 divizija je obezbedila desni bok Armije i bila spremna da produži sa nadiranjem na zapad — dolinom Kalore do Volturna.

General Lukas naredio je 3 diviziji (7, 15 i 30 pukovska borbena grupa) da nadire na severozapad i izbije na Volturno, na frontu širine: desno — ušće Kalore u Volturno, levo — linija razgraničenja sa 10 korpusom (upravo zapadno od tesnaca Triflisko). Po prijemu zapovesti, 2 oktobra, divizija je bila u blizini Avelina — na oko 50 km jugoistočno od reke i na planinskom zemljištu. Jedinice su odmah krenule.

15 puk, na levom krilu divizije, kretao se izvesno vreme drumom 7 koji vodi u pravcu obalske ravnice; potom je skrenuo na severozapad i produžio podnožjem pla-

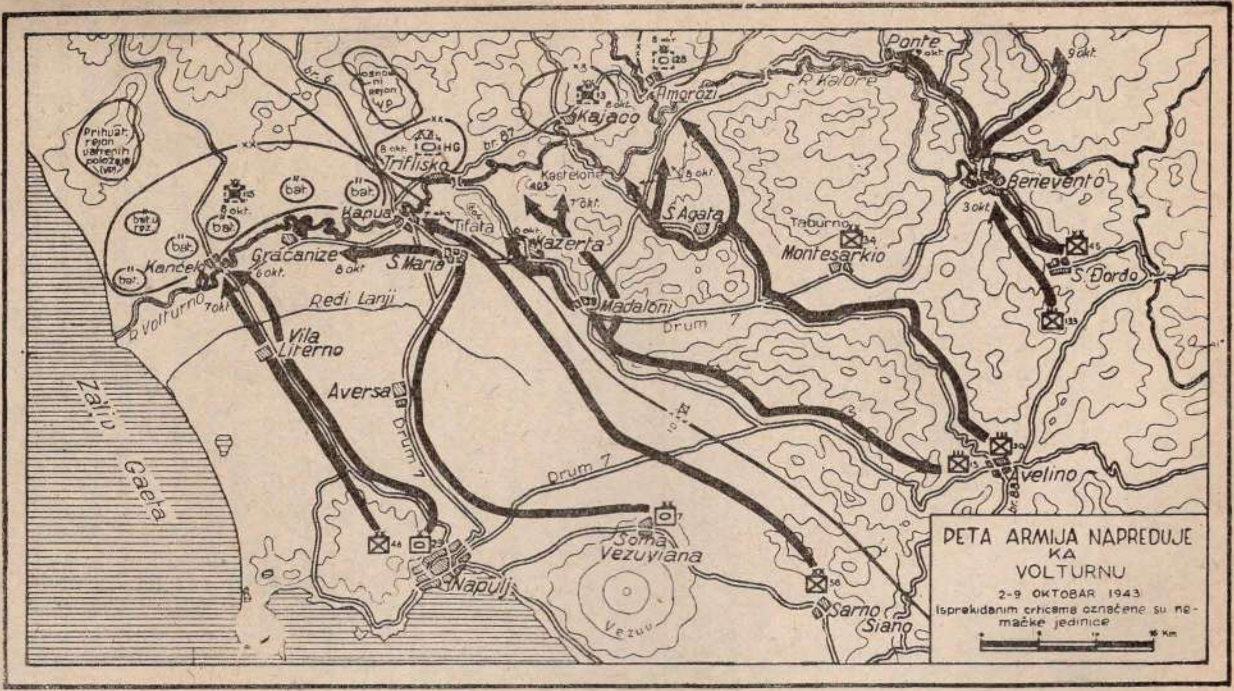
PETA ARMIJA NAPREDUJE
KA
VOLTURNU
2-9 OKTOBAR 1943
Isprekidanim crticama označene su nemačke jedinice
16 Km
Ponte
9 okt.
R. Kalore
Amorozi
Kajaco
br. 6
br. 87
Triflisko
HG
Prihvat. rejon vatrenih položaja (VP)
bat.
bat. u rez.
8 okt.
Kapua
Tifata
Kastelone
7 okt.
Kazerta
S. Agata
8 okt.
Benevento
3 okt.
Taburno
Montesarkio
S. Đorđo
Kančelo
Gračanize
6 okt.
S. Maria
R. Volturno
7 okt.
Redi Lanji
Madaloni
Drum 7
Vila Literno
Aversa
Drum 7
Zaliv Gaeta
Drum 7
Soma Vezuviana
Napulj
Vezuv
Avelino
br. 88
Sarno
Siano

Skica 22

nina krečnjačkog sastava koje se uzdižu severno i istočno od Kazerte. Jedinice 1 bataljona, krećući se zapadnom ivicom grada, prošle su pored kraljevskog dvorca kod Kazerte, koji je sagradio napuljski kralj Karlo III u 18 veku. To je ogromna zgrada, sa skoro 200 soba i u nju je mogla da se smesti čitava divizija. Međutim, nije bilo dovoljno vremena za uživanje u luksuznom kraljevskom nameštaju. Nadirući preko uređenih vrtova — koji su se prostirali sve do kosa, na dužini od oko 2,5 km — 1 bataljon je, 6 oktobra, zauzeo Tifatu, planinu sa oštrim vrhovima koja nadvišava klanac Triflisko. Sledećeg dana 2 bataljon je, potiskujući neprijatelja sa kosa istočno od Kazerte, zauzeo stenoviti greben Kastelone. Sa dominirajućih osmatračnica na Tifati i Kastelonu osmatrači 15 puka mogli su odlično da osmatraju šibljem obrasle obale i samu bučnu reku koju je trebalo uskoro forsirati.

Na desnom krilu divizije 30 puk je bio angažovan čišćenjem doline u vidu potkovice, koja se nalazi između čuke istočno od Kazerte i ušća Kalore u Volturno. Široki pojas obradive zemlje južno od Volturna nije pružao povoljne uslove za prikriveni prilaz reci, dok se sa severne strane spuštaju kose, pokrivene žbunjem, sve do reke, pružajući na taj način neprijatelju povoljne uslove za maskiranje i osmatranje čitave doline. Posle dvodnevnih teških borbi, 8 oktobra, 30 puk je uspeo da protera preko reke i poslednje neprijateljske zaštitničke delove.

Dok je 45 divizija proširivala mostobran preko Kalore kod Beneventa, a 3 divizija se probijala preko planinskog zemljišta ka Volturnu, 10 korpus je nadirao na sever preko obalske ravnice. Do 7 oktobra korpus je izbio na Volturno i očistio od neprijatelja čitavu prostoriju između planina i mora. Neprijatelj je u povlačenju preko reke uništio i ostale mostove. Važnije mostove naše vazduhoplovstvo je bombardovanjem porušilo još septembra meseca, čime je neprijatelju bilo otežano snabdevanje. Reka je, pod takvim okolnostima, zbilja bila ozbiljna prepreka; svi mostovi bili su porušeni; usled svakodnevnih kiša koje su počele još prve nedelje oktobra, ona je toliko nabujala da je njena širina varirala od 15 do 100 m. Stoga je bio potreban izvestan prekid u daljem vođenju operacije, koji bi Peta armija iskoristila za dovlačenje mostovog materijala i izvođenje svih drugih priprema potrebnih za organizovan napad.

Izdata je zapovest za forsiranje Volturna

Pošto su 10 korpus i 3 divizija izbili na južnu obalu reke, general Klark je, 7 oktobra, izdao zapovest za forsiranje Volturna (sk. 22). 6 korpusu bilo je naređeno da forsira reku noću 9/10 oktobra, u blizini tesnaca Triflisko i da potom nadire grebenom koji vodi u pravcu severozapada — od Trifliska ka Teanu. 10 korpusu bilo je naređeno da reku forsira sledeće noći. Razrađujući pojedine detalje za napad 6 korpusa, general Lukas je uočio da je 3 diviziji dodeljen front širine od oko 24 km — od tesnaca Triflisko do ušća Kalore u Volturno. Međutim, za uspešan napad na tesnac Triflisko bilo je potrebno da se izvrši jača koncentracija snaga. Stoga je general Lukas naredio 34 diviziji, koja je dotle bila u korpusnoj rezervi, da preuzme sektor koji je dotada držao 30 puk i da odmah otpočne sa pripremama za zajednički napad sa 3 divizijom na neprijateljske odbranbene položaje na onostranoj obali reke. Zadatak 45 divizije bio je, takođe, veoma važan. Ako bi ona uspela da potisne neprijatelja dolinom Kalore sve do doline gornjeg toka Volturna, ugrozila bi bok neprijateljskih snaga u odbrani prema 34 diviziji. Do 8 oktobra bio je razrađen opšti plan za napad. Jedino je ostalo nerešeno pitanje — do kog će vremena 34 divizija izbiti na određeni položaj.

Pokret 34 divizije do položaja

Pošto je 133 puk, 3 oktobra, zauzeo Benevento, naređeno je 34 diviziji da se prikupi u rejonu Montesarkija oko 30 km istočno od Kazerte (sk. 22). U toku marša do određenog rejona nije bilo borbi, ali je vreme bilo rđavo i planinski putevi loši. 28 septembra uveče počela je jaka oluja, a zatim je kiša padala neprekidno sve do izbijanja na reku Volturno. Kada je general Rider, komandant 34 divizije, primio zapovest 6 korpusa za smenu 30 puka, divizija se još uvek prikupljala u rejonu Montesarkija.

Kada je 8 oktobra u 15 časova 30 puk primio zapovest za smenu, on se nalazio u dolini istočno od Kazerte. Svaki pokret do pada mraka bio je nemoguć, jer je nemačka artiljerija veoma uspešno tukla dolinu. Pokret je bio otežan još i zbog porušenih mostova i raskaljanih puteva. Sledećeg dana izjutra, u 7.20 časova, komandant 1 bataljona je

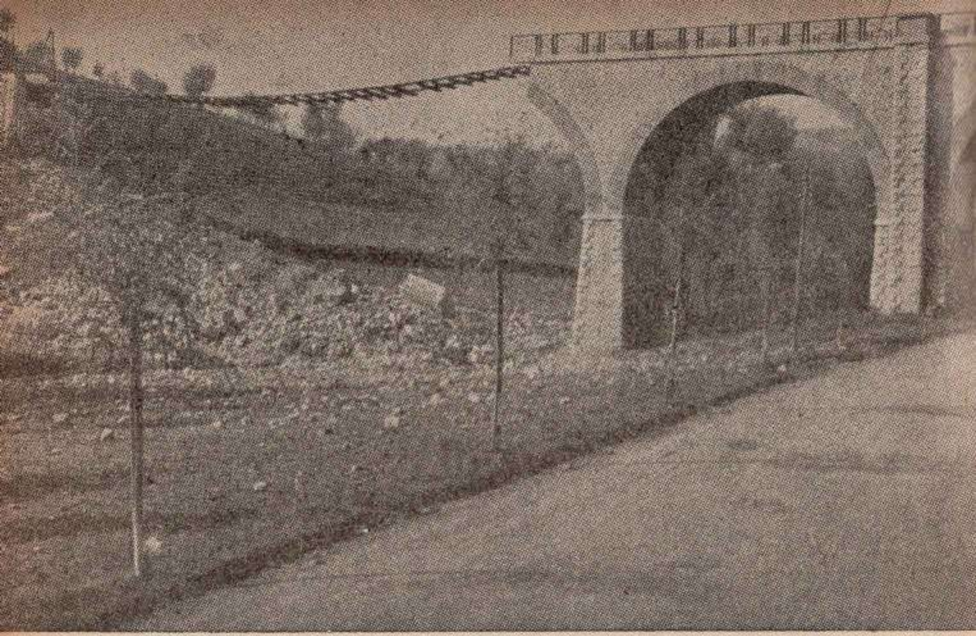

Slika 10

Neprijatelj je, pri povlačenju, porušio most u blizini Montesarkija. Naređenje Geringovim inžinjercima svodilo se na: „Ruši mostove, železničke stanice, vodne i električne uređaje, fabrike, miniraj puteve, zgrade i ulaze u sela".

izvestio da su se, izuzev 8 džipova, zaglibila sva ostala transportna vozila, uključujući i vozila sa opremom za vezu. Bataljon je pretrpeo teške gubitke od neprijateljske artiljeriske vatre i prenos ranjenika morao se vršiti na nosilima. Zbog neprekidne kiše bilo je prosto nemoguće dalje čišćenje Nemaca i izviđanje duž obale reke radi pronalaženja pogodnih mesta za prelaz, a da se, pri svemu tome, vojnicima omogući da se osuše i zagreju. Pošto se puk smenio, prvi i drugi zadatak su bili izvršeni, ali ne i treći — da se vojnici osuše i zagreju. Vojnici još nisu bili primili svoje rančeve, koji su, zbog nedostatka brodskog prostora, ostali na Siciliji. Za vreme hladnih i kišovitih noći oni su se smrzavali u letnjem odelu. Komandant puka, pukovnik (sada brigadni general) Artur H. Rodžers, izvestio je 8 oktobra da je toga dana bilo evakuisano četiri oficira „pretežno zbog iznurenosti". Smena puka bila je

izvršena u pravi čas i ljudstvu je omogućeno da se osuši i dobije tople obroke. Naređeno je da se puk smesti istočno od Kazerte i da se svakom bataljonu stavi na raspoloženje po jedna javna zgrada, u kojoj bi ljudstvo imalo mogućnosti da osuši svoje odelo.

General Rider je naredio da smenu 30 puka izvrši 135 puk. Iste poteškoće — kiše, blato, slabi putevi — koje su usporile pokret 30 puka, usporile su i pokret 135 puka. Za uspešno forsiranje reke 34 diviziji je bilo potrebno znatno više vremena nego što se predviđalo prethodno stvorenim planom. Kada je i komandant 10 korpusa zahtevao da se rok za forsiranje odloži, general Klark ga je odložio za 12/13 oktobar. Pomeranjem roka za tri dana 34 diviziji je omogućeno da prikupi svoje jedinice, izvidi reku i razradi detalje plana za napad.

Pripreme za napad 3 divizije

Posle izdate zapovesti za smenu 30 puka, 8 oktobra posle podne, general Traskot pozvao je komandante pukova i izložio im plan za napad (sk. 23). Pri razradi plana vođeno je računa ne samo o reci, kao vodenoj prepreci, već i o zemljištu na severnoj obali, na kome je trebalo obezbediti mostobran.

U zoni napada 3 divizije greben severoistočno od Trifliska bio je od velike važnosti. On je, ustvari, produžetak Tifata, prekinut uskim tesnacem kroz koji se probija reka Volturno, sa planina ka obalskoj ravnici. Tesnac je tako uzan da je bilo moguće međusobno puškaranje između 1 bataljona 15 puka, koji je bio ukopan na severnim padinama Tifata, i prikrivenih neprijateljskih jedinica u kamenolomima i maslinjacima severno od reke. Bilo je očigledno da doklegod neprijatelj drži greben u svojim rukama, on ima mogućnosti da kontroliše dolinu koja leži na istoku i da spreči podizanje mostova na najpogodnijim mestima. Drum 87, koji ide od Kazerte na severozapad i duž istočnih i severnih padina Tifata, prelazi preko reke u tesnac i potom skreće na istok dolinom u pravcu Kajaca. Inžinjerci su nesumnjivo mogli da pronađu pogodno mesto za podizanje teškog mosta u samom tesnacu, jer tu postoje putevi sa obe strane reke.

Skoro istu važnost kao i greben Triflisko imao je i masiv istočno od njega — Karuzo. On nadvišava reku

Volturno i dolinu koja se proteže u pravcu severozapada duž ose napada 3 divizije. U neposrednoj blizini severne obale reke i na desnom krilu divizije nalaze se dve čuke — Montićelo i Mesarinolo. Pošto su se isticale u dolini, one su odlično štitile prilaz masivu Karuzo. Na aerofoto-

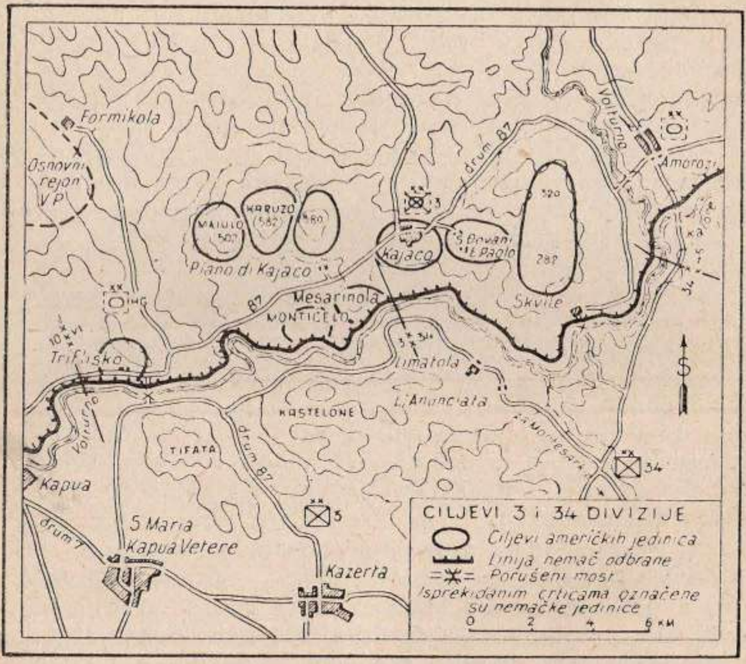

Skica 23

snimcima videlo se da je neprijatelj jačim snagama poseo ove dve čuke kao i prednji deo grebena Triflisko. Okružena skoro sa svih strana čukama, plodna dolina u krivudavom donjem toku Volturna odaje utisak mirnog predela sa zasađenim poljima i ružičastim i plavim zgradama poljskih dobara. Dolina je zbilja lepa, ali vojnik, koji, pod ubitačnom vatrom neprijateljskih mitraljeza i minobacača, probija sebi put kroz nju, malo od svega toga vidi, sem po neki kameni zid, poplavljeni put ili korito potoka koji mu pružaju zaklon. Stoga je brzo napredovanje ka čukama koje nadvišavaju dolinu, bilo od bitnog značaja po uspeh napada 3 divizije.

General Traskot je pretpostavljao da je neprijatelj solidno organizovao odbranu tesnaca Trifisko. Stoga je odlučio da demonstrativno napada na levom krilu, a stvarni udar da izvrši preko doline, na centar. Da bi se u tome uspelo, naredio je da 1 bataljon 15 puka i teške čete*) 30 puka celokupnim svojim naoružanjem tuku odbranbeni položaj neprijatelja preko tesnaca. Demonstrativni napad ovih jedinica trebalo je da počne u ponoć, dva časa pre napada na pravcu glavnog udara, i da traje čitavu noć. Ako bi se po izvesnim znacima zaključilo da se neprijatelj povlači, 2 bataljon 30 puka prešao bi reku, ali dok ne nastupi taj momenat, predviđalo se da bude zaštićen dimnom zavesom. Dok bi se demonstrativnim napadom privukla pažnja neprijatelja na levom krilu, glavni udar u centru izvršio bi 7 puk, pod komandom pukovnika (sada brigadnog generala) Hari V. Šermana. On bi u 2 časa prešao reku i dolinom izvršio napad na Mađulo (bliži zadatak). Četa A 751 tenkovskog bataljona i četa C 601 protivtenkovskog diviziona, u cilju podrške napada 7 puka, prešle bi reku posle svanuća. Očekivalo se da će tenkovi uspešno preći reku, jer je bilo dovoljno materijala kojim bi se zatvorili njihovi otvori. Na desnom krilu divizije 15 puk (bez 1 bataljona), privremeno pod komandom brigadnog generala (sada general-majora) Viljema V. Igasa, trebalo je da napadne sa severnih padina Kastelona. Njegov bliži zadatak bile su otporne tačke Montićelo i Mesarinolo. Posle zauzimanja ovih čuka, puk bi zauzeo uzvišicu iznad sela Piana di Kajaco, obezbedio bi desni bok divizije i dalje, u pravcu zapada, kretao bi se iza 7 puka.

Uspeh 3 divizije umnogome je zavisio od iznenađenja koje bi se postiglo. Jedino je 15 puk bio na položaju određenom za diviziju. 7 puk je bio prikriven u bivačnom rejonu istočno od Kazerte, a 30 puk u dodiru s neprijateljem jedino na frontu dodeljenom za napad 34 diviziji. Jačina artiljerije, čija je priprema trebalo da traje jedan čas, bila je takođe nepoznata neprijatelju. 9 oktobra izdato je naređenje da artiljerija dejstvuje svakog dana izjutra, po jedan čas, ali samo sa polovinom od ukupnog broja oruđa. Dakle, bile su preduzete potrebne mere kako neprijatelj ne bi saznao pojedinosti o pretstojećem napadu. Takođe je predviđeno da se napad, kad jednom počne,

*) Odgovara našoj pratećoj četi. — Prim. red.

razvija bez ikakvog prekida. General Traskot rekao je svojim oficirima: „Ovo će, nesumnjivo, biti jedna od naših najtežih borbi; naši ljudi treba da budu prožeti idejom da moraju izvršiti dobiveni zadatak i da ih na tom putu ništa ne može zaustaviti“.

Odlaganjem napada za 12/13 oktobar omogućeno je pukovima da reku detaljnije prouče. Mada je obilnim korišćenjem aerofotosnimaka dobiven niz podataka o organizaciji neprijateljske odbrane, o pogodnosti pojedinih mesta za podizanje mostova, ipak se došlo do zaključka da se jedino izviđanjem — slanjem patrola — mogu dobiti potrebni podaci o dubini reke, mestima pogodnim za prelaz i uopšte detalji o neprijateljskoj odbrani. Neprijatelj je budno čuvao obalu reke i često slao patrole na ovostranu obalu, usled čega je na naše patrole skoro uvek otvarana vatra, i retko se koja od njih vraćala bez gubitaka.

Iznećemo iskustvo jedne patrole iz sastava 2 bataljona 7 puka, koja je bila upućena u toku noći 11/12 oktobra. Na osnovu toga moći ćemo oceniti šta je sve učinjeno da bi se dobili potrebni podaci o mestima pogodnim za prelaz. Pošto su izbili na reku, nešto uzvodno od oštrog luka (vidi sliku 11), vojnici su zagazili u brzu vodu. Mada je voda bila duboka samo do grudi, brzina je bila veoma velika i vojnici nisu mogli da prebace uže. Južna obala bila je strma, a severna visoka oko 3 m, prava i obrasla žbunjem i drvećem. Krećući se niz reku ka okuci — ispod oštrog luka — patrola je opet zagazila u vodu. Pre no što su vojnici prešli reku, neprijatelj je sa onostrane obale otvorio na njih vatru. Jedan vojnik je bio ubijen. Patrola je uspela da se povuče na južnu obalu i otpočela je obostrana mitraljeska i minobacačka vatra s jedne i druge strane oštrog luka. Pokazalo se, ipak, da je okuka pogodno mesto za prelaz, jer se na osnovu tragova od vozila, koji su vodili u vodu, moglo zaključiti da je neprijatelj na tom mestu već koristio skelu ili splav. Mada su već bila ispitana dva pogodna mesta za prelaz, patrola je pošla dalje niz reku i pokušala da je po treći put pređe. Izveštaj patrole glasi: „Jedan vojnik je prešao ali je ubijen. On se nije vratio, ali je prelaz gazom moguć“. Patrola je izgubila sedam ljudi, uključujući i tri nestala. Vojnici patrola zbilja su bili pravi heroji u operaciji forsiranja Volturna, kao: oni koji su pojedinačno prelazili nabujalu reku široku 65 m, ne znajući kada će naići na dubinu preko glave i utopiti se, ili kada će biti ubijeni iznenadnom neprijatelj-

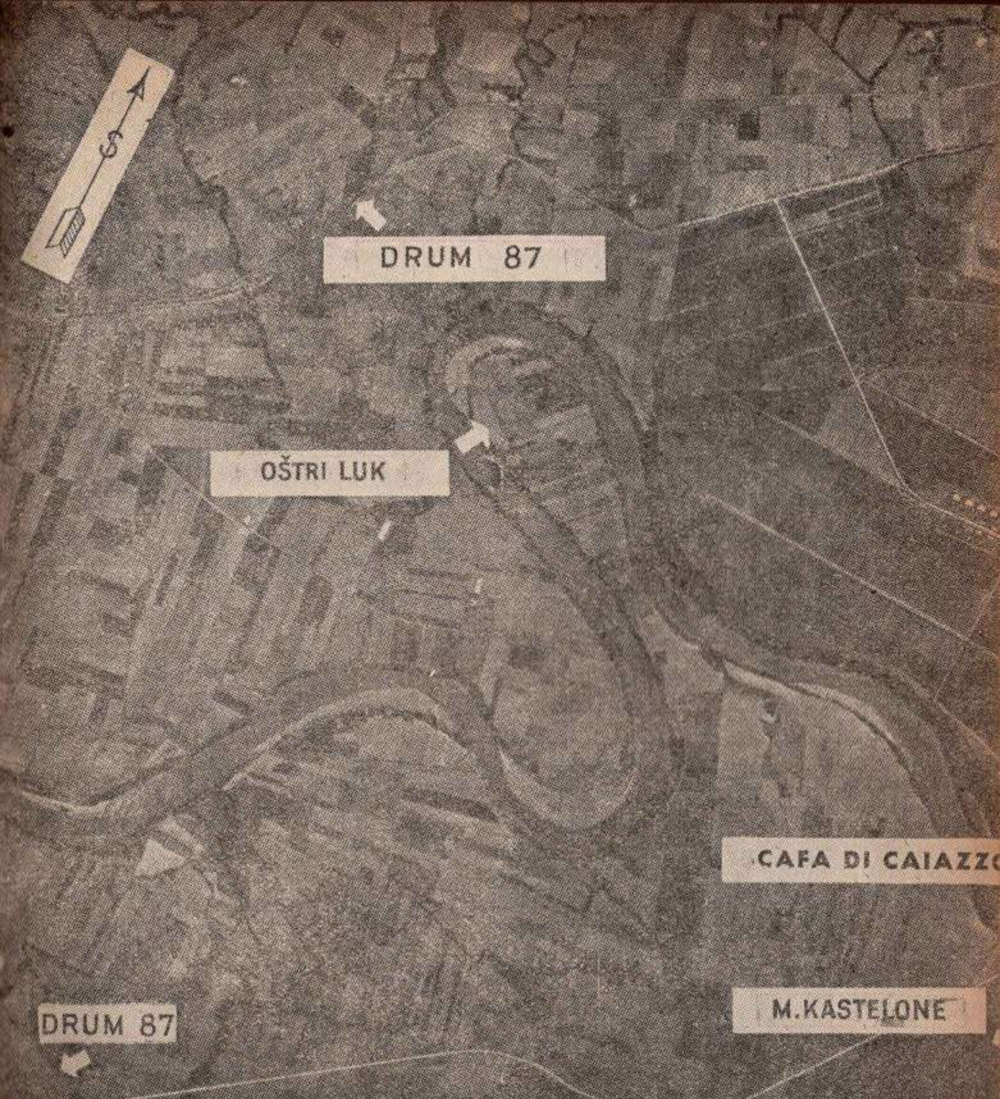

Slika 11 — Oštri luk

skom vatrom; a zatim, i kao oni koji su morali da leže bespomoćno i drhteći na blatnjavoj obali i da gledaju ranjenog druga kako se bori da ga ne odnese brza voda, a koji bi i ostale odvukao sa sobom, ukoliko bi mu pritekli u pomoć. Težak je to bio zadatak, ali je zato životom svakog

vojnika koji je, tražeći pogodno mesto za prelaz i izviđajući neprijateljsku odbranu, poginuo, bilo spaseno stotinama drugih kada su kasnije čitavi bataljoni forsirali reku.

Po štabovima bataljona, pukova i u Štabu 3 divizije izveštaji patrola upoređivali su se sa podacima iz drugih izvora (sa aerofotosnimaka, osmatračnica postavljenih na kosama južno od reke, od zarobljenika, civila i od naših vojnika koji su uspeli da pobegnu iz nemačkih zarobljeničkih logora i da se provuku kroz neprijateljski raspored). Sadržina svih izveštaja može se svesti na sledeće: zemljište je otkriveno, te je prikriven prilaz reci nemoguć; obala je visoka, strma i blatnjava, često pokrivena žbunjem i niskim drvećem; dubina vode je od pojasa do grudi; brzina velika; nemačke patrole, naoružane puškama i automatima, budno čuvaju severnu obalu; mitraljeska gnezda nalaze se duž čitave obale. U izveštajima je ipak bio dat jedan vrlo povoljan podatak: mada se dubina vode, usled neprekidnih kiša, povećala, na sektoru svakog puka postojali su pogodni gazovi za pešadiju.

U bivačnim rejonima pešadiske jedinice prikupljale su opremu potrebnu bataljonima u prvom ešelonu. Ispostavilo se da su od opreme najvažnija ogradna užad. Pored formaciske, bilo je i improvizovane opreme. U jednom mesnom magacinu pronađeno je skoro hiljadu italijanskih pojaseva za spasavanje (od gume, a pune se vazduhom). Od mornarice su bili pozajmljeni gumeni splavovi. Inžinjeriske jedinice pripremile su jurišne i gumene čamce. Neke jedinice izradile su splavove od drveta savijenog u luk i debelog platna, nosivosti 750 kg, za prevoz mitraljeza, minobacača i municije. Dok se ova oprema prikupljala, inžinjerci su tražili pogodna mesta za podizanje mostova preko kojih bi se prebacivala vozila i razne potrebe.

Priprema za napad 34 divizije

Do 10 oktobra 34 divizija je smenila sve jedinice 3 divizije i obrađivala pojedine detalje plana za napad (sk. 23). Ispred fronta divizije nalazilo se nekoliko razbacanih niskih čuka, koje liče na stegnutu pesnicu, isturenih u pravcu visokih planina ka jugoistoku. U podnožju ovih čuka reka Volturno teče u nepravilnom polukrugu koji liči na zaštitni rov srednjovekovnih tvrđava. Neprijatelj je imao

povoljne uslove za osmatranje, jer dok su jedinice 34 divizije bile raspoređene u dolini, dotle je on držao uzvišice severno od reke. Stoga, pre no što bi se pristupilo izradi mostova i korišćenju puteva koji vode do mesta određenih za njihovo podizanje, trebalo je najpre neprijatelja odbaciti sa tih uzvišica.

General Rider u svojoj zapovesti za napad, koju je izdao 11 oktobra, na frontu divizije širokom 13 km rasporedio je: na desnom krilu, na pravcu glavnog udara, 168 puk, a na levom krilu 135 puk. 133 puk je bio u diviziskoj rezervi, s tim što je jednom bataljonu stavljeno u zadatak da bude spreman za pokret ma u kom pravcu. Pošto je zemljište neposredno severno od reke bilo nepogodno za upotrebu tenkova, bilo je naređeno da 756 tenkovski bataljon ostane u svom rejonu prikupljanja.

Komandant 168 puka, pukovnik (sada brigadni general) Frederik B. Batler, predvideo je u svome planu za napad da reku forsira sa 1 i 2 bataljonom u prvom ešelonu i sa bližim zadatkom da zauzmu visove oko San Đovanija. Posle toga oni bi produžili nadiranje preko Kajaca i došli bi u dodir sa 3 divizijom. Mesta prelaza bila su određena na osnovu izviđanja prethodne dve noći. Noću 10/11 oktobra jedna izviđačka patrola iz 1 bataljona, sastava dva oficira i sedam vojnika, izvidela je reku zapadno od Limatole. Patrola je išla jarkom, obraslim sa obe strane drvećem, a koji se protezao paralelno sa obalom na otstojanju od oko 5 m. Tri vojnika vezali su se međusobno užetom i zagazili u vodu. Čim su prešli reku, četiri neprijateljska mitraljeza počela su da gađaju svetlećom municijom. Sudeći po visini vatre izgledalo je kao da gađaju sa drugog sprata neke zgrade. Vojnici su videli svetlo u obližnjoj kući i čuli glasove nemačkih vojnika. Pri povratku gađali su ih snajperi. Patrola je izvestila da je reka na tom mestu gazna, ali da je neprijatelj budan. Sledeće noći, jedna patrola, u čijem je sastavu bilo i inžinjeriskih oficira, izbila je na reku oko 550 m nizvodno od pronađenog gaza. Inžinjerci su pronašli mesto na kome bi se jurišni čamci mogli upotrebiti za prebacivanje pešadije. Bilo je odlučeno da 1 bataljon, bez jedne čete, pređe na ovom mestu, a preostala četa na određenom gazu. 2 bataljon je pronašao pogodan gaz severno od L'Anunciate, na kome su inžinjerci predvideli podizanje mosta. 12 oktobra, u toku dana, sa vojnicima svih četa 1 i 2 bataljona izvođene su vežbe na suvu sa jurišnim čamcima.

Pešadiske jedinice 135 puka takođe su pronašle pogodne gazove. Obala je bila pretežno strma i blatnjava, a dno peskovito, usled čega je upotreba vozila bila nemoguća. Međutim, na jednom mestu, blizu jedne stare brane, izgledalo je da bi vozila, podešena za prelaz preko vode, mogla da pređu reku. Komandant puka, pukovnik Robert V. Vord, odredio je u prvi ešelon 1 bataljon i četu E, sa zadatkom da zauzmu visove severno od sela Skvile. Pošto bi ovaj cilj bio zauzet, 2 bataljon bi prošao kroz borbeni poredak 1 bataljona i produžio sa napadom. Da bi se po mraku olakšalo međusobno raspoznavanje vojnika, naređeno je da svaki nosi belu traku.

Nadiranje 45 divizije na zapad

Pošto je 45 divizija 9 oktobra ovladala zemljištem severno od Beneventa, general Midlton naredio je 180 puku da jednim ojačanim bataljonom obezbedi desni bok divizije, a ostatkom puka da nadire na zapad — dolinom reke Kalore (sk. 24). Za 45 diviziju nije postojao strogo određen „čas napada". Ukoliko bi divizija ranije izbila na reku Volturno, pre no što bi 3 i 34 divizija prešle u napad, utoliko bi napad 6 korpusa bio efikasniji.

Dolina kroz koju je 45 divizija trebalo da napreduje oko 25 km do izbijanja na reku Volturno, široka je 6,5 do 8 km; severno od nje uzdiže se greben Mateze, a južno masiv Taburno. Za razliku od doline Volturna, koja je potpuno ravna, dolina reke Kalore se sastoji od naizmenično poređanih kosa i ravnica. Neprijatelj je u mnogim jarugama postavljao svoje mitraljeze i minobacače, dok su njegovi inžinjerci, rušenjem mostova, onemogućavali pokret putevima. Čak i kad je porušeni most bio manji, ipak je bilo potrebno nekoliko časova za njegovu opravku, ili za izradu obilaznih puteva preko polja, koja su, usled neprekidnih kiša, bila pretvorena u blato.

157 puk, koji je najviše doprineo prilikom probijanja divizije na zapad, bio je 9 oktobra stavljen u divizisku rezervu, a umesto njega je 179 puk produžio sa čišćenjem severne polovine doline. Do 12 oktobra on je uspeo da izbije u blizinu poslednje linije kosa koje su sprečavale prilaz dolini Volturno u njenom gornjem toku. 1 bataljon izbio je na padine grebena Mateze, a zatim produžio dolinom potoka Titerno, koji teče na zapad podnožjem pla-

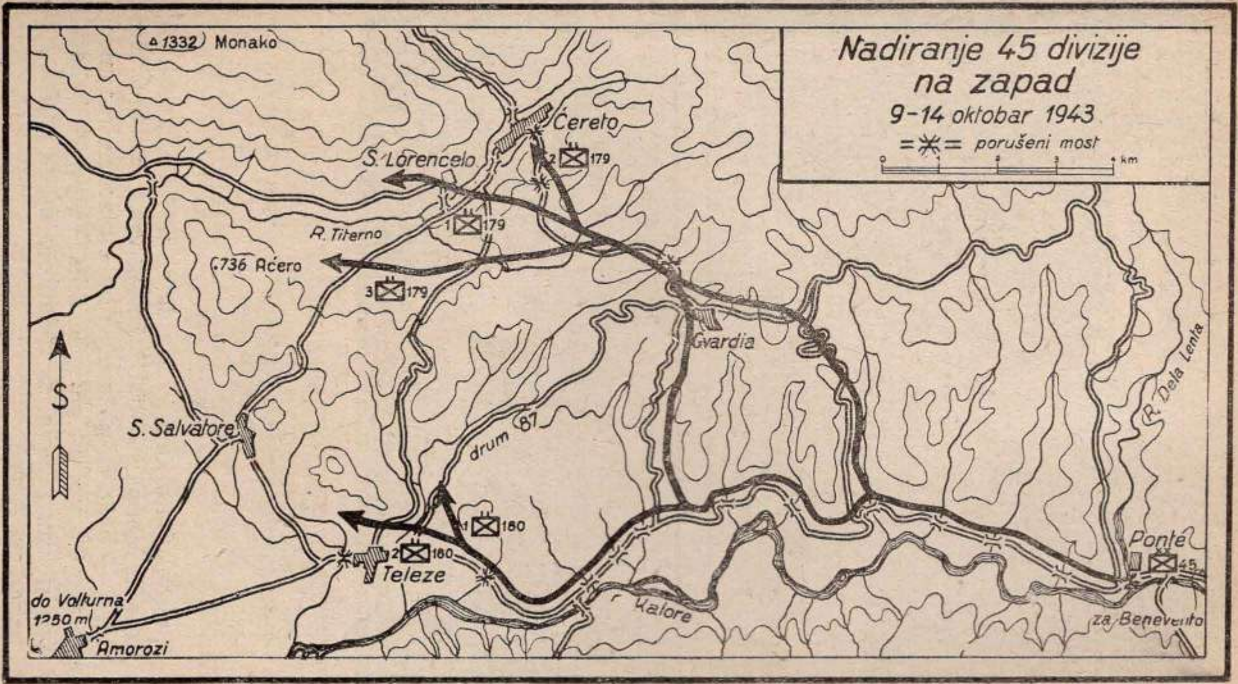
Nadiranje 45 divizije
na zapad
9–14 oktobar 1943
porušeni most
km
1332 Monako
Čereto
S. Lorencelo
2 179
1 179
R. Titerno
736 Aćero
3 179
Gvardia
R. Dela Lenta
S
S. Salvatore
drum 87
1 180
2 180
Teleze
Ponte
45
do Volturna
1250 m
Amorozi
Kalore
za Benevento

Skica 24

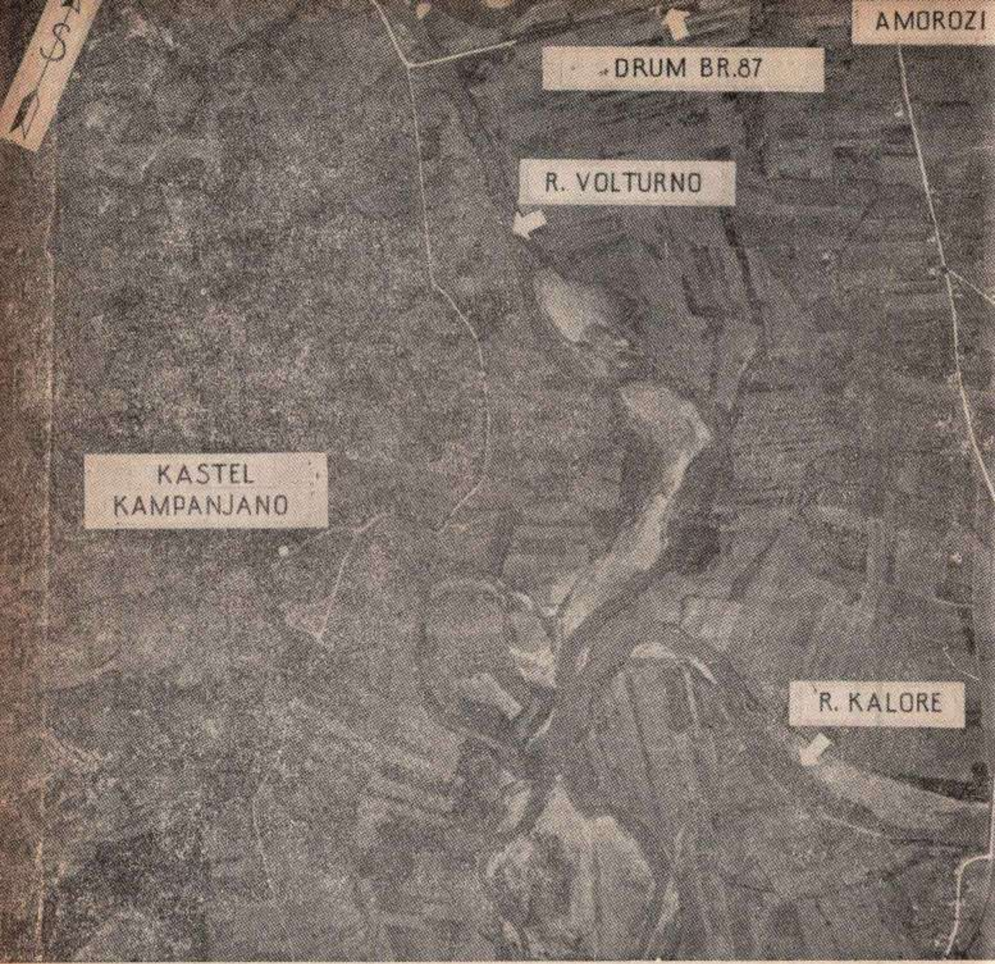

Slika 12

Južno od Amorozija i istočno od Kastel Kampanjana reka Kalore uliva se u Volturno.

nina. Zadatak bataljona je bio da se probije kroz uski tesnac između Monaka — najjužnijeg vrha grebena Mateze — i Aćera — brda sa pošumljenim kupastim vrhom, udaljenog samo 6,5 km od gornjeg toka Volturna. 3 bataljon maršovao je van puteva, sa zadatkom da sa istoka i juga izvrši napad na Aćero.

1 i 2 bataljon 180 puka, koji su se kretali putem duž severne obale reke Kalore, takođe su znatno napredovali. 2 bataljon je, 12 oktobra, zauzeo nekoliko manjih čuka južno od Aćera. Izvesno vreme je izgledalo da će se bataljon bez teškoća probiti do Volturna. Međutim, neprijatelj je, posle 14 časova otvorio jaku puščanu, mitraljesku, minobacačku i artiljerisku vatru, i potom je, sa oko 200 vojnika, izvršio protivnapad na desni bok bataljona. Tom prilikom ranjen je kapetan Džin R. Rid, komandant bataljona. S njim je puk, za poslednjih 12 dana skoro neprekidnih borbi, izgubio tri komandanta bataljona. Uz jaku podršku artiljerije i 645 protivtenkovskog diviziona protivnapad neprijatelja bio je odbijen. Samo 27 artiljeriski divizion ispalio je 3.000 metaka, ne računajući rezervu municije 158 i 160 artiljeriskog diviziona, koja je bila naknadno dovučena. Sudeći po otporu neprijatelja, bilo je jasno da 45 divizija ne može izbiti na reku Volturno bez upornih borbi.

Peta armija priprema se za napad

Odlaganjem napada za 12/13 oktobar stvorena je mogućnost da 6 i 10 korpus jednovremeno izvrše udar duž čitavog fronta Volturno—Kalore, na dužini od 65 km (sk. 25). Po prvobitnom planu bilo je odlučeno da 10 korpus izvrši glavni udar preko Kapue — u neposrednoj blizini levog boka 3 divizije. Međutim, izviđanjem je utvrđeno da bi forsiranje reke na tom mestu bilo veoma teško. Stoga je odlučeno da se napad izvrši na širem frontu, a da se glavni udar nanese na levom krilu, gde bi se tenkovi — amfibije, natovareni na plovna prevozna sredstva, iskrcali severno od ušća reke. Bilo je predviđeno da se — na desnom krilu korpusa kod Kapue — napad izvrši jednom brigadom (odgovara američkom puku) iz 56 divizije; u centru kod Gracanize — jednom brigadom — iz 7 tenkovske divizije i na levom krilu kod Kanćela — sa dve brigade — iz 46 divizije. Tenkovi-amfibije podržali bi 46 diviziju. Na taj način je 10 korpus, kao i 6, napadao sa tri divizije. Oba korpusa su, svojom jačinom, obezbeđivala Petoj armiji jaku udarnu snagu.

Keselringove trupe su, severno od Volturna, očekivale pretstojeći napad. Dok je Peta armija podilazila reci i vršila potrebne pripreme za napad, neprijatelj je grozni-

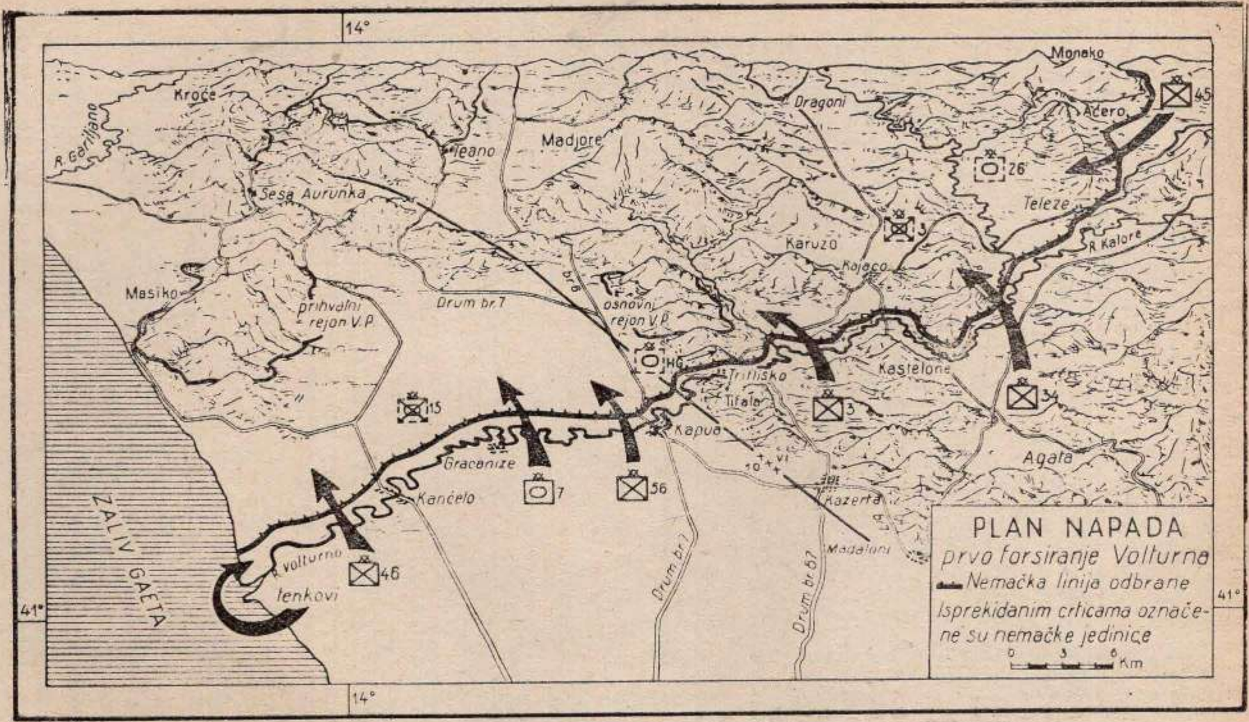

14°
Monako
Kroće
Dragoni
Acero
R. Garilijano
Madjore
Teano
26
Sesa Aurunka
Teleze
3
Karuzo
R Kalore
Kojaco
Masiko
prihvatni
rejon V. P.
Drum br. 7
osnovni
rejon V. P.
br 6
HG
Kastelone
Tritlisko
15
Titalo
3
3
Kapua
Gracanize
Agata
7
56
Kančelo
Kazerta
ZALIV GAETA
Madaloni
R. Volturno
46
tenkovi
Drum br. 1
Drum br. 87
41°
PLAN NAPADA
prvo forsiranje Volturna
Nemačka linija odbrane
Isprekidanim crticama označene su nemačke jedinice
0 3 6 Km

Skica 25

čavo radio na polaganju mina, izradi zaklona za oruđa i na organizaciji sistema mitraljeske vatre koja bi obalu reke tukla unakrsnom i višespratnom vatrom. Neprijateljska artiljerija pripremala je elemente za gađanje najpogodnijih mesta za podizanje mostova. Njegove pokretne jedinice, na izvesnom otstojanju od reke, bile su spremne na dejstvo ma u kom pravcu. Blizu obale, u zoni 10 korpusa, betonski bunkeri i prepreke na putevima, koje su izgradili Italijani za odbranu obale, služili su za ojačanja inžinjeriskih radova poljskog tipa koje su Nemci izveli za relativno kratko vreme. Napad na ovako organizovan položaj mogao je, razume se, da bude izvršen tek pošto bi jedinice prešle nabujalu reku i savladale strmu i kaljavu obalu. Jedina njihova prednost bila je u brojnoj nadmoćnosti; njihova nada u brzi uspeh zasnivala se na iznenađenju. Neprijatelj zbilja nije znao kada će i na kom mestu biti izvršen udar.

12 oktobra, posle pada mraka, pun mesec se pojavio na nebu i obasjao oštar vrh brda Tifata. Kiša je konačno prestala da pada. Neprijatelj nije imao više razloga da sumnja da neće uskoro početi velika bitka. Naše noćne patrole, kao i obično, spuštale su se do obale reke i povremeno izazivale vatru neprijateljskih mitraljeza i bacanje signalnih raketa u boji. Ovo se produžavalo iz dana u dan i to je neprijateljskim jedinicama, smeštenim u bunkerima i zaklonima za oruđa, izgledalo potpuno normalno. Međutim, u našim bivačnim rejonima stanje je bilo sasvim drugačije — svuda se osećala užurbanost i izvesna zabuna, što je skoro normalna pojava kad pretstoji pokret trupa. Vozači tenkova zagrejavali su motore. inžinjerci su tovarili gumene pontone na vozila, artiljerci proučavali svoje planove vatre, a dugačke kolone pešadiskih jedinica maršovale su ka polaznim rejonima. Pripremna faza za forsiranje reke bila je završena i Peta armija je bila spremna da pređe u napad.

Prvo forsiranje Volturna

Napad 3 divizije

12 oktobra u ponoć, mučna tišina u dolini u zoni 3 divizije odjednom se pretvorila u pakao vatre i buke (sk. 26). Sa severnih padina Tifata, u granicama tesnaca Triflisko, otvorena je jaka puščana i mitraljeska vatra na nemačke

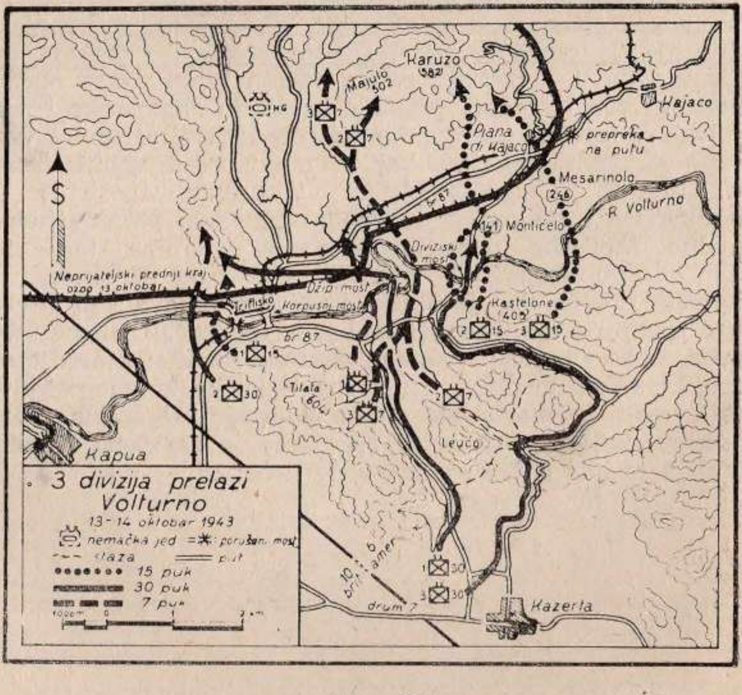

Skica 26

položaje preko reke; od eksplozija minobacačkih mina padina je bila prekrivena oblacima dima. Uz podršku oruđa teških četa 30 puka, 1 bataljon 15 puka, ukopan južno od druma 87, počeo je, prema naređenju pukovnika Rodžera, sa izvođenjem demonstrativnog napada na levom krilu 3 divizije. Jedan čas kasnije, u 1.00, artiljerija 3 divizije otvorila je vatru na severnu obalu reke; tukla je mitraljeze i minobacače otkrivene za vreme pripreme. U toku jednočasovne vatre zemlja je bila izorana, a seljačke kuće porušene duž čitavog diviziskog fronta. Potom, u 1.55, da bi se prikrio rejon prelaza, artiljerija je počela da gađa i dimnim granatama. Posle pet minuta pešadija je prešla u napad.

Proboj kod oštrog luka

7 puk, koji je bio u prvom ešelonu 3 divizije, prešao je reku kod oštrog luka, i to: 1 bataljon nizvodno, a 2 i 3 bataljon uzvodno od luka (sk. 27). U ponoć, kada je počela diverzija na levom krilu, 1 i 3 bataljon već su bili prikriveni na polaznom rejonu — u dubokoj jaruzi na istočnoj padini Tifata. 2 bataljon i pukovsko komandno mesto nalazili su se u rejonu istočno od brda San Leućo, prikriveni duž blatnjave staze, koju je 10 inžinjeriski bataljon popravio za prebacivanje tenkova i protivtenkovskih oruđa u dolinu.

1 bataljon je krenuo sa svog polaznog rejona u 0.45; vojnici su nosili ogradnu užad, gumene pontone i improvizovane splavove. U daljini, usled magle, mogao se videti samo vrh njihovog cilja — brdo Majulo (kota 520). Krećući se teškom mukom preko blatnjavih i izoranih polja, oni su izbili na obalu reke. Dok su odeljenja za prenos prebacivala čamce i teške splavove niz blatnjave obale do same vode, dotle su jurišna odeljenja zaplivala u hladnu vodu, težeći da se prebace na suprotnu obalu, kako bi zavezala ogradnu užad. Za vreme užurbanog prebacivanja čamaca i splavova neprijateljski mitraljezi gađali su iznad glava naših vojnika svetlećim zrnima. 1 bataljon, prelazeći čamcima na uskom frontu, naišao je na niz teškoća. Veći broj drveća za koja su bila zavezana ogradna užad iščupao se. Improvizovani splavovi, usled brzog toka reke, kvarili su se jedan po jedan. Inžinjerci iz 1 bataljona 39 inžinjeriskog puka teškom mukom su rukovali gume-

nim čamcima. Pošto je onostrana obala bila viša od ovostrane, kao i zbog mraka i dima, neprijateljski mitraljezi gađali su visoko iznad glava vojnika, te su oni skoro ne-

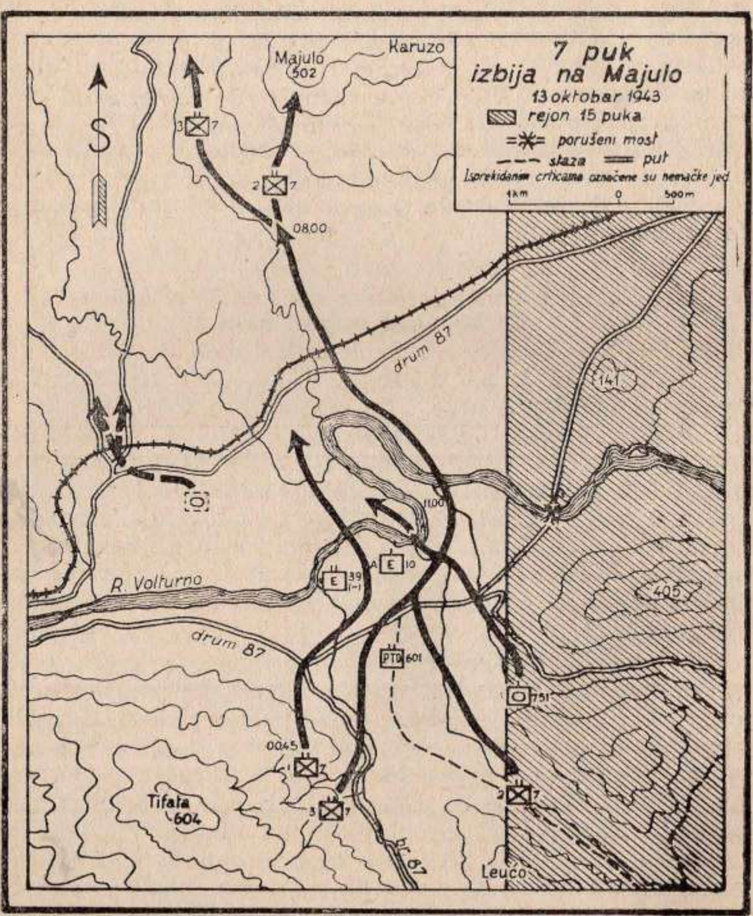

Skica 27

smetano podilazili reci preko otkrivenog polja. U svanuće svi vojnici još nisu bili prešli reku. Neprijateljska vatra postala je tačnija. Zrna su padala duž čitave reke, a poslednji čamac na ovostranoj obali bio je uništen punim pogotkom.

Čim su se jedinice prebacile preko reke, one su se, zaštićene severnom obalom, prikupile duž peščanog pojasa; potom su, kolonom, krenule uzvodno, stalno se držeći obale, koja ih je svojom visinom štitila od neprijateljske mitraljeske vatre. Jedan vojnik nastradao je od mine. Nekoliko drugih takođe su nagazili na mine, koje su digle male gejzire od peska i blata, ali nije bilo gubitaka. Artiljeriska vatra postajala je sve tačnija. Od zrna koja su padala u reku nastradalo je nekoliko vojnika — dok su se kretali duž obale sve do mesta na zapadnom delu oštrog luka, na kome se uliva u reku jedan omanji potok. Tu su napustili obalu reke i razvili se južno od druma 87. Oko 8 časova bataljonu je naređeno da se tu zadrži i obezbedi levi bok puka.

Dok je 1 bataljon prešao reku zapadno od oštrog luka, dotle je 2 bataljon, pozadi koga se kretao 3, prešao reku istočno. Vojnici su prelazili reku, držeći jednom rukom puške iznad glava, dok su se drugom rukom čvrsto držali za ogradno uže, kako ih brza reka ne bi odvukla. Puzeći uz blatnjavu obalu, oni su potpali pod vatru neprijateljskih mitraljeza. U mraku i zabuni koja je nastala, teško je bilo otkriti svaki mitraljez. Neprijateljski snajperi gađali su duž obale sve do kasno izjutra. 2 i 3 bataljon, ne zadržavajući se da likvidiraju otpor još preostalih grupica, produžili su nastupanje preko doline u pravcu Majula. Oni su se kretali uglavnom duž potoka koji teče na jug i uliva se u reku na severnom kraju luka. Do 8 časova prednji delovi 2 bataljona izbili su skoro do Majula, dok je 3 bataljon, ometen jakom vatrom neprijateljske artiljerije, nastupao sporije i prilično izostao iza 2 bataljona.

Kao što smo naveli, čim je svanulo, neprijateljska vatra postala je tačnija. Ali zato su i osmatrači 3 divizije uspešnije otkrivali neprijateljske topove i tenkove u dolini i tražili vatru sopstvene artiljerije. Oruđa 601 protivtenkovskog diviziona, ukopana u dolini severno od San Leuća, nanosila su svojim zrnima sa velikom početnom brzinom, neprijatelju ozbiljne gubitke. Neprijateljski tenkovi su se uz gubitke brzo povukli severno od druma 87, koristeći poplavljene i kaljave puteve koji vode u planine. U 10.12 časova jedan britanski obaveštajni oficir izvestio je, na osnovu nemačkog radioizveštaja, da je neprijateljski 3 tenkovski bataljon spreman za protivnapad. Odmah je naređeno 751 tenkovskom bataljonu da četu A prebaci

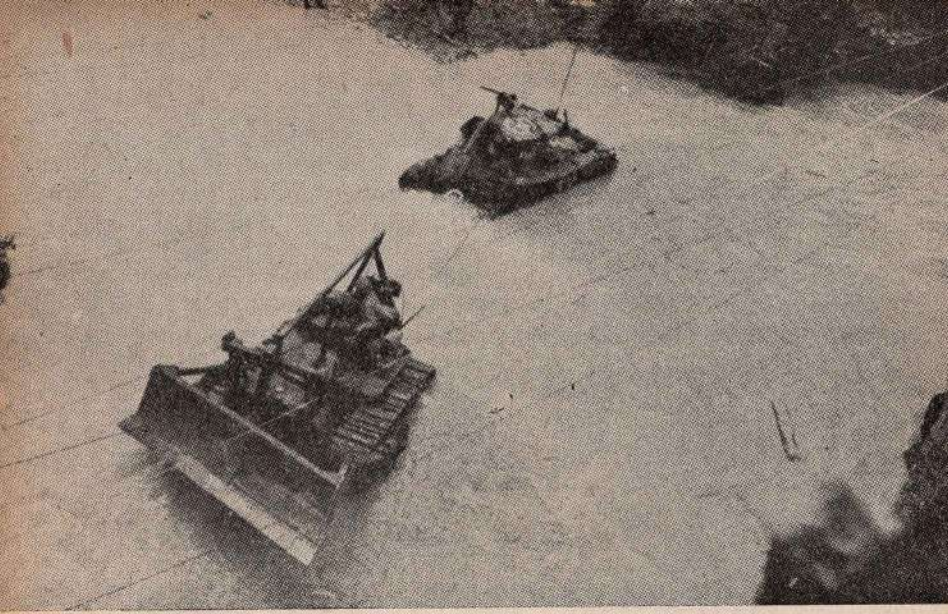

Slika 13

Buldozeri su teglili tenkove preko reke, sklanjali uništena vozila sa važnijih puteva, podešavali prilaze reci kod mostova i gazova. Buldozer koji je podešavao obalu, neprijatelj je gađao kad god se pojavio. Pontonski most za laki saobraćaj, u levom gornjem uglu slike, bio je podignut veoma brzo.

preko reke. Nepromočivi tenkovi i protivtenkovska oruđa trebalo je da pređu reku u toku dana. Kad god je buldožer prišao reci da bi napravio rampu na obali za prelaz tenkova, bio je neprijateljskom i artiljeriskom vatrom prinuđen da se povuče. Stoga su vojnici čete A 10 inžinjeriskog bataljona, ašovima i pijucima napravili rampu odmah ispod luka. Već posle 11 časova prvi tenk se peo uz nisku peščanu onostranu obalu reke. Do rano posle podne, uprkos povremene neprijateljske artiljeriske vatre upravljene na mesto prelaza, prešlo je reku 15 tenkova i 3 protivtenkovska oruđa. U međuvremenu, artiljerija i protivtenkovska oruđa slomili su protivnapad neprijatelja.

Neprijateljski tenkovi, pošto su se povukli na sever, i dalje su nanosili gubitke 7 puku. Ali neuspešan protivnapad toga dana izjutra bio je jedini ozbiljan pokušaj neprijatelja da ponovo zauzme izgubljeni deo zemljišta.

Koristeći postignuto iznenađenje i prodirući brzo i uporno, 7 puk onemogućio je neprijatelju da reorganizuje poremećenu odbranu. 10 korpus je poslao štabu 3 divizije jedan neprijateljski radioizveštaj sa sledećim komentarom: „Herman Gering smatra da se vaši vojnici isuviše dobro bore na tom sektoru“. General Klark izrazio je svoje mišljenje o pobedi puka na taj način što je sledećeg dana izjutra pozvao pukovnika Šermana i lično mu čestitao na uspehu u forsiranju reke. Vojnici, mokri i promrzli od hladnoće, već su se nalazili na padinama Majula i zbilja su zaslužili da im se čestita. U toku jednog dana borbe oni su uspeli da forsiraju reku Volturno i da ovladaju dominantnim visom — Majulo (kota 502), koji se nalazi na sredini širine fronta 3 divizije.

Nadiranje u pravcu Karuza

Dok je 7 puk vršio pokret dolinom u pravcu reke, dotle je 15 puk (bez 1 bataljona, koji je bio određen za diverziju na levom krilu divizije) vršio pokret ka reci — preko kršnih padina Kastelona — kota 405 (sk. 28). Zadatak puka je bio da zauzme uzvišice severno od omanje varošice Piana di Kajaco. Međutim, tok borbe je pokazao da je to težak zadatak i da se može izvršiti tek posle višečasovne borbe. Najpre je trebalo forsirati reku pa tek onda izvršiti napad na čuke Montićelo (kota 141) i Mesarinolo (kota 246), koje se nalaze u dolini, u neposrednoj blizini reke.

Pošto je krenuo sa svog polaznog rejona (jugozapadne padine Kastelona) 2 bataljon je ubrzo produžio pokret ka reci u dva pravca. Četa A prešla je reku zapadno (nedaleko) od mesta gde je 10 inžinjeriski bataljon predvideo podizanje diviziskog mosta; četa F i iza nje četa G prešle su reku za oko 1.000 m uzvodno, niže jedne omanje ade. Čete su se posle prelaza, u toku daljeg nastupanja, sastale na Montićelu. Od 2 časa, kada je počeo napad, pa do 3, razvile su se duž obale reke žestoke borbe prsa u prsa. Bataljon je pretrpeo teške gubitke dok nije probio isturene položaje i zauzeo Montićelo. Ovde se bataljon zaustavio — da bi se reorganizovao, izvršio popunu municijom i uspostavio vezu. Komandno mesto i stanica za evakuaciju ranjenika bili su postavljeni u kamenolomu na južnoj padini čuke. Do reke ranjenici su se nosili nosilima,

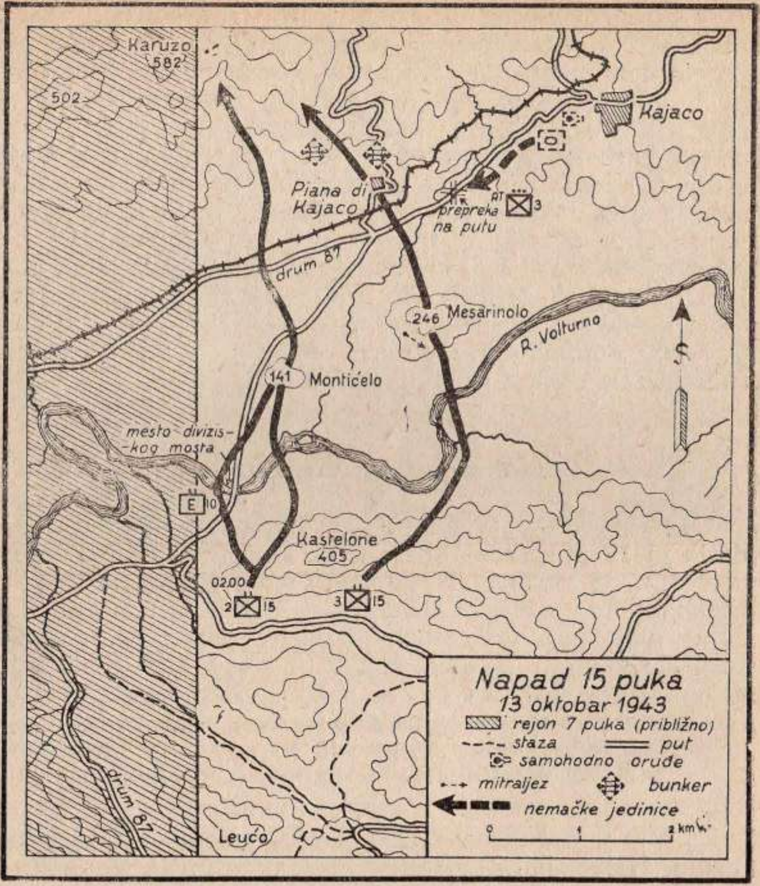

Skica 28

a preko reke prebacivani su gumenim čamcima koji su služili za prevoz mitraljeza, minobacača i municije. Bataljon je, pošto je izvršio bliži zadatak i prebacio oruđa za vatrenu podršku, bio spreman da produži napad.

3 bataljon je prešao preko grebena Kastelona i izbio na reku uzvodno od ade. Oprema za forsiranje reke, izuzev ogradne užadi, ostala je na polaznom rejonu, jer odeljenja za nošenje nisu bila u stanju da je nose niz strme padine brda. Čete L i K bile su u prvoj liniji. Usled velike brzine reke, vojnici su je teškom mukom prešli; posle

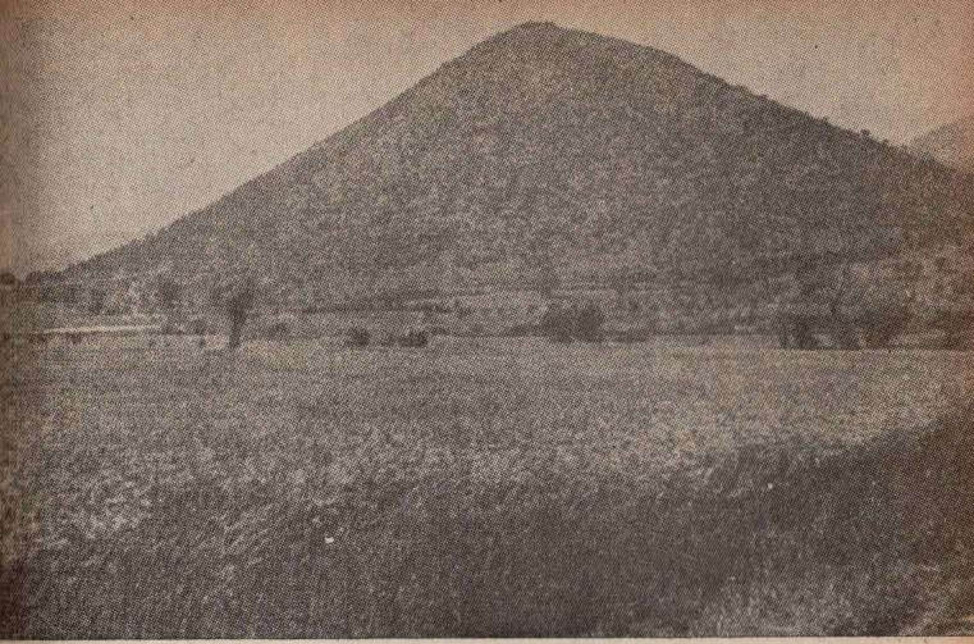

Slika 14

Čuka Masarinolo, koja se u dolini uzdiže kao neko ostrvo, nije pružala povoljne uslove za prikrivanje, ali je zato nudila odlične uslove za osmatranje i dejstvo preko ravne doline. Međutim, jedan zarobljenik iz 29 pancer-grenadirskog puka je izjavio da 14 oktobra njegov vod nije opalio nijedan jedini metak, zbog toga što je naša artiljerija prisilila vojnike da celog dana budu u bunkerima.

prelaza, penjući se uz strmu obalu, oni su se pridržavali jedan za drugog.

Čete prve linije, podržane vatrom mitraljeza i minobacača sa južne obale, brzo su slomile otpor neprijatelja na isturenim položajima. Potom je bataljon produžio napad na Mesarinolo. Četu L, na levom krilu, zadržala je vatra jednog mitraljeza sa podnožja čuke; ali je vod iz rezerve, prošavši kroz raspored čete K, izbio pozadi mitraljeza i uništio ga. Nastavljajući uspešno napad uz strme padine, čete L i K na juriš su zauzele neprijateljske položaje. Bila je zaplenjena celokupna oprema jednog komandnog mesta, uključujući i dva motocikla; među zarobljenicima bio je i jedan artiljeriski osmatrač sa radiostanicom. Malo se ko od neprijatelja spasao.

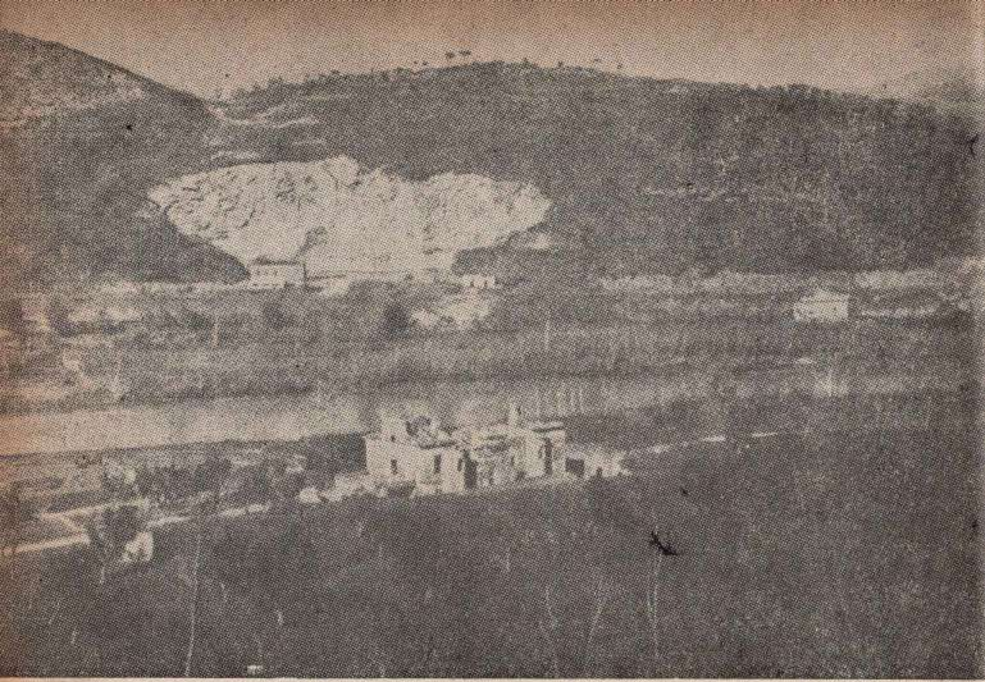

Slika 15

Greben severno od tesnaca Triflisko bio je za neprijatelja važna otporna tačka. Do 9 oktobra 3 divizija je saznala da tesnac brani najmanje osam samohodnih haubica 105 mm i da su druga oruđa sa istim ciljem ukopana na pogodnim mestima.

Preostali delovi neprijatelja, pošto su izgubili obe čuke, povukli su se severno od puta. Neprijateljska artiljerija tukla je napuštene čuke, a tenkovi i samohodni topovi, sa vatrenih položaja u rejonu Kajaca, tukli su dolinu. 3 bataljon, dok se reorganizovao i privlačio mitraljeze i minobacače, pretrpeo je od ove vatre teške gubitke. Svaki pokret je bio tučen i vojnici, da bi se zaštitili, morali su da puze, koristeći najbliži zaklon — jarak i kameni zid.

Neprijatelj je skupo platio svoje pokušaje da uspori naše napredovanje. Artiljerija 2 bataljona uništila je jedan tenk; posada je iskočila iz njega i utrčala u jednu kuću. Međutim, vatrom minobacača, kuća je bila ubrzo zapaljena. Jedan drugi tenk kretao se drumom 87 i naišao na prepreku koju je tukao protivtenkovski vod 3 ba-

taljona. Sa tri pogotka iz bazuke tenk je bio uništen, a jedan vojnik sa uperenom puškom prinudio je posadu da se preda.

U toku popodneva 2 i 3 bataljon, da bi izvršili svoj sledeći zadatak, produžili su napad na uzvišice severno od sela Piana di Kajaco. Četa L, zauzevši selo, naišla je samo na jednog jedinog neprijateljskog vojnika, koji se predao.

Dva mitraljeska gnezda na padinama kose iznad naselja bila su uništena ručnim bombama i time je otpor neprijatelja bio slomljen. 2 bataljon, napadajući iznad dolinice koja se pruža levo od Piana di Kajaco, sa lakoćom je zauzeo uzvišice oko Karuza. Preko ovih planina nema puteva, a kamenite padine pružaju malo zaštite trupama koje vode borbu za dobitak u vremenu. Neprijatelj, izgubivši kontrolu nad dolinom i drumom 87, bio je prinuđen da se zauzme glavna vododelnica koja se proteže severopravac povlačenja na zapad, neprijatelju je jedino ostajalo da se povuče drumom 87 u pravcu Kajaca, omogućavajući na taj način našim trupama kontrolu u rejonu Karuza.

Tesnac Triflisko

Uspešnim napadima 7 i 15 puka bili su zauzeti dominirajući visovi severno od doline Volturna; ostalo je još da se zauzme glavna vododelnica koja se proteže severozapadno od tesnaca Triflisko, duž levog boka 3 divizije (sk. 29). Ovu prostoriju je general Traskot dodelio 30 puku, uz pomoć 1 bataljona 15 puka. Ustvari, njihov zadatak je bio trostruk: prvo, da diverzijom stvore utisak kod neprijatelja da će pravac glavnog udara biti izvršen preko tesnaca Triflisko na tu otpornu tačku; drugo, da greben severno od reke drže pod dimnom zavesom i da na taj način neutrališu neprijateljske osmatračnice i treće, da zauzmu pomenuti greben.

Izvršenjem prva dva zadatka bili su stvoreni uslovi za uspešan napad 7 puka, ali time što je neprijatelju bila skrenuta pažnja na levom boku, zadatak da se on odbaci sa grebena postao je teži. Očekivalo se da će britanska 56 divizija uspešno forsirati reku kod Kapue i da će očistiti od neprijatelja rejon zapadno od grebena. Ukoliko bi to uspelo, pritisak na levi bok 3 divizije bio bi smanjen i neprijatelj bi se možda povukao bez borbe sa svojih položaja prema tesnacu Triflisko. Ali se ta očekivanja nisu

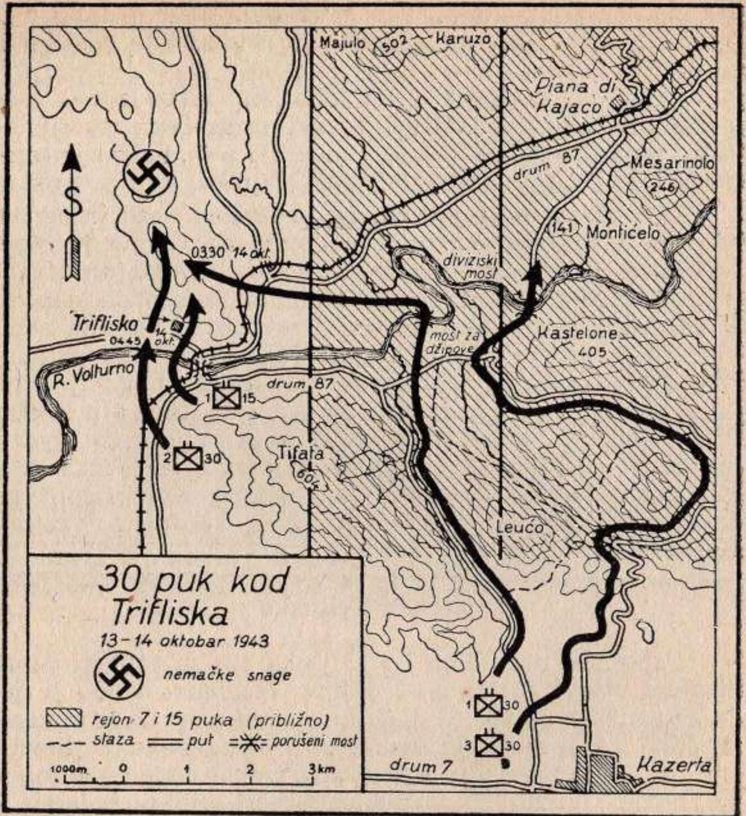

Skica 29

ispunila, jer je napad 56 divizije bio odbijen. Na taj način, i pored toga što se napad 46 divizije — na pravcu glavnog udara 10 korpusa — uspešno razvijao, 56 divizija bila je u mogućnosti da napad 3 divizije jedino podrži artiljeriskom vatrom i stvaranjem dimnih zavesa.

Bilo je očigledno da se prelaz reke kod tesnaca Triflisko ne može odmah i tako lako izvršiti. Stoga je još izjutra bilo naređeno najpre 3, a potom i 1 bataljonu 30 puka da krenu iz svojih bivačnih rejona zapadno od Kazerte u pravcu visoravni iza Kastelona, gde bi se pripremili za prelaz reke iza 15 puka. Potom, u podne, pošto je prethodno razmotrio situaciju sa komandantom 2 ba-

taljona, potpukovnikom Lili V. Bernardom, general Traskot mu je naredio da pokuša prelaz reke kod tesnaca — upućujući najpre jednu četu, a potom i ostatak bataljona. Potpukovnik Bernard krenuo je sa bataljonom i do 13.40 časova napad se dobro razvijao. Međutim, po prelazu reke, dva voda su naišla na vrlo jaku mitraljesku vatru i bila su prinuđena da se povuku. Potom su neprijateljski položaji bili obasuti jakom artiljeriskom i minobacačkom vatrom. Vojnici su ponovo podišli reci ali su i po drugi put zaustavljeni vrlo jakom vatrom. Zbog pretrpljenih vrlo velikih gubitaka, bilo je odlučeno da se napad odloži i produži tek posle pada mraka.

U međuvremenu je 1 bataljonu, koji je prešao oko 3 km u pravcu Kastelona, bilo naređeno da podrži 2 bataljon. Kada je pokušaj 2 bataljona da pređe reku propao, 1 bataljonu je bilo naređeno da pređe reku kod gaza za tenkove, nizvodno od oštrog luka, i da noću izvrši napad na greben sa istoka. Napustivši vozila na mestu gde drum 87 skreće na zapad, jedinice su produžile kretanje preko polja u pravcu reke. Do tog vremena inžinjerci su već bili završili laki most u blizini gaza za tenkove i vojnici su prešli reku suvih nogu. U 1 čas bataljon je već bio na položaju za napad; do 3.30 bilo je javljeno 2 bataljonu da je cilj zauzet. Usled brzog napredovanja 7 puka, levi bok neprijatelja bio je otkriven, te se ovaj posle pada mraka povukao sa izloženog brežuljka u blizini mosta. U 4.45 reku je prešao 2, a posle svanuća i 1 bataljon 15 puka. Pošto je otporna tačka na izlazu iz tesnaca Triflisko bila zauzeta, sve su jedinice prešle reku.

U toku neprekidnih borbi koje su trajale nešto više od 24 časa, pešaci generala Traskota kontrolisali su dolinu Volturna od tesnaca Triflisko do Mesarinola; oni su držali u svojim rukama sve dominirajuće visove severno od doline; i borbe za odbijanje neprijatelja sa grebena, na levom boku divizije, bile su u toku (sk. 26). Do 14 oktobra izjutra, svi bataljoni 3 divizije bili su s one strane reke, spremni da produže napad. Ali trupe ne mogu uspešno da operišu bez municije, hrane i vatrenih sredstava za podršku. Da bi se uspesi pešadije mogli smatrati sigurnim i da bi ona bila u stanju da i dalje napreduje, bilo je potrebno da se omogući dotur preko reke. To je zavisilo od inžinjeraca.

Mostovi 3 divizije

U ranim jutarnjim časovima, 13 oktobra, dok su se pešadiske jedinice probijale, uništavajući neprijateljska mitraljeska gnezda duž obale, pontoniri su dovlačili materijal za podizanje mostova (sk. 26). Gubici i zastoji u radu bili su neminovni, jer se radilo pod neprijateljskom vatrom. Bilo je uništenih vozila od mina, oštećenih gumenih čamaca artiljeriskom vatrom, ali su inžinjerci produžavali sa radom tako da su mostovi bili veoma brzo podignuti. Do kraja dana bila su podignuta dva mosta, jedan laki za džipove, i jedan osmotonski za vozila od 2,5 tone.

Most za džipove, koji je podigla četa A 10 inžinjeriskog bataljona, na zavoju ispod oštre okuke, bio je čudo jenkijevske dovitljivosti. Pošto se nije raspolagalo sa dovoljno formaciske opreme, inžinjerci su upotrebili različiti materijal — raznovrsne železničke šine koje su našli u bolničkom dvorištu u blizini Kazerte, čelične podove za piste na aerodromima, i teške gumene čamce koje su pozajmili od čete B 16 inžinjeriskog bataljona. Od svega toga oni su podigli malo neobičan ali veoma uspeo most, sposoban da izdrži sav diviziski transport vozila džip. Do pada mraka čistači mina očistili su blatnu stazu koja vodi od mosta do druma 87, te su tako džipovi, natovareni municijom i drugim potrebama, prelazili preko mosta.

Diviziski most od 8 tona u podnožju Kastelona podigla je četa B 10 inžinjeriskog bataljona. Nemci su vrlo dobro znali da je to bio jedini most od vrednosti u tom rejonu i zbog toga su ga gađali artiljerijom. Dobar deo opreme bio je oštećen parčadima zrna, a veći broj gumenih čamaca moralo se krpiti na licu mesta u toku podizanja mosta. Do 22 časa, kada je bio završen, gubici čete B iznosili su 13 mrtvih i ranjenih i pet vozila. Nije bilo dovoljno da se most samo podigne već ga je trebalo i održavati u toku borbe. Neke zakrpe na probušenim čamcima su popustile, pa je bilo potrebno da se ti čamci vazdušnim kompresorima stalno održavaju napumpani. 14 oktobra izjutra neprijateljski avioni bombardovali su i mitraljirali most. Mada su bombe pale daleko, četiri pontona bila su izbušena i morali su se zameniti. Mine i fugase, koje je neprijatelj postavio po putevima i pored njih, bile su, takođe, ozbiljna prepreka. Drugo po redu vozilo — koje je trebalo da pređe preko mosta, kamion od

2,5 tone — vukući brdsku haubicu nagazio je na minu koja je snažno eksplodirala. Motor je bio potpuno odbačen od vozila, a na mestu eksplozije mogao se videti levak oko 1 m dubine i 2,5 m prečnika. Na putu, na oko 20 m od ovog mesta, jedna mazga je nagazila na minu i bila je odbačena oko 10 m. Potom je još jedna mazga nastradala. Poginulo je i 8 vojnika koji su terali zaplašene mazge da pređu preko mosta. I pored ovih slučajeva, usled kojih je put bio zakrčen i soprečen, a saobraćaj onemogućen, ubrzo je preko mosta išla čitava reka vozila, prenoseći razne potrebe.

Veliki korpusni most od 30 tona, predviđen za tenkove i druga teška vozila, nije mogao da bude završen 13 oktobra, jer se neprijatelj povukao sa otporne tačke preko tesnaca Triflisko tek noću 13/14 oktobra. Pod za-

Slika 16

Most 6 korpusa kod tesnaca Triflisko koristila je 15 oktobra britanska 56 divizija pri pokretu ka grebenu koji je držao 30 puk. Toga jutra jedan nemački avion Foke-Vulf 190, leteći nisko, pokušao je da bombarduje i mitraljira most i saobraćaj u neposrednoj blizini.

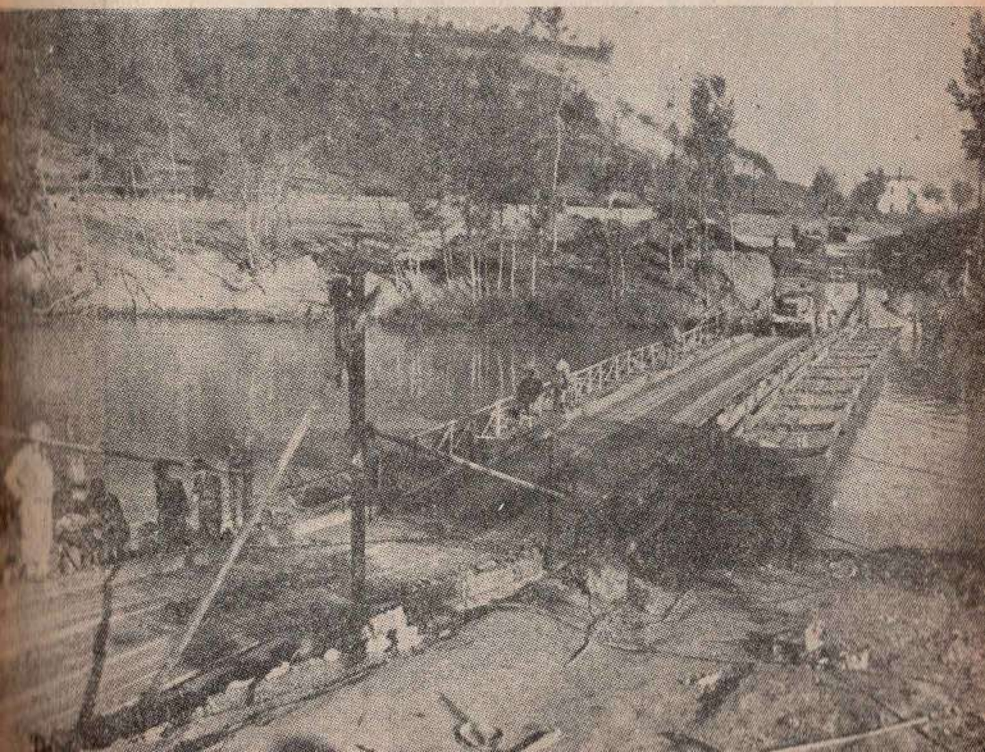

štitom dimne zavese, četa B inžinjeriskog bataljona 16 oklopne divizije počela je sa podizanjem ovog mosta tek sledećeg dana. Ljudstvo čete bilo je vrlo dobro izvežbano u rukovanju teškom opremom i most je bio podignut za svega 6 časova. U toku podizanja, 1 bataljon 39 inžinjeriskog puka radio je prilaze (preko blatnog polja), radi vezivanja mosta sa drumom 87, i rukovao skelom, kako bi omogućio napredovanje 30 puka.

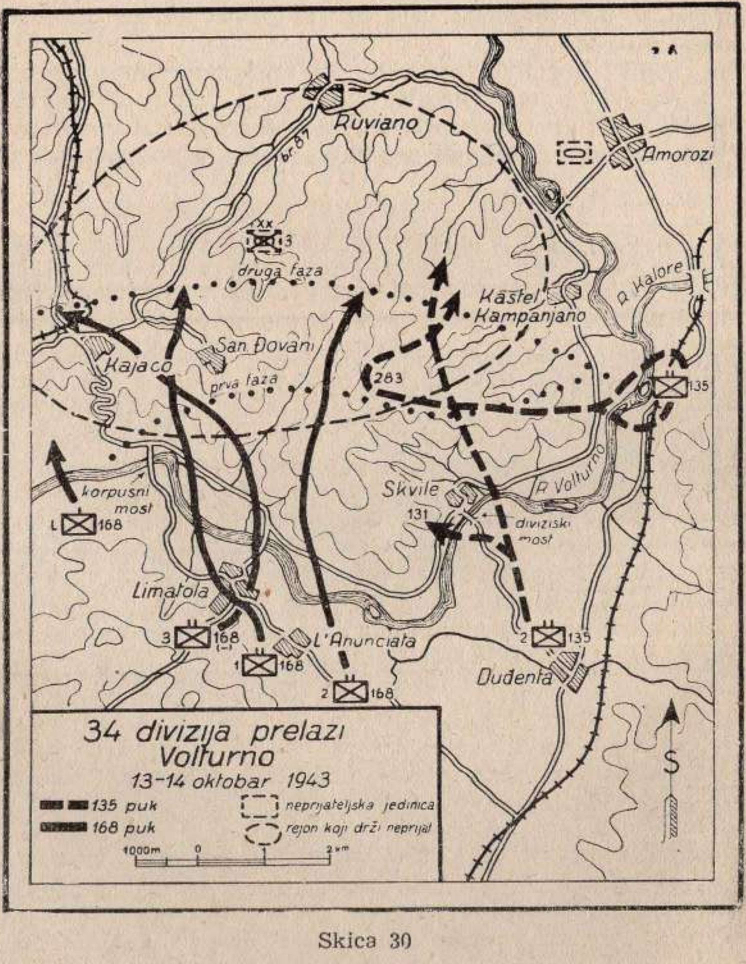

Skica 30

Podizanjem ovog korpusnog mosta, 3 divizija imala je na svom sektoru tri mosta različite nosivosti — od džipova pa do lakih tenkova. Uspeh inžinjeraca bio je ravan pobedi pešaka. Mostobran 3 divizije bio je obezbeđen.

Na frontu 34 divizije

Dok je 3 divizija vodila borbu za prelaz preko reke i na visovima koji nadvišavaju dolinu od tesnaca Trifli-sko pa do Mesarinola, 34 divizija probijala se preko brdovitog zemljišta između desnog boka 3 divizije i gornjeg toka reke Volturno (sk. 30). Uz padine brda, 13 oktobra izjutra, prednji delovi 168 i 135 puka potiskivali su neprijatelja da bi stvorili mostobran za 34 diviziju.

Zauzimanje Kajaca

12 oktobra uveče, u bivačni rejon 1 i 2 bataljona 168 puka, u blizini San Agate, stigla je četa C 109 inžinjeriskog bataljona, sa zadatkom da im pruži potrebnu pomoć pri prelazu preko reke (sk. 31). Posle pada mraka jedinice su mirno maršovale ka rejonima prikupljanja putem posutim šljunkom koji prolazi kroz Limatolu za Kajaco. U isto vreme je 3 bataljon, koji se nalazio na kamenitoj padini brda iznad Limatole, postavljao na položaj topove 37 mm, a pešaci i automatsko oružje približavali su se reci. Njegov zadatak je bio da zaštiti levi bok puka i da svojom vatrom podrži bataljone prvog ešelona. Nešto malo pre određenog časa za napad, očekujući nervozno početak artiljeriske pripreme, jedinice su krenule preko ravnog blatnjavog polja ka reci.

U 1.45 počela je artiljeriska priprema. 96 topova i haubica, koliko je ukupno bilo u artiljeriji divizije i za podršku, gađali su razornim zrnima neprijateljske položaje preko reke. Priprema je trajala do 2 časa. Potom, duž čitave širine fronta napada 168 puka, koncentričnom vatrom bio je tučen put u podnožju brda i mesta prelaza dva bataljona prvog ešelona. Iza ove zaštitne artiljeriske vatre i dimne zavese, koju je postavila četa A 2 hemiskog bataljona, 1 i 2 bataljon pošli su u napad.

Prema planu, jedna četa 1 bataljona prešla je reku kod gaza severno od Limatole. Na suprotnoj obali naišla

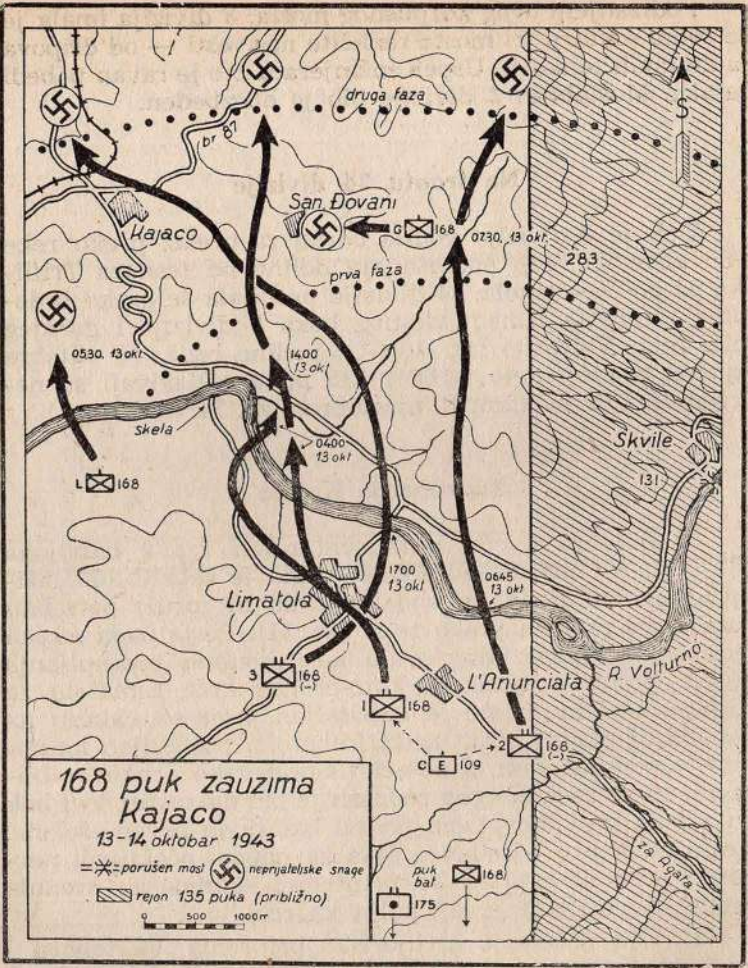

Skica 31

je na minsko polje i pretrpela izvesne gubitke. Ostatak bataljona, koji je prešao reku za oko 750 m nizvodno, svoj prvi talas prebacio je jurišnim čamcima. Međutim, inženjerci su posle toga imali puno teškoća oko vraćanja čamaca na južnu obalu. Pre no što je prelaz bio završen, brza reka je odnela čamce tako daleko da ih je bilo nemoguće ponovo upotrebiti. Preostalo ljudstvo moralo je

da pređe reku gazeći vodu do ramena. Dva vojnika su se utopila, a dobar deo radio-opreme i opreme za pronalaženje mina postao je neupotrebljiv još pre no što je ceo bataljon izvršio prelaz u 4 časa. Četa L, koja je obezbeđivala krajnji levi bok puka, prešla je reku u 5.30, nizvodno od jedne stare skele niže Kajaca.

2 bataljon u četnim kolonama prešao je reku kod gaza severoistočno od malog sela L'Anunciate. U mraku i dimu inžinjerci nisu mogli da pronađu mesto prelaza koje je bilo određeno na osnovu izveštaja izviđača. Usled toga su ogradna užad bila zategnuta na mestima gde je voda bila dublja nego što je bilo predviđeno. Severna obala bila je strma i klizava. Bilo je potrebno pet ljudi da bi se jedan izvukao iz vode. Mada je čelna četa prešla reku veoma brzo i kretala se neposredno iza eksplozija artiljeriskih zrna, ipak je čitav bataljon završio prelaz tek u 6.45. Nailazeći na slabiji otpor na reci, prednji delovi su potiskivali neprijatelja uz žbunjem obrasle padine brda. U 7.30 bataljon je izvestio da je izbio u visinu svog bližeg zadatka — uzvišice istočno od San Đovanija.

Neprijatelj je osmatrao nastupanje naših jedinica preko ravnog polja ka podnožju brda, odlučno rešen da održi dominirajuće visove između San Đovanija i Kajaca. Bataljon je, uzoru, tučen jakom mitraljeskom vatrom sa leve strane, bio zadržan u visini puta na oko 370 m od reke. Četa L, koja je na levom krilu prešla reku, nije mogla da pruži nikakvu podršku, jer je i sama imala malo uspeha u čišćenju neprijatelja sa ravnog zemljišta ispod Kajaca. Odmah posle podne bilo je odlučeno da se oruđima 175 artiljeriskog diviziona i pukovske baterije 168 puka dejstvuje vatrenim valom na greben koji se proteže u pravcu San Đovanija, i produži nastupanje. Diviziskoj artiljeriji bilo je naređeno da na dati signal gađa koncentracijama vatre. Artiljerija je otvorila vatru u 14 časova, te je 1 bataljon, krećući se neposredno iza eksplozije zrna, prešao put i dalje potiskivao neprijatelja uz padinu brda. Do pada mraka jedinice su izbile iznad San Đovanija i izvršile svoj zadatak.

Vojnici 1 bataljona, potiskujući neprijatelja uz strme padine brda ka San Đovaniju, nisu znali da je jedan vod čete G znatno doprineo njihovom uspehu. Još izjutra četa G bila je upućena na levo krilo 2 bataljona, sa zadatkom da svojim vatrenim sredstvima podrži napad 1 bataljona. Jedan vod se probio u San Đovani i potpao

pod vatru naše artiljerije; tu je pretrpeo izvesne gubitke, ali je svojim pogrešnim postupkom ipak prinudio neprijatelja da se mnogo ranije povuče.

Zauzevši visove iznad San Đovanija, 168 puk je produžio napad na Kajaco, glavni objekat na frontu 34 divizije. U 17 časova 3 bataljonu bilo je naređeno da pređe reku desno od 1 bataljona i da potom izbije severozapadno od Kajaca. Ovaj zadatak bataljon je uspešno izvršio 14 oktobra odmah po padu mraka. U međuvremenu, 1 bataljon je produžio napad severno od Kajaca, a 2 bataljon je krenuo na severoistok u cilju zaštite desnog boka puka. Promrzli i mokri do kože, vojnici jedinica prvog ešelona nisu imali dovoljno vremena ni da osuše svoje cipele, jer je već 13 oktobra posle podne ponova počela da pada kiša; 168 puk je proveo noć vodeći borbu po brdima.

U brdima istočno od ušća reke Kalore u Volturno

Neposredno pre određenog časa za napad, 13 oktobra izjutra, 1 bataljon i četa E 135 puka krenuli su ka svojim polaznim linijama na desnom krilu 34 divizije (sk. 32). U 1.45 125 artiljeriski divizion pridružio se grmljavini artiljerije koja je gađala duž linije Volturno—Kalore. U 2 časa pešaci 135 puka spustili su se niz strmu obalu i zaplivali hladnom i brzom rekom, onako kao što su to radili, namrgođenih lica, hiljade drugih vojnika duž Volturna. Neprijatelj nije davao ozbiljniji otpor; prešavši reku, jedinice su brzo krenule napred. U 2.20, četa A, izvršivši prelaz baš na stavama, brzo je napredovala preko uzoranih polja u podnožju brda, dok je četa E, prešavši reku na drugom kraju pukovskog fronta, u 2.50, već slala zarobljenike. Četa E je uskoro izvršila zadatak — zauzela kotu 131, zapadno od male varošice Skvile.

U visinu linije završetka prve faze — predviđene pukovskim planom za napad — četa A je izbila u 5.27, potom četa B u 6 i C u 7.12. Nailazeći na slabiji otpor, 1 bataljon se probijao ka liniji druge faze. Odmah po svanuću, inžinjerci su napravili skelu, čime je bio omogućen prevoz lakih vozila. Još u ranim jutarnjim časovima izgledalo je da neprijatelj neće pružiti jači otpor. Međutim, neprijateljskih mina je bilo sve više, a njegova vatra sve jača, usled čega je i napredovanje 135 puka bilo usporeno.

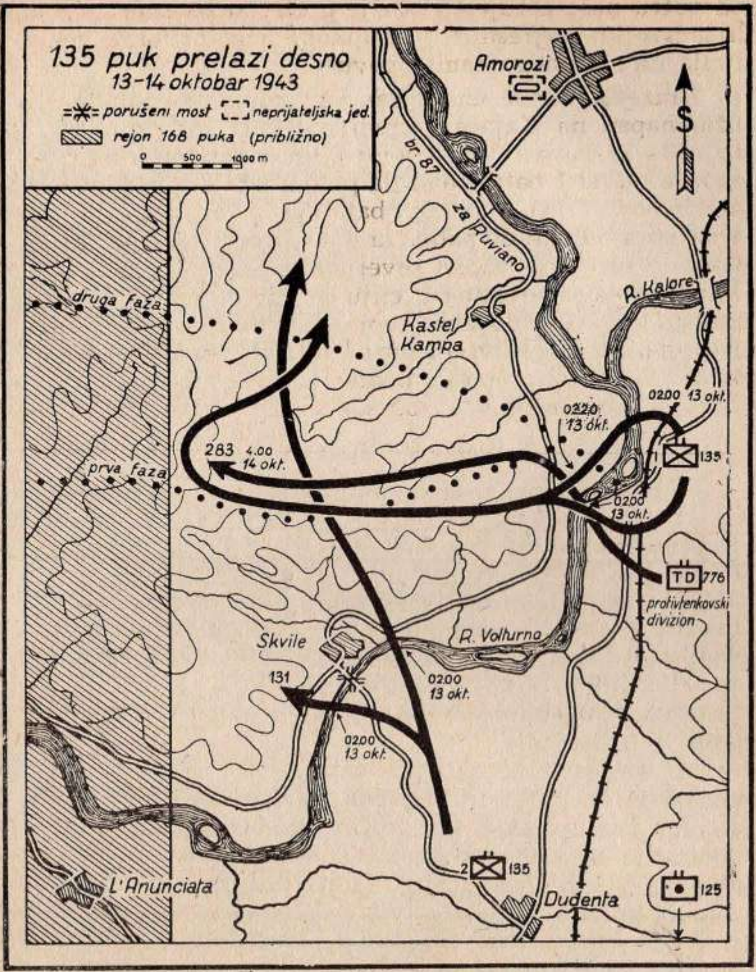

Skica 32

U 9.30 časova 1 bataljon je izvestio da jedan neprijateljski tenk u Amoroziju gađa skelu, a nekoliko minuta kasnije tenkovi su u istom rejonu gađali i bataljonsko komandno mesto. Usled mina i neprekidne vatre neprijatelja, 1 bataljon je tog popodneva vrlo malo napredovao; 2 bataljon je, napredujući po padu mraka, morao da se probija kroz jednu otpornu tačku koju su naši mimoišli

u toku jutarnjeg napredovanja. Do kraja dana 135 puk nije uspeo da izbije u visinu linije druge faze.

Nastavljajući napad sledećeg dana izjutra, 1 bataljon je u 4 časa zauzeo kotu 283. Uskoro posle svanuća četiri protivtenkovska oruđa 776 protivtenkovskog diviziona uspela su da pređu reku. Postavljena prikriveno u rejonu kote 283, oruđa su bila upotrebljena za podršku pešadije. Do 8 časova rejon južno od linije druge faze bio je očišćen od neprijatelja i puk je uputio patrole u svim pravcima. Patrole čete C uhvatile su vezu sa 168 pukom. Druge patrole izbile su severno od druma 87 i prešle gornji tok Volturna, kako bi uhvatile vezu sa 45 divizijom na desnom krilu. Sudeći po svim znacima neprijatelj se povlačio.

Bitka za snabdevanje

Posle jakog otpora koji je trajao dan i po, neprijatelj je do 14 oktobra bio odbačen sa položaja duž čitavog fronta 34 divizije (sk. 30). Bilo je u pitanju samo da li će divizija ubrzo iskoristiti pobedu. Pre no što bi jedinice produžile sa napredovanjem bilo je neophodno, kao i na frontu 3 divizije, da inžinjerci podignu most preko koga će se vršiti dotur potreba i prevoz oruđa. Ispostavilo se da je najveća borba na frontu 34 divizije bila baš borba za dotur.

U 7 časova, 13 oktobra, četa A 36 inžinjeriskog puka počela je da prebacuje opremu diviziskog lakog mosta iz rejona prikupljanja ka prethodno izabranom mestu za podizanje mosta severno od L'Anunciate. Još pre tovarenja na kamione gumeni čamci bili su napumpani, ali se ovo, umesto da ubrza rad, uskoro pokazalo kao štetno. Kada je čelo kolone stiglo u L'Anunciatu, neprijatelj je otvorio zaprečnu vatru. Tri vozila bila su onesposobljena na putu; ostala su pogođena šrapnelskim kuglicama koje su izbušile napumpane čamce, od kojih su neki bili toliko oštećeni da ih je bilo nemoguće opraviti. Požrtvovanim radom vojnika koji su po trojica vukli vozila iz L'Anunciate niz blatnjav put do određenog mesta za istovar, na oko 100 m od reke, rad na podizanju mosta je ipak odmicao. Kada je bilo istovareno 12 vozila i tri čamca spuštena u vodu, neprijateljska vatra odjednom je postala tako tačna da je i sam most pogođen. Sva tri čamca bila

45 divizija izbija na Volturno

U ranim jutarnjim časovima 13 oktobra, dok su 3 i 34 divizija forsirale Volturno, 45 divizija, na desnom krilu 6 korpusa, vršila je napad na kršne padine Aćera (sk. 33). Zadatak divizije bio je da probije neprijateljske

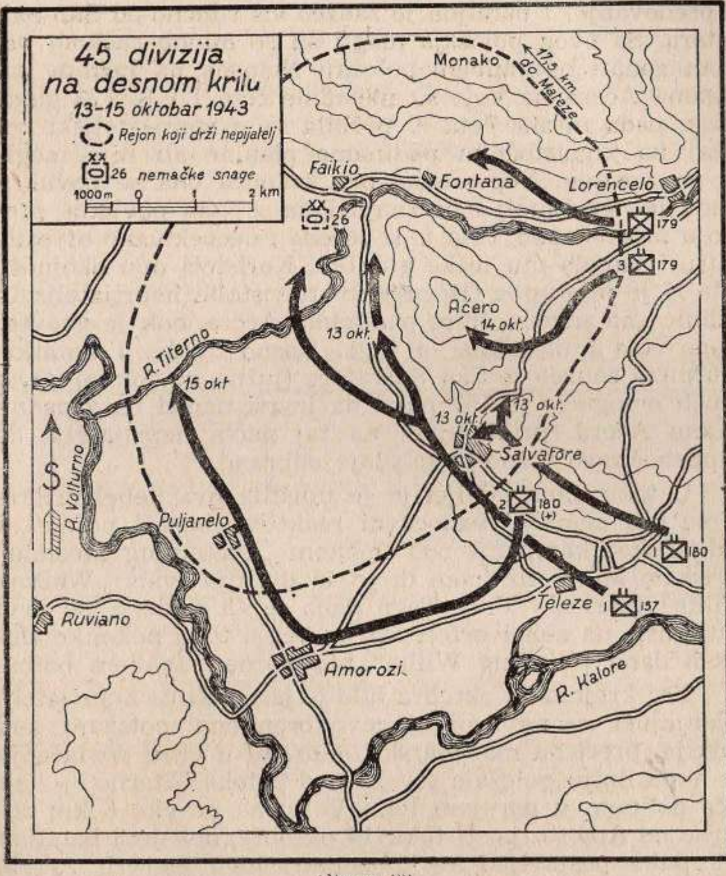

Skica 33

položaje između dominirajućeg grebena Mateze iznad Faikija i reke Kalore južno od Teleze. Ovaj niz brda bio je za neprijatelja poslednja prirodna odbranbena linija koja zatvara prilaz dolini Volturna — na ušću reke Kalore gde Volturno menja pravac toka — od sever—jug na

istok—zapad. Probijanjem ove linije jedinicama generala Midltona bila bi omogućena veza sa 34 divizijom, a potom skretanje na severozapad, dolinom gornjeg toka Volturna.

12 oktobra je 2 bataljon 180 puka, zauzimanjem uzvišice severoistočno od Teleze (grad čuven po svojim sumpornim banjama), u znatnoj meri oslabio južni deo odbranbene linije neprijatelja. Sledećeg jutra, nastavljajući napredovanje, 1 bataljon je zauzeo vis istočno od San Salvatora. Sa ovog položaja mogli su se minobacačkom vatrom gađati odbranbeni položaji Nemaca na južnim padinama Aćera na koje su napadale čete I i K 179 puka. Posle pada mraka četa K probila se u neprijateljski položaj na jugoistočnim padinama planine ali nije mogla da ga zauzme. Neposredno pre svanuća ona se povukla. Kada je neprijatelj i ne znajući da se četa povukla, prešao u protivnapad, četa je iz zasede i neočekivano otvorila vatru i nanela mu teške gubitke. Koristeći ovu okolnost, četa K je pristupila čišćenju još preostalih neprijateljskih jedinica na jugoistočnim padinama Aćera, dok je istovremeno četa I napadala sa juga. Kasno uveče, 1 bataljon 180 puka zauzeo je San Salvatore (južno od Aćera). Ovaj uspeh omogućio je 157 puku da izvrši napad na zapadnu stranu Aćera, prinuđujući na taj način neprijatelja da napusti čitavo južno krilo svoje odbrane.

U toku dana artiljerija je uništila dva nebelverfera; to su bili nemački šestocevni reaktivni bacači poznati u italijanskoj kampanji pod imenom „Screaming Meemie" (vriskalo Mimi) ili, kako ih je 45 divizija zvala „Wailing Willie" (naricalo Vili). Toga dana je 45 divizija po prvi put naišla na nebelverfere, ali su već u toku nekoliko sledećih dana „Wailing Willie" bili poznati svakom borcu.

Već krajem 13 oktobra bilo je jasno da će neprijatelj, oslanjajući se na svoje jake odbranbene položaje kod Faikija, preći na manevarsku odbranu u cilju povlačenja na novu liniju položaja severno od potoka Titerno — koji teče dolinom u gornjem toku Volturna na oko 6 km severno od Amorozija. U toku 14 oktobra, dok je 3 bataljon 179 puka postavljao svoju osmatračnicu na vrh Aćera, 180 puk uputio je patrole na zapad u pravcu Volturna. Sledećeg dana je 2 bataljon, ojačan tenkovima i protivtenkovskim oruđima, očistio dolinu od neprijatelja sve do severno od potoka Titerno. Uspostavljanjem veze sa 34 divizijom na drugoj strani Volturna, 45 divizija je izvršila svoj osnovni zadatak.

su uništena. Ljudstvo je pretrpelo ozbiljne gubitke i rad je morao da bude obustavljen.

U toku popodneva oštećena oprema je odvučena sa obale ka prikrivenim rejonima prikupljanja iza L'Anunciate, a manje oštećeni čamci bili su zakrpljeni. Uveče su na obalu bile prebačene dimne kutije, kako bi se pod zaštitom dimne zavese po drugi put pokušalo podizanje mosta. Međutim, tek što se počelo sa stvaranjem dimne zavese, neprijatelj je odmah otvorio vatru, onemogućavajući na taj način svaki rad. U međuvremenu, jedna izviđačka grupa izvestila je da je most moguće podići u blizini Skvile. Usled toga je, u 3.30 četa počela da prebacuje opremu na novo mesto. Ono je bilo zaštićeno od neprijateljske artiljeriske vatre, ali su prilazni putevi bili slabi i reka je bila šira za oko 25 m. Usled veće širine reke, a naročito zbog gubitka polovine čamaca, povećale su se i teškoće. Pokazujući istu snalažljivost koja je bila karakteristična pri podizanju mosta na frontu 3 divizije, vojnici čete A pozajmili su 12 čamaca i od ostataka mosta od 6 tona do 14 časova, 14 oktobra, podigli su podesan most. Čim su popravljeni blatnjavi prilazni putevi i suprotna obala reke očišćena od mina, kamioni su počeli da prelaze preko mosta sa potrebama za 135 puk.

Za snabdevanje 168 puka, inžinjeriska četa B 16 tenkovskog bataljona podigla je most od 30 tona kod stare skele ispod Kajaca. Međutim, sve do posle podne 14 oktobra rad na mostu bio je nemoguć, jer je taj rejon neprijatelj osmatrao sa artiljeriskih osmatračnica na okolnim visovima Kajaca.

Kad je pešadija prinudila Nemce da se povuku sa tih visova, rad se brzo odvijao, i most je bio završen u ranim jutarnjim časovima 15 oktobra. Problem dotura 34 divizije bio je konačno rešen, ali su zato jedinice 168 puka morale u toku dva dana da koriste jurišne čamce za dotur municije i hrane i evakuaciju ranjenika. Rad sa čamcima, zbog brze vode bio je veoma otežan, ali je još teže bilo nositi jedinicama potrebe na rukama, i to uzbrdo. Za 34 diviziju prelaz Volturna je pretstavljao stvarno bitku za snabdevanje. Dok ta bitka nije bila dobivena (15 oktobar), bilo je nemoguće preduzeti gonjenje neprijatelja koji se povlačio.

Britanski 10 korpus obezbeđuje mostobran

Duž donjeg toka Volturna, od tesnaca Triflisko do mora, britanski 10 korpus izvršio je svoj zadatak koji je ustvari bio deo zadatka Pete armije u uspostavljanju mostobrana (sk. 34). I on je kao i 6 korpus napadao sa 3 divizije: 46 pešadiskom na levom krilu, blizu ušća Volturna; 7 oklopnom u centru kod Gracanize i 56 pešadiskom na desnom krilu kod Kapue.

Prema planu, pravac glavnog udara korpusa bio je upravljen na levo krilo, na pravcu 46 divizije, i potpuno je uspeo. Do zore 13 oktobra bataljoni prvog ešelona bili su već preko reke, a dva bataljona tenkova „Šerman" uspeli su da izvrše amfibisko iskrcavanje skoro na samom ušću reke. Pre pada mraka 139 brigada izbila je u visinu kanala na 4,5 km severno od reke. Kroz nemačka minska polja bili su stvoreni prolazi za tenkove, a ponovljeni neprijateljski protivnapadi bili su odbijeni. Do 14 oktobra uspostavljen je čvrst mostobran od obale mora pa na istok do Kančela.

7 oklopna divizija, koja je napadala kod Gracanize, naišla je na jak otpor. Jurišni delovi izbili su na obalu odmah posle pada mraka i tek što su prebacili uže preko reke protivnapadom neprijatelja bili su prinuđeni da se povuku. U 2 časa učinjen je još jedan pokušaj da se pređe čamcima vučenim duž užeta, koje je bilo postavljeno neposredno pre prelaza. Neprijatelj je počeo da gađa tempirnim granatama i vojnici su bili prinuđeni da se ponovo povuku. Ali se time oni nisu pomirili; pri trećem pokušaju su i uspeli. Do svanuća 13 oktobra jurišni delovi 7 oklopne divizije uspeli su da na onostranoj obali obezbede jednu slabiju otpornu tačku, a u toku 14-og daljim uspesima, jaču otpornu tačku za oko 1.000 m severno od reke.

Jedino 56 divizija, na desnom krilu 10 korpusa, nije uspela da u toku 13 oktobra pređe reku. U međuvremenu je desno — 3 divizija, iz sastava 6 korpusa, napredovala toliko brzo da je postojala opasnost da levi bok 6 korpusa bude izložen. General Klark je, 14 oktobra, da bi izbegao takvu situaciju, izmenio liniju razgraničenja između 6 i 10 korpusa i greben koji je dotle bio u rejonu 3 divizije prešao je u sektor 56 divizije. Potom su izvršene pripreme za prelaz 56 divizije preko mosta od 30 tona kod tesnaca Triflisko.

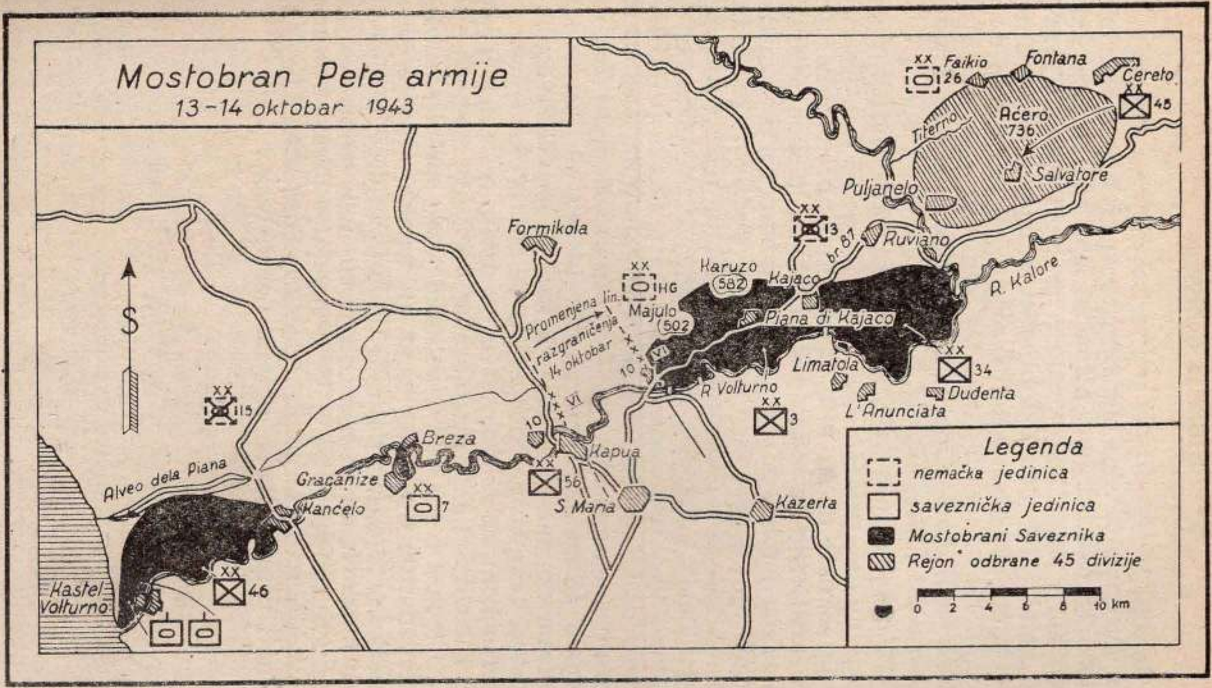
Mostobran Pete armije
13-14 oktobar 1943
Faikio
Fontana
Cereto
26
45
Ácero
736
Titerno
Salvatore
Puljanelo
3
br. 87
Ruviano
Formikola
Karuzo
582
Kajaco
HG
Majulo
502
Promenjena lin. razgraničenja 14 oktobar
Piana di Kajaco
R. Kalore
S
VI
10
Limatola
34
R. Volturno
Dudenta
L'Anunciata
115
Breza
Kapua
56
Alveo dela Piana
Gracanize
Kanćelo
7
S. Maria
Kazerta
46
Kastel Volturno
Legenda
nemačka jedinica
saveznička jedinica
Mostobrani Saveznika
Rejon odbrane 45 divizije
0 2 4 6 8 10 km

Skica 34

Izjutra 14 oktobra, 39 artiljeriski divizion, prelazeći na nove vatrene položaje s one strane reke na frontu 3 divizije, zaplenio je dva ispravna nemačka topa od 150 mm, jedno gusenično i jedno lako vozilo i zarobio topovsku poslugu od 6 vojnika (sk. 34). Zarobljenici su izjavili da su u borbama prethodnog dana bili otsečeni i da su čekali da se predaju. Mada je ovaj događaj neznatan — predaja nemačkih artiljeraca Amerikancima bila je dokaz brzine i nadmoćnosti našeg napada.

13 oktobra, pre zore, šest savezničkih divizija napadalo je na dve nemačke na frontu širine 65 km. Neprijatelj je pokušao da što više uspori prelaz preko reke. Njegova artiljerija je tukla reku, dok su pešaci, podržani tenkovima i minobacačima, bili spremni za protivnapad. Mnogobrojni napori Pete armije — višednevno planiranje i duge pripreme za pretstojeću operaciju, napori za vreme kišovitih noći kada su patrole, rizikujući svoje živote, neprekidno tražile pogodna mesta za prelaz i prikupljale razne podatke o jačini nemačke odbrane duž reke — bili su krunisani uspehom. Do 14 oktobra uveče naše snage su ovladale čitavom dužinom reke, izuzev od Kanćela do Trifliska, na dužini od oko 25 km. Savezničko vazduhoplovstvo, imajući nadmoćnost u vazduhu, onemogućavalo je nemačkom vazduhoplovstvu da ozbiljnije ometa prelaz reke i uspostavljanje mostobrana. Veći broj nemačkih lovaca i lovaca-bombardera pokušao je da spreči amfibisko iskrcavanje tenkova „Šerman" 10 korpusa, ali nije uspeo. Nemačka artiljerija i dalje je tukla inžinjerce koji su podizali mostove, ali je njen otpor bio uglavnom slomljen. U toku dvodnevnih borbi Peta armija je prešla Volturno, uspostavila na tri strategiska sektora mostobran 1,5—5 km dubine i pripremala se da goni neprijatelja.

Zaštitničke borbe severno od doline Volturna

Pošto su pod pritiskom napustili svoj prvi prirodni odbranbeni položaj duž Volturna, Nemci su bili prinuđeni da užurbano povuku gro svojih snaga za oko 32 km severno — na greben Masika i visove severno i zapadno od Teana i Prezencana — gde su izgradili Barbara liniju (sk. 48). Dok su slabije snage zadržane sa zadatkom da vode borbu za dobitak u vremenu, dotle su glavne snage povučene i posele položaje duž planinske prepreke koja je omogućavala usklađenu odbranu. Neprijatelju se još jednom pružala mogućnost da iskoristi preimućstvo zemljišta, jer su strme padine kosa i uski tesnaci znatno ograničavali brzinu i jačinu savezničkih napada. Međutim, zadatak britanskih i američkih jedinica bio je da savladaju otpor zaštitnica i da stupe u borbu sa glavnim nemačkim snagama pre no što bi one mogle da organizuju još jednu jaku odbranu.

Severno od Volturna, Peta armija je bila još uvek za oko 40 km južno od cilja koji je odredila 15 grupa armija — Sesa Aurunka, Venafro, Izernija — u čijoj je visini desno krilo armije trebalo da uhvati vezu sa Osmom armijom. Pripremajući se za dalje napredovanje, general Klark je, 14 oktobra, izmenio granice korpusa, dajući 10 korpusu grebene severozapadno od Trifliska. Novom linijom razgraničenja zona 10 korpusa bila je proširena za oko 4,5 km, a 56 diviziji bilo je omogućeno da se pomeri na istok gde je mostobran već bio uspostavljen. Pošto je bila sprečena da pređe reku kod Kapue, divizija

je sada mogla da koristi most kod Trifliska, koji je podigao 6 korpus i da natkrili Nemce koji su još uvek držali deo položaja zapadno od Kapue. Napredovanjem preko grebena ka Kalvi Rizorti, divizija bi kontrolisala deo druma 6 — put sa dobrom podlogom koji ide od Kapue za Rim. Ostatak korpusa trebalo je da nadire još nekih 11 km preko obalske ravnice u pravcu planinskog masiva Masika.

Severno od stava Volturno—Kalore planinski masiv Mateze je onemogućavao svaki pokret na istok i sužavao zonu u kojoj je 6 korpus trebalo da operiše (sk. 35). General Lukas je naredio da divizije pomere svoje pravce napredovanja: 3 divizija, na krajnjem levom krilu, da preuzme zadatak u centru koji je dotle imala 34 divizija, a ova da se pomeri udesno da bi uhvatila vezu sa 45 divizijom, koja je trebalo da bude smenjena. Napredujući s jedne i druge strane reke, korpus je imao da nadire na sever u pravcu planine oko Venafra i Izernije. Zauzimanjem ključnih položaja duž pravca nastupanja, divizije 6 korpusa bi kontrolisale dolinu gornjeg toka Volturna, širine 3—8 km.

3 divizija, za koju je ranije bilo predviđeno da napreduje preko grebena Trifliska kako bi prinudila neprijatelja da se povuče sa reke, sada je, posle izvršenih izmena, imala da koncentriše svoje snage na gonjenje neprijatelja. Sa svojih položaja na južnim padinama Mađore, divizija je imala, krećući se preko najviših vrhova, da skrene na severoistok u pravcu Dragonija, a potom da se pripremi za napredovanje u pravcu planina oko Baje e Latina, Rokaromana i Pietramelara koji se nalaze na severnim padinama masiva Mađore.

14 oktobra 34 divizija prešla je reku, ali nije bila spremna da produži pokret. Na njenom sektoru inžinjerci, ometani artiljeriskom vatrom neprijatelja, nisu bili u stanju da podignu nijedan od predviđenih težih mostova za diviziski dotur. Voda, sledovanje i municija morali su se nositi preko lakog mosta na rukama ili prebacivati jurišnim čamcima, a potom opet nositi skoro 10 km preko ispresecanog zemljišta. I pored svega toga, vršene su pripreme u cilju izvršenja novih naređenja. 34 diviziji bilo je naređeno da izbije iza Alvinjana i potom da pređe na sektor 45 divizije istočno od Volturna, gde je neprijatelj već bio odbačen sa dominirajućih visova doline Volturno—Kalore sve do severno od Faikija. Dok 34 divizija ne dođe

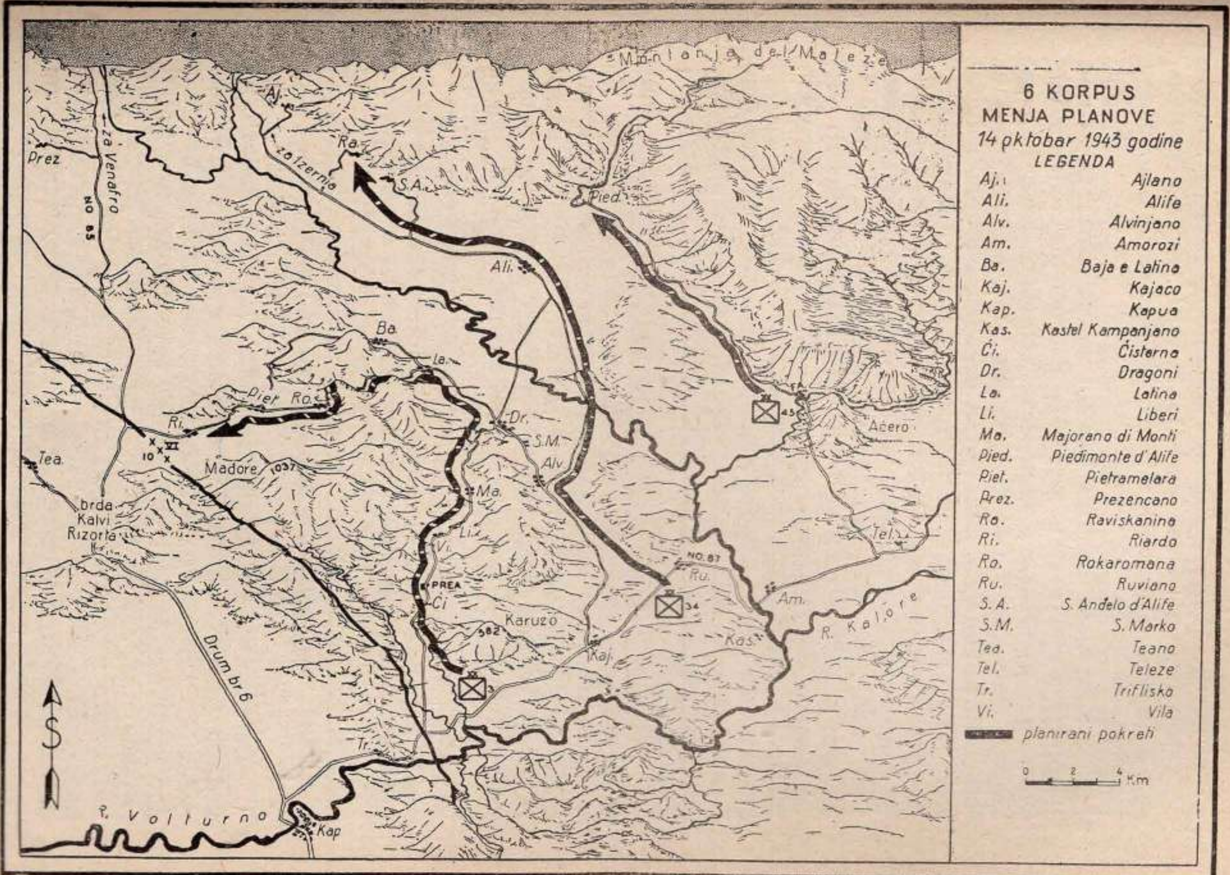

6 KORPUS
MENJA PLANOVE
14 oktobar 1943 godine
LEGENDA
Aj. Ajlano
Ali. Alife
Alv. Alvinjano
Am. Amorozi
Ba. Baja e Latina
Kaj. Kajaco
Kap. Kapua
Kas. Kastel Kampanjano
Ći. Čisterna
Dr. Dragoni
La. Latina
Li. Liberi
Ma. Majorano di Monti
Pied. Piedimonte d'Alife
Piet. Pietramelara
Prez. Prezencano
Ra. Raviskanina
Ri. Riardo
Ro. Rokaromana
Ru. Ruviano
S. A. S. Anđelo d'Alife
S.M. S. Marko
Tea. Teano
Tel. Teleze
Tr. Trifliska
Vi. Vila
planirani pokreti
0 2 4 Km
Montanja del Maleze
za Venafro
NO 85
za Izernia
Prez
Aj.
Ra.
S.A.
Pied.
Ali.
Ba.
La.
Piet. Ro.
Ri.
Dr.
S.M.
Alv.
Acero
Tea.
Madore 1037
brda Kalvi Rizorta
Ma.
Li.
Vi.
PREA
Ći.
Karuzo
582
NO. 87
Ru.
Am.
Tel.
R. Kalore
Kas.
Kaj.
Drum br 6
Tr.
R. Volturno
Kap
S

Skica 35

na ovu prostoriju, 45 divizija imala je da čisti dolinu između gornjeg toka Volturna i planinskog masiva Mateze. Bilo je naređeno da 45 divizija, koja se iskrcala kod Salerna na D + 1, pređe kod Piedimonte d'Alife u korpusnu rezervu.

U toku sledeće četiri nedelje vojnici su morali da se probijaju kroz prednje položaje razvučenog sistema odbrane na planinskom zemljištu. Zemljište kroz koje je trebalo da prođu 3 i 34 divizija sastoji se od niza visokih, kamenitih i žbunjem pokrivenih grebena, odvojenih dubokim jarugama, uskim obrađenim dolinama i manjim neravnim visoravnima. Jedini put preko planine zapadno od reke odvaja se od druma 87 severoistočno od Trifliska i krivuda kroz mala, razbacana sela, sve dok ne siđe u Dragoni, u dolini gornjeg toka Volturna. Drugi jedan put, od Kajaca ka Dragoniju, ide dolinom, skoro podnožjem masiva Mađore. Taj put produžava od Dragonija, prelazi reku i vodi na sever duž podnožja masiva Mateze. Ove strme planine, zatvarajući prostoriju sa istoka, ograničavale su napredovanje nemačkih jedinica na uzan pravac duž njihovih padina.

Prirodne teškoće zemljišta povećale su se promenljivim jesenjim vremenom i odlučnošću neprijatelja da spreči naše brzo napredovanje na sever. Magla, kiša i blato sprečavali su dovlačenje potreba i povećavali zamor ljudi. U svojim pozadinskim rejonima neprijatelj je izgradio bunkere i postavio oruđa, kamuflirajući ih bojom kamenih zidova koji su izukrštali padine i doline. Druge nemačke jedinice su minirale i rušile puteve i mostove i vršile napade iz zaseda na naše jedinice, sačekujući ih na mnogobrojnim stazama.

Nastupanje 3 divizije ka Dragoniju

Četrnaestog oktobra posle podne 7 puk se nalazio na brdima jugoistočno od Pontelatone kada mu je bilo naređeno da skrene i produži putem preko Liberija ka Dragoniju, kojim se pravcem, prema izveštajima, neprijatelj povlačio (sk. 36). U 16.45 časova, 3 bataljon je, podržan tenkovima i protivtenkovskim oruđima, pokušao da pre pada mraka zauzme Liberi, ali je u 22.50 stigao izveštaj da je bataljon, jačim otporom neprijatelja, zadržan na jugozapadnoj strani Falana. Artiljeriska zrna padala su

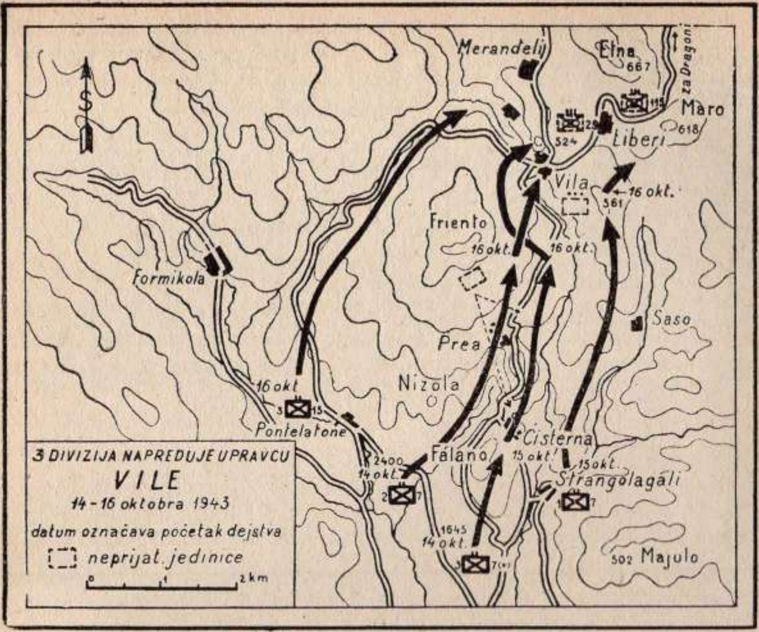

Skica 36

po putu južno od malog sela Čisterne, sa kamenim zgradama, na severnim padinama brda. Dok je jedan vod bataljona pokušao da se probije u grad, uprkos puščane i mitraljeske vatre, četa C natkrilila je neprijatelja sa severozapada, krećući se putem koji krivuda iznad doline između brda Nizola i Falana.

Četa K je trebalo da se kreće desno, planinskom stazom na ivici jaruge koja odvaja Falano od Majula na jugu. Pokušaj da se Čisterna obuhvati nije uspeo, jer su se vojnici padom mraka rasturili po strmim, žbunjem pokrivenim padinama. Neprijatelj je i dalje branio selo. Protiv neprijateljskih mitraljeza bila su privučena tri tenka, ali je prvi bio pogođen minom iz minobacača koja je oštetila gusenicu. Pešaci su pokušali da otklone kvar ali ih je vatra neprijatelja prinudila da napuste tenk. U ponoć je 2 bataljonu bilo naređeno da obiđe Čisternu sa leve strane i izbije na kosu iznad Prea — sledećeg sela u pravcu nastupanja puka. Penjući se preko kamenih terasa u dolini severozapadno od Falana, vojnici su izbili na ispresecanu visoravan severno od Čisterne. Njihov dalji pokret uspo-

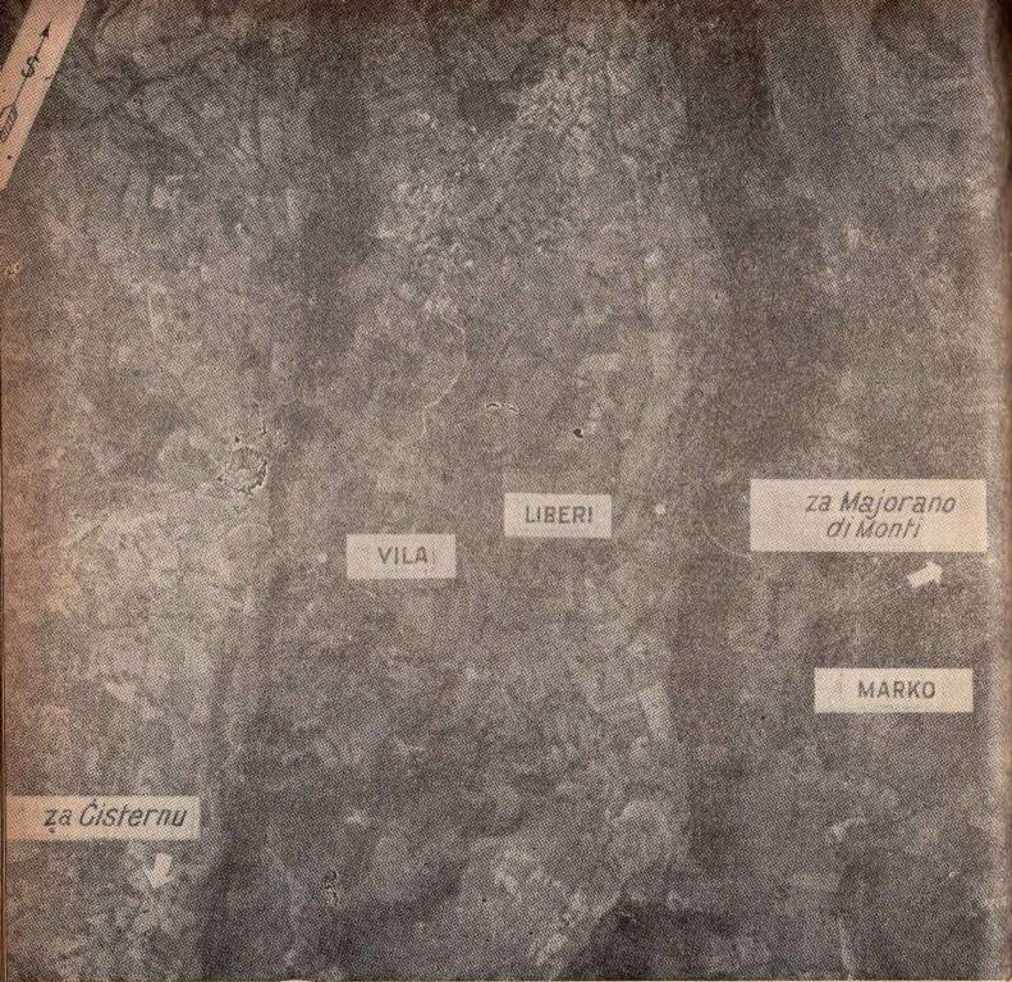

Slika 17

Čisterna, Liberi i Majorano bili su centri otpora u kojima je nepri:atelj sa malim snagama, obično jedan vod a ponekad i četa, usporavao pokret 3 divizije. Nepijateljske jedinice, koje su branile ova naselja, bile su u međusobnoj vezi i, po potrebi uspevale su da se brzo izvuku.

rili su neprijateljski tenkovi, upotrebljavani kao zavaravajuća artiljeriska oruđa, ali je do svanuća 2 bataljon već bio severno od Prea, na padinama Frienta, odakle se mogao videti put za Liberi.

15 oktobra u 8.30 časova, i 1 bataljon se pripremao da obiđe 3 bataljon kod Ćisterne. Krećući se uz jarugu jugoistočno od Falana, bataljon je prošao kroz Strangolagali i izbio, ne otvarajući vatru, na ispresecano zemljište desno od puta Ćisterna—Liberi. Kasnije, na grebenima desno od Sasa, na vojnike je otvorena pešadiska i minobacačka vatra, ali su oni ipak uspeli da posle podne zauzmu kotu 561. U 15 časova bilo je javljeno da je Ćisterna zauzeta, a 3 bataljonu je bilo naređeno da se reorganizuje i pređe u rezervu, no s tim da bude spreman da, po potrebi, podrži ma koji od bataljona u prvoj liniji. U međuvremenu je 2 bataljon znatno napredovao oko padina planine Friento. Uskoro posle ponoći, zaplenivši top od 155 mm i protivavionski top 20 mm, bataljon je potpao pod zaprečnu mitraljesku vatru zapadno od Vile i pretrpeo teške gubitke. Radi ukazivanja pomoći 1 bataljonu, koji je još uvek vodio borbu južno od Liberija, 16 oktobra uzoru, u 3.30 bio je upućen 3 bataljon.

16 oktobra izjutra, sva tri bataljona 7 puka bila su u blizini Vile, gde su vodili ogorčene borbe sa delovima 29 i 115 pancer-grenadirskog puka.

3 bataljon, koji se kretao putem južno od Vile, dvaput je pokušao da zauzme kotu 524 — čvor viši za 50 m od visoravni između Vile i Liberija — ali je oba puta bio odbačen. Jedan neprijateljski vod, krećući se pozadi jake zaprečne artiljeriske i minobacačke vatre, izvršio je protivnapad na kotu 561, ali ga je 1 bataljon odbio. Posle podne bila je upućena pukovska baterija putem iza Prea, da podrži napad na Liberi. Po naređenju generala Traskota, 3 bataljon 15 puka bio je pridat 7 puku — sa zadatkom da 17 oktobra pre svanuća, izvrši napad na uzvišicu severno od Vile. Pre pada mraka bataljon se, prethodno krenuvši iz Pontelatone, već nalazio zapadno od nje. Bilo je predviđeno da 7 puk izvrši svoj zadatak sledećeg dana izjutra. U toku noći Nemci nisu vršili protivnapade na ove jedinice i izgledalo je da se pripremaju da napuste Liberi.

Sledećeg dana izjutra, u 6.15 časova, napad je bio obnovljen (sk. 37). Neprijatelj se povukao iza Liberija i 2 bataljon nije naišao na otpor pri ulazu u selo u 10 časova. Napredujući desno i levo, bataljoni prve linije zauzeli su planinu Etnu i Maro. Potom su se prednji delovi 1 bataljona spustili uskom dolinom iza koje put Liberi—

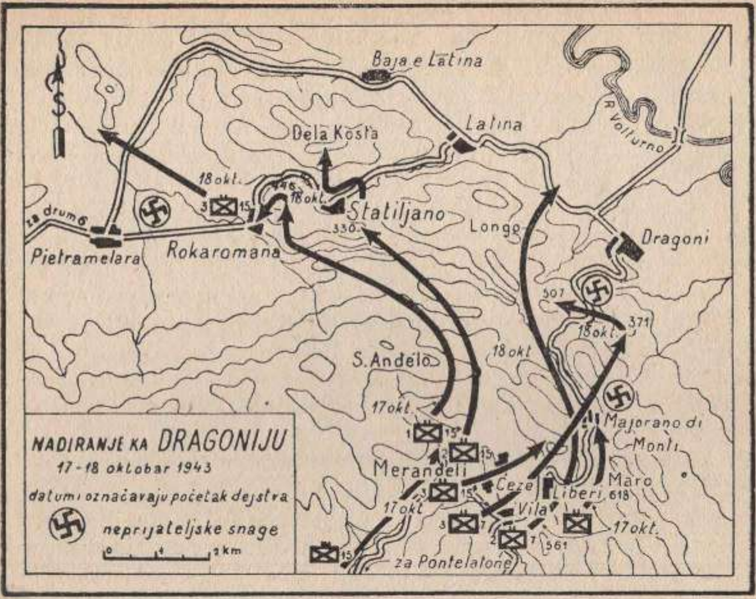

Skica 37

Dragoni krivuda oko podnožja Etne i produžava za selo Majorano di Monti. Bataljon je izbio pred selo u 11.45 časova; međutim, neprijateljska puščana, mitraljeska i artiljeriska vatra zadržale su ga sve do pada mraka. 2 bataljon i iza njega 3, zaobišli su 1 bataljon, izbili na kose iza Liberija i produžili nesmetano nastupanje putem preko visokog sedla između Etne i Maroa. 2 bataljon u težnji da obuhvati Majorano di Monti, čitavo posle podne se borbom probijao duž prednjih padina Etne. 3 bataljon desno, kome je bilo naređeno da 18 oktobra do izjutra zauzme Dragoni, znatno je napredovao.

Dok se 7 puk probijao ka Liberiju, desno je nastupao 15 puk. I u toku 16 oktobra vodile su se neprekidne borbe duž grebena zapadno i jugozapadno od Pontelatone, ali je puk u toku noći znatno napredovao. 17 oktobra do podne, 15 puk se nalazio oko Vile, pripremajući se da produži nadiranje preko planine kako bi izbio na uzvišice istočno od Pietramelare — naselja na rokadnom putu koji spaja drum 6 sa dolinom u gornjem toku Volturna. Ovaj pokret

preko stenovitih padina, dubokih dolina i kroz pošumljene jaruge imao je da zaštiti levi bok divizije.

1 bataljon 15 puka izbio je u ponoć na padine kote 446. U podnožju kose, duž jednog dubokog potoka, nalazi se selo Rokaromana, koje je držao neprijatelj. 2 bataljon je zauzeo k 330 i uputio patrole sa namerom da zatvore put između Statiljana i Latina. 18 oktobra izjutra, 1 bataljon je krenuo preko kote 446 i napao Rokaromanu. Žarišta neprijateljskog otpora na padinama kose i u dolini jako su usporila pokret, ali je bataljon u 15.20 ipak izvestio da je selo zauzeto. 2 bataljon je zauzeo padine kote 446 (a samu kotu već je bio zauzeo 1 bataljon) i u toku noći produžio napad na sever na brdo Dela Kosta. 3 bataljon, sa četom L na čelu, produžio je pokret između oba bataljona, sa zadatkom da preseče put između Baja e Latine i Pietramelare.

Zadatak divizije — da zauzme Liberi, produži pokret ka glavnom drumu (duž reke Volturna) i zauzme mostove severoistočno od Dragonija — još uvek nije bio izvršen. General Traskot naredio je, 17 oktobra u 16 časova, da 3 bataljon krene putem Vila—Dragoni i da u Dragoniju bude do svanuća. Bataljon se brzo kretao krivudavim putem, prestigao 1 bataljon kod Majorano di Monti, ubrzo posle ponoći izbio na k 371, južno od Dragonija, i uputio patrole ulevo ka gradu. 18 oktobra, posle svanuća, bataljon je prešao put koji vodi za k 507. U međuvremenu je 2 bataljon zauzeo planinu Longo, zapadno od Dragonija; prednji delovi spustili su se kosom i izbili na put, presekavši vezu za Baja e Latina. General Traskot je tada naredio pukovniku Šermanu da obustavi pokret i odmori svoje ljudstvo, naglašavajući: „Postigli ste odlične rezultate sa tim bataljonima i ja ne želim da oni produže... Oni su na domaku tog puta i ako budu mogli da postave svoje minobacače odakle će moći uspešno da dejstvuju onda će to biti sve što od njih zahtevam“.

Napredovanje 34 divizije duž reke

Neposredan zadatak 34 divizije, posle zauzimanja Kajaca, bio je da daljim napredovanjem dolinom zauzme Dragoni (sk. 38). 2 bataljon 135 puka krenuo je, 14 oktobra noću, grebenom južno od Ruvijana i pripremao se da zauzme selo. Uskoro posle ponoći general Rider, još uvek

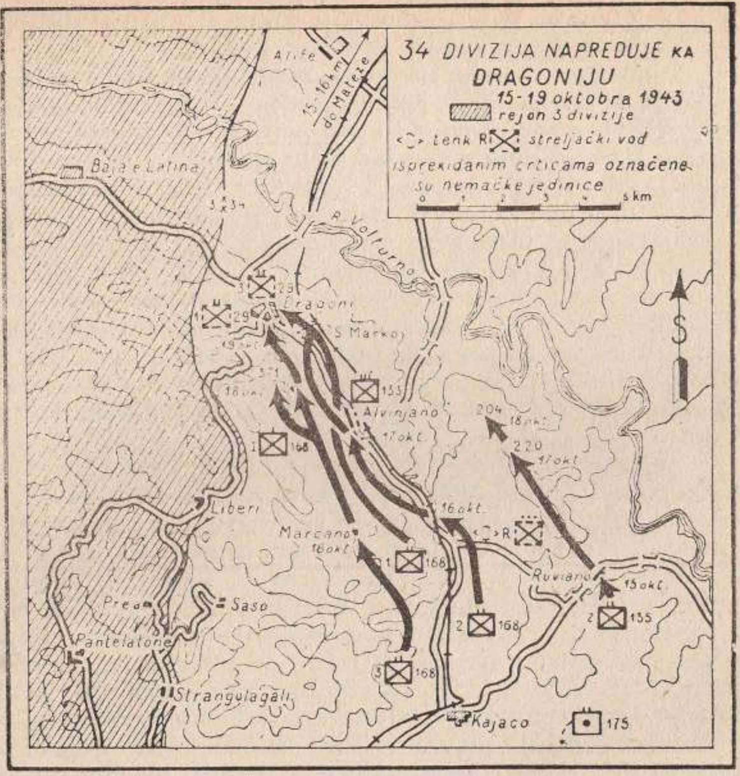

Skica 38

nedovoljno snabdeven raznim potrebama i artiljerijom, odložio je napad na Ruvijano. U međuvremenu, general Klark je primio izveštaj o povlačenju neprijatelja pred 6 korpusom i naredio svim divizijama da odmah produže sa izvršenjem zadatka. Na osnovu toga je general Rider naredio 135 puku da produži napad, te je 2 bataljon 16 oktobra izjutra zauzeo Ruvijano. U toku čitavog dana jedinice su nailazile na snažan otpor severno od sela — po žitnim poljima, vinogradima i maslinjacima. U toku noći neprijatelj se povukao, i puk je, sledeća dva dana, čistio dolinu od neprijatelja, a do 18 oktobra izjutra, izbio u visinu linije: k 204 istočno od linije Alvinjano—Volturno. Umorni pešaci savladali su više od pola puta do bližeg zadatka. Na oko 3 km ispred njih, u podnožju planinskog

masiva s njihove leve strane, nalazio se Dragoni; preko doline uzdizao se desno teškoprolazni masiv Mateze.

16 oktobra pre svanuća, 168 puk, koji je bio desno od 135, ostavio je za sobom seljačke kamene kuće u dolini i produžio grebenom pokrivenim žbunjem, sa zadatkom da zauzme Alvinjano. 3 bataljon je naišao na jači otpor kod Marćana — zaseoka na padinama visoko iznad puta ali je ipak uspeo da ga savlada. Kasno posle podne 2 bataljon je razbio neprijateljski vod podržan jednim tenkom, ali su oba bataljona uspela da zauzmu dominirajuće padine južno od Alvinjana tek posle pada mraka. 17 oktobra izjutra, pošto su patrole izvestile da je neprijatelj napustio naselje, 2 bataljon je krenuo i ušao u Alvinjano. Potom je primljeno naređenje da se postavi pretstraža i da se ona drži sve do dolaska 135 puka iz rezerve, koji će 19 oktobra izvršiti napad na Dragoni.

18 oktobra izjutra, general Rider je naredio 168 puku da pređe u napad u pravcu Dragonija, a 133 puk, kojim je komandovao pukovnik Rej C. Fauntin, da pređe dolinu i zauzme kolsko-železnički most na Volturnu severno od grada; 135 puku da očisti dolinu od neprijatelja i da te noći sa jednim bataljonom izvrši prelaz reke i uspostavi mostobran. Ukoliko bi ovi pokreti uspeli nemačke jedinice u blizini Dragonija bile bi otsečene.

Delovi 2 bataljona 168 puka u 11 časova krenuli su ka Dragoniju; na začelju se kretao 1 bataljon. Četa I bila je upućena duž grebena zapadno od Alvinjana, a zatim je imala da pređe iznad kote 371, za koju je bilo javljeno da je zauzeo 7 puk, i da obuhvati Dragoni s leve strane. Dok se 133 puk probijao kroz vinograde i obrađena polja u dolini — da bi zauzeo mostove na reci Volturno na putu koji vodi za Alife — patrole 3 divizije težile su da zatvore put severozapadno od Baja e Latine.

2 bataljon 168 puka, na čelu sa četom I, produžio je pokret dolinom u pravcu San Marko—Dragoni. Na nekoliko stotina metara od San Marka neprijatelj je otvorio jaku puščanu, mitraljesku i artiljerisku vatru; stoga je 1 bataljon bio upućen da s desne strane obuhvati selo. U 15.30 časova Nemci su podigli dimnu zavesu duž fronta oba bataljona i pojačali puščanu, minobacačku i artiljerisku vatru. Izgledalo je da se neprijatelj pripremao da izvrši jedan od svojih tipičnih popodnevnih protivnapada. Iz Alvinjana deo 2 bataljona bio je upućen da pomogne odbijanje očekivanog protivnapada. Kada se posle neko-

liko minuta digla i druga dimna zavesa, jedinice 3 bataljona bile su izveštene da budu na oprezi. Pukovnik Batler i potpukovnik Džozef E. Keli (komandant 175 artiljeriskog diviziona) osmatrali su sa kose iznad Alvinjana i tačnom sasređenom vatrom tukli su neprijateljske samohodne topove koji su gađali naše jedinice.

Nemci su — delovi 1 i 3 bataljona 29 pancer-grenadirskog puka — pustili zelenu raketu, kao signal za napad. 168 puk je pojačao puščanu i mitraljesku vatru, a artiljerija je i dalje dejstvovala. Neprijateljske jedinice, kojima je bilo naređeno da održe svoje položaje i da tog popodneva izvrše protivnapad, nisu mogle da izdrže žestinu naše vatre. Uskoro je bila primećena bela raketa — signal za povlačenje i time je protivnapad bio završen. Pošto je naša artiljerija prinudila tri podržavajuća samo-

Slika 18

Pešaci napreduju kroz Dragoni. 19 oktobra izjutra primljen je izveštaj sa osmatračnice 3 divizije: „Gusta magla duž zapadne strane reke... Dragoni se ne vidi ali se čuje zvonjenje zvona". Skoro u isto vreme jedinice 168 puka izvestile su da su bez otpora ušle u grad.

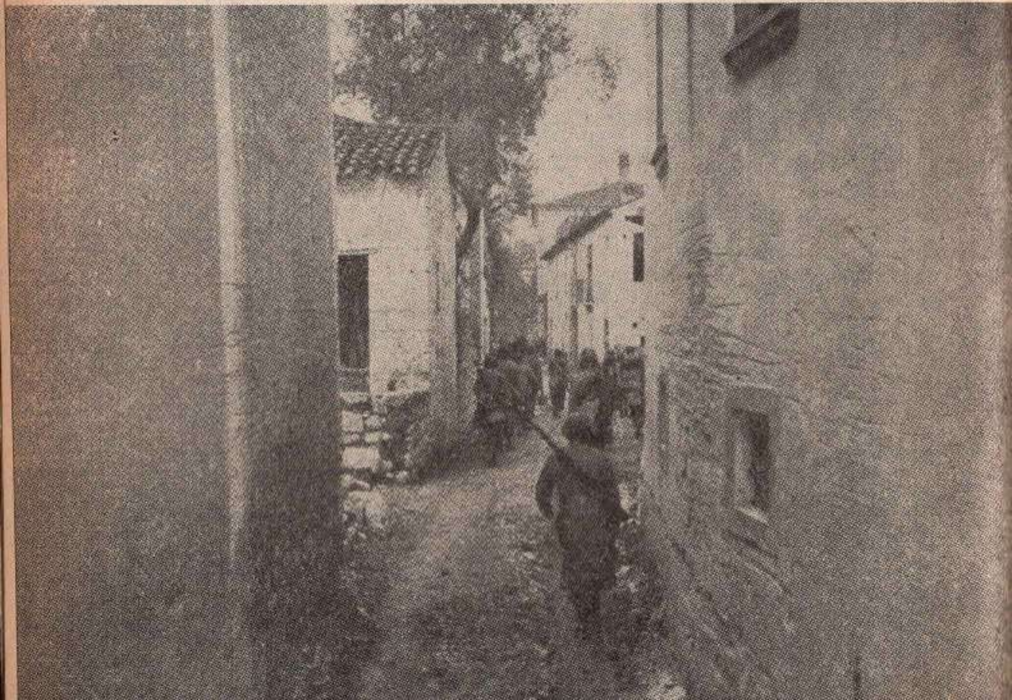

hodna topa da se povuku, neprijatelj se povukao ka Dragoniju. U međuvremenu, četa I probila se kroz hrastovo žbunje do kote 371, za koju se ispostavilo da je u rukama Nemaca. Uz podršku artiljerije četa je u 18 časova izbila na greben — 1,5 km daleko od raskrsnice puteva jugoistočno od Dragonija. 2 bataljon je izbio severno od San Marka, ali je 1 bataljon, u dolini desno, bio zadržan sve do posle pada mraka.

Kasno posle podne, 18 oktobra, komandanti 3 i 34 divizije, koji su se sastali u Dragoniju, dogovorili su se da zajedničkim naporima zauzmu grad i mostove na reci. Kada je komandant 3 divizije tražio od generala Ridera odobrenje za otvaranje vatre na grad dobio je odgovor: „To je tvoj sektor. Produži napad i u njemu uništi sve". Generali Traskot i Rider saglasili su se da 3 divizija, u toku noći onemogući svaki izlaz iz grada, a da ga 34 divizija, sledećeg dana izjutra zauzme. 168 puk krenuo je 19 oktobra izjutra po magli, ali u Dragoniju nije naišao ni na kakav otpor. Neprijatelj je uspeo da se izvuče iz nezgodnog položaja i sada se pripremao za borbu za dobitak u vremenu.

Drugi prelaz Volturna 34 divizije

18 oktobra u podne, dok se 133 puk pripremao da prođe kroz borbeni poredak 168 puka kod Alvinjana i da produži nastupanje ka Dragoniju, pukovnik Fauntin vratio se sa diviziskog komandnog mesta. Tamo mu je bilo naređeno da odmah pređe na sektor 45 divizije i uspostavi mostobran kod Volturna nešto severno od kolsko-železničkog mosta na putu Piedimonte d'Alife (sk. 39). 1 bataljon trebalo je da pređe reku, skrene udesno i zauzme most sa severoistoka, dok su 100*) i 3 bataljon krenuli na most sa jugoistoka. Komandantima bataljona bila je skrenuta pažnja da budu obazrivi na slučaj napada tenkova i da most zauzmu neoštećen. General Rider je naredio da puk dejstvuje što brže kako bi presekao pravac

---

*) 100 bataljon je bio formiran 12 juna 1942 godine, kao posebna jedinica, od američkih građana japanskog porekla. Najpre je bio sastavljen od ljudstva Havajskog privremenog pešadiskog bataljona. Ljudstvo 100 bataljona obučavano je u SAD i upućeno u Afriku 2 septembra 1943. 29 septembra bataljon je bio pridat Petoj armiji.

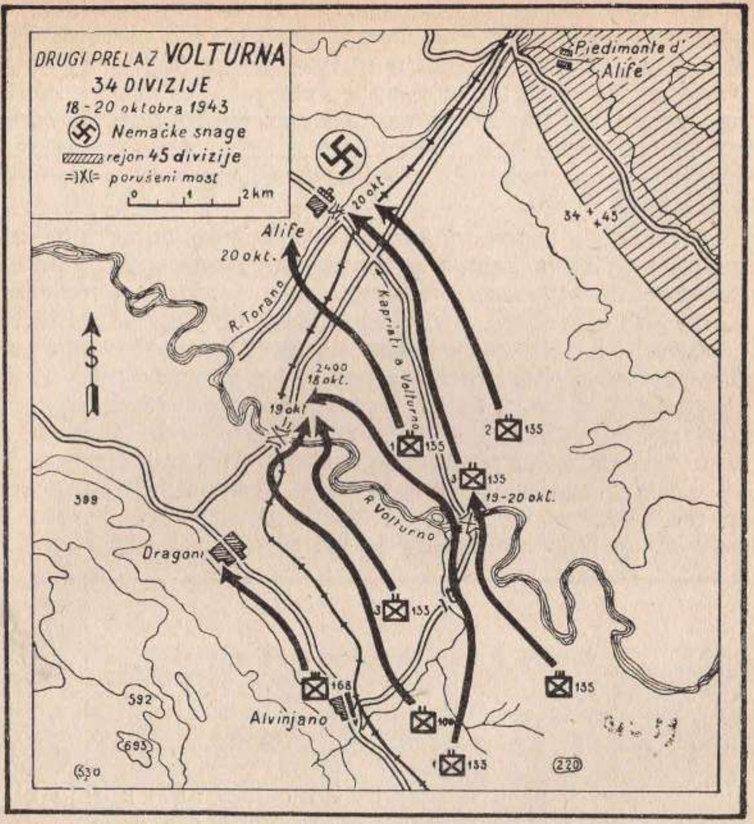

Skica 39

neprijateljskog otstupanja od Dragonija i sprečio rušenje mosta.

Bataljon je, krećući se preko vinograda i žitnih polja, napustio dolinu. Voćnjaci, vinova loza i drveće duž malih potoka pružali su izvesnu zaštitu od ugleda, ali su isto tako onemogućavali osmatranje našim jedinicama. 1 bataljon izvestio je, 18 oktobra u 16 časova, da je pravac kretanja ka reci bio pogrešan ali da i dalje nadire u cilju uspostavljanja mostobrana. Tog istog dana posle podne bataljon je prešao gazom (do pojasa) Volturno, pod jakom, ali ne baš sasvim tačnom artiljeriskom vatrom, i tek oko ponoći uspeo da uspostavi mostobran. Neprijatelj je osmatrao, a i predviđao čitavu akciju, pa je stoga blago-

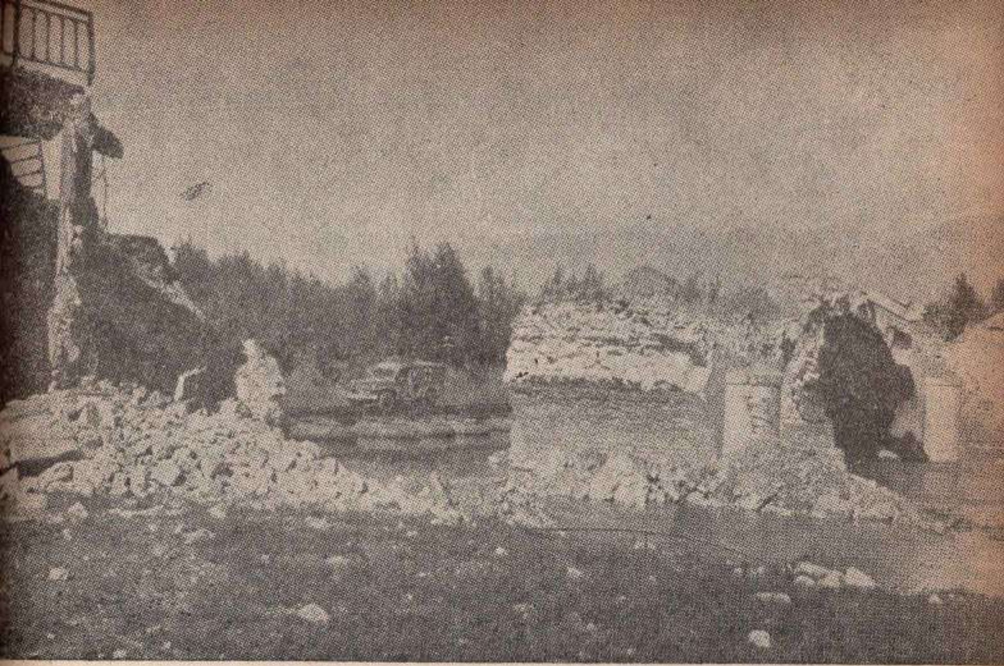

Slika 19

Most na Volturnu, na putu Dragoni — Alife, Nemci su porušili neposredno pre dolaska 34 divizije. Već 21 oktobra kamioni su prelazili preko pontonskog mosta (vidi se u sredini).

vremeno povukao svoje glavne snage. 3 bataljon je izbio na železnički most posle ponoći, a 100 bataljon tek uzoru. Nemci, majstori u rušenju, potpuno su uspeli, jer su od mosta ostali samo kameni stubovi i jedan luk.

Prednji delovi čete I 135 puka počeli su prelaz Volturna 19 oktobra u 2.30. Ljudstvo čete spustilo se niz niske obale, zagazilo u ledenu vodu i izbilo na drugu obalu u ravnici, ne naišavši ni na kakav otpor. Ostatak 3 bataljona prešao je reku posle svanuća i poseo položaj na putu za Alife. U toku dana patrole su ušle u stari grad opasan zidom, naišavši pritom na veliki broj mina i mina iznenađenja. Most preko brzog planinskog potoka bio je porušen. Po ulicama je bilo puno ruševina, jer su grad u toku noći 12/13 oktobra bombardovali avioni V-25 iz taktičkog bombarderskog vazduhoplovstva. 3 bataljon 133 puka i 100 bataljon prešli su reku gazom posle pada

mraka, i dok su još bili u ravnici južno od Alife sukobili su se sa neprijateljem u maslinjacima na nadvišavajućem zemljištu. 135 puk završio je prelaz maglovitog jutra — 20 oktobra u 1.55.

Odmah posle završenog prelaza 135 puk krenuo je u pravcu Alife. Pešadija je izjutra izgubila dosta vremena savlađujući dolinu, ispresecanu dubokim i brzim kanalima. Porušeni mostovi usporili su pokret 776 protivtenkovskog diviziona, koji se, u cilju podrške, kretao putem oivičenim topolama. 3 bataljon, sprečavan samo povremenom artiljeriskom vatrom i mestimičnim minskim poljima, ušao je u bombardovanjem porušeni Alife 20 oktobra u svanuće. Kada se sredinom jutra magla neočekivano digla, 1 bataljon se zatekao na otvorenom polju jugozapadno od grada. Neprijatelj koji je bio na nadvišavajućoj kosi, odmah je otvorio puščanu i mitraljesku vatru, te je bataljonu onemogućio svaki pokret. Sve do pada mraka neprijateljska artiljerija je stalno dejstvovala, a toga dana bataljon je prvi put upoznao nemački raketni top — nebelverfer. U međuvremenu, 45 divizija zauzela je Piedimonte d'Alife (severoistočno), a 20 oktobra bila je određena u korpusnu rezervu. Desni bok je bio obezbeđen i 34 divizija bila je spremna da smeni 45 diviziju i nastavi nadiranje uz dolinu u pravcu Kapriati a Volturno.

Ka Sant Anđelo d' Alife

Na pravcu glavnog udara na severoistok 34 divizija je najpre uputila 133 puk (sk. 40). Pravac kretanja puka bio je put koji ide iz Alvinjana ka Alife, a odatle skreće na severozapad i produžuje preko plodnih polja južno od naselja Sant Anđelo, Raviskanina i Ajlano, koja su priljubljena uz strmo podnožje planinskog masiva Mateze. Put na ovom delu doline ide manje-više paralelno sa rekom Volturno (sa severoistoka) i spaja se sa drumom 35, dok manji putevi, koji se od njega račvaju, vode do obližnjih sela na padinama planinskog masiva.

20 oktobra po podne, pukovnik Fauntin naredio je 133 puku da u 18 časova krene iz rejona porušenog mosta ka Sant'Anđelu. 100 bataljonu bilo je naređeno da zauzme gornju raskrsnicu puteva, a 1 bataljonu donju. Pukovnik Fauntin skrenuo je pažnju svojim komandantima bataljona da će vrlo verovatno naići na otpor i da ne

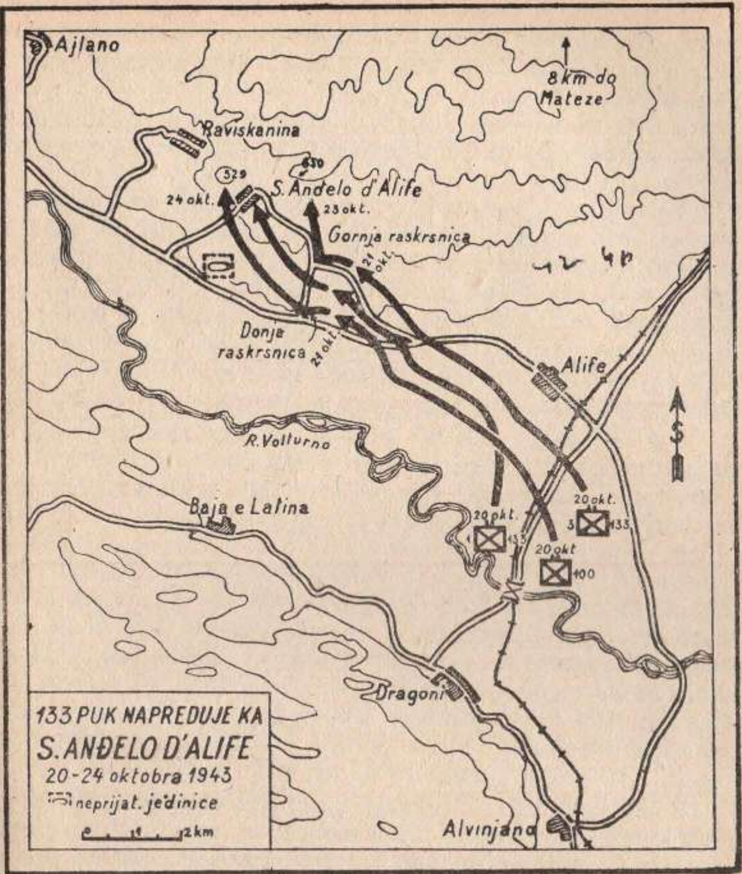

Skica 40

dozvole da ljudstvo bude posle svanuća iznenađeno vatrom neprijatelja na ravnom i otvorenom zemljištu. Artiljerija je počela da dejstvuje pre 18 časova, a kad su čelni bataljoni krenuli već su odjekivale dolinom eksplozije zrna po neprijateljskim položajima.

100 bataljon je, 20 oktobra posle pada mraka, znatno napredovao, ali je oko ponoći potpao pod unakrsnu mitraljesku vatru. Neprijateljske položaje na padinama bilo je veoma teško otkriti i stoga je dejstvo naših minobacača bilo neefikasno. 100 bataljon bio je dezorganizovan, a

1 bataljonu je bilo naređeno da se pomeri udesno i da se kreće duž donjeg puta. 3 bataljonu, koji se kretao iza 1, bilo je naređeno da nastupa duž gornjeg puta u pravcu Sant'Anđelo d'Alife. Nastupanje je nastavljeno i pored toga što je neprijatelj u toku čitave noći dejstvovao puščanom, mitraljeskom, artiljeriskom i vatrom višecevnih bacača.

Nemci su u izvođenju manevarske odbrane na ovom sektoru bili veoma odlučni, te su protiv naših jedinica upotrebljavali sve što su imali na raspoloženju. Da bi podržali napad, 125 i 151 artiljeriski divizion, koji su u toku noći prešli reku, otvorili su vatru 21 oktobra u 10.41 i za 20 minuta ispalili 1.134 zrna. Oni su gađali do poslednjeg metka, ali bataljoni i pored toga nisu krenuli, jer su bili dezorganizovani, a ljudstvo im se rasturilo po dolini.

Uporan otpor neprijatelja sa maslinjaka nastavio se na padinama. 21 oktobra rano posle podne, primećeno je u vrbama blizu reke 14 neprijateljskih tenkova. Pešadija se ukopala, dok je diviziska artiljerija puna četiri časa gađala povremenim koncentracijama vatre osmatračnicu i uočene tenkove. 125 artiljeriski divizion, uz pomoć izviđačkog aviona, otkrio je šest tenkova za vreme njihovog dejstva i ispalio na njih, u toku podneva, 736 zrna. Divizion je izvestio da je uništen jedan, a četiri tenka da su ostala nepokretna; preostali tenkovi povukli su se tek pošto su naneli teške gubitke 133 puku. Posle pada mraka, 100 i 3 bataljon izbili su na padine jugoistočno od kote 630, dok je 1 bataljon i dalje ostao na otvorenoj dolini.

U toku noći 21/22 oktobra, neprijatelj nije vršio protivnapade i 133 puk je, 22 oktobra, po maglovitom jutru produžio napredovanje. 100 bataljon izbio je u visinu donje raskrsnice puteva, a 3 bataljon je ubrzo bio sa obe strane gornje raskrsnice, ne nailazeći ni na kakav otpor. Nemci su se u toku noći povukli. Bataljoni su potom isturili osiguranja ispred svojih položaja i pripremali se da sledećeg dana izjutra preduzmu napad na Sant'Anđelo d'Alife i kotu 529. Napad je nastavljen 23 oktobra izjutra. Dok se 3 bataljon peo uz terasaste padine na k 630, dotle je 100 bataljon pokušao da obuhvati selo, nastupajući preko nižeg zemljišta ka jugu. 3 bataljon je prošao iznad sela još izjutra; međutim, 100 bataljon je bio prikovan za zemlju jakom mitraljeskom vatrom, a na njegovom levom krilu primećeni su i neprijateljski tenkovi. U toku popodneva tenkovi su ponovo bili u dolini i, pre no što su bili pri-

nuđeni na povlačenje, naneli su bataljonu teške gubitke. Neprijateljske zaštitnice pružale su jak otpor u toku čitavog dana, dejstvujući povremeno uspešnom minobacačkom i artiljeriskom vatrom. Neprijateljski mitraljezi, odlično postavljeni po maslinjacima i iza kamenih zidova, uspevali su da uspore pokret naše pešadije.

1 bataljon krenuo je kroz jutarnju maglu 24 oktobra i ušao u Sant'Anđelo d'Alife bez otpora. Potom je 100 bataljon, napredujući preko minskih polja i mina iznenađenja, zauzeo kotu 529, na čijem se kupastom golom vrhu nalaze porušene zidine nekadašnjeg zamka. Neprijatelj se povukao iza Raviskanina — selo u dubodolini na drugoj strani brda. Posle drugog prelaza Volturna, bataljoni su napredovali uz dolinu oko 11 km. Sant'Anđelo d'Alife i okolni nadvišavajući visovi bili su zauzeti, ali je 133 puk, za četiri dana i noći pretrpeo osetne gubitke — 59 mrtvih i 148 ranjenih.

Borba za kotu 235

Sledeći objekat koji je 34 divizija trebalo da zauzme bile su uzvišice oko Ajlana i planina Kavuta (sk. 41). Zapadno od Volturna 3 divizija se pripremala za napad preko doline i planina ka tesnacu Minjano, a 25 oktobra posle podne, 135 puk je krenuo ka Sant'Anđelo d'Alife, sa daljim zadatkom da prođe kroz borbeni poredak 133 puka i nastavi gonjenje neprijatelja. 3 bataljon 135 puka trebalo je da se kreće preko strmih padina kosa, da obuhvati Ajlano sa severa i preseče put od Ajlana za Vale Agrikolu, a 2 bataljon uz dolinu, dalje preko jako ispresecanog zemljišta i da obuhvati Ajlano sa severa.

3 bataljon krenuo je noću, 25/26 oktobra, i još pre zore bio na kosama iznad Raviskanina. U 5.30 artiljerija je počela da dejstvuje postupnim koncentracijama, pomerajući vatru za 100 m posle svakih 6 minuta. Samo 185 artiljeriski divizion ispalio je za dva časa 828 zrna. Međutim, vojnici 100 bataljona, određeni da 2 bataljon 135 puka dovedu na polazni položaj, krećući se noću i po jutarnjoj magli, izgubili su se i zbog toga je bataljon u 5.30 još uvek bio na nekoliko stotina metara pozadi.

3 bataljon se postepeno peo uz pošumljene padine iznad Raviskanina i Ajlana. Otpor neprijatelja bio je neznatan, te je bataljon tokom popodneva prešao ceo put

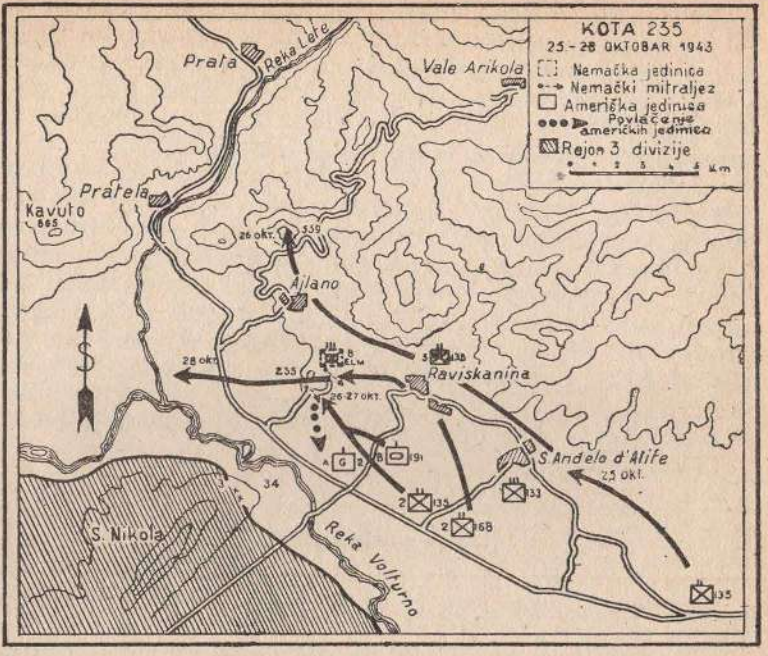

Skica 41

između Ajlana i Vale Agrikole i zauzeo kotu 559. Čim se digla magla, 2 bataljon je bio prikovan za zemlju puščanom i mitraljeskom vatrom sa kote 235, koja se izdizala nad ispresecanom dolinom oko 25 m. Ova talasasta kosa, od nekoliko jutara, pokrivena žbunjem i zimzelenom, nadvišava celo okolno zemljište sve do reke. Na njenoj istočnoj strani nalazi se duboka jaruga, dok je prema severu zemljište ispresecano i neobrađeno.

Na krilima 2 bataljona učinjeno je nekoliko pokušaja da se ljudstvo prebaci preko otvorenog zemljišta, ali bez uspeha. Četa A 2 hemiskog bataljona tukla je kosu eksplozivnim zrnima, ali pešaci, zbog vrlo jake i uspešne vatre neprijatelja, nisu mogli da krenu. U to vreme, na pukovsku osmatračnicu, na koti 329, došli su general Klark, Lukas i Rider. Tom prilikom general Rider je da bi omogućio produženje napada i 27 oktobra izjutra, pridao 2 bataljonu četu B 191 tenkovskog bataljona. Posle podne jedan osmatrač je primetio neprijateljsku jedinicu južno i jugoistočno od kote 235. U njegovom izveštaju je označena

prostorija o kojoj je ranije javljeno da ju je poseo 2 bataljon i stoga su jedinice na njoj smatrane kao naše.

Trebalo je da 2 bataljon, predvođen tenkovima, obnovi napad u 5.30 časova. Međutim, zbog neprohodnog zemljišta tenkovi nisu mogli da učestvuju, te je napad bio odložen. Jedan osmatrač primetio je kretanje trupa preko kose ka zapadu i na osnovu toga odmah izvestio da je kota zauzeta. Međutim, ubrzo se ispostavilo da su to Nemci koji su prethodnog dana bili južno i jugoistočno od kose. U tom su stigli tenkovi koji su, pomerivši se udesno, pokušali napad na severnu izbočinu kote 235, ali je jedan naišao na minu i bio uništen, dok je drugi uništila artiljerija. Neprijatelj je u žbunju te kose imao dobro maskirane mitraljeze i oko 7—10 ukopanih tenkova. 2 bataljon je pripremao napad za poslepodne, ali je neprijatelj na svoje levo krilo privukao 12 tenkova, te je tako napad bio sprečen.

27 oktobra, sve do pada mraka, delovi 8 pancer-grenadirskog puka na koti 235 pružali su vrlo jak otpor. General Rider naredio je 168 puku, koji je dotle bio u rezervi, da prođe kroz borbeni poredak 135 puka i da izjutra obnovi napad. Jaka koncentracija artiljeriske vatre počela je u 9.30; istovremeno je 24 bombardera A-36 bombardovalo Pratelu i most južno na reci Leto. U 10 časova 2 bataljon 168 puka izvršio je napad na kotu 235. Međutim, Nemci su se još u toku noći povukli. Sa ove male kose usred doline široke oko 11 km, koja je oivičena rekom i planinama, neprijatelj je pružao jak otpor i uspeo je da zadrži napredovanje 34 divizije dva dana. Pošto je ovim bila završena još jedna uspešna borba za dobitak u vremenu koju je organizovao neprijatelj, naše jedinice produžile su nastupanje na zapad rekom Letom.

Posle povlačenja neprijatelja sa kote 235, 34 divizija napredovala je na sever do iza ušća reke Lete u Volturno. U toku 29 oktobra 135 puk napredovao je putem, zauzeo Pratelu i Preta (pored reke) i otkrio da kotu 325 — u uskoj dolini u neposrednoj blizini — drže neprijateljske zaštitnice. 31 oktobra su 133 i 168 puk nastavili napredovanje dolinom Lete i potom dolinom rečice Save (sk. 42). Da bi obezbedio levi bok divizije, 133 puk se uspeo uz strme i žbunjem obrasle padine planine i zauzeo Čorlano — selo na terasastim padinama kose Le Kroće. 168 puk je zauzeo Fontegreku i 1 novembra produžio ka Kapriati a Volturno. U toku sledeća dva dana 34 divizija odbacila

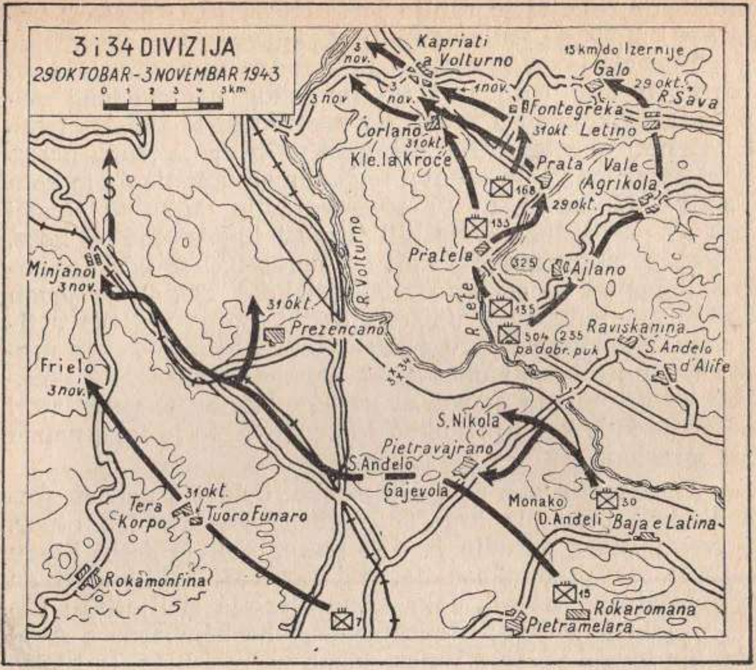

Skica 42

je preostale neprijateljske snage na severozapad, ka drumu 85. Da bi divizija mogla da produži gonjenje, trebalo je da po treći put pređe Volturno.

Napredovanje ka Barbara liniji

Dok je 34 divizija vodila borbu i napredovala severoistočno od Volturna, dotle je 3 divizija na drugoj strani potiskivala neprijatelja sa planina i dolina (sk. 42). Diviziju su podržavali saveznički lovci-bombarderi koji su, na pravcima njenog nastupanja, dejstvovali na neprijateljsku artiljeriju na vatrenim položajima. 30 puk očistio je od neprijatelja planine Anđeli i Monako, produžio ka planini San Nikola i zauzeo Pietravajrano. Tu su vojnici videli učinak savezničkog bombardovanja u toku 19 i 26 oktobra, naročito po putevima i mostovima u blizini sela. 15 puk, pošavši iz Rokaromane, prešao je dolinu i

zbacio neprijatelja sa kamenitih padina planina Gajevola i Sant'Anđelo. Divizija se potom pripremala za dalje napredovanje u pravcu tesnaca Minjano.

31 oktobra jedinice su prešle u napad sa zadatkom da preseku put Rokamonfina—Minjano i da zauzmu Frielo. 7 puk je nastupao u pravcu Tuoro Funaro i Tera Korpo, ne naišavši na neprijatelja, a 15 puk drumom 6, uputivši jedan bataljon duž padina iznad Prezencana. U toku 3 novembra 7 puk je zauzeo pošumljeno brdo Frielo na kome su Nemci postavili veliki broj mina i mina iznenađenja. Za to vreme 15 puk je zauzeo Minjano. 3 divizija generala Traskota obezbedila je levi bok 6 korpusa i bila u dodiru sa britanskim 10 korpusom.

Da bi se obezbedio desni bok armije, 504 padobranski puk 82 padobranske divizije, kojim je komandovao pukovnik Rojhen H. Taker, krenuo je iz doline Volturna na severoistok preko planina kroz naselja: Ajlano, Vale Agrikola, Letino i Galo. 45 divizija, koja je dotle bila u rezervi, pripremala se da obiđe levo krilo 34 divizije i da pređe reku južno od Venafra.

Duž fronta 10 korpusa Englezi su savladali početne smetnje. Jaki neprijateljski napadi primorali su ih da se povuku zapadno od tesnaca Triflisko i tek 17 oktobra tenkovi 7 oklopne divizije bili su u stanju da izvrše prelaz reke (sk. 48 na kraju knjige). Do 19 oktobra patrole su na kosama Kalvi Rizorte, čijim podnožjem ide drum 6. 56 divizije bile su na kosama Kalvi Rizorte, čijim podnožjem ide drum 6. Teškoće oko privremenog podizanja mosta ograničile su mogućnost brzog nadiranja u svim pravcima u zoni 10 korpusa, mada je 56 divizija držala pomenute kose već u toku prve nedelje po prelazu tenkova. U međuvremenu, 7 oklopna divizija se pripremala za izmenu linije razgraničenja sa 46 divizijom i potom je nameravala da produži napad na levom krilu korpusa u pravcu Mondragona. Do 31 oktobra jedinice 56 divizije zauzele su Teano; 46 divizija napredovala je u pravcu grada Santa Kroće, a 7 oklopna divizija zauzela je Mondragone. U toku naredna dva dana, 10 korpus je izbio u visinu grebena Masiko i nešto severnije, u visinu masiva Santa Kroće. Pretstojao je napad na Barbara liniju.

U toku borbi između Volturna i Barbara linije neprijatelj je, svakom preduzetom akcijom, nastojao da sa što manje gubitaka stvori što više vremena. Brojno slabiji od Saveznika, na čijoj je strani bila nadmoćnost u vazduhu

Slika 20

Jesen je u Italiji najkišovitije godišnje doba. Vodeni talog u oktobru i novembru na zemljištu gde je operisao 6 korpus je veći od 90 sm mesečno. Slika gore — polaganje žičane linije na poplavljenom zemljištu u blizini Pjetravajrana.

i vatrena nadmoćnost na zemlji, Nemci su koristili svoju umešnost u korišćenju prednosti zemljišta. Karakter operacije — plansko povlačenje — omogućio im je da brižljivo prouče zemljište. Na osnovu efikasnog dejstva njihove artiljerije, pa čak i na ciljeve u gusto pošumljenim rejonima i zaklonjenim mestima, moglo se zaključiti da su raspolagali tačnim elementima za gađanje verovatnih prilaza, vatrenih položaja artiljerije i rasporeda trupa; ovakve ciljeve oni su mogli da gađaju i bez neposrednog osmatranja. Peta armija, gde god bi krenula ili bivakovala, svuda je nailazila na minska polja i mine iznenađenja; neprijatelj ih je postavljao po putevima i železničkim prugama, zaprečavajući prolaze oko izvedenih rušenja, u potocima i na obalama reka, po gradovima i selima. Pro-

Slika 21

Džip pokušava da izađe iz blata.

tivpešadiske mine postavljao je po ogradama i zidovima, a mine iznenađenja u plastovima sena, jarugama, maslinjacima, po padinama i terasama.

Da bi ublažili svoju slabost zbog angažovanja na drugim frontovima i pretrpljenih gubitaka, Nemci su kao zaštitnice, pretežno upotrebljavali male, pokretne pešadiske jedinice, ojačane teškim naoružanjem. Samohodni topovi bili su veoma efikasni i ekonomični, jer su se mogli prikriveno postaviti uz zidove ili između drveća, a isto tako i brzo povući pošto podrže povlačenje pešadije. Duž obale britanske zone, gde ravnica pruža malo prirodnih odbranbenih položaja, neprijatelj je veći deo svojih snaga koncentrisao po naseljima. Međutim, na planinskom zemljištu dalje od obale, on je držao dominirajuće visove iznad naselja, sa kojih je mogao tući prilaze i pod zaštitom vatre blagovremeno se izvući. Pošto bi izgubio te

visove, on je vršio protivnapade jedino ako su postojale mogućnosti sprečavanja ili otežavanja našeg pokreta; u protivnom, na unapred izabrane položaje povlačio se tek po padu mraka da bi izbegao dejstvo naše avijacije.

Protiv ovakve taktike Peta armija je ipak uspela da za 20 dana obezbedi mostobran duž čitavog donjeg toka Volturna i da napreduje 24—32 km, na frontu širokom oko 65 km. I pored rđavog vremena, saveznički lovci-bombarderi stalno su vršili napade. U borbi protiv Pete armije neprijatelj nije upotrebio svoje glavne snage; ali činjenica da su njeni prednji delovi uhvatili nekoliko artiljeriskih jedinica na vatrenim položajima dokazuje da su se Nemci povlačili brže nego što su predviđali.

Prelaz Volturna i napad na Zimsku liniju

3 novembra, 6 korpus je, goneći nemačke zaštitnice, vršio brižljive pripreme za treći prelaz Volturna, na delu gde izvorni delovi krivudave reke teku dolinom između Venafra i Izernije (sk. 48). Neprijatelj se povukao zapadno od reke, postavljajući minska polja i rušeći mostove. On je očekivao naš napad na golim i ispresecanim planinama koje čine istočno krilo dobro organizovano za odbranu Barbara linije.

Odbrana Nemaca na ovoj liniji, koja se pružala duž čitavog fronta Pete armije, od dominirajućih visova na gornjem toku Volturna preko grebena Masika do mora, trebalo je da što više uspori napredovanje naših snaga kako bi se dobilo što više vremena za izgradnju Zimske linije na severozapadu. Da bi izbila na liniju: Sesa Aurunka—Venafro—Izernija, Peta armija je morala prethodno da slomi otpor neprijatelja duž čitave Barbara linije. 10 korpus već je bio probio liniju na zapadnoj obali, gde su patrole 45 pešadiske i 7 oklopne divizije izbile na reku Gariljano, dok je 56 divizija vršila napad na planinu Kamino. Na istoku, 6 korpus morao je u toku čitave operacije da savlađuje jak otpor Nemaca, pre no što ih je prinudio da se povuku sa dominirajućih visova na gornjem toku Volturna.

Između 1 i 3 novembra Nemci su odbranu Barbara linije ojačali sa još dve nove pešadiske divizije iz sastava Romelove komande, sa kojima je ukupno bilo pet divizija*). 94 divizija posela je položaje na zapadnom, a 305

*) Nemačka 26 panzer-divizija, koja je branila levo krilo borbenog poretka pri napadu Pete armije 13 oktobra, posle dva dana bila je prebačena na front prema Osmoj armiji.

na istočnom krilu fronta. Nemačke jake borbene grupe postavile su prepreke na putevima; štitile vatrom mostove, a sa nadvišavajućih visova vatrom su branile puteve koji vode u Rim. Vrhovi kao Korno i Kamino, u rejonima Minjana i Venafra, služili su neprijatelju kao odlične artiljeriske osmatračnice. Da bi borba za dobitak u vremenu bila što uspešnija, Nemci su, ma gde se povlačili, uvek koristili strme grebene, duboke kanjone i visoravni. Sa ovih položaja njihova artiljerija, automatsko i streljačko naoružanje nanosili su gubitke i iznuravali jedinice Pete armije.

Da bi svojim neprekidnim napadima odbacila Nemce na planine severozapadno od Sesa Aurunke, Venafra i Izernije — Peta armija je morala da savlada prostor dubine od 10 do 16 km pa da tek onda izbije na određenu liniju. Ta linija počinje na padinama visoko iznad Izernije i ide preko izvornog dela Volturna i planina visine 1.200—1.300 m do planine Pasero. Odatle oštro skreće na jugozapad, ide preko ispresecanog zemljišta i golih planina u dužini od oko 21 km sve do reke Gariljano, zapadno od Minjana, i dalje rekom sve do mora. Ova linija ima oblik velikog planinskog luka, koji na istoku počinje grebenom Rokaravindole, povija oko Venafra i završava se u visokim brdima između Prezencana i Minjana. Žbunjem obrasle kose severno i severozapadno od Rokaravindole, visine od 400 do 600 m, spuštaju se u usku dolinu reke Ravindole, iznad koje se naglo diže Alto (1.036). Visoke kršne barijere planine Santa Kroće (1.083) i Korna nadvisuju maslinjake oko Venafra. Na planini Čezimi, severozapadno od Prezencana, vrhovi dostižu visinu od 1.170 m. Na ovoj prostoriji postoje samo veoma loši putevi (bez podloge) i kanjonske staze. Pokret do te nove linije, preko isturenih položaja pa u dubinu nemačke odbrane na planinskom zemljištu, bio je veoma težak, jer se dotur do bataljona prve linije vršio mazgama, a pešaci su morali prosto da puze uz strme i nesigurne puteve i staze.

Sama reka Volturno, mada nadošla u to godišnje doba, u oblasti planinskog zemljišta nije pretstavljala naročito ozbiljnu prepreku. Ona nastaje od više potoka dubine 25—50 sm i teče između vrba; dno joj je peskovito a širina joj je do 250 m. Dolina s jedne i s druge strane reke ispresecana je većim brojem potoka i poplavljenim putevima, a pokrivena je zelenim poljima, vinogradima, voćnjacima

i maslinjacima. Kod Rokaravindole plodna dolina se sužava na oko 3 km; kod Venafra se proširuje na 8, a severoistočno od Prezencana ponovo se sužava na 3 km.

Na osnovu zapovesti Pete armije, 6 korpus trebalo je da pređe Volturno noću 3/4 novembra i da izbije u visinu linije koja se pruža od Izernije preko Pasera i Červara do Minjana. Korpus je trebalo da slabijim snagama izvrši napad na predviđenu liniju položaja, sa pravcem glavnog udara na levom krilu, održavajući vezu sa britanskom Osmom armijom preko masiva Mateze. Desno, 504 padobranski puk izbio je na Galo i napredovao u pravcu severozapada, ka Monteroduni i Izerniji, održavajući vezu sa Osmom armijom; zadatak puka je bio da obezbedi desni bok Pete armije. Levo, 3 divizija potiskivala je jedinice pancer-divizije *Herman Gering*, koje su se sporo povlačile preko dolina i niskih kosa ka Minjanu. Zadatak 3 divizije bio je da obezbedi levi bok korpusa.34 divizija, koja se nalazila u maslinjacima na padinama iznad doline Volturna, trebalo je da pređe reku istočno od Venafra i da potom produži napad u pravcu Kolija. 45 divizija, u korpusnoj rezervi još od 20 oktobra, krenula je iz Piedimonte d'Alife u pravcu doline; ona je imala da po prvi put pređe Volturno južno od Venafra i da potom ovlada planinama istočno od San Pietra i visovima južno i istočno od Kardite. 4 rendžer-bataljon trebalo je da izvrši napad preko kose Kanavinele i da potom preseče drum 6 severozapadno od Minjana.

45 divizija prelazi Volturno

Prvi pokušaji napada 45 divizije i 4 rendžer-bataljona, kojim je komandovao potpukovnik Roj A. Marej, bili su usmereni na to da se zauzme Venafro, a da se drum 6 preseče severozapadno od Minjana (sk. 43). Četa F 180 puka prešla je reku niže sela Sesto Kampano noću 2/3 novembra i posela položaje oko njega, na terasastim padinama planine Kalvelo. Potom je 4 rendžer-bataljon 3 novembra u 18 časova prešao reku i produžio napad zapadno od Sesto Kampana ka drumu 6. Ostatak 2 bataljona 180 puka prešao je reku jugoistočno od Prezencana. U 20 časova uspeo se uz strme padine na planinu Alto i produžio napad u pravcu severozapada, sa zadatkom da zauzme greben koji se proteže od La Maja preko Roka

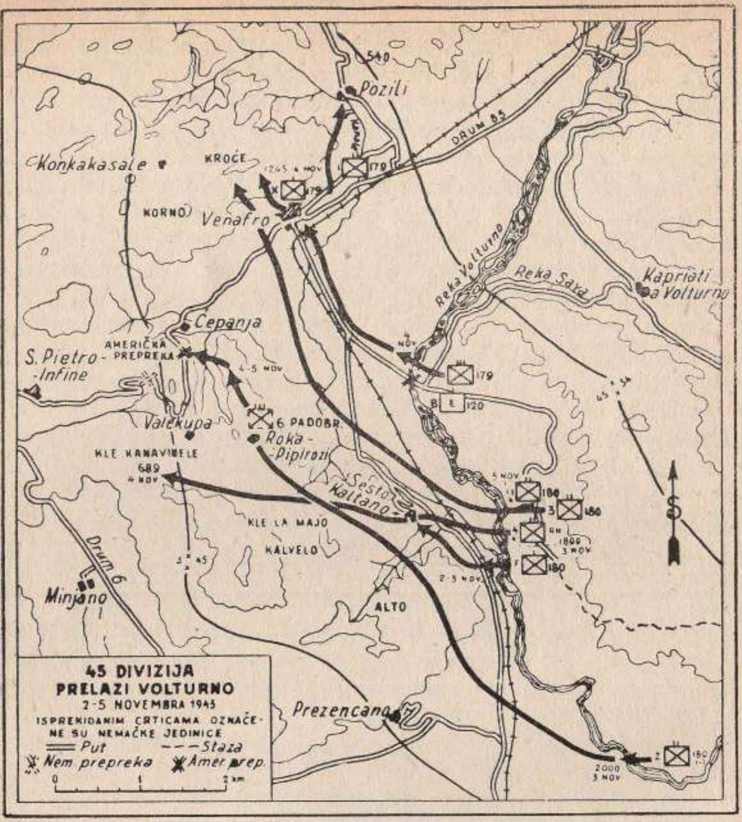

Skica 43

Pipirozija. Bataljon se pre pola noći reorganizovao na padinama Kalvela i produžio napad na Roka Pipirozi — malo selo sa kamenim zgradama zbijeno oko starog zamka na jednom od vrhova uskog grebena.

Zemljište po kome se 2 bataljon 180 puka kretao noću, 3/4 novembra, veoma je ispresecano. Vojnici su često morali da se hvataju za žbunje i stene verući se uz strme padine. Noću je bilo nemoguće koristiti topografske karte, a kad je svanulo niko nije znao svoju stajnu tačku. Kapetani Hauerd C. Kraj i Elmer C. Dager, kada su se popeli na greben da bi izvideli vrh jednog drugog grebena u pravcu neprijatelja, primetili su grupu nemačkih oficira. Na pozdrav rukom kapetana Kraja oni su učtivo

odgovorili. Oba američka oficira pošla su tada što je moguće nemarnije, postepeno povećavajući brzinu dok nisu najzad, kad su bili u blizini jednog kamenog zida, potrčali i sklonili se iza njega. Plan kapetana Kraja da zarobi nemačke oficire nije uspeo i tako je počela žestoka borba za Roka Pipirozi.

Bataljon je potisnuo neprijatelja niz padine La Maja i izbio na greben južno od Roka Pipirozija. Slabije zaštitničke snage 6 padobranskog puka, koje su dovedene pethodnog dana radi ojačanja, uporno su držale svoje položaje u i oko Roka Pipirozi i, podržane tenkovima i artiljerijom, često vršile protivnapade. Izjutra je neprijatelj bio odbačen sa grebena, a jedan od naših artiljeriskih osmatrača upao je u selo zajedno sa prednjim delovima. Posle završenih uličnih borbi, 4 oktobra u 6.30 na drugom kraju sela bio je zarobljen jedan nemački artiljeriski osmatrač. Bataljon je produžio napad na severozapad duž grebena, a kasno posle podne bilo mu je naređeno da se ukopa i drži taj položaj. Potom je uhvaćena veza sa 4 rendžer-bataljonom, koji je bio izbio na kosu Kanavinele ali nije uspeo da dalje razvije napad ka drumu 6.

Rano izjutra 4 novembra, četa K 179 puka, na desnom krilu divizije, prešla je kao prethodnica 3 bataljona gazom Volturno u blizini porušenog mosta južno od Venafra. Ostatak bataljona prešao je reku u 5.45 i odmah izvršio napad na Venafro. Bataljon je ispočetka brzo nastupao preko zelenih polja i vinograda, ali je ubrzo, na oko 1,5 km južno od grada, zadržan vatrom mitraljeza iz maslinjaka na padinama Korna. Četa K je i dalje uporno napadala i do 12.45 zauzela grad — centar odbrane neprijatelja na ovom delu doline Volturna — i upala u položaje na donjim padinama Santa Kroće. Ostatak bataljona, zadržan vatrom sa leve strane, izbio je iznad Venafra tek posle pada mraka. U međuvremenu, četa B 120 inžinjeriskog bataljona podizala je pontonski most južno od Venafra. Most je bio završen u 21.45; preko njega bio je moguć svaki saobraćaj, uključujući i tenkovski; pored toga, bio je obezbeđen prilaz drumu 85, glavnom putu južno od Venafra.

1 bataljon 179 puka prešao je reku 4 novembra u 9 časova i krenuo po ešelonima desno i pozadi 3 bataljona. Sledećeg dana izjutra prošao je kroz borbeni poredak 3 bataljona kod Venafra i penjući se uz strme padine Santa Kroće, napredovao ka Poziliju. Neprijateljska minska

polja, mine iznenađenja i automatska vatra usporili su napredovanje bataljona ka gradu. Potom su 1 bataljon 180 puka, a iza njega i 3 prešli reku, izbili iznad Venafra i krenuli u napad preko visoke presedline u pravcu Konkakazala, između planina Korno i Santa Kroće. 2 bataljon je držao svoje položaje na grebenu, severozapadno od Roka Pipirozija, i vatrom protivtenkovskih topova i bazuka, postavljenih između Valekupe i Čepanje, štitio prepreku na putu od Venafra ka San Pietru. Na ovom putu idući na istok, neprijatelj je, vatrom tenkova, štitio jednu prepreku, dok je 2 bataljon nastojao da im onemogući da se izvuku u pravcu Čepanje.

Treći prelaz 34 divizije

Neposredni objekti koje je 34 divizija trebalo da zauzme posle prelaza Volturna, desno do 45 divizije, bili su sela na severoistočnim kosama Santa Maria Oliveto i Rokaravindola (sk. 44). 168 puk trebalo je da pređe severoistočno od Venafra i da potom zauzme Rokaravindolu — selo oko ruševine nekog starog zamka na visokoj kosi isturenoj prema dolini. 133 puk trebalo je da priđe istočno od Venafra i da potom razvije napad severozapadno na Santa Maria Oliveto i grebena jugozapadno. Izvršena su brižljiva izviđanja i sve je učinjeno da se obezbedi iznenađenje.

3 novembra, uskoro posle ponoći, 2 i 3 bataljon 168 puka i 133 puk pažljivo su se spustili niz kose i preko blatnjave doline došli do niske obale reke. Jedinice 133 puka rasporedile su se po vinogradima i voćnjacima u rejonu delte na ušću reke Save u Volturno. Diviziska artiljerija počela je da dejstvuje u 23.30 i jakim koncentracijama vatre tukla je neprijateljske položaje preko reke. Pešaci, čekajući na obali, mogli su u mraku da vide blesak i čuju eksploziju zrna koje su neprekidno odjekivale u dolini, postepeno slabeći kao udaljeno brujanje grmljavine. 30 minuta kasnije, a nekoliko časova posle prelaza prednjih delova 45 divizije desno, vojnici 34 divizije zagazili su, po treći i poslednji put, u brzu i hladnu vodu Volturna.

2 i 3 bataljon 168 puka prešli su gazom Volturno jednovremeno — jedan pored drugog. Minobacačka i artiljeriska vatra bile su jake, ali su još veću smetnju pret-

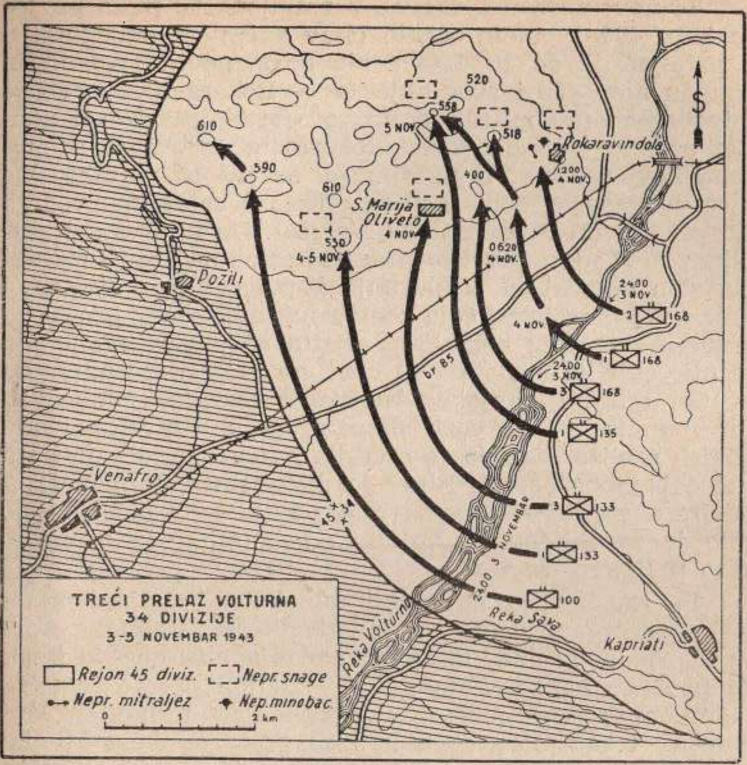

Skica 44

stavljala minska polja i mine iznenađenja. Protivpešadiske-otskočne i protivtenkovske tanjiraste mine bile su gusto rasejane — pojedinačno i grupno — dolinom i duž nasipa na drumu 85. Bilo je mnogo niskih žičanih prepreka i mnoge od njih su bile pričvršćene na čokote vinovih loza, drveće po voćnjacima i plastove sena. Sa pukovskog komandnog mesta — na kosi istočno od reke — napredovanje oba bataljona moglo se pratiti noću po eksplozijama mina. 3 bataljon 133 puka brzo je prešao gazom široku i plitku reku i preko doline napredovao ka kosama. Potom je nešto ulevo prešao 1 bataljon, a od njega ulevo 100 bataljon, — sa pravcem nastupanja ka Poziliju, — u cilju izbijanja s jedne i druge strane komunikaciske mreže u dolini i zaštite levog boka i pozadine divizije.

14 novembra u 6 časova, 3 bataljon 168 puka zauzeo je kotu 400 i potom očistio čitav rejon od neprijatelja. 2 bataljon je do 10 časova bio na stenovitoj presedlini između kote 400 i svog objekta — Rokaravindole, ali je minobacačkom i mitraljeskom vatrom bio zadržan u udoljici severno od sela. Iznad Rokaravindole bila je primećena bela zastava. U patrolu je, sa još 12 vojnika, bio upućen zamenik obaveštajnog oficira 2 bataljona, vodnik Rudolf C. von Riper da izvidi slučaj. On i još četiri vojnika popeli su se jugoistočnim padinama na kosu i zauzeli pogodan položaj za osmatranje iznad udoljice. Prolazeći kroz selo, patrola je čula pozive na engleskom jeziku od strane najstarijeg nemačkog oficira na položaju i umalo se nije otkrila. Samo što su izbili na greben morali su da ućutkaju nekog ranjenog Nemca. Potom je vodnik von Riper uputio oficiru poziv da se preda. Pošto se ovaj nije odmah predao, patrola je otvorila vatru i počela da baca ručne bombe. Vodnik Riper je pištoljem ubio nemačkog oficira a vojnici — veoma mladi ljudi — predali su se. Bilo je zarobljeno 17 vojnika. 2 bataljon je u podne ušao u Rokaravindolu.

Po zauzimanju navedenih objekata, bataljoni prvog ešelona reorganizovali su se, ali zbog teških gubitaka, koje su pretrpeli od mina i mina iznenađenja, nisu mogli odmah da produže napad. Potom je 1 bataljon prešao reku sa zadatkom da posle pada mraka prođe kroz njihov borbeni poredak i zauzme greben koji se pruža od kote 518 ka koti 558, severozapadno od Rokaravindole. Gubici od mina bili su prilično veliki i zbog toga je bataljon izbio u podnožje žbunjem pokrivene kose — kote 558 tek posle svanuća 5 novembra. Četiri voda su produžila napad na kotu 558, a tri je upućeno desno da zauzmu kotu 518. Vodovi upućeni na kotu 518 prešli su u napad u 14 časova. Posle tročasovnog manevrisanja vojnika između stena i hrastovih panjeva, nalazeći se često i na 15 m od neprijatelja, artiljerija je počela da gađa koncentracijama vatre kotu 520 i severno kako bi ućutkala neprijateljsku artiljeriju i sprečila privlačenje ojačanja. Dok je i dalje trajalo dejstvo artiljerije, sva tri voda otvorila su jaku vatru i Nemci su odlučili da prekinu otpor. Kota 518 bila je u našim rukama. Na kosi je bilo zarobljeno 38 Nemaca i zaplenjeno: 30 pušaka, 8 automata, 4 mitraljeza i velika količina razne opreme. Ova kota je zauzeta bez ijednog gubitka. Napad izvršen u toku dana na kotu 558 dao

je slabe rezultate. Stoga je, uz pomoć 1 bataljona 135 puka, koji je doveden iz diviziske rezerve, napad nastavljen, a sledećeg dana posle podne likvidirano je i poslednje žarište otpora.

3 novembra, uskoro posle ponoći, 1 i 3 bataljon 133 puka i 100 bataljon bili su s one strane Volturna. I pored brojnih mina i mina iznenađenja na koje su naišli, i pored toga što je na njih neprijatelj otvorio puščanu, mitraljesku i artiljerisku vatru, oni su ipak znatno napredovali. Neprijateljski zaštitnički delovi bili su raspoređeni duž druma 85 i železničke pruge, a kada su se naše jedinice približile kosama, otpor je prestao. 3 bataljon izbio je na Santa Oliveto 4 novembra posle svanuća, a 1 bataljon na kotu 550 oko 10 časova. Od mina i mina iznenađenja 3 i 100 bataljon pretrpeli su znatne gubitke i u toku popodneva vrlo malo su napredovali. 5 novembra uzoru, 1 bataljon je bio odbačen sa kote 550 i neprijatelj je iza Santa Maria Oliveti ubacio infiltrirce, usled čega je situacija kod 3 bataljona bila pogoršana. 1 bataljon je ubrzo uspeo da ponovo zauzme izgubljeni položaj, a 100 bataljon je zauzeo kotu 590 i 610.

Treća divizija u tesnacu Minjano

Dok su 34 i 45 divizija napredovale desno preko planina, dotle je 3 divizija napadala na Minjano i okolne visove (sk. 45). Minjano se nalazi u širokom tesnacu usred planinskog lanca koji razdvaja doline reka Volturna i Gariljana. Žbunjem pokrivene padine brda Kanavinele i planine Česime uzdižu se sa severoistoka, dok se sa druge strane uzdižu ogromni masivi planina Kaminola Difensa i Mađore, visoke preko 900 m. Sam tesnac Minjano čine dve vrlo jake planinske barijere — Rotondo i Lungo. Rotondo (357 m) je sav pokriven žbunjem i uzdiže se zapadno od Kanavinele. Lungo (343) je dugačak goli greben sa nekoliko vrhova i pruža se skoro do sredine tesnaca. Železnička pruga iz Kapue za Kasino prolazi između la Difense i Lunga, a drum 6 između Lunga i Rotonda. Da bi 3 divizija mogla da se probije kroz tesnac Minjano i da izbije u dolinu južno od Kasina, potrebno je da se neprijatelj prethodno odbaci sa dobro izabranih i fortifikaciski jakih položaja koji nadvišavaju tesnac.

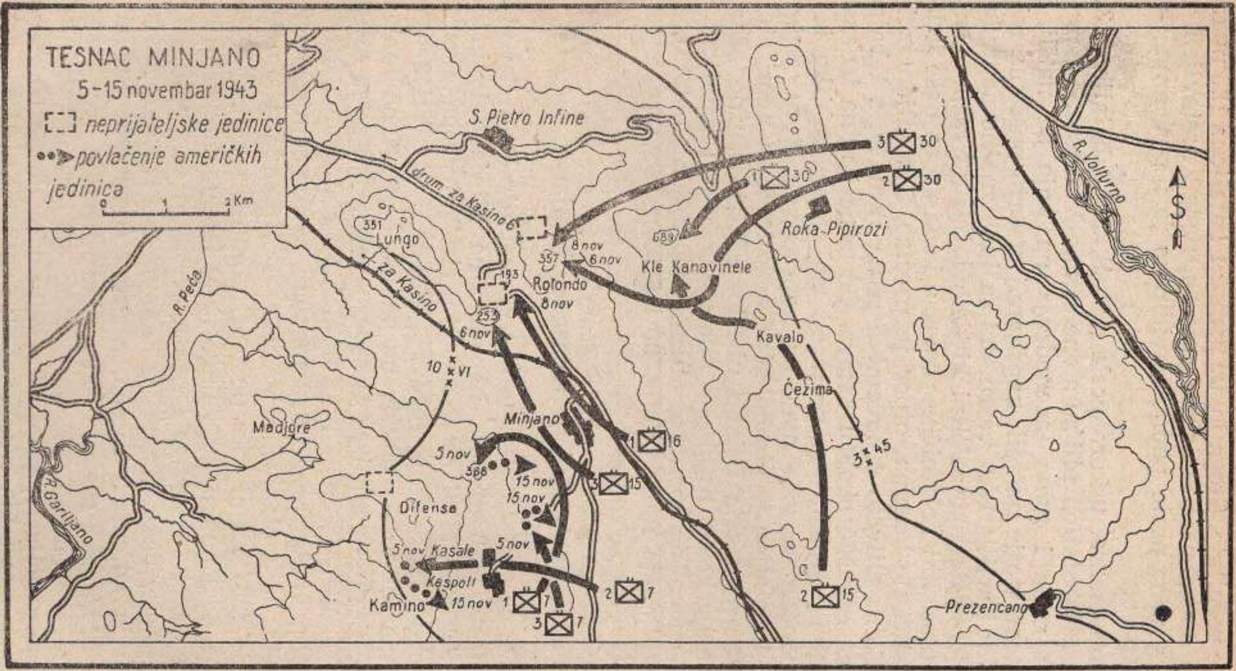
TESNAC MINJANO
5-15 novembar 1943
neprijateljske jedinice
povlačenje američkih jedinica
0 1 2 Km
S. Pietro Infine
drum za Kasino
za Kasino
Lungo
351
193
Rotondo
8 nov
357
8 nov
6 nov
689
Kle Kanavinele
Roka-Pipirozi
253
6 nov
10 VI
R. Peda
Kavalo
Ćezima
Madjore
Minjano
5 nov
388
15 nov
15 nov
Difense
5 nov Kasale
5 nov
Kespoli
Kamino
15 nov
3 30
1 30
2 30
1 16
3 15
2 15
3 45
2 7
1 7
3 7
R. Garilijano
R. Volturno
Prezencano
S

Skica 45

Slika 22

Nemački laki bunker na kosi Kanavinele je tipičan za neprijateljske odbranbene objekte, koji su se odlikovali jednostavnošću konstrukcije i odličnim maskiranjem.

Vazduhoplovstvo, dejstvujući daleko ispred pešadije, izvršilo je veliki broj napada na neprijateljske komunikacije i razna postrojenja severno i južno od tesnaca Minjano. 21 oktobra naprimer, avioni A-36 iz sastava 86 lovačko-bombarderskog puka mitraljirali su deset artiljeriskih tegača na drumu 6, oko 6,5 km južno od Minjana i bacili 83 bombe od 250 kg na železnički most severno od grada. U oktobru naši bombarderi bacili su više od 200 tona eksploziva na ciljeve u i oko Minjana i Kasina. Bombardovanja i mitraljiranja, u toku ovog meseca, svakako da su usporila, ali ne i sprečila, odgovarajuće pripreme neprijatelja koje su imale za cilj da uspore pokret naših trupa. Patrole su ustanovile da su — na Rotondu

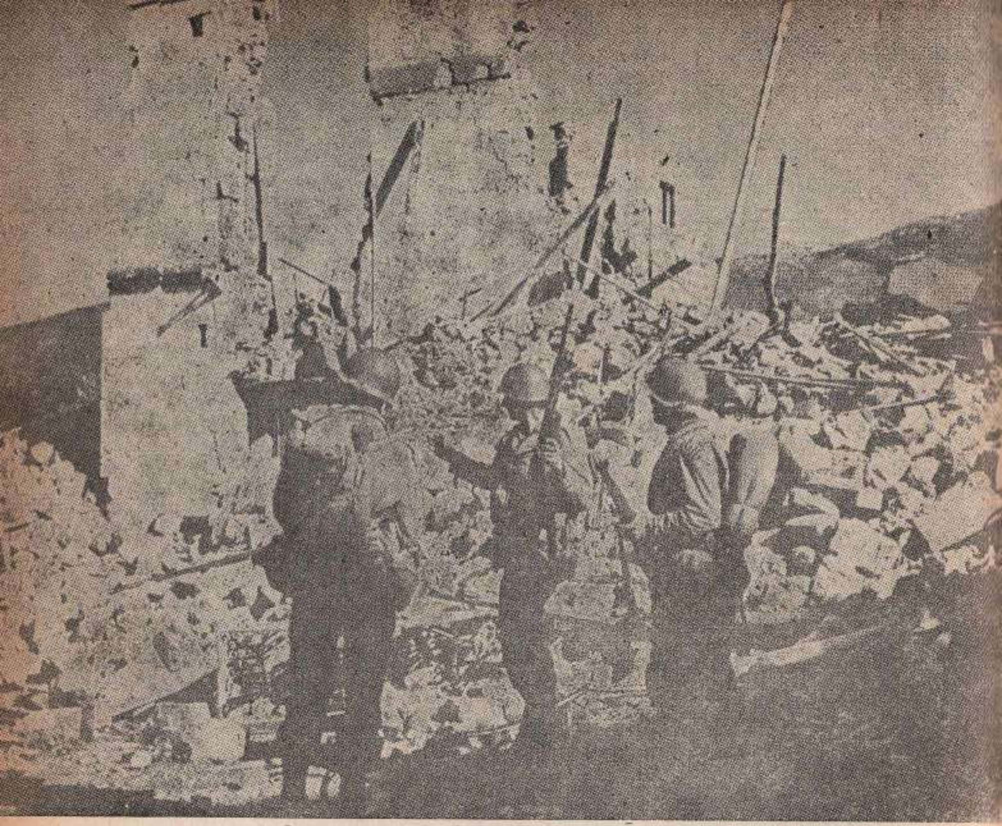

Slika 23

Patrola 3 divizije posmatra porušene zgrade u Minjanu. Kroz grad prolazi drum 6 i železnička pruga za Kasino; i jedno i drugo bilo je od naročite važnosti za Saveznike i Nemce, te je grad bio jako bombardovan.

i Lungu, istočno i zapadno od druma 6 — bila postavljena minska polja, izrađene klopke za tenkove i iskopani vatreni položaji za mitraljeze, te će prema tome napad na tesnac biti za pešake teška operacija.

Pošto bi frontalni napad na tesnac bio skopčan sa velikim gubicima, to je general Traskot planirao najpre napad na visove s jedne i druge strane pa tek posle na sam tesnac. On je 2 bataljon 15 puka uputio preko Česime na Kanavinele koji nadvisuje tesnac sa severoistoka, a 30 puk oko Roka Pipirozija, u zonu 45 divizije, da izvrši

napad preko Kanavinele u pravcu Rotonda. Puk je u toku noći 5/6 novembra, prošao kroz borbeni poredak 180 puka i popeo se uz šipražjem obrasle padine na Kanavinele. Potom je 2 bataljon krenuo ka Minjanu i, u toku popodneva, izvršio napad na Rotondo ali bez uspeha. U isto vreme, 3 bataljon 15 puka izvršio je napad na jugoistočnu kosu (kotu 253) planine Lungo, ali takođe bez uspeha. 8 novembra, po maglovitom jutru, bio je izvršen zajednički napad, i to pod zaštitom vatre osam artiljeriskih diviziona. 3 bataljon 30 puka zauzeo je Rotondo, naišavši na slabiji otpor neprijatelja, a 3 bataljon 15 puka zauzeo je kotu 253. 1 bataljon 15 puka odbacio je neprijatelja sa kote 193 oko koje drum 6 povija u vidu potkovice. Oba puka su, sledećih nekoliko dana, odbijala protivnapade Nemaca i ukopavala se što dublje kako bi se zaštitila od dejstva minobacačke i artiljeriske vatre.

U međuvremenu, 5 novembra, levo je napao 2 bataljon 7 puka preko Kaspolia i Kasale u pravcu visokog grebena između zupčastih vrhova Kamina i okomitih stena la Difense. 3 bataljon podržao je napad, a 1 bataljon krenuo je na jugozapad od Minjana, kako bi izvršio napad na severoistočne padine la Difense. U toku sledećih deset dana ovi bataljoni su uzalud pokušavali da zauzmu la Difensu, jer se svakom njihovom pokušaju isprečila po neka stena visine 15—18 m. Na svakom koraku nailazili su na puščanu i mitraljesku vatru iz levkova na padinama stena — nastalih eksplozijom zrna — i na preciznu minobacačku i artiljerisku vatru sa dominirajućih visova. Neprijatelja je skupo koštalo držanje položaja, a njegovi protivnapadi bili su takođe skopčani sa gubicima. Međutim, on je gubitke nadoknađivao rezervama. Snabdevanje trupa na takvom zemljištu, ispresecanom dubokim klisurama i strmim grebenima, bilo je otežano. Hrana, municija i oprema morale su se nositi na rukama, a pojedinac je mogao vrlo malo da ponese, jer su mu pri penjanju obe ruke morale biti slobodne. Za spuštanje ranjenika bilo je potrebno šest časova. Vojnici su bili izloženi kiši, hladnoći, nisu imali dovoljno odgovarajuće hrane, odeće i zbog toga im je bilo veoma teško.

Na Difensi vojnici su morali da savlađuju mnoge teškoće, a na opasnim padinama držali su se veoma hrabro. 11 novembra, jedan od njih, Flojd K. Lindstrom, iz 3 bataljona, pri penjanju uz strme padine la Difense bio je na čelu svog voda kada je mitraljeskom vatrom neprija-

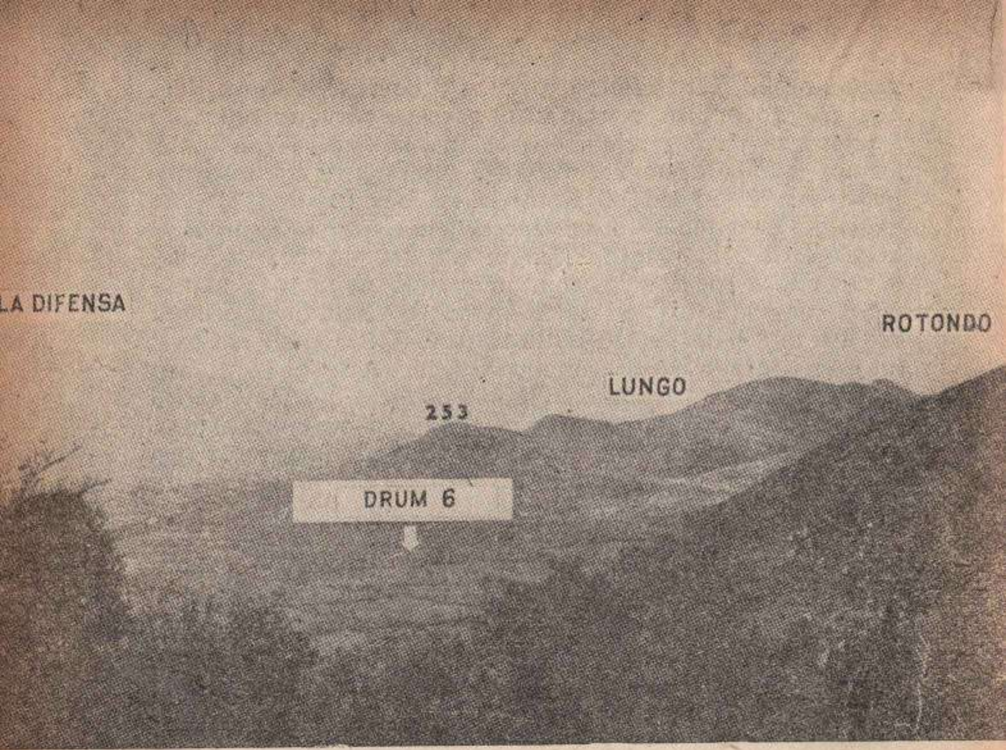

Slika 24

Na uzvišicama severozapadno od Minjana neprijatelj se uporno branio, onemogućavajući nam napredovanje duž druma 6 ka Kasinu. Neprijatelj je, u odbrani tesnaca između Lunga i Rotonda, pretežno upotrebljavao za neposredno gađanje oruđa sa velikom početnom brzinom što je obično ranije činio pre povlačenja ili u njegovoj početnoj fazi.

telja bio zaustavljen. On je, krećući se između stena, izbio na oko 10 m od neprijatelja, te je tako otvorena obostrana vatra. Pošto je pokušaj da se neprijateljski položaj neutrališe propao, on je ponovo, uprkos mitraljeske vatre, krenuo napred, pobio nišandžije iz pištolja, a njihove mitraljeze upotrebio pri odbijanju jednog žestokog protivnapada.

3 divizija, prema dobivenom zadatku, izvršila je svoj glavni udar na levom krilu korpusa, ali je bila zadržana dobro organizovanom odbranom na uzvišicama jugozapadno od Minjana.

34 i 45 divizija vrše napad na planinskom zemljištu

34 i 45 divizija izbile su tek 5 novembra noću na prve kose severno od gornjeg toka Volturna, a tek tada je pretstojalo savlađivanje uspona i teške borbe (sk. 46). Napadi taktičkog vazduhoplovstva, koje je rušilo neprijateljske uređaje i komunikacije, vršili su se pre i u toku napada. Ali ipak, neposredna podrška operacija na zemlji, na ovakvom planinskom zemljištu, bila je jako otežana i zbog toga što je orijentacija pilota bila veoma teška.

45 divizija, 6 novembra, podržana vazduhoplovstvom i artiljerijom, produžila je napad 1 bataljonom 180 puka — pravcem nastupanja između Korna i Santa Kroće ka Konkakasalu. Trebalo je najpre odbaciti neprijatelja sa zupčastih stena i vrhova ovih strmih planina pa tek onda da bataljon pređe preko visokog sedla između njih. 1 bataljon pokušao je napad levo, uz strme strane Korna, dok je četa L bila upućena desno na Santa Kroće. U toku naredna četiri dana napad je uporno nastavljan. Neprijatelj je pružao veoma jak otpor, a i planinsko zemljište skoro je onemogućavalo svako napredovanje. Snabdevanje prednjih delova bilo je neobično teško, jer je 1 bataljon izbio na visove koji su bili isuviše strmi čak i za italijanske tovarne mazge, vične kretanju po takvom zemljištu. Neprijateljski položaji, iskopani u stenama morali su se osvajati jedan po jedan; ako ih naše jedinice ne bi odmah posele, neprijatelj bi ih u toku noći ponovo posedao. Položaji na prednjim nagibima bili su slabije organizovani, ali on je veoma jako organizovao i zadnje nagibe i njegovi topovi uspešno su tukli sve što bi se pojavilo na grebenu. Jedno odeljenje probilo se do otporne tačke u blizini vrha i bilo je jako iznenađeno kada su se neprijateljski vojnici predali bez borbe. U skloništu, ugodnom za život bilo je čak i madraca, a u ostavi odeljenje je našlo šunke, svežeg hleba, krompira i pakete sa svilenim čarapama i vešom, koji su bili adresirani za Nemačku.

U toku sledeća tri dana četa L 180 puka probila se do vrha Santa Kroće i podržala četu I 179 puka slamajući otpor neprijatelja na planini. 10 novembra 1 rendžer-bataljon, kojim je komandovao potpukovnik Viljem O. Derbi, smenio je bataljon 180 puka na Kornu. Sledećeg dana je 2 bataljon 509 padobranskog puka, pod komandom potpukovnika Viljema Jarboroa, bio pridat 1 rendžer-bataljonu. On je još pre podne izvršio napad na Santa

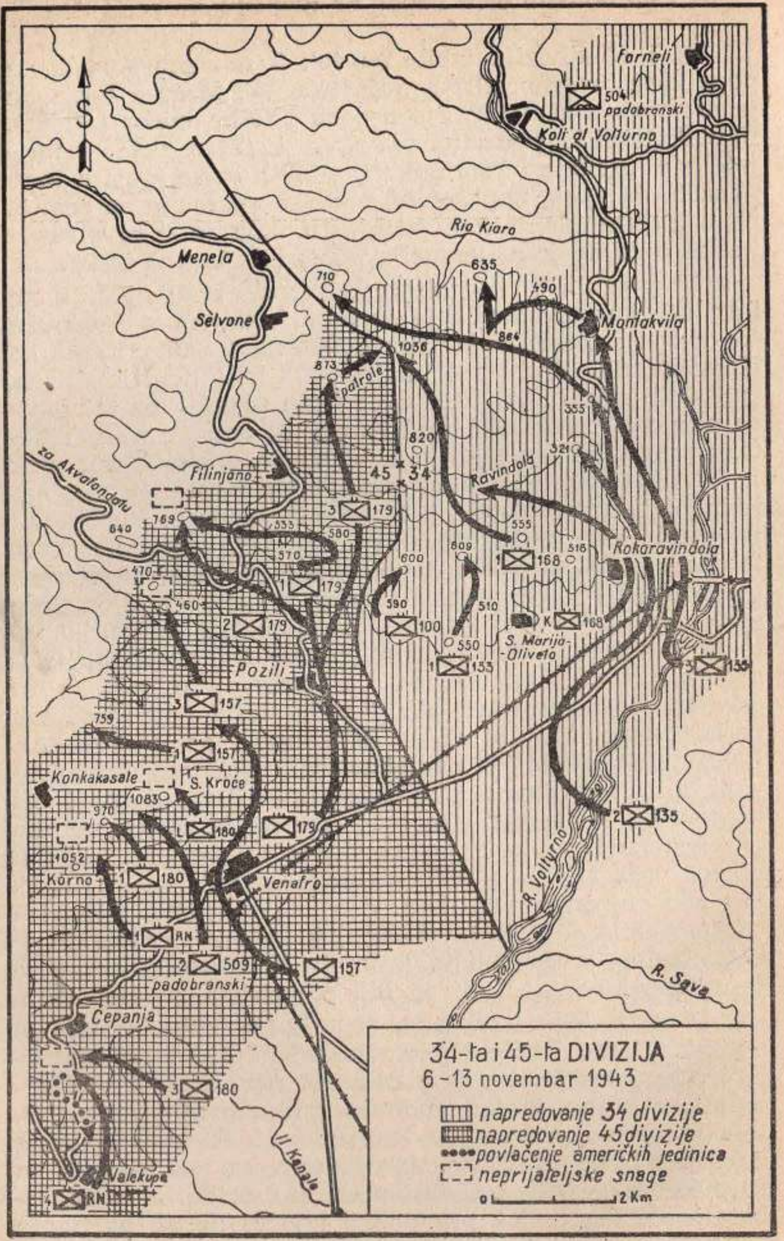

S
Forneli
504 padobranski
Koli al Volturno
Rio Kiara
Menela
Selvone
710
635
490
Montakvila
864
1036
873
patrole
355
820
321
Ravindola
45 34
Filinjano
za Akvafondatu
3 179
769
640
533
580
570
555
609
1 168
516
Rokaravindola
600
410
1 179
590
510
460
2 179
100
K 168
S. Marija-Olivela
550
1 133
3 135
Pozili
3 157
759
1 157
Konkakasale
S. Kroće
1083
970
L 180
179
2 135
1052
Korno
1 180
Venafro
R. Volturno
1 RN
2 509 padobranski
157
R. Sava
Cepanja
3 180
Il Kanale
Valekupa
4 RN
34-ta i 45-ta DIVIZIJA
6 - 13 novembar 1943
napredovanje 34 divizije
napredovanje 45 divizije
povlačenje američkih jedinica
neprijateljske snage
0 2 Km

Skica 46

Slika 25

Nemački bunker onemogućava prilaz ka planini Lungo. Mitraljeski bunkeri, uređeni vatreni položaji za minobacače i skloništa građeni su od kamena i teško su otkrivani pored niza kamenih zidova.

Kroće i do pada mraka odbacio infiltrirajuće delove sa sedla između kota 1083 i 970. 4 rendžer-bataljon je, 10 novembra, zauzeo padine iznad puta između Čepanje i Valekupe, ali je posle tri dana jakim protivnapadom bio odbačen. 3 bataljon 180 puka uspeo je da ponovo zauzme izgubljene položaje, savlađujući pritom jak otpor neprijatelja.

6 novembra izjutra, 2 bataljon 179 puka prošao je kod Pozilija kroz borbeni poredak 1 bataljona, sa zadatkom da zauzme kupastu kotu 769 jugozapadno od Filinjana. Sa padina obraslih žbunjem neprijatelj je pružao jak otpor, te je bataljon pretrpeo znatne gubitke od neprijateljske artiljeriske vatre, protivpešadiskih-otskočnih i protivtenkovskih-tanjirastih mina. Borba na padinama

i preko dolina bila je ogorčena, jer je neprijatelj branio svaki pedalj zemlje. U toku sledećih šest dana bataljon je savlađujući uspone napadao preko miniranih jaruga i dolina, preko brisanih padina, kroz kišu, maglu i po hladnom vremenu. 3 bataljon 179 puka krenuo je 7 novembra i sledećeg dana izjutra, po magli, izvršio je napad na kote 570, 580 i 533. Ogorčena borba trajala je čitav dan i u sumrak bataljon je bio odbačen ka Poziliju. Potom je 1 bataljon, 10 novembra, zauzeo bez otpora kote 570 i 580 i posle tri dana produžio napad ka istočnim padinama kote 769. 3 bataljon je zauzeo kotu 873, severoistočno od Filinjana i, da bi uhvatio vezu sa 168 pukom, uputio je patrole ka koti 1036.

157 puk bio je 7 novembra u Venafru i pripremao se da posle pada mraka prođe kroz borbeni poredak 180 i 179 puka i da potom produži napad preko golih brda ka Akvafondati. Međutim, zbog opasnosti protivnapada neprijatelja na frontu 45 divizije, puk je prešao u napad tek 11 novembra. Njegov 1 bataljon izvršio je napad na kotu 759, jugozapadno od kote 769, na koju je napadao 179 puk. Planinsko zemljište stvaralo je niz teškoća, te je bataljon zauzeo greben tek sledećeg dana. Međutim, 12 novembra uzoru, 3 bataljon krenuo je u napad, sa zadatkom da zauzme kotu 640 — masivan čvor jugozapadno od kote 769. Da bi se kota 640 zauzela, trebalo je da bataljon najpre zauzme kote 460 i 470 — male uzvišice na grebenu koje se od kote 640 protežu u pravcu jugoistoka — i potom da pređe put koji vodi od Pozilija ka Akvafondati. Vrh kote 460 je ravan, delimično obrađen i njegova leva padina strmo se pušta u usku dolinu planinskog potoka. Kota 769 nadvišava pravac nastupanja bataljona i stoga je on u toku 12 novembra vrlo malo napredovao. Sledećeg dana bataljon je produžio napad, i ujutru četa L je zauzela kotu 460, odakle je odbacila dvadesetak neprijateljskih vojnika preko puta Filinjano — Akvafondata ka koti 640. Četa se potom reorganizovala kako bi produžila napad, ali je ubrzo dobila jaku minobacačku i artiljerisku vatru. U podne, u 13.30 i oko 15.30 neprijatelj je vršio protivnapade sa oko 50 vojnika. Oni su se kretali iza eksplozije artiljeriskih zrna; sa kote 769 podržavala ih je vatra streljačkog naoružanja. Četa je pretrpela teške gubitke i najzad je oko 6 časova bila prinuđena da se povuče. Pukovnik (sada brigadni general) Džon H. Čerč, komandant 157 puka, uvidevši da je kota

460 zbilja neodrživa, savetovao je pukovniku Robertu B. Hotčinsu, komandantu 179 puka, da sa pukom produži napad tek po zauzeću kote 769.

133 puk produžio je napad severozapadno od Santa Maria Oliveto preko kosa pokrivrenih šibljem, gde nisu mogle da prođu čak ni tovarne mazge. Tvrdoglavi neprijatelj nije se više povlačio, već je poseo zadnje nagibe i držao ih je što je duže mogao. Pošto je bio odbačen sa jednog položaja, on se povlačio kroz jaruge i doline i ponovo ga posedao. Borbe i čarke trajale su sve do 12 novembra, kada je puk bio smenjen i njegov položaj poseli desno 135, a levo 179 puk. Gubici koje je puk pretrpeo u toku trećeg prelaza Volturna i u borbama oko Santa Maria Oliveto bili su prilično veliki i iznosili su: ubijenih 4 oficira i 81 vojnik, ranjenih 24 oficira i 216 vojnika, i nestalih 6 vojnika. Od nevremena — kiše i hladnoće — ljudstvo je stradalo u većoj meri nego od vatre neprijatelja.

7 novembra general Rider je naredio sledećim jedinicama da se prikupe u blizini drumsko-železničkog prelaza u dolini jugoistočno od Rokaravindole: 135 puku, 776 protivtenkovskom divizionu, 191 tenkovskom bataljonu, četi A 3 hemiskog bataljona i četi B 109 inžinjeriskog bataljona. Ovaj odred, označen kao grupa A (za komandanta je bio određen brigadni general Benžamin F. Kefi) dobio je zadatak da izvrši napad na Montakvilu. Sledećeg dana izjutra, 3 bataljon 135 puka zauzeo je grad i kotu 864 na zapadu, a četa K 168 puka, podržana vatrom 2 bataljona sa kote 558, zauzela je raskršće kod reke Ravindole, čime je obezbedila levi bok 135 puka. Neprijatelj se sa ovog rejona tako užurbano povukao da je ostavio čak i očupane piliće koje je pripremio za večeru.

Sledeća dva dana 135 puk je, po kiši i hladnoći, upućivao patrole na sever, preko reke Rio Kiaro, i na zapad, preko terasastih kosa u pravcu Menele i Selvona. Severno od reke Rio Kiaro jedinice su naišle na gusta minska polja i da bi otkrile prolaze terale su ovce i koze ispred sebe. 12 novembra bila je uspostavljena veza sa 504 padobranskim pukom koji je izbio severno od Fornelija, napadao u pravcu Kolija i uspostavio vezu sa Osmom armijom.

Zbog rđavog vremena, planinskog zemljišta i jakog otpora neprijatelja 6 korpus je bio svuda zadržan. Neprijatelj je 9 novembra, privlačenjem 26 pancer-divizije, ponovo ojačao svoj levi bok. Počev od oktobra kiše su bile

Slika 26

Nadošla reka Volturno uništila je most severno od Venafra, zbog čega se vozila prebacuju preko gaznih mesta. 15 novembra, 120 inžinjeriski bataljon je izvestio da je nadošla voda odnela sve mostove uzvodno od Alife.

skoro neprekidne, a noći vrlo hladne. Nadolaskom reke Volturno snabdevanje je bilo umnogome otežano, blato još dublje, a jedinice su stalno odmicale i napredovale preko planinskog zemljišta. Vojnici su se mučili i teško podnosili neprekidne kiše, hladnoću i nedostatak toplih obroka. Da bi se kod divizija održala borbena sposobnost i visoki moral, bilo je potrebno da se smene i odmore. General Klark je razmotrio ove okolnosti i 15 novembra naredio obustavu napredovanja. 6 korpus mogao je sada svu svoju aktivnost da svede na patroliranje pred frontom i na držanje zauzetih položaja, dok je saveznička komanda pripremala planove za pretstojeći napad na nemačku Zimsku liniju.

Britanski 10 korpus napada na Kamino

Britanski 10 korpus je, u vremenu od 3—15 novembra, ustanovio da je neprijatelj organizovao vrlo jake položaje na planini Kamino, na planinskom zemljištu jugozapadno od Minjana i duž reke Gariljano (sk. 48). Ukoliko bi nas neprijatelj duže zadržao na ovoj prostoriji, utoliko bi imao više vremena za odbranbene radove po dubini

Zimske linije. Za manevarsku odbranu on se ozbiljno pripremao; da bi se dobilo veće polje dejstva, zgrade su bile porušene, a drveće posečeno; bili su iskopani protivtenkovski rovovi, izgrađeni bunkeri, a mitraljezi, minobacači i artiljeriska oruđa tako postavljeni da su mogli da otvore vatru na sve strane. 7 oklopna divizija, na obali, ustanovila je 4 novembra da je neprijatelj poplavio niziju jugoistočno od Gariljana. Cilj ovoga je bio da se spreči naše napredovanje ka reci i zatvori pravac koji omogućava bočni napad na Kamino. Sudeći po patroliranju neprijatelja, koje je sada bilo znatno ograničeno, moglo se pretpostaviti da on na ovim položajima nije bio jači nego što je bio na prethodnim.

Dok su 7 oklopna i 46 divizija upućivale patrole u pravcu Gariljana, 56 divizija je krenula sa jugoistoka u pravcu Kamina. Deo ovog planinskog masiva koji je bio pred divizijom sastoji se iz dva glavna grebena koji se, uglavnom, protežu pravcem sever—jug. Zapadni greben se proteže od kote 819 do kote 727, a istočni od kote 963 (Monasteri). Ovi zupčasti grebeni pružaju malo zaklona i na njih izvodi samo nekoliko prilaza. 6 novembra, 201 gardiska brigada zauzela je Kalabrito i sledeće noći produžila napad uz padine na vrlo jake položaje za odbranu — sa oruđima ukopanim u stenama, mnoštvom žičanih prepreka i velikim brojem mina i mina iznenađenja na prilazima. 8 novembra brigada je odbila jake protivnapade na Kalabrito i uspela da zauzme kotu 727 (severoistočno od grada).

Već 10 novembra brigada je počela da pokazuje znake iscrpljenosti. Vreme je bilo hladno, a kiše učestale. Neprijatelj je protivnapadima i čarkanjima stalno uznemiravao jedinice. Pošto su u toku dana pristigla pojačanja, brigada je te noći osvojila kotu 819, ali je na njoj ostala samo nekoliko minuta. Dve čelne čete koje su napadale kotu 819, imale su 60% gubitaka, a skoro svi njihovi oficiri ili su izginuli ili su bili ranjeni. Za pet noći i četiri dana imali su samo jedan rezervni obrok i po čuturicu vode na svakoga. Ranjenici su ležali na zemlji, bez ćebadi na vrlo niskoj temperaturi.

Za zauzimanje kote 819 i grebena istočno od nje, bilo je potrebno bar još dva bataljona. Snabdevanje jedinica bilo je veoma teško i pored toga što je divizija imala 120 mazgi i što je ceo jedan pešadiski bataljon prenosio na rukama dò položaja na Kaminu razne potrebe,

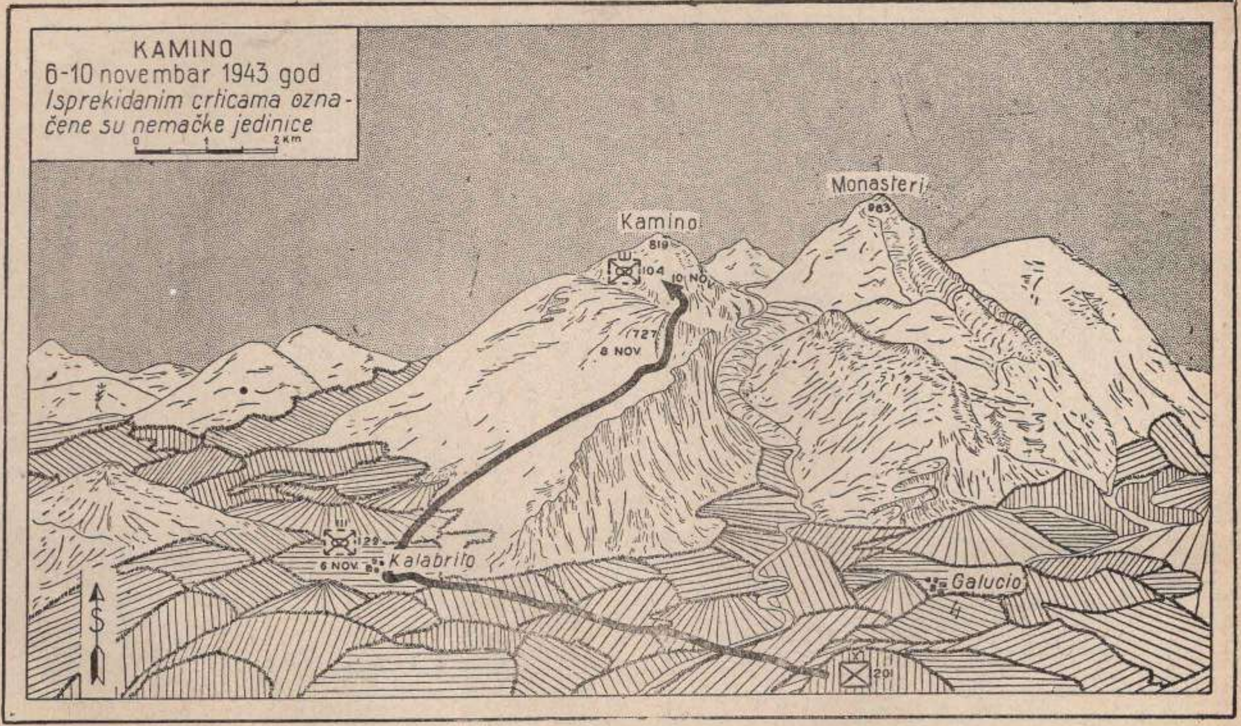
KAMINO
6-10 novembar 1943 god
Isprekidanim crticama označene su nemačke jedinice
0 1 2 Km
Monasteri
963
Kamino
819
104
10 NOV
727
8 NOV
129
6 NOV
Kalabrito
Galucio
201
S

Slika 27

vodu i municiju. 12 novembra general Klark odlučio je i odobrio da se jedinice povuku sa Kamina. Povlačenje, izvršeno noću 14/15 novembra, neprijatelj nije otkrio, tako da je punih 48 časova gađao položaje koje je brigada odavno napustila.

Veoma rđavo vreme, iznurenost zbog dugih borbi i odlučan otpor neprijatelja prisilili su 56 diviziju da prekine dalje vođenje borbe, da se odmori i reorganizuje. Međutim, značajna je činjenica da su zamoreni vojnici 201 gardiske brigade ipak uspeli da uz strme padine izbiju na Kamino, i to po kiši, mraku i savlađujući žestok otpor neprijatelja. Sem toga, pravi je podvig držati se — pod takvim okolnostima — na položajima nad kojima dominiraju neprijateljski. Oni, kao i vojnici drugih brigada 10 korpusa, sada su mogli da se odmore i pripreme za pretstojeći napad na istaknute položaje nemačke Zimske linije.

Strategiski zadaci vazduhoplovstva

Najvažniji ciljevi za bombardovanje u Italiji bili su neprijateljski dugački komunikaciski pravci do bitačne prostorije. Počev od 17 avgusta 1943, severoafričke vazduhoplovne snage počele su sa bombardovanjem strategiskih tačaka na Italijanskom Poluostrvu, posle čega su te iste snage produžavale let na Balkan. Nemački aerodromi i pomoćna letilišta u Italiji i na Balkanskom Poluostrvu bili su često bombardovani. Železničke pruge, stanice, železnički depoi i mostovi bili su glavni ciljevi teških bombardera, koji su ponekad leteli u grupama od 120 i više.

3 i 4 oktobra avioni *Velington* napali su železničke depoe na obali 65 km severno od Rima, a leteće tvrđave prouzrokovale su velika razaranja u depoima kod Pize. U Bolonji je 5 oktobra bio izvršen napad na skladište ulja, stovarišta i depoe; u napadu su učestvovale 124 tvrđave, a bačeno je 365 tona bombi. 21 oktobra vazduhoplovne snage pokušale su da preseku obalske i rokadne komunikacije koje vode u Rim sa severa i to bombardovanjem železničke pruge na zapadnoj obali i kolskog mosta kod Ternija. Nedelju dana kasnije, napadom 133 tvrđave na železničke depoe kod Đenove, bile su ponovo prekinute obalske komunikacije. Fabrika kugličnih ležaja kod Torina, koja je po proizvodnji bila na trećem mestu u evropskim zemljama osovine, bila je 8 oktobra praktično uništena; u napadu je učestvovala 81 tvrđava, a bačeno je 183 tone bombi. Fabrika motora i železničke radionice (u neposrednoj blizini fabrike) bile su takođe jako oštećene.

Novembra meseca vazduhoplovne snage su napadale industriske ciljeve u Austriji, fabrike kugličnih ležaja u drugim delovima okupirane Evrope i železničke mostove i tunele koji vode iz Francuske u Italiju. Britanski bombarderi jednovremeno su napali fabrike kugličnih ležaja u Anesi (Francuska) i Švajnfurtu (Nemačka). 15 strategiska vazduhoplovna armija sa aerodroma u Tunisu bombardovala je 2 novembra fabriku aviona ME-9 kod Viner Nojštata, južno od Beča; 112 aviona bacilo je 336 tona bombi i uništilo 50 neprijateljskih lovaca.

Mada je strategisko vazduhoplovstvo vršilo pretežno napade severno od Rima, ono je i sadejstvovalo taktičkom vazduhoplovstvu u bombardovanju ciljeva u Centralnoj Italiji. Oktobra meseca severoafričke vazduhoplovne snage poletale su sa devet aerodroma u Italiji, a već do 1 novembra imale su na raspoloženju još 11. Te snage su bacile u toku ova dva meseca na strategiske ciljeve oko 6.000 tona bombi, od čega gotovo tri četvrtine samo tokom operacije Volturno.

U poređenju sa strategiskim i taktičkim bombardovanjem Saveznika, napadi neprijatelja u Italiji bili su neznatni. *Luftwaffe* (nemačko vazduhoplovstvo) je nad bitačnom prostorijom dnevno imala od 20 do 50 letova, a prosečno oko 25. Njene mogućnosti u bombardovanju bile su za tri četvrtine manje od mogućnosti savezničkih formacija; bombarderi su napadali pristanište u Napulju, aerodrome kod Fođe, a u toku jedne noći i konvoj nedaleko od severnoafričke obale. Četiri napada na Napulj prouzrokovala su omanje štete vojnim i lučkim postrojenjima.

Naše strategisko bombardovanje — prekidanjem saobraćaja, smanjivanjem efikasnosti nemačkih vazduhoplovnih snaga, prekidanjem komunikacija i uništavanjem velikih količina opreme — znatno je doprinelo uspešnom vođenju operacija Pete i Osme armije. *Luftwaffe* je bila prinuđena da veliki deo svojih borbenih snaga upotrebi daleko od fronta, suzbijajući naše bombardere.

Zaključak

Savezničke armije, u vremenu od 6 oktobra do 15 novembra, zauzele su prostoriju u dubini od 35—100 km preko Italijanskog Poluostrva (sk. 47). Osma armija na istoku, izbila je u visinu Pete armije na zapadu i lomila otpor neprijatelja koji je takođe vodio borbu za dobitak u vremenu. Obe armije stigle su do prednjih položaja Zimske linije i izvesno vreme se odmarale pre no što će ponovo krenuti u napad. Time je bila završena druga faza kampanje u Italiji. Kiše, blato, hladne noći, dugi marševi i teške borbe po zemljištu ponekad tako ispresecanom da je bilo prolazno jedino za pešadiju i mazge — nisu zaustavili neumorno i uporno nadiranje na severozapad.

U roku od šest nedelja jedinice Pete armije odbacile su Nemce sa Volturna i izvršile težak prelaz reke koji je branio dobro utvrđeni neprijatelj; potom su izvršile drugi pa i treći prelaz reke, i prinudile armiju Keselringa da se povuče na planinski lanac koji pretstavlja šest jakih odbranbenih položaja (sk. 48). Gdegod su vođene borbe — pri forsiranju reka, preko dolina, ili uz strme padine planina — naši vojnici su dokazali da su sposobni da tuku slavljenu „višu" rasu.

Pobede Pete armije nisu bile stečene bez bolnih gubitaka američkih života. Od 7 oktobra do 15 novembra gubici armije iznosili su 9.693 čoveka. Američke jedinice imale su 6.846 gubitaka; od toga 1.360 poginulih, 5.189 ranjenih i 297 nestalih. Gubici po divizijama bili su: 3 — 2.699, 34 — 1.658, i 45 — 1.370. Američki 6 korpus pretrpeo je najveće gubitke 13 oktobra i 4 novembra, tojest pri prvom i trećem prelazu Volturna. U prvom prelazu korpus je izgubio 545 vojnika, a u trećem 493. Britanski 10 korpus imao je ukupno 2.847 gubitaka, od

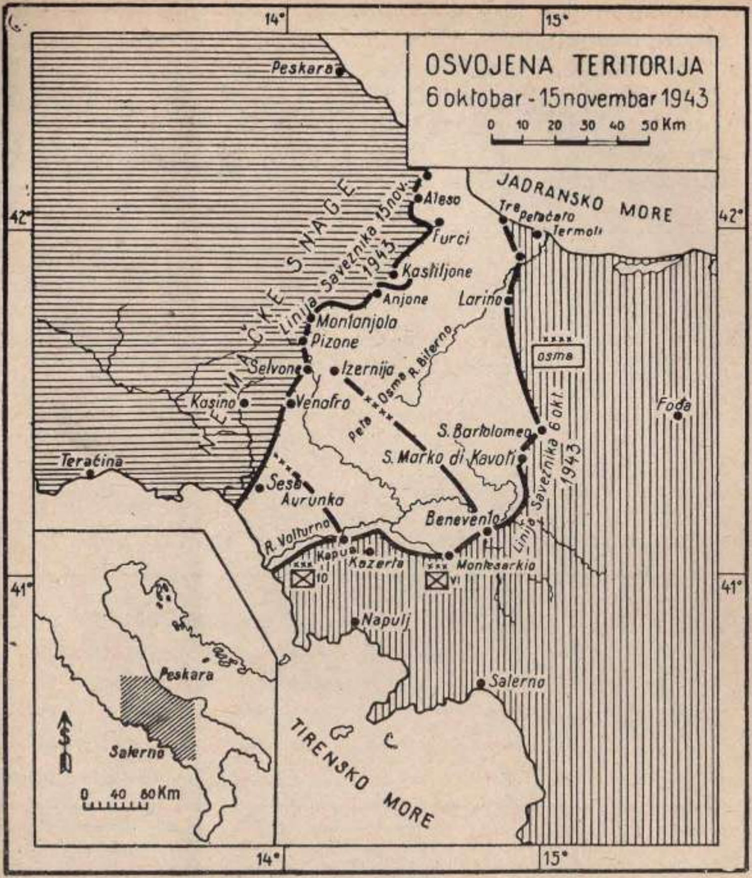

Skica 47

toga: 443 poginulih, 2.007 ranjenih i 397 nestalih. Gubici van borbe u ovom periodu bili su ravni borbenim gubicima.

Gubici neprijatelja ne mogu se tačno oceniti. Od 1 oktobra do 15 novembra Peta armija je zarobila 1.994 neprijateljska vojnika, od toga 6 korpus — 1.617, a 10 korpus — 377. Borbeni poredak neprijatelja, u toku ove operacije, bio je prilično nesređen, i skoro su svi zarobljenici izjavljivali da su njihove jedinice pretrpele velike gubitke

i da su neke bile svedene čak i na polovinu brojnog stanja. Neprekidnim pritiskom stalno su trošene Keselringove snage. U toku proteklih šest nedelja, Peta armija je, pored iznetog, postigla nešto više. Naime, prinuđujući nemačku Vrhovnu komandu da u Italiji upotrebi veći broj divizija, ona je time znatno doprinela slamanju Hitlerove ratne mašine.

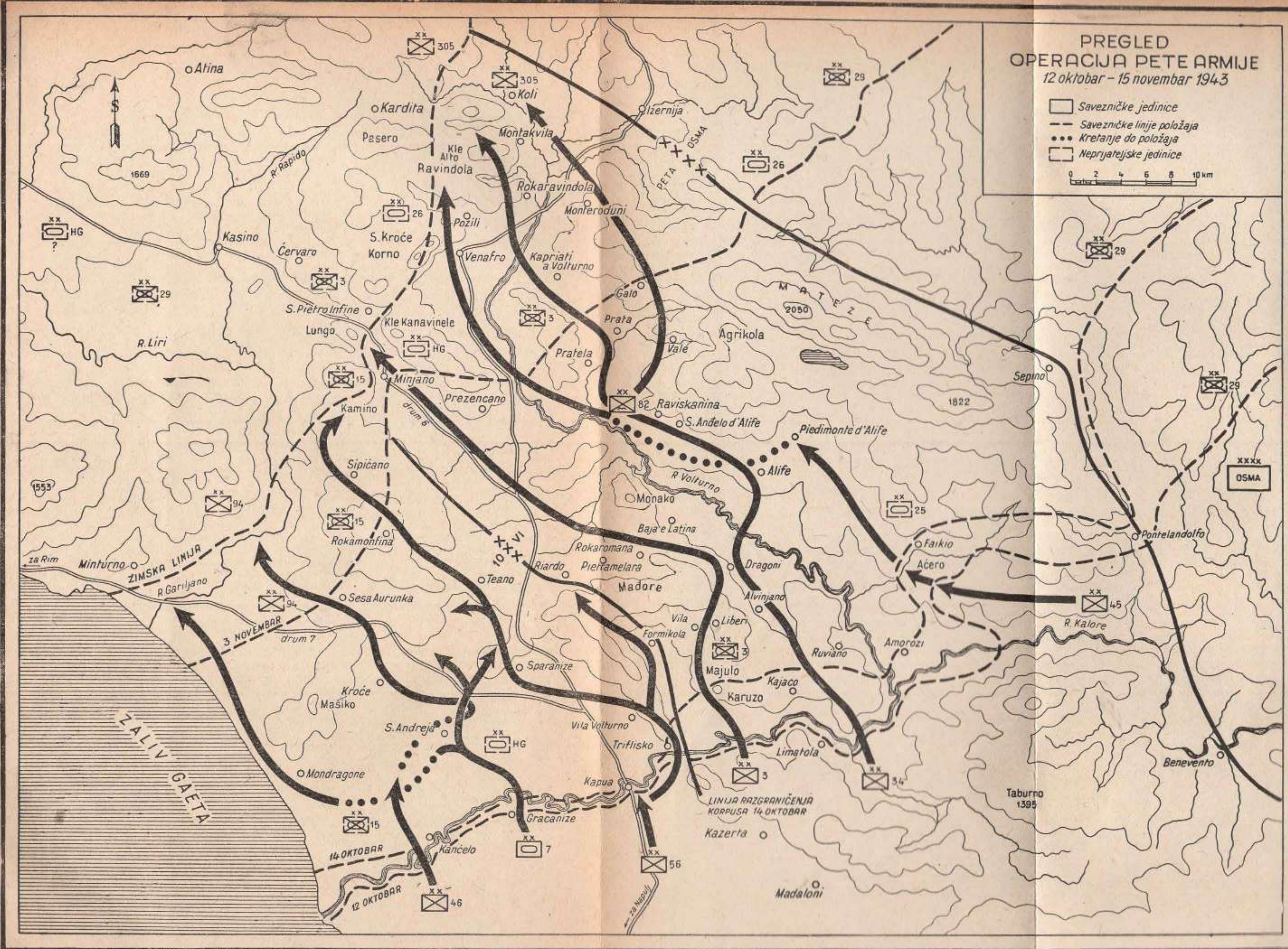

PREGLED
OPERACIJA PETE ARMIJE
12 oktobar – 15 novembar 1943
Savezničke jedinice
Savezničke linije položaja
Kretanje do položaja
Neprijateljske jedinice
0 2 4 6 8 10 km
S
Atina
Kardita
Pasero
Kle Alto
Ravindola
Koli
Montakvila
Izernija
PETA
OSMA
Rokaravindola
Monferoduni
Požili
S. Kroće
Korno
Venafro
Kapriati a Volturno
Kasino
Červaro
R. Rapido
1669
HG
?
29
305
26
3
Galo
Prata
Vale
Agrikola
M A T E Z E
2050
Pratela
S. Pietro Infine
Lungo
Kle Kanavinele
R. Liri
Minjano
Prezencano
Kamino
drum 6
82
Raviskanina
S. Anđelo d'Alife
Piedimonte d'Alife
Alife
Sepino
1822
R. Volturno
Monako
Sipićano
1553
94
15
Rokamonfina
Baja e Latina
Rokaromana
Pietramelara
Riardo
Teano
Madore
10 XXX VI
Dragoni
Faikio
Aćero
Pontelandolfo
OSMA
25
45
R. Kalore
za Rim
Minturno
ZIMSKA LINIJA
R. Gariljano
Sesa Aurunka
3 NOVEMBAR
drum 7
Vila
Liberi
Formikola
Alvinjano
Ruviano
Amorozi
Sparanize
Majulo
Kajaco
Karuzo
Kroće
Mašiko
S. Andreja
Vila Volturno
Triflisko
Limatola
ZALIV GAETA
Mondragone
Kapua
LINIJA RAZGRANIČENJA KORPUSA 14 OKTOBAR
34
Benevento
Taburno 1395
Gracanize
7
Kazerta
14 OKTOBAR
Kančelo
56
12 OKTOBAR
46
za Napulj
Madaloni

Na Zimskoj liniji

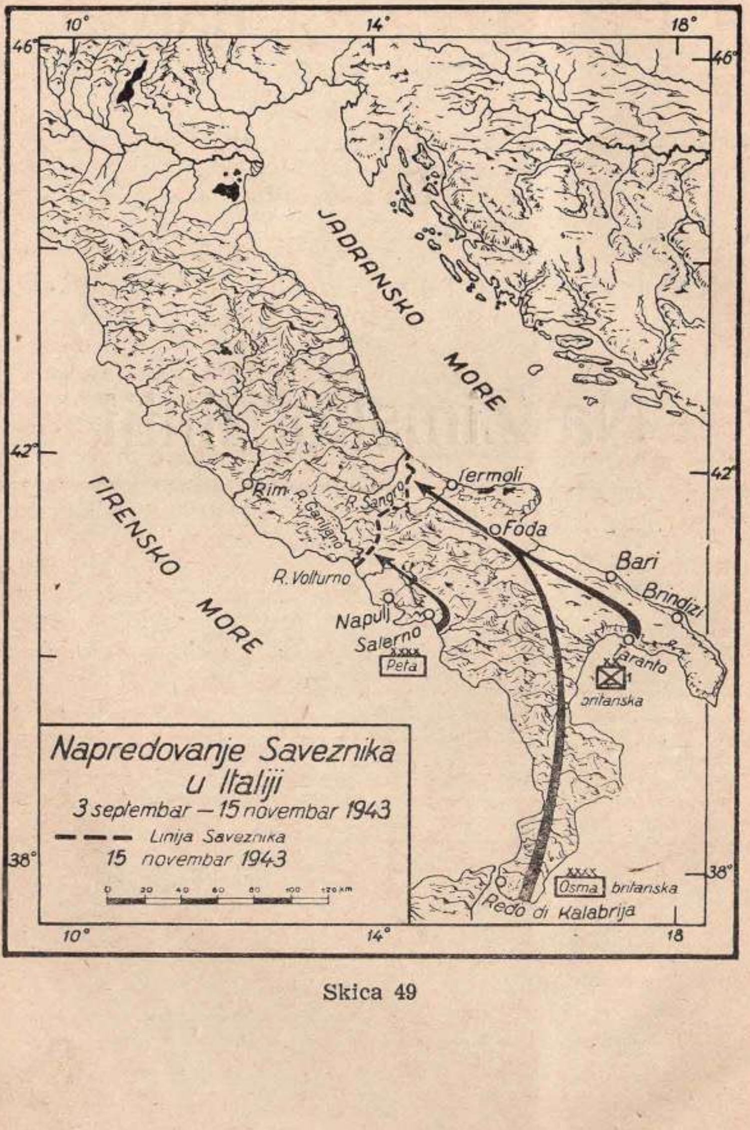

Napredovanje Saveznika
u Italiji
3 septembar — 15 novembar 1943
Linija Saveznika
15 novembar 1943
JADRANSKO MORE
TIRENSKO MORE
Rim
R. Garilj́ano
R. Sangro
R. Volturno
Termoli
Foda
Bari
Brindizi
Taranto
Napulj
Salerno
Peta
britanska
Osma
Redo di Kalabrija
10°
14°
18°
46°
42°
38°

Skica 49

Pripreme za napad

Odluka Saveznika

Operacijama za Zimsku liniju, koje su trajale od 15 novembra 1943 do 15 januara 1944, Saveznici su nastavili Kampanju sa zadatkom da izbace Nemce iz Južne Italije. Osnovno u planu je bilo da se na neprijatelja vrši neprekidan pritisak i, ukoliko je moguće, da se izvrši proboj u pravcu Rima. Međutim, zbog nepogodnog zemljišta i godišnjeg doba, mogućnosti za izvršenje proboja bile su znatno smanjene. Ali, ipak, održavanjem pritiska Saveznici će onemogućiti Nemcima da odmore i ponovo osposobe umorne i desetkovane divizije, koje bi inače držali kao pokretnu rezervu za neposrednu odbranu Rima u slučaju novog iskrcavanja Saveznika na zapadnoj obali, ili bi ih upotrebili u mogućoj protivofanzivi početkom 1944 godine. Sem toga, borbe u Italiji imale su odraza i na čitavu vojnu situaciju u Evropi. Jer, dok su Nemci bili angažovani na Italijanskom frontu, oni su bili prinuđeni i da ga pothranjuju živom silom i tehnikom, što bi inače upotrebili za vođenje rata u Rusiji, ili za jačanje Atlantskog zida protiv očekivane invazije Saveznika u 1944 godini. Nastavljanje Kampanje u Italiji nije bilo u pitanju; problem je bio samo u tome kako to izvesti na najbolji način.

Napor Saveznika bio je stoga usretsređen na ofanzivu, čiji je glavni cilj bio da se probije Zimska linija, koja se sastojala od niza dobro pripremljenih položaja na najkraćoj mogućoj liniji preko najužeg dela Italije — od reke Gariljano na zapadu, preko planina u centru, ka reci Sangro na istoku. Za vojnike Pete armije napad se sveo na već poznati način u vođenju ogorčenih borbi za svaku čuku.

Nastupanje ka Zimskoj liniji

Savezničke armije izbile su na Zimsku liniju posle operacija koje su počele početkom septembra 1943 godine (sk. 49). 3 septembra, britanska Osma armija, pod komandom generala (sada maršala) Bernarda L. Montgomerija, počela je svoj napad uz „prst" Italije. Američka Peta armija, pod komandom general-potpukovnika Mark V. Klarka, izvršila je iskrcavanjem kod Salerna 9 septembra glavni udar. U to vreme nemačke snage na Poluostrvu bile su jako razvučene, jer neprijateljsko komandovanje nije znalo naše namere. Ono je moralo da obezbedi pozadinske komunikacije za snabdevanje koje su posle primirja sa Italijom postale nesigurne. Pošto su rešili ove probleme, Nemci su uspeli da nas zadrže južno od Napulja sve dok nisu evakuisali svoje trupe sa juga; posle toga oni su se povukli uz „saru" Italije, napustivši pristanište u Napulju i aerodrome kod Fođe, vešto koristeći zemljište i usporavajući nam napredovanje što je moguće više. Glavni otpor pružili su na reci Volturno, koju je Peta armija uspešno forsirala noću 12/13 oktobra. Pošto su Nemci nastavili svoje prinudno povlačenje, Osma armija desno i Peta armija levo, produžile su uporno da nadiru.

Međutim, približavanjem zime naš je napad uz zapadnu obalu postajao sve teži. Neobično jake kiše, koje su počele početkom oktobra usporile su nam napredovanje. Na važnim putevima za dotur nabujali potoci odneli su na brzu ruku podignute privremene mostove koji su zamenjivali stotine porušenih mostovih lukova. Vozila i ljudi kretali su se teškom mukom kroz duboko blato a i moral je bio opao, jer su kiše i dalje padale kao iz kabla. Čitav lanac snabdevanja, počev od oštećenog pristaništa kod Napulja pa unapred prema jedinicama koje su se borile na strmim brdima, škripao je zbog rušenja i rđavog vremena. Najgore je od svega bilo to što se nije raspolagalo rezervnim divizijama; i baš zbog nedostatka svežih trupa koje bi se upotrebile posle izvršenog proboja, Peta armija je bila prinuđena da obazrivo nastupa. Trupe su bile umorne i nije bilo izgleda da će ubrzo biti smenjene.

Početkom novembra, nemački 14 pancer-korpus, pošto nije bio dovoljno jak za odbranu položaja, bio je ojačan sa dve divizije. U isto vreme naši prednji delovi izbili su ispred jake linije fortifikaciskih objekata — na

reci Gariljano i planina na severoistoku. Naš udar — na koji je već uticalo vreme, zemljište i teškoće oko snabdevanja — bio je najpre usporen, a potom, zbog uporne odbrane neprijatelja, i ukočen, dok je napad kod Salerna bio 15 novembra privremeno obustavljen. Bilo je potrebno da se Saveznici reorganizuju, konsoliduju svoje uspehe i pripreme za napad na dobro organizovane položaje neprijatelja.

Na Zimskoj liniji

Krajem oktobra nemački zarobljenici otvoreno su govorili o zimskim položajima *(Winterstellungen)*, koje su pripremali rezerve i civilno stanovništvo (pod prinudom) u pozadini nemačkog fronta. Na osnovu uspešne odbrane za dobitak u vremenu koja je bila još u toku, nemačka komanda je u tom mesecu očigledno pretpostavljala da će moći u toku zime zadržati naše snage južno od Rima. Neprijatelj je zato otpočeo izgradnju odbranbene linije od Tirenskog do Jadranskog Mora. Na osnovu prvih zaista opsežnih izveštaja bilo je teško ustanoviti pravo protezanje linije, i tek se kasnije, u toku borbe, ustanovilo da je Peta armija trebalo da napada ne na jedan, već na dva sistema fortifikaciskih utvrđenja.

Glavni položaji, koji su se sastojali od Gustavove i Kasino linije, počinjali su na obali Tirenskog Mora, protezali se duž reke Gariljano i dalje uz zapadnu obalu reke Rapido u pravcu dominirajućih visova iznad Kasina (sk. 50). Baš na ovoj liniji Nemci su predviđali da nas zadrže. Međutim, da bi zaštitili izvođenje fortifikaciskih radova i da bi dobili u vremenu, oni su ispred Kasina izgradili sistem privremenih položaja koji je, obzirom na dodeljenu mu ulogu, bio nazvan Zimska linija. Naslanjajući se na reku Gariljano u dužini od oko 16 km od obale mora, položaji su se i dalje protezali u pravcu severoistoka preko brda koja sprečavaju prilaz dolini reke Rapido. Mada se u početku predviđalo da se odbranom na ovoj istaknutoj liniji samo uspori naš napad, zbog uspeha koji je bio postignut početkom novembra, kada su naši prednji delovi bili zaustavljeni, donesena je odluka da se linija brani što duže, pa tek onda da se snage povuku na glavne položaje. Međutim, iako je Zimska linija bila prvobitno zamišljena kao privremena, ona je za armiju generala Klarka ipak pretstavljala veoma jaku prepreku. Sastojala

Slika 28

Inžinjerci posipaju šljunak...

se od niza uzastopnih i po dubini dobro međusobno povezanih odbranbenih položaja; nije bilo nijednog važnog — ključnog položaja čiji bi pad omogućio povoljne uslove za proboj čitavog fronta. Svako brdo moralo se pojedinačno zauzimati, svaka dolina čistiti, a posle toga trebalo je napadati na još veći broj brda — na glavni odbranbeni položaj.

U zoni Osme armije, Zimska linija se sastojala ne od niza jakih istaknutih položaja, već od glavnog pojasa odbrane, gde su Nemci planirali da se zadrže i posle po-

Slika 29

... da bi se izbegle ovakve scene

lovine novembra. Reka Sangro je, od svog izvornog dela pa sve do Jadranskog Mora, služila kao prirodna prepreka ispred ovog sistema.

Sve do polovine novembra, Peta armija je u Italiji bila na pravcu glavnog udara i zbog toga je prema sebi imala veći deo neprijateljskih snaga. Ako bi se glavni teret savezničkih napora prebacio na Osmu armiju, na istočnu obalu, bilo je izgleda da se neprijatelj iznenadi; na ovoj mogućnosti zasnivali su se planovi generala (sada feldmaršala) Harolda R. L. G. Aleksandera, komandanta 15 grupe armija. Petoj armiji je bilo naređeno da se

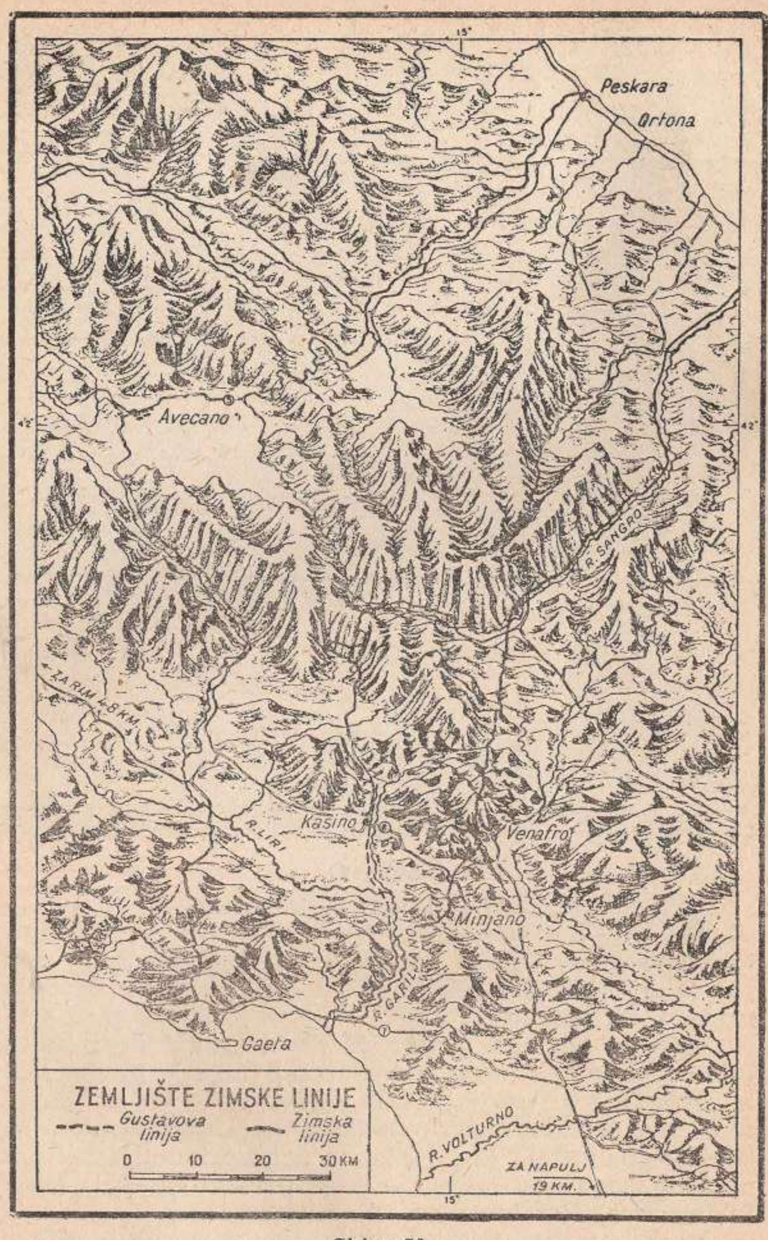
15°
Peskara
Ortona
Avecano
42°
42°
R. SANGRO
ZA RIM 48 KM
Kasino
R. LIRI
Venafro
Minjano
R. GARILJANO
Gaeta
ZEMLJIŠTE ZIMSKE LINIJE
Gustavova linija
Zimska linija
0
10
20
30 KM
R. VOLTURNO
ZA NAPULJ 19 KM.
15°

Skica 50

zadrži, reorganizuje i pripremi za napad oko 30 novembra, a Osmoj armiji da u međuvremenu otpočne napad uz istočnu obalu u pravcu Ortona. Pošto bi izbila na tu prostoriju, trebalo je da skrene drumom 5 na zapad u pravcu Rima; ova opasnost po pozadinu glavnine nemačkih snaga, angažovanih u borbi protiv Pete armije, verovatno da bi prinudila Nemce da se povuku znatno severnije od Rima. Osma armija je, u skladu sa ovim planom, počela sa pregrupisavanjem svojih snaga radi izvršenja napada na Zimsku liniju na donjem toku reke Sangro i, noću 19/20 novembra, prešla je u napad. Odmah su počele žestoke borbe, jer je neprijatelj uporno branio svaki pedalj brežuljaka koji su nadvišavali reku.

Uskoro posle početka napada Osme armije, u napad je prešla i Peta armija, sa zadatkom da probije Zimsku liniju južno od Apenina. Planovi za ovaj napad pripremali su se još od oktobra i često su menjani, ali su se ipak svi svodili na potrebu da se razbije odbrana na prednjim položajima i da naše trupe izbiju na ulaz doline Liri. U tom bi slučaju Rimu pretila opasnost sa juga — od snaga generala Klarka, i istoka — od Osme armije.

Problem Pete armije

Na nekih 13 km ispred sredine fronta Pete armije nalazio se početak doline reke Liri — „kapija za ulaz u Rim" — važan objekat pretstojećeg napada. Kapija je, međutim, vrlo povoljna za odbranu. Na njenoj južnoj strani uzdižu se strme planine koje se od mora pa sve do njenog skretanja ka dolini reke Liri, spuštaju do zapadne obale reke Gariljano. U blizini ušća Gariljana i ka njenoj istočnoj obali prostire se poplavljena ravnica širine oko 8 km preko koje će napad u pravcu dominirajućih visova iza vodene prepreke biti isuviše težak.

Negde na sredini fronta Pete armije zemljište je bilo veoma različito; ono je istina pružalo izvesne prednosti, ali je isto tako svojim sklopom stvaralo i poteškoće (sk. 51). Pošto napusti dolinu Volturna, drum 6 prolazi kroz prirodan koridor. U blizini Minjana taj koridor prelazi u tesnac širine oko 1.600 m, sa apsolutnom visinom od 190—220 m. Južno od njega uzdiže se planinski masiv Kamino, čija apsolutna visina dostiže oko 930 m, a na severu grebeni su čak i veće visine. Odmah iza tesnaca Minjano, gde dolina ponovo počinje da se širi u pravcu

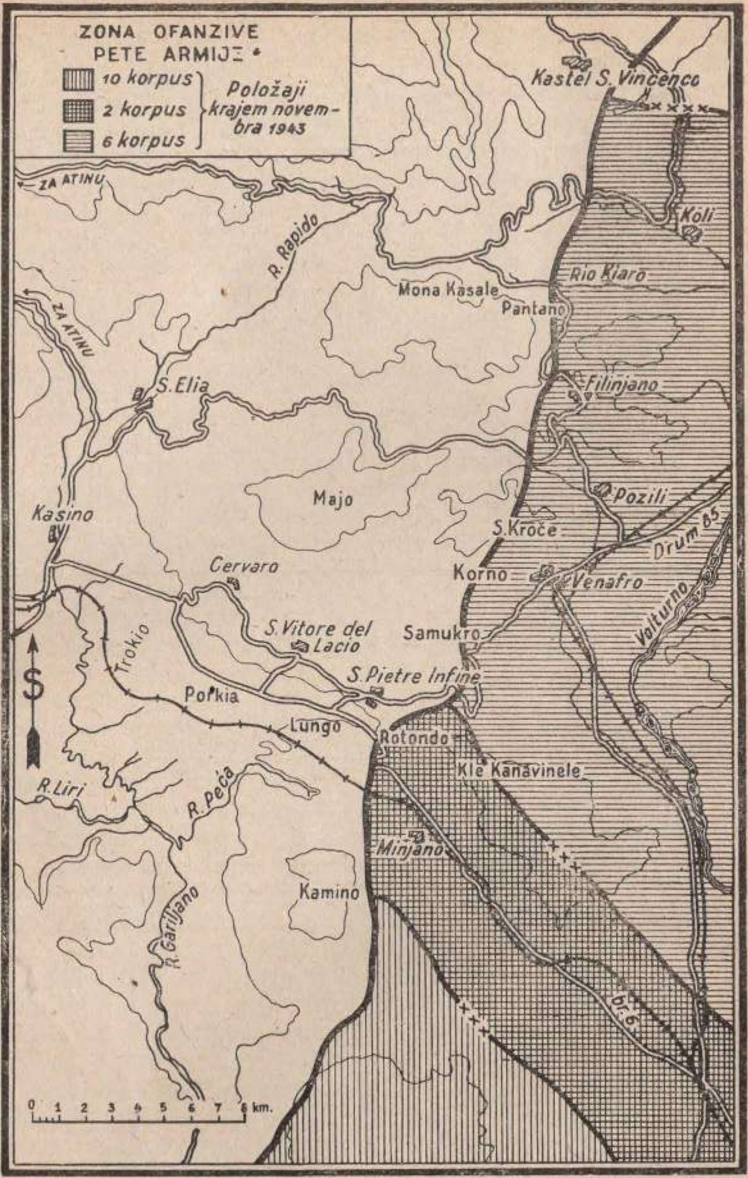
ZONA OFANZIVE
PETE ARMIJE
10 korpus
2 korpus
6 korpus
Položaji krajem novembra 1943
Kastel S. Vincenco
ZA ATINU
R. Rapido
Koli
Rio Kiaro
Mona Kasale
Pantano
ZA ATINU
S. Elia
Filinjano
Majo
Pozili
Kasino
S. Kroče
Drum 85
Cervaro
Korno
Venafro
Trokio
S. Vitore del Lacio
Samukro
Volturno
S
S. Pietre Infine
Porkia
Lungo
Rotondo
Kle Kanavinele
R. Liri
R. Peća
Minjano
Kamino
R. Gariljano
br. 6
0 1 2 3 4 5 6 7 8 km.

Skica 51

reke Rapido, preko koridora se pružaju dva niska ali veoma važna brežuljka. Uzdižući se oko 190 m iznad doline, Rotondo i Lungo liče na prirodne prepreke koje zatvaraju izlaz sa planina. Trupe koje bi pokušale da se probiju u dolinu reke Rapido naišle bi na poslednje prirodne prepreke, dva izolovana brežuljka, Porkio, visine oko 265 m, i Trokio, visine oko 435 m; oni se nalaze na samom prilazu Kasina i pružaju se bočno u odnosu na ravnicu reke Rapido koja se spaja sa ravnicom reke Liri.

Na desnom krilu Pete armije širi se jedan istureni planinski lanac na sever od Samukra ka glavnom grebenu Apenina, koji svojim pravcem protezanja veoma pogodno sprečava prilaz dolini reke Liri sa severa, preko doline reke Rapido. Ova prostorija — sa više vrhova visine skoro 1.250 m, golim čukama i šibljem obraslim brežuljcima — slabo je naseljena i nedovoljno komunikativna. Kroz ovu pustu prostoriju prolaze samo dva puta — jedan iz Filinjana za Sant Eliju i drugi iz Kolija za Atinu. To su uski i krivudavi putevi koje na čitavoj dužini nadvišavaju okolni visovi.

Duž čitavog fronta Pete armije nemački inžinjerci su, da bi zadržali napredovanje naših snaga, veoma vešto koristili zemljište i fortifikaciske objekte. Oni su polagali mine po putevima i stazama, na ulaze u uske jaruge i po pogodnim prilazima van puteva. Svi mostovi na rekama i kanalima bili su porušeni, a obilazni putevi minirani.

Mitraljezi i minobacači, od kojih je veći broj bio ukopan 120 do 150 sm u čvrste stene, tukli su svaku stazu. Ovako jake položaje bilo je nemoguće uništiti čak i snažnim koncentracijama artiljeriske vatre. Na padinama brda, u potocima i s obe strane uskih dolina bilo je postavljeno na desetine mitraljeza, koji su se međusobno štitili i tukli smrtonosnom unakrsnom vatrom. Zbog tako organizovane odbrane, slabije snage neprijatelja uspešno su branile jaruge i vrletne staze, pa čak i pri napadu jačih snaga.

Na pravcima gde zemljište, po svom sklopu, nije pretstavljalo ozbiljnu prepreku pokretima trupa, a naročito na relativno ravničastom zemljištu tesnaca Minjana, Nemci su izgradili otporne tačke. Tako je minsko polje na oko 1.400 m severozapadno od Minjana štitilo važnu stazu severno od potoka. Iza minskog polja bio je najpre pojas prenosnih žičanih prepreka, dubine 15—22 m, a potom bunkera od drveta i zemlje, koji su štitili strelce,

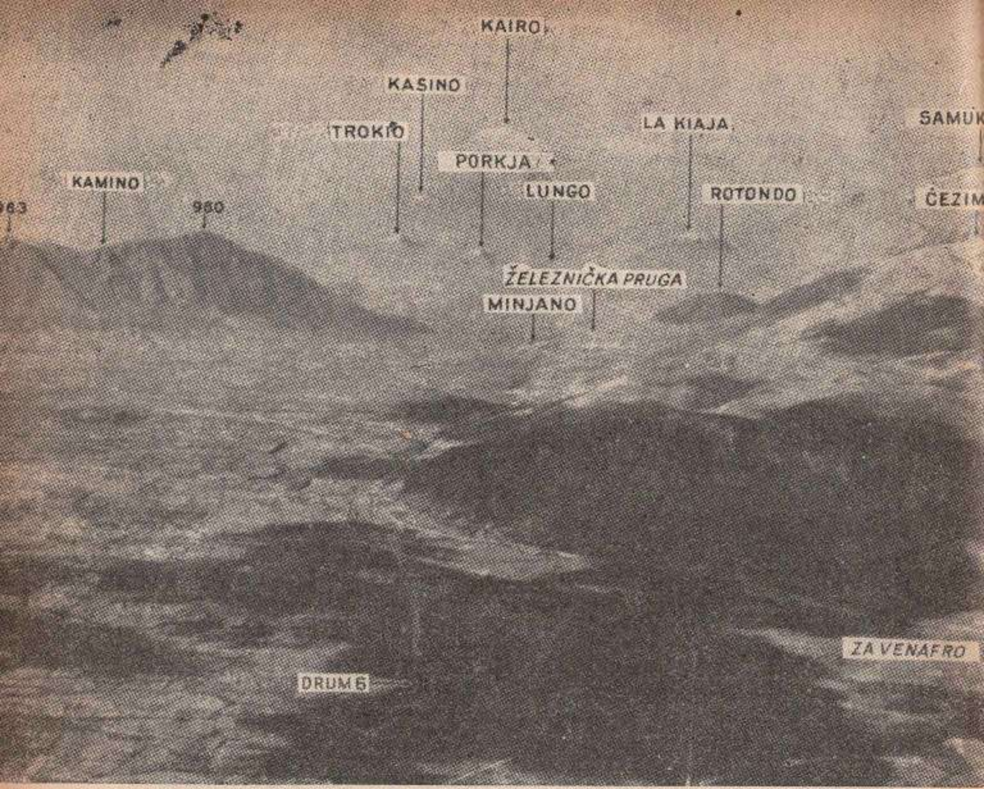

Slika 30

Tesnac Minjano bio je jedan od retkih prolaza u prirodno jakoj odbrani Zimske linije.

a ujedno služili i kao prepreka tenkovima. Ova otporna tačka, izgrađena na brzu ruku oktobra ili početkom novembra, bila je vrlo dobro podržana vatrom mitraljeza sa padina susednih uzvišica. Mada je bila duga svega oko 450 m, ona je zatvarala jedan od ionako malog broja mogućih ulaza u dolinu. Na tim se principima uglavnom i zasnivala odbrana Zimske linije. Tek na Gustavovoj liniji naše su trupe naišle na bunkere od betona i čelika.

Mada su Nemci težili da kontrolišu i što duže drže pojedine dominirajuće visove na pravcima napada Pete armije, oni su u organizaciju svoje odbrane za dobitak u vremenu uključivali i inače mali broj naselja na padinama brda. Italijanske kuće, sa vrlo čvrstim kamenim zidovima,

mogle su se brzo pretvoriti u vrlo jake otporne tačke. Neprijatelj nas je, koristeći takve kuće, često prinuđavao da ih rušimo vatrom artiljerije, kao i na ulične borbe, koje bismo inače mogli da izbegnemo. Pri odbrani naseljenih mesta neprijatelj je, da bi dobio u vremenu, masovno koristio rušenja, mine i mine iznenađenja.

Neprijateljske haubice i dalekometni topovi, često samohodni, duboko zaklonjeni iza grebena mogli su da tuku svaki položaj savezničkih jedinica. Sve staze i puteve koje su naše jedinice koristile kao i bivake i liniju fronta — tukao je neprijatelj vatrom za uznemiravanje. Planinski vrhovi, kao naprimer Kamino i Samukro, služili su za osmatračnice sa kojih su istureni osmatrači mogli po danu da osmatraju svaki pokret naših jedinica. Iako su kiša, sneg i magla znatno ograničavali vidljivost, pokreti su se ipak morali da vrše pretežno pod zaštitom mraka. Za to vreme, Nemci su iza grebena mogli relativno lako da snabdevaju svoje trupe i da slobodno manevrišu pomažući na taj način male jedinice koje su branile pojedine izolovane položaje.

Posle 18 novembra, Peta armija je imala u svom sastavu tri korpusa. Britanski 10 korpus, sa 46 i 56 pešadiskom divizijom, držao je počev od mora planinsko zemljište istočno od doline Gariljana u dužini od oko 24 km; zatim je linija njegovog položaja napuštala dolinu, graničila se dalje sa istočnim padinama masiva Kamino i izbijala južno od Minjana, gde je bila linija razgraničenja sa američkim 2 korpusom. Ovaj je pak korpus, sa 3 i 36 pešadiskom divizijom zatvarao koridor širine 8 km duž koga vodi drum 6 u pravcu Kasina. Linija položaja korpusa počinjala je na nižim padinama — na izbočini Kamina, a zatim je išla podnožjem Lunga i, desno obuhvatala Rotondo i Kanavinele. Sektor 6 korpusa, širine oko 24 km, počinjao je kod niskog sedla koje spaja Kanavinele sa Samukrom. 45 pešadiska divizija držala je teškom mukom osvojene položaje duž istočnih padina Samukra i uzvišice iznad Venafra. Severno od Pozilija, linija borbenog osiguranja 34 pešadiske divizije išla je ispresecanim uzvišicama duž puta za Pozili i dalje na sever sve do samog Kastel San Vinćenca, tj. linije razgraničenja sa armijom (formacija Pete armije, vidi šemu na kraju knjige).

Prema Petoj armiji neprijatelj je držao pet divizija u sastavu 14 pancer-korpusa. 94 divizija držala je položaje prema našem desnom krilu — prema britanskom 10 kor-

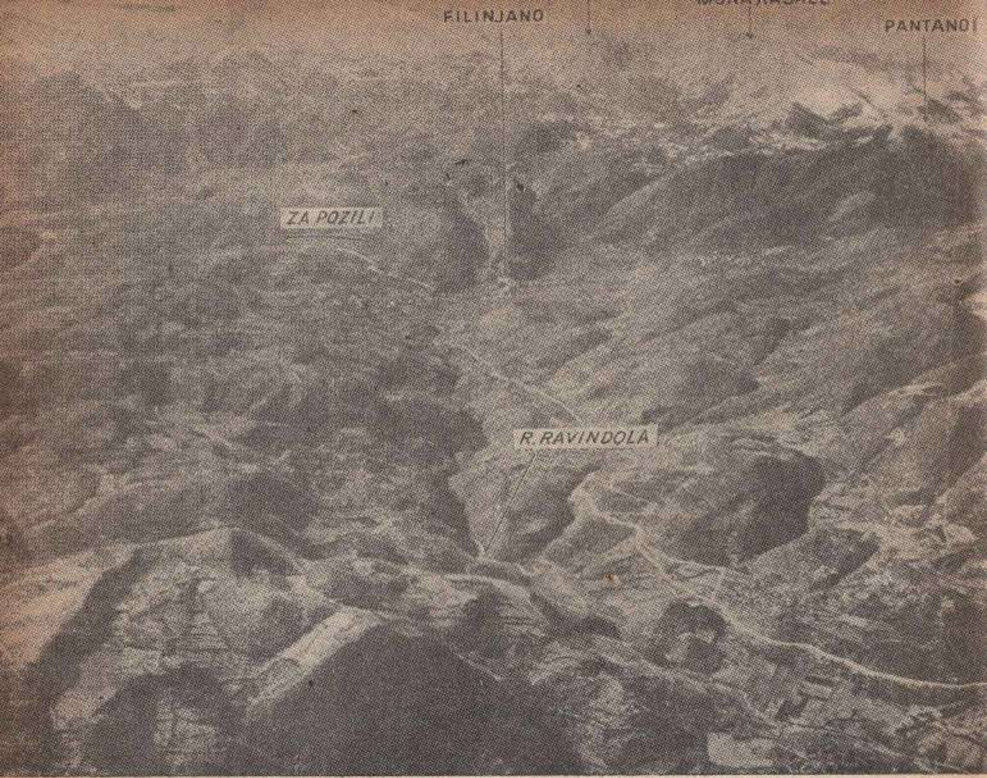

Slika 31

Planine ispred 6 korpusa prostiru se na širini od skoro 10 km — između gornjeg toka reke Volturno i gornjeg dela doline reke Rapido.

pusu — duž reke Gariljano; 15 pancer-grenadirska divizija bila je levo od 94 divizije, oko 1,5 km od Minjana; zonu između Minjana i Venafra posela je, posle 17 novembra, 29 pancer-grenadirska divizija. Krajem novembra položaje od Venafra do Filinjana držala je 44 grenadirska divizija*), a na levom krilu neprijatelja od Filinjana do zone Osme armije nalazila se 305 grenadirska divizija. Posle ofanzive Saveznika početkom decembra, Nemci su ojačali svoje položaje, i to najpre delovima tenkovske divizije *Herman Gering* kod Minjana, a potom, sredinom meseca, jedinicama 5 planinske divizije zapadno od Fili-

*) Nemci su tokom rata, da bi podigli moral, sve svoje vojnike nazvali grenadirima. Grenadirska divizija je ustvari pešadiska divizija. — Prim. red.

Slika 32
„Ekspresan put" u blizini Minjana ide paralelno sa drumom 6. Zbog rušenja, prugu je bilo nemoguće koristiti i zato su američki inžinjerci skinuli šine, a kamenu podlogu iskoristili kao put za dotur prema frontu.

njana. Mada je naša ofanziva skoro uništila nekoliko neprijateljskih jedinica, Nemci su po naređenju Firera pružali ogorčen otpor kako bi se održali na svojim položajima.

Zapovestima za napad operacija Pete armije podeljena je u tri faze. U prvoj fazi zadat je udar levo od tesnaca Minjano, sa zadatkom da se zauzme masiv Kamino; drugom fazom izvršen je udar desno od tesnaca — na uzvišice kod Samukra, podržan jednovremenim probojem duž puteva istok — zapad na severnom krilu, a u trećoj fazi glavni udar je izvršen u pravcu doline Liri. Britanski 10 korpus, na levom krilu, trebalo je da u toku prve faze zauzme deo Kamina kao i da demonstrativno napada duž donjeg toka reke Gariljano. Američki 2 korpus trebalo je da izvede ofanzivu na sektoru tesnaca Minjano. 6 korpus je imao zadatak da napada preko planina u pravcu Sant Elije i Atine, sa krajnjim ciljem:

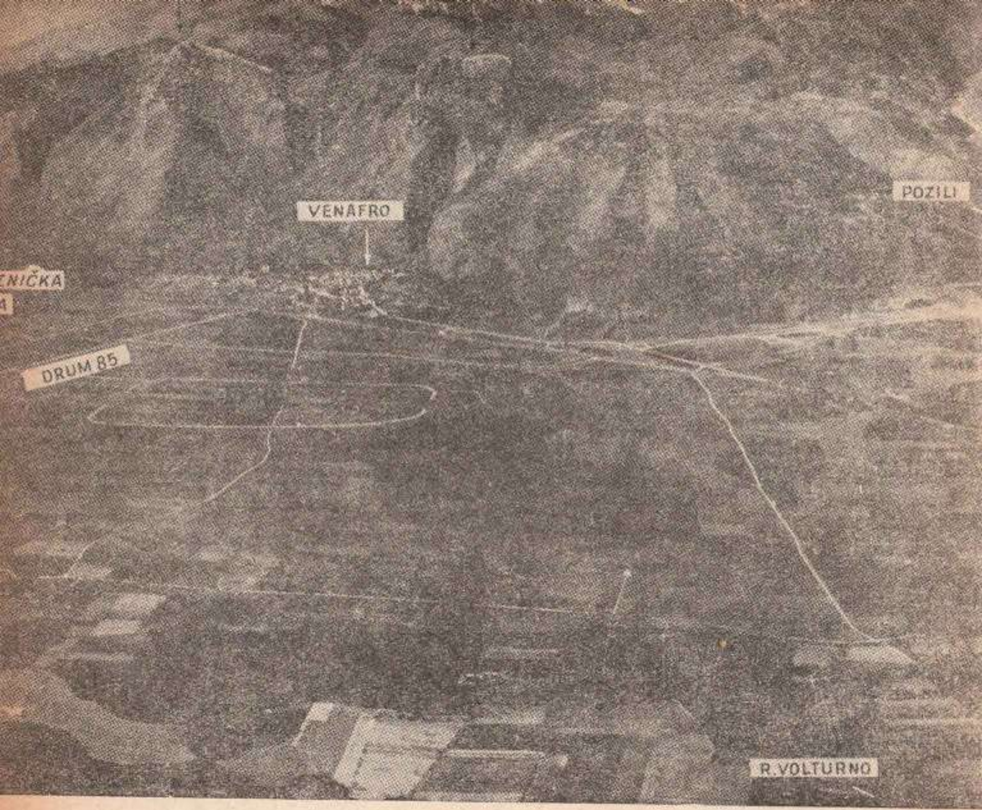

Slika 33

Gornji deo doline Volturna 6 korpus je očistio od neprijatelja pre 15 novembra. Dok su nemačke zaštitnice vodile borbe za dobitak u vremenu, dotle su njihove glavne snage izvodile fortifikaciske radove na ovim planinama.

ovladati uzvišicama severno i severozapadno od Kasina. Planovima je takođe bilo predviđeno da se na Italijanskom vojištu upotrebe i francuske trupe. Marokanska 2 pešadiska divizija pristizala je u Napulj do 1 decembra, a za alžirsku 3 pešadisku diviziju predviđalo se da stigne do kraja meseca. Obe divizije bile su obučene za vođenje borbi na planinskom zemljištu i spremne da opravdaju staru slavu francuskog oružja. Ove dve divizije i američka 1 oklopna divizija, koja je došla u Italiju novembra meseca bile su uključene u Petu armiju, tako da je ova za pretstojeći siloviti napad imala u svom sastavu devet divizija.

Prva faza

Operacija Reinkout*

Poslednje dve nedelje meseca novembra, u toku priprema za napad na Zimsku liniju, Peta armija je smanjila svoju borbenu aktivnost. Dok je artiljerija, postavljena na ravnom i blatnjavom zemljištu bila angažovana za borbu sa neprijateljskom artiljerijom, koja je neprekidno povećavala svoju aktivnost, pešadija je vodila pozicioni rat. I naši i neprijateljski istureni položaji bili su posednuti slabijim snagama. Dok su se bataljoni povremeno smenjivali kako bi se ljudstvo malo odmorilo, jače i slabije patrole su neprekidno ispitivale odbranu neprijatelja.

U toku ovog perioda ljudi su naučili da se bore baš pod takvim teškim uslovima, kakvi će biti u pretstojećim višemesečnim borbama. Kiša i sneg padali su danonoćno tako da su svi putevi bez tvrde podloge bili pretvoreni u blato; po planinama i dolinama lebdela je magla, a ljudi su se borili i verali po klizavim stazama koje su bile isuviše strme čak i za mazge. Borba na položajima borbenog osiguranja zahtevala je snažne, istrajne i hrabre ljude. Ti vojnici su se uporno i teškom mukom kretali kroz beskrajno blato da bi mogli da oprave telefonske linije, snesu ranjenike sa planina, patroliraju na teritoriji koju je neprijatelj držao i obavljaju svoje zadatke i dužnosti koje je, zbog zime, bilo znatno teže izvršiti nego pod normalnim ratnim opasnostima. Evo kako je o tome jedan vojnik pisao:

„Rat i borba se sastoje od: kiše i blata, hladnoće i neugodnosti.... od ukopavanja, besanih noći i zamornih

*) Kišna kaban'ca. — Prim. prev.

dana, od straha i gladovanja, od opravke puteva i podizanja mostova, od usamljenosti... od bezbroj sitnica".

Tokom dvonedeljnog prekida u drugoj polovini novembra, tri divizije, koje su vodile borbu još od Volturna, prilično su se odmorile, a 36 divizija (141, 142 i 143 pukovska borbena grupa) pod komandom general-majora Ereda L. Vokera bila je dovedena 16 novembra da smeni 3 diviziju u tesnacu Minjano (sk. 52). Komandna grupa 2 korpusa, pod general-majorom Džefri Kijesom, stigla je sa Sicilije oktobra meseca i već 18 novembra preuzela komandu nad 3 i 36 divizijom. 3 divizija, koja je bila u borbi još od polovine septembra, prebačena je u pozadinu radi odmora i obuke. 6 korpus pod komandom general-majora Džona P. Lukasa, i dalje je zadržao u svome sastavu 34 i 45 diviziju koje su bile na desnom krilu Pete armije. 1 specijalni odred, sastavljen od šest bataljona vrlo dobro obučenih kanadskih i američkih jedinica, pod komandom pukovnika (sada general-majora) Roberta T. Frederika, bio je 23 novembra pridat 36 diviziji.

Planovi za napad

Prvi napad u kampanji za Zimsku liniju bio je izvršen na grupu topografski veoma jakih vrhova poznatih pod nazivom masiv Kamino, koji svojim sklopom pretstavljaju kapiju za ulaz iz tesnaca Minjano u dolinu Liri (sk. 52). Na najvišem vrhu Kamina (kota 963) nalazi se manastir, a oko 3 km severno od njega uzdižu se dva nešto niža vrha — La Difensa (kota 960) i La Remetanea (kota 907). Severozapadno od Kamina uzdiže se Mađore sa nekoliko vrhova. Čitav ovaj masiv (Kamino, La Difensa, Remetanea, Mađore) dug je skoro 10, a širok oko 6,5 km. Prema istoku i severoistoku padine su veoma strme, a prema zapadu postepeno padaju ka dolini reke Gariljano. U svojim planovima general Klark predvideo je da se napad na ove planine izvrši koordiniranim dejstvom dva korpusa. Pre no što bi se izvršio glavni udar, delovi britanskog 10 korpusa trebalo je, radi zavaravanja, da izvedu demonstracije duž donjeg toka reke Gariljano. Cilj svih ovih mera bio je da se kod neprijatelja stvori utisak o mogućem iskrcavanju na obali sa jednovremenim dejstvom duž druma 7. Na desnom krilu Pete armije, 6 korpus trebalo je da manjim napadima stalno uznemirava neprijatelja,

izviđajući njegove planinske položaje duž čitavog fronta korpusa. Da bi naneo glavni udar na centru, 10 korpus izvršiće napad sa padina ka vrhu Kamina, a 2 korpus sa severoistočnog ugla masiva, sa zadatkom da zauzmu La Difensu i Mađore. Posle zauzimanja uzvišica oko Kamina, bilo

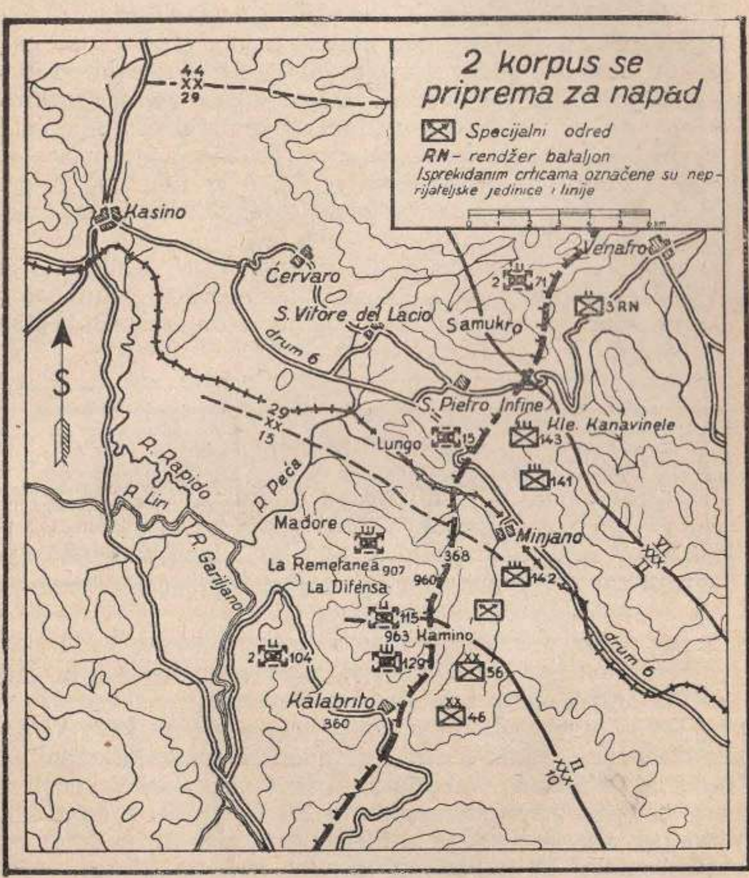

Skica 52

je predviđeno da 10 korpus smeni jedinice 2 korpusa prema severu sve do Mađore. Sve ove operacije pretstavljale su prvu fazu našeg napada na Zimsku liniju. Njima se težilo da se južni deo Linije poremeti i time oslabi, da se stvori prolaz u pravcu doline Liri i da se omogući osmatranje

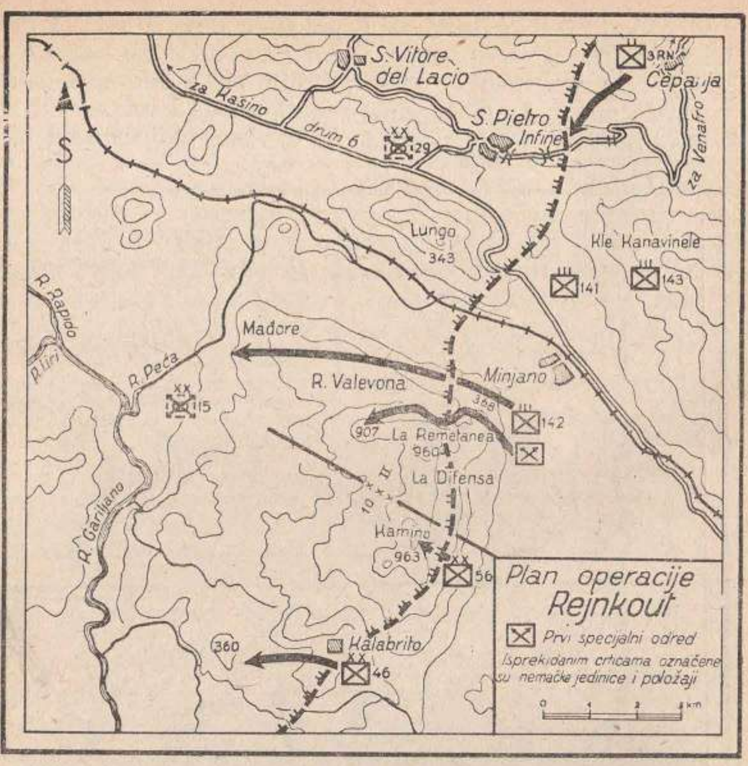

Skica 53

i tučenje artiljerijom rokadnog puta za snabdevanje, koji prolazi kroz Kasino i produžava ka obali.

Da bi se omogućila podrška trupa pri pokretu ka rejonima prikupljanja i da bi se odbacile neprijateljske jedinice sa Kamina, naređeno je britanskoj 46 diviziji da noću 1/2 decembra zauzme kotu 360, najjužniju čuku Kamina (sk. 53). Posle toga bi 56 divizija, u toku noći 2/3 decembra, izvršila napad na najviše vrhove Kamina. Pri izvršenju ovih akcija vreme je imalo presudnu ulogu, jer ako bi 10 korpus uspeo u tome pre svanuća, neprijatelj bi bio odbačen sa uzvišica sa kojih bi inače mogao da ugrožava jedinice 2 korpusa pri izvršenju napada na vrhove dalje prema severu.

Bilo je predviđeno da 2 korpus pređe u napad 3 decembra u 6.20 časova. Kao osnova za napad trebalo je da

posluži naš položaj skoro u podnožju grebena, koji se strmo spušta sa La Difense i čini severoistočni ugao masiva Minjano. Kao polazni položaj na ovom grebenu označena je kota 368. Sa nje je 1 specijalni odred trebalo da pređe u napad duž grebena u pravcu La Difense a potom da zauzme La Remetaneu. Ovaj napad bi se zaštitio od akcije neprijatelja sa pravca Mađore pokretom 142 pukovske borbene grupe sa kote 368 preko severnih padina planina. Na desnom krilu korpusa, gde su 141 i 143 pukovska borbena grupa držale severni deo koridora, bile su planirane samo diverzantske akcije.

Neprijateljske snage koje će se suprotstaviti ovim operacijama — 15 pancer-grenadirska divizija — držale su otsek Zimske linije između Kamina i Mađore. Nemački 14 korpus imao je u rezervi između Kasina i obale dve divizije, pancer-diviziju *Herman Gering* i 3 pancer-grenadirsku diviziju, koje su mogle da se prebace na front u roku od 24 časa.

Pripreme za operaciju Reinkout

Pripreme Pete armije za operaciju Reinkout — šifrovan naziv za napad na Kamino — bile su obimne i temeljne. Najpre su dovučene razne potrebe, što je postignuto herkuleskim naporima jedinica za dotur i snabdevanje i inžinjeriskih jedinica. Inžinjerci su očistili od mina staze, puteve i mesta za bivake; zatim su dovukli šljunak, železničke pragove i kolje — za opravku puteva; izradili obilazne puteve, kanale i mostove i održali u ispravnom stanju staze za džipove i pešake. Putevi čije je održavanje bilo veoma teško, išli su samo do podnožja planina, gde je bio podignut veliki broj poljskih skladišta, a odatle su se hrana, voda i municija nosile do položaja na leđima. Za snabdevanje jedinica na Kanavinelu upotrebljeno je 270 vojnika iz 143 puka; oni su se od podnožja do vrha kretali tako strmom i neravnom stazom, da su posle svakog trećeg penjanja morali obuti nove cipele. Mazge su se upotrebljavale gde god je to bilo moguće, ali ih nije bilo dovoljno. Mada su se ove teškoće povećale usled neprekidnih kiša, one su ipak bile tako uspešno savladane da su do kraja novembra jedinice na položajima bile snabdevene dovoljnim količinama svih potreba za pretstojeći napad.

Slika 34
Vrhovi Kamina bili su objekti napada u prvoj fazi operacije za Zimsku liniju. U sastav snaga za napad ušle su i savezničke jedinice koje su se iskrcale na D-dan kod Salerna.

U međuvremenu, artiljeriski divizioni su se pripremili za dotle najveće dejstvo u kampanji u Italiji. Vazduhoplovne snage bile su spremne za napad, a mere za obmanu neprijatelja o pravcu glavnog udara Pete armije bile su u toku. Jedinice 10 korpusa izvele su predviđene demonstrativne napade na donjem toku reke Gariljano; na desnom krilu 6 korpusa divizije su bile postavljene četiri dana pre početka stvarnog napada na Kamino; pa čak i na sredini fronta Pete armije, povećanom patrolnom aktivnošću na desnom krilu jedinica predviđenih na pravcu glavnog udara, težilo se da se neprijatelj dovede u zabunu. Bilo je pojačano dejstvo diviziske i korpusne

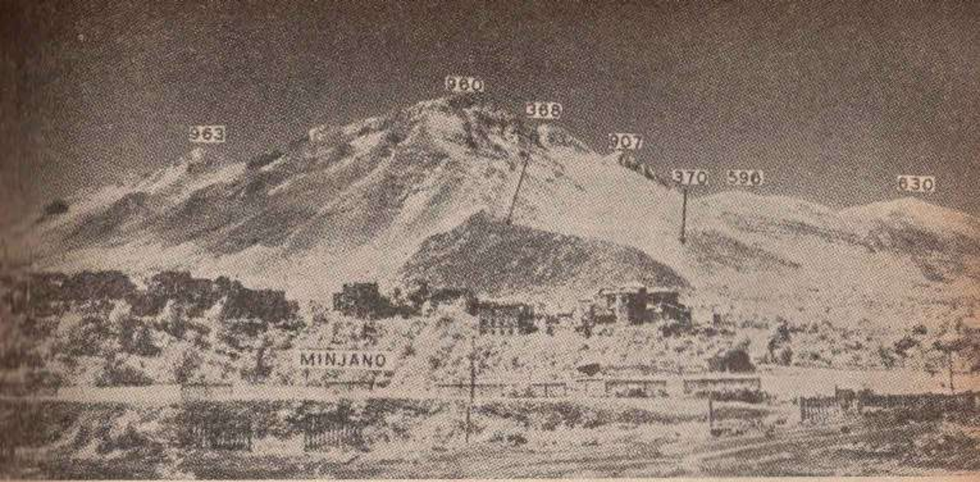

Slika 35
Objekti napada 2 korpusa u prvoj fazi bili su severni vrhovi Kamina. 1 specijalni odred napadao je na La Difensu (kota 960) i La Remetaneu (kota 907), dok je 142 puk, na desnom krilu, zauzeo Mađore (kota 630).

artiljerije na sve dotle poznate ciljeve na frontu od San Pietra do San Vitore. Preko dana su stvarane dimne zavese na Lungu, a kada je vreme dozvoljavalo, vazduhoplovstvo je bombardovalo ciljeve u rejonu San Pietro — San Vitore.

U pravcu San Pietra bilo je izvršeno nasilno izviđanje — kako bi neprijatelj poverovao da će se tamo uputiti glavni udar. Ovaj zadatak je bio dodeljen 3 rendžer-bataljonu, pod komandom pukovnika Hermana V. Demera. Bataljon je podržavala četa B 83 hemiskog bataljona i 133 artiljeriski divizion koji su 29 novembra izbacili 2.218 zrna. Te noći bataljon je krenuo iz Čepanje za Venafro; u 22.30, predvođen vodičima iz 180 puka, počeo je da se spušta niz strme padine u pravcu San Pietra; zbog kiše i magle jedva se moglo videti na nekoliko koraka. Pri svakom pokušaju patrola da izvide puteve koji vode u selo, neprijatelj je otvarao jaku streljačku i minobacačku vatru. Do podne bilo je jasno da se postavljeni cilj može dostići jedino upotrebom veće jedinice i zato je general Voker naredio bataljonu da se pod zaštitom mraka povuče. Za to vreme je 133 artiljeriski divizion izbacio još 2.600 zrna. Na naše izviđanje neprijatelj je odgovorio pojačanom artiljeriskom i minobacačkom vatrom na rejon San Pietra, a u toku noći, 1/2 decembra, jednom jačom

borbenom patrolom izvršio je napad na 1 bataljon 141 puka — na jugoistočni vrh Lunga.

Zbog rđavog vremena delatnost vazduhoplovstva bila je jako ograničena. U toku nekoliko lepih dana bombarderi su napadali mostove u dolini Liri, artiljeriske položaje i planinska naselja na raznim delovima fronta. 26 novembra, 36 aviona bombardovalo je neprijatelja na kosama zapadno od Kamina, a sledećeg dana 24 P-40 tuklo je visoravan Valevona. 1 i 2 decembra, 12 vazduhoplovna komanda za podršku postigla je vrhunac svoga dejstva u toku meseca priprema za napad Kamino. Mada je kiša prouzrokovala znatno smanjenje obima predviđenog bombardovanja, ipak je 1 decembra bilo izvršeno 274, a sledećeg dana 612 poleta protiv ciljeva na pravcu glavnog udara Pete armije — od reke Liri do planine ispred fronta 6 korpusa.

Artiljeriska priprema u operaciji *Reinkout* bila je jača od svih priprema koje je dotada izvela Peta armija. Ona je počela 2 decembra u 16.30 časova; 925 oruđa izbacivalo je tonu za tonom jakog eksploziva i zrna sa belim fosforom na neprijateljske položaje. Samo na Kamino dejstvovalo je 820 oruđa — od topova 76,2 mm do haubica 203 mm. U toku jednočasovne „serenade", 2 decembra, od 16.30 do 17.30 časova, 346 oruđa, uključujući tu i 24 haubice 203 mm, izbacila su na sektoru 2 korpusa 22.500 zrna — prosečno po 65 zrna na oružje. Za dva dana — koliko je ova strašna vatra trajala — do 18.00 časova 4 decembra — sva tri korpusa Pete armije izbacila su 206.929 zrna, težine 4.066 tona. Teško je oceniti postignuti efekat ove masovne artiljeriske vatre. Zarobljeni nemački vojnici na Kaminu izjavili su da je bombardovanjem bio sprečen pridolazak rezervi i da su time naše namere bile obelodanjene, a neki su izjavili da su njihove jedinice pretrpele teške gubitke.

Bilo je jasnih dokaza da je moral kod neprijatelja posle ovih napada znatno opao, ali jedinice koje su bile po pećinama i dubokim skloništima ispod zemlje, nisu pretrpele nikakve gubitke, sem što su provele nekoliko neprospavanih noći.

Zauzimanje glavnih vrhova Kamina

Jedinice 10 i 2 korpusa bile su 1 decembra spremne za napad. Prema predviđenom planu, 139 brigada (iz sastava 46 divizije), istog dana u sumrak, počela je svoju diverziju na greben Kalabrito koji je zatvarao prilaz ka koti 360. U toku noći bataljoni prvog ešelona naišli su na jak otpor neprijatelja — vatru mitraljeza, minska polja i žičane prepreke. Tek posle svanuća 2 decembra britanske jedinice, podržane jakom artiljeriskom vatrom tenkovskog puka, savladale su prepreke i produžile napad. Neprijatelj je pružao jak otpor i do kraja dana selo Kalabrito ostalo je u njegovim rukama. I pored svega toga 56 divizija je ipak prešla u napad na Kamino i čuke ispod njega (sk. 54). I ovde su se Nemci uporno držali,

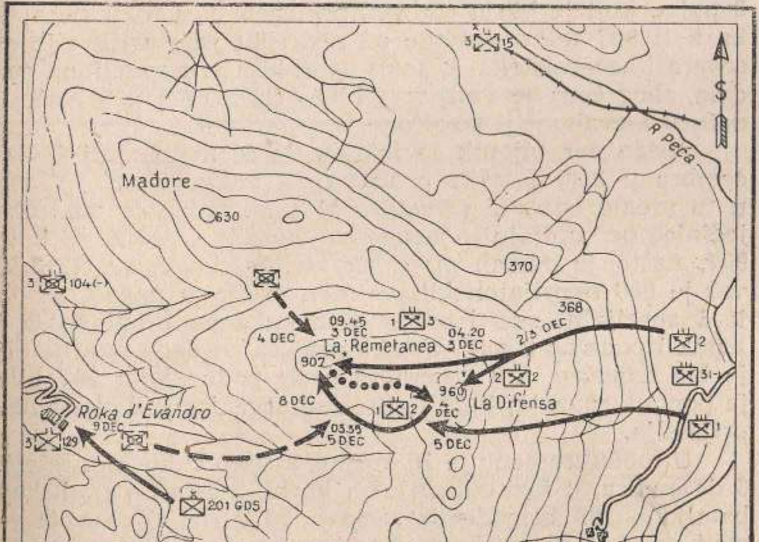

Skica 54

tako da 3 decembra nisu uspeli da zauzmu čuku Monasteri (kota 963).

Napadajući jednovremeno sa 10 korpusom na Kamino, jedinice 2 korpusa prešle su u napad i na njegove severne padine. 2 decembra posle mraka, 1 specijalni odred, pod komandom pukovnika Roberta T. Frederika, krenuo je iz bivačnog rejona u pravcu grebena kote 368. Do ponoći 2 puk je uspeo da izbije neposredno ispod stena kote 960, a već pre svanuća primorao je neprijatelja da napusti čuku i da se povuče duž grebena. Dok je 2 bataljon organizovao za odbranu kotu 960, 1 bataljon je produžio napad na kotu 907. Nemci nisu mogli da se suprotstave silini našeg udara, te je 3 decembra do 9.45 časova, ceo greben do Remetanee bio u našim rukama. 4 decembra Nemci su izvršili protivnapad, tako da je 1 bataljon bio odbačen na jedan od rezervnih položaja na La Difensi. 1 bataljon 3 puka, koji je bio u rezervi, pretrpeo je u toku pokreta ka koti 907 teške gubitke od neprijateljske artiljerije sa severa i severoistoka. U toku dana kiša je neprekidno padala, zbog čega je vidljivost bila ograničena, a teškoće u doturu i evakuaciji povećane.

Jedan zarobljenik je izjavio da će neprijatelj 5 decembra u 3.30 izvršiti protivnapad na kotu 960. Tačno u to vreme istureni osmatrač je izvestio da se nemačke jedinice prikupljaju u jarugama zapadno i južno od kote 907, našto je odmah otvorena artiljeriska vatra. U 3.35 već je 600 neprijateljskih vojnika prešlo u napad, ali ih je 1 specijalni odred odbio. Krajem dana pristigao je i 1 puk i podržao 2 puk. U toku sledeća tri dana neprijatelj je bio odbačen, a 8 decembra posle podne kota 907 bila je ponovo zauzeta; time je prestao organizovani otpor neprijatelja.

U međuvremenu je 10 korpus zauzeo čuku Monasteri. 6 decembra, u fazi odlučujućih borbi, 2 četa 5 pešadiskog bataljona 169 brigade (iz sastava 56 divizije) zauzela je ovaj objekat na grebenu Kamina; ostale jedinice su, do 9 decembra, uz jak otpor odbacile Nemce sa zapadnih padina i iz sela Roka D' Evandro.

Mađore

Zadatak 142 puka bio je da zauzme greben koji čini severozapadna izbočina Kamina — okrenuta prema planini Samukro (preko koridora Minjano). Na kraju ovog gre-

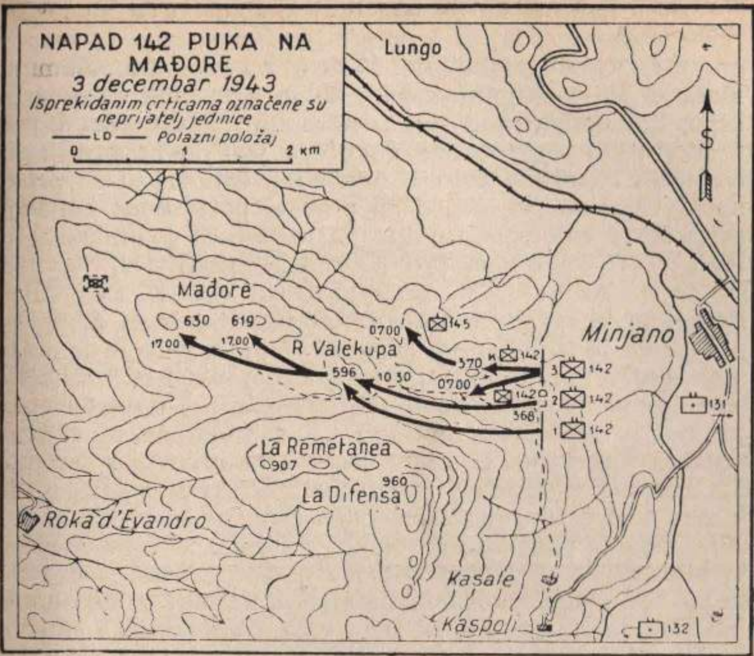

Skica 55

bena nalazi se Mađore (kota 830) (sk. 55). Napad je počeo 3 decembra sa polaznog položaja na koti 368 — odakle je 1 specijalni odred, nekoliko časova ranije, pošao u napad u pravcu La Difense. 3 bataljon 142 puka krenuo je u 3 časa, a jedan čas kasnije i 2 bataljon. Do 7 časova, četa K odbacila je neprijatelja sa kote 370, a četa I zauzela brežuljak 450 m severozapadno. Artiljerija je na Lungu podigla dimnu zavesu kako bi se sprečilo osmatranje preko doline sa neprijateljskih osmatračnica. Dok je 3 bataljon napredovao duž donjih padina, dotle je 2 bataljon vodio borbu za glavni greben koji vodi u pravcu Mađore. Kota 596 — na pola puta do Mađore — bila je zauzeta u 10.30 časova; do 17 časova bataljon je prešao visoravan Valevona i zauzeo krajnje čuke grebena, koje su odmah bile organizovane za odbranu. U 7.30 časova 1 bataljon je prešao greben čuke 368, čisteći preostala žarišta neprijateljskog otpora, a kotu 596 pripremio je za odbranu.

Posle tako brzih uspeha bilo je sigurno da će Nemci vršiti protivnapade, te je stoga 142 puk morao da se pripremi za njihovo odbijanje. Pošto je na istočnim padinama Mađore bio postignut uspeh, to je pukovnik Džordž E. Linč, komandant 142 puka, naredio 3 bataljonu da se 4 decembra, posle mraka povuče, s tim da na pretstraži, na koti 370, ostavi četu L (ojačanu). Odmorivši se preko noći, bataljon je počeo da dovlači potrebe iz poljskog skladišta u rejonu Kaspolija da ih dotura jedinicama na Mađore. U toku noći 5/6 decembra, neprijatelj je izvršio napad na kotu 630, koju je držala četa E. Dok su se Nemci približavali, vodnik prve klase Čarls A. Kolet — puzanjem je izbio ispred svog odeljenja i vatrom iz automata uništio jedno mitraljesko gnezdo; ova i slična akcija slomile su nemački napad. Sledeći ozbiljan napad Nemci su izvršili 7 decembra na čete E i F, sa zadatkom da ponovo zauzmu kotu 630. U 16.30 časova potpukovnik Semjuel S. Gream izvestio je o tome 132 artiljeriski divizion, koji je u roku od deset minuta izbacio 338 zrna; posle ove vatre žestina napada počela je da opada, i sve do 2.30 na Mađore je bilo mirno. Patrole, upućene sledećeg dana, izbrojale su više od 100 mrtvih neprijateljskih vojnika. 8 decembra 142 puk je zauzeo La Difensu i La Remetaneu i smenio 1 specijalni odred.

Ispostavilo se da je šifrovani naziv Reinkout potpuno odgovarao operaciji. Kiša je neprekidno padala od 2 do 4 decembra, zbog čega su zamor i teškoće kod ljudi bili znatno povećani. Njihovi jedini zakloni bili su nekoliko pećina na padinama planina. 2 bataljon 142 puka uzverao se na Mađore noseći što je mogao više municije, manji broj minobacača, a od hrane samo sledovanje „D“[1]). Do prednjih položaja potrebe su se mogle nositi samo na leđima, a što je bilo veoma teško; vojnici su se kretali po neravnim i blatnjavim stazama koje su bile pod vatrom neprijatelja i tako strme da se dobar deo puta morao savlađivati puzanjem, a tovari su se vukli naviše konopcima. Po takvom zemljištu mazge se nisu mogle upotrebiti. Dve čete 141 puka i pola 142 puka dovlačile su potrebe jedinicama na La Difensi i Mađore. Korpusna bolnička odeljenja nosilima su pomagala evakuaciju ranjenika kojih nije bilo mnogo. Da bi se prešla staza du-

[1]) Sledovanje „D“ sastoji se od tri table čokolade, svaka težine 114 gr; ovo sledovanje izdaje se samo u naročitim prilikama. — Prim. prev.

žine nešto manje od 5 km od jedne čuke u blizini Minjana do Mađore — bilo je potrebno 12 časova. Pokušalo se nekoliko puta da se jedinicama na nepristupačnim položajima potrebe bace iz aviona, ali je 142 puk od tri bačena sledovanja „K"[2]) dobio samo jedno. Tri dana vojnici su živeli samo od jednog sledovanja „K", a u nedostatku pijaće vode koristili su sneg ili vodu po levkovima granata. O spavanju nije moglo biti ni govora.

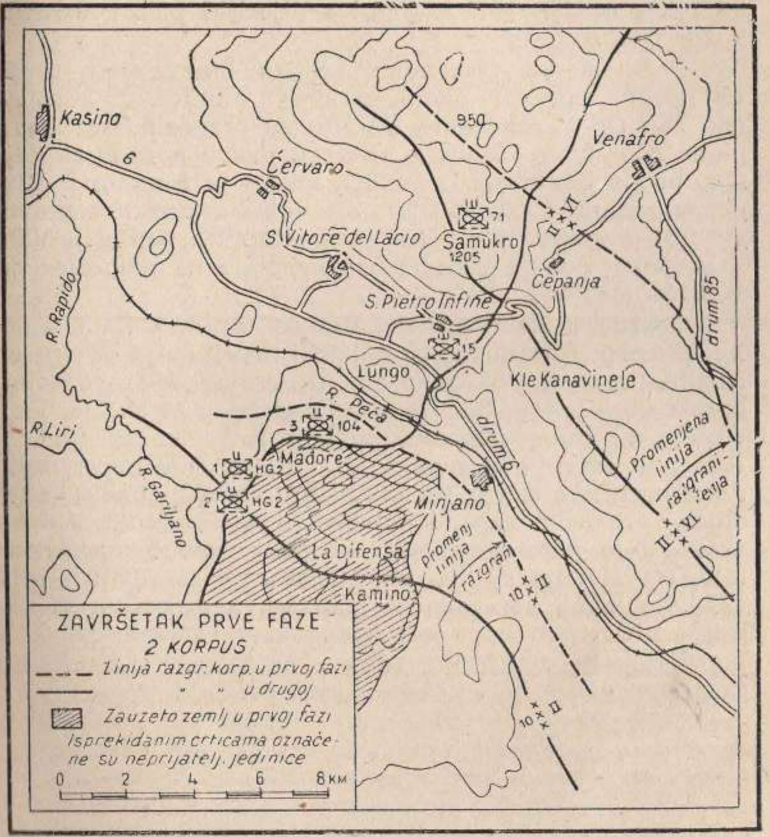

Skica 56

²) Kutije sledovanja „K" su obložene parafinom; hrana nije podložna kvaru; veoma je kalorična; obroci su spakovani u posebne paketiće — doručak, ručak i večera. — Prim. prev.

U ovom teškom periodu organizovanja za odbranu i držanja zauzetih planina, jedan od svakodnevnih sitnih poslova bio je i polaganje žičanih linija, jer ih je artiljerija veoma često prekidala. Tako je 5 decembra u 20 časova bilo žičane veze samo sa jednom četom, dok su sve ostale linije bile prekinute. Do ponoći sve su već bile uspostavljene, ali ih je ubrzo neprijatelj sa oko 150 zrna ponovo prekinuo. Naša artiljerija tukla je veoma jakom vatrom; 131 i 132 artiljeriski divizion podržavali su 142 puk dok je 1 oklopni artiljeriski puk podržavao 1 specijalni odred.

Pošto su svi predviđeni objekti bili zauzeti, to je 10 korpus, prema planu, smenio jedinice 2 korpusa (sk. 56). Do 11 decembra Englezi su preuzeli čitav kompleks Kamino — Mađore, oslobađajući 2 korpus za dejstvo protiv Samukra. U međuvremenu je 1 motorizovana grupa, jačine 5.486 italijanskih vojnika pod komandom general-potpukovnika Vinćenca Dapinoa, bila pridata 2 korpusu; ona je 7 decembra pristigla na položaje kod tesnaca Minjano.

Operacija Reinkout završila se uspešno. Za 9 dana 2 i 10 korpus praktično su odbacili neprijatelja sa čitavog Kamina; sada je Peta armija kontrolisala visove na jednoj strani koridora odakle je moguć pristup u dolinu Liri. Uspehu su mnogo doprinele divizije 10 i 6 korpusa na levom i desnom krilu armije, koje su sprečile neprijatelja da koncentriše snage prema našem centru. Mada je sadejstvo između vazduhoplovstva i suvozemnih rodova vojske bilo jako ograničeno — zbog rđavog vremena i težeg otkrivanja ciljeva na planinskom zemljištu — 12 vazduhoplovna komanda za podršku, u sadejstvu sa našom artiljerijom koja je tukla rejone vatrenih položaja neprijateljske artiljerije, znatno je doprinela slabljenju nemačke artiljerije u toku napada pešadije.

Prva faza

Desno krilo

(29 novembar — 9 decembar)

Dok su 10 i 2 korpus vršili glavne udare na vrhove Kamina, dotle je 6 korpus vezivao neprijateljske snage severno od tesnaca Minjano (sk. 57). 29 novembra, tj. četiri dana pre početka glavnog udara, počela je akcija sa težnjom da se odvrati pažnja sa sektora Kamino i privuku nemačke rezerve na sever. Cilj ovog napada je bio ograničen — zauzimanje izvesnih objekata na planinskom zemljištu između Korna i Mare. Ova operacija trebalo je da ispita odbranu neprijatelja na pravcu gde će Saveznici, u kasnijoj fazi ofanzive, pokušati prodor u dubinu od oko 16 km preko izrazito planinskog zemljišta i potom napasti položaje Nemaca iznad Kasina. Na krilima korpusa zemljište je bilo veoma ispresecano i teško savladljivo. Severno od druma Koli — Atina vrhovi Apenina dostižu visinu od preko 1.850 m, a strmi grebeni i gole stene, dostižući najveću visinu na Marone i Mare, obeshrabrili su u znatnoj meri jedinice na ovom krilu. Na južnom, pak, sektoru biće veoma teško savladati besputna brda koja se protežu u pravcu Maja. Stoga je u planovima za napad sva pažnia bila usretsređena na centar gde će dva planinska puta, iako u lošem stanju, olakšati snabdevanje u toku napredovanja. Na ovom otseku linija neprijateljskog fronta nalazila se nekoliko kilometara istočno od dominirajućih vrhova Mona Kasale i Majo, visokih oko 1.250 m. Veći broj grebena nepravilnog oblika strmo se spušta sa ovih vrhova u pravcu istoka i završava se istaknutim čukama, kao što su Pantano i kota 769, koje nadvišavaju dolinu reke Filinjano. Oba puta sa pravcem protezanja istok — zapad i koji se probijaju preko viso-

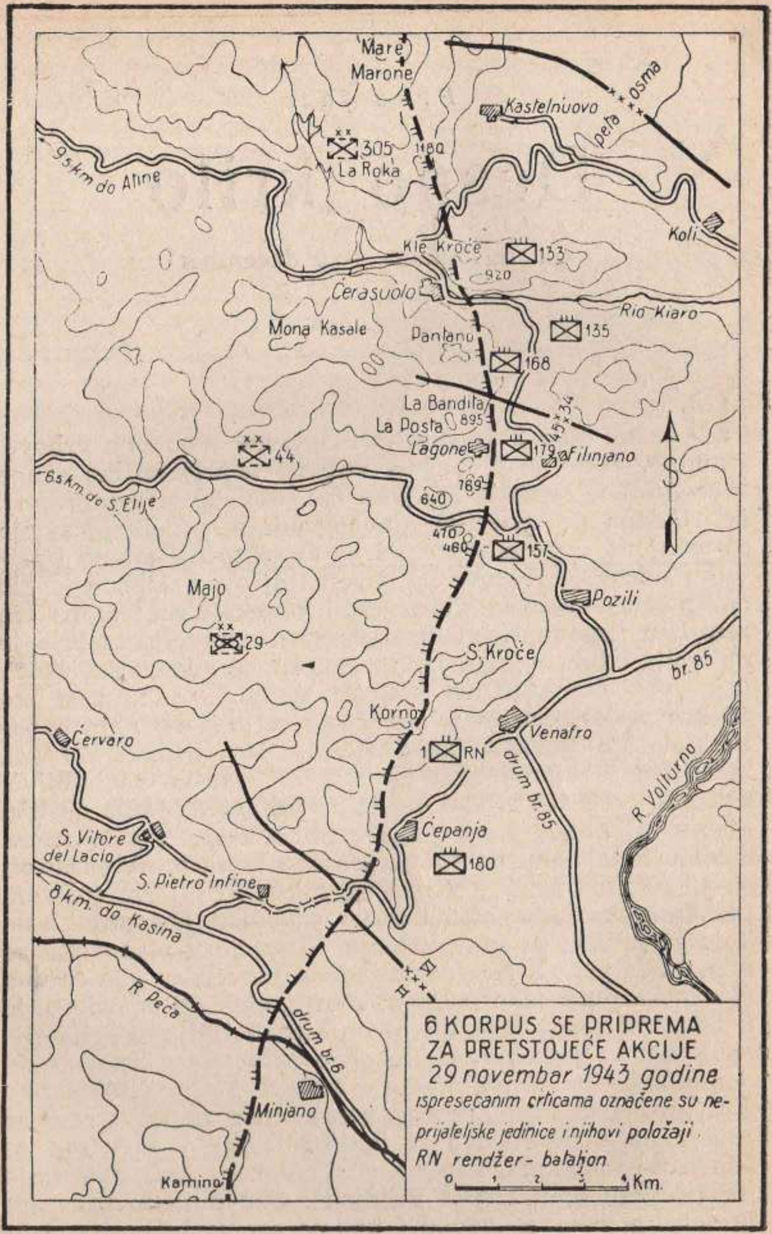
Mare
Marone
Kastelnuovo
peta osma
305
1180
La Roka
95 km do Atine
Koli
Kle Kroče
133
920
Cerasuolo
Rio Kiaro
Mona Kasale
Pantano
135
168
La Bandita
La Posta
895
45
34
Lagone
179
Filinjano
44
6,5 km. do S. Elije
769
640
470
460
157
Pozili
Majo
29
S. Kroče
br. 85
Korno
Venafro
Červaro
1 RN
drum br. 85
R. Volturno
S. Vitore del Lacio
Cepanja
180
S. Pietro Infine
8 km. do Kasina
R. Peča
drum br. 6
Minjano
Kamino
6 KORPUS SE PRIPREMA ZA PRETSTOJEĆE AKCIJE
29 novembar 1943 godine
ispresecanim crticama označene su neprijateljske jedinice i njihovi položaji.
RN rendžer - bataljon
0 1 2 3 4 Km.

Skica 57

kog ispresecanog zemljišta s jedne i druge strane Mona Kasale — u pravcu vododelnice reke Rapido, dostižu visinu od oko 650 m. Jako ispresecano zemljište odlikuje se stenovitim provalijama i strmim golim padinama.

Na ovako strmo i ispresecano zemljište trebalo je napadati sa podnožja, odnosno sa same ivice doline Pozili — Filinjano, dokle su Saveznici bili izbili i privremeno se zadržali 15 novembra. Ni posle toga položaji duž fronta 6 korpusa nisu bili stabilni. Na levom, pak, krilu vodile su se borbe za visove iznad Venafra, koji nadvišavaju kako gornju dolinu Volturna tako i savezničke komunikacije za snabdevanje. Noćne patrole obeju armija često su se probijale kroz dubinu neprijateljskih položaja. Neprijateljska artiljerija sa svojom vatrom za uznemiravanje bila je veoma aktivna, dok je naša artiljerija dejstvovala pod vrlo nepovoljnim uslovima. Zbog dubokog i lepljivog blata bilo je teško pomerati artiljeriska oruđa te je stoga promena vatrenih položaja bila jako otežana. Da bi se promenio vatreni položaj, oruđa su se morala prethodno čekrkom izvući iz lepljivog blata.

Kota 769

Zadatak 45 divizije, sastava 157, 179 i 180 pukovske borbene grupe, bio je da stvori prodor na putu Filinjano — Sant Elia, a zatim napadom u pravcu severozapada da podrži levo krilo 34 divizije. Vojnici 45 divizije poznavali su zemljište preko koga je trebalo napadati, jer su još od 6 novembra vodili borbe po ovim brdima. Sem toga, njihove su patrole već bile ustanovile protezanje neprijateljske odbrane duž čitavog fronta (sk. 58).

Zemljište ispred divizije išlo je u prilog Nemcima. Kota 769, šibljem pokrivena visoravan jugozapadno od Filinjana, bila je jedan od ključnih otseka neprijateljskih isturenih položaja, čijim bi se zauzimanjem omogućio prilaz zemljištu koje se naglo diže na severozapadu u pravcu La Bandite (kota 855) i La Poste (kota 970). U selu Lagone, koje je delimično okruženo ovim brdima, kuće su od tvrdog materijala i mogle su da izdrže pogotke svih kalibara sem teške artiljerije. Sem toga, neprijatelj je vrlo uspešno mogao da tuče jednu jedinu stazu koja krivudavo prolazi kroz selo. Oruđa iz lakih i teških bunkera, postavljenih na prednjim padinama, mogla su da tuku

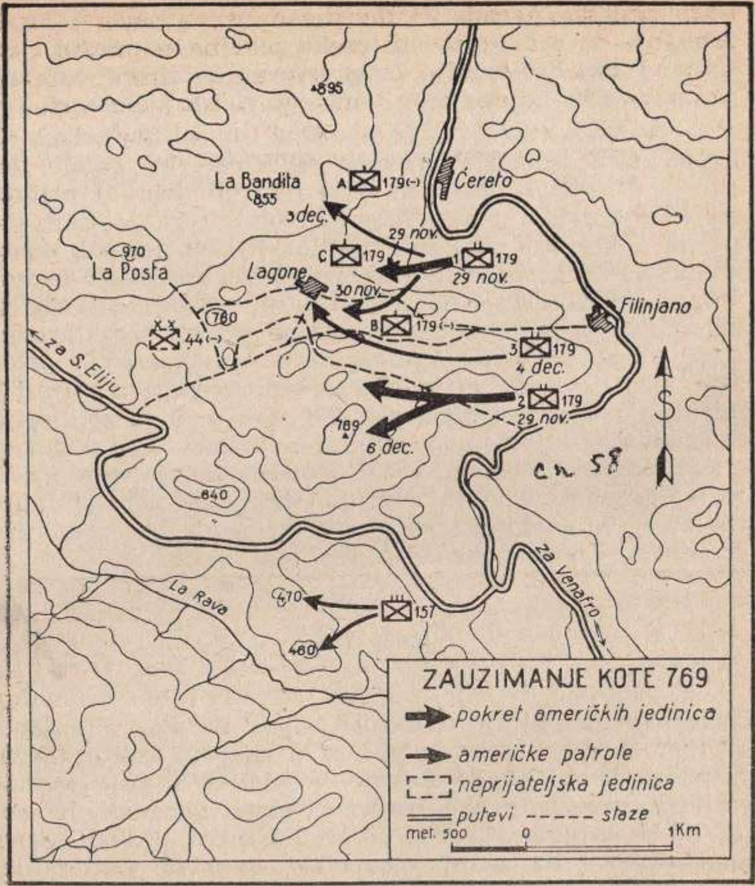

Skica 58

unakrsnom vatrom ceo predteren i da se uzajamno podržavaju, dok je rastresit stražarski niz strelaca po stazama tukao mrtve prostore u zonama mitraljeske zaprečne vatre. U pozadini, a negde i na zadnjim nagibima, neprijatelj je postavljao minobacače. Ovu prostoriju branili su delovi 44 grenadirske divizije, koja je nedavno smenila 26 pancer-diviziju.

Prema planu napada 45 divizije, prvenstveni zadatak 179 puka je bio napad na položaje južno od La Bandite i iza kote 769; taj zadatak je bio ustvari dvostruk —

prvo podrška napada 34 divizije dalje na sever i drugo izbijanje na put koji vodi preko planina u pravcu Sant Elije. 1 bataljon kretao bi se u pravcu Lagone i na severozapad ka La Banditi. Jedna četa 2 bataljona napadala bi u pravcu kote 640, nešto severnije od puta za Sant Eliju, pošto prethodno zauzme kotu 769, dok je 157 puk angažovao jednu četu za napad na kote 460 i 470 južno od puta.

29 novembra u 6 časova, 1 bataljon 179 puka prešao je u napad na desnom krilu, ali je s fronta i desnog krila naišao na streljačku, minobacačku, artiljerisku i mitraljesku vatru. Bilo je ustanovljeno da se neprijatelj nalazi u blizini kote 769 i sela Jagone i La Bandite. Sledećeg dana jednom vodu čete B bilo je naređeno da obiđe levo krilo čete C i da pokuša da uđe u Lagone s juga, dok je patrola iz čete A bila upućena na greben La Bandite. I jedni i drugi bili su sprečeni streljačkom i mitraljeskom vatrom. Za ovo vreme 2 bataljon je ostao na položaju i podržavao napredovanje 1 bataljona, dejstvujući minobacačima na kote 769 i 760 i obližnje visove. 3 bataljon je bio u diviziskoj rezervi i spreman za pokret. Od 1 do 3 decembra, svi pokušaji 1 bataljona da zauzme La Banditu bili su sprečeni mitraljeskom, minobacačkom i streljačkom vatrom sa vrha same kote i susedne čuke, kote 895. Danima su preduzimane jedino akcije manjih jedinica; patrole iz 179 puka upućivane su u pravcu Lagone, La Bandite i jarugama koje izvode na neprijateljske položaje, ali su vatrom neprijatelja uvek bile prinuđene na povlačenje.

Naše jedinice su još u početku ofanzive držale prednje padine kote 769. Da bi se ovladalo ostatkom položaja bilo je potrebno da se bolje upozna odbrana neprijatelja na kosama i po jarugama s obe strane te kote. 2 bataljon je, 1 decembra, počeo sa nasilnim izviđanjem ispitujući jačinu neprijateljskih snaga u blizini kote 769. Patrole su prodrle do grebena i dalje na sever do jedne čuke. Međutim, kada su i čete krenule istim pravcem, neprijatelj je izvršio žestok protivnapad. Ovakve akcije trajale su nekoliko dana. Do 6 decembra naše trupe su uspele da zauzmu kotu 769, ali su Nemci i dalje držali zadnji nagib. Neprijatelj se još puna tri dana zadržao u bunkerima i ojačanim skloništima i tek tada se povukao sa zemljišta oko koga su vođene tako uporne borbe. Na zadnjem nagibu kote 769 bilo je petnaest uređenih za-

klona od kamena i drveta koji su služili kao skloništa i zakloni za oruđa. Puščanim i ručnim bombama kao i ručnim bacačima naša pešadija je uništila najmanje tri zaklona.

Neprijatelj je, 9 decembra, još uvek držao La Banditu i Lagone. U ovom drugom selu naše su trupe vodile ulične borbe sa neprijateljskim zaštitničkim snagama. U isto vreme je 157 puk, levo, izvodio slabije diverzantske akcije napadima na kote 460 i 470. 157 i 180 puk održavali su dodir sa 36 divizijom i 1 rendžer-bataljonom i upućivali jače patrole na neprijateljsku teritoriju.

Pantano

Desno od 45 divizije, 34 divizija, sastava 133, 135 i 168 pukovska borbena grupa, zauzela je isturene položaje na frontu širine preko 11 km (sk. 59). Liniju položaja

Skica 59

južno od Marone, reka Rio Kjaro — Pantano, držali su pre toga delovi 305 grenadirske divizije. Na početku nove savezničke ofanzive, neposredni zadatak 34 divizije bio je da zauzme ključne visove severno i južno od Čerasuola koji nadvišavaju put Koli — Atina.

Iz odbranbenog rejona u blizini Skapolija 133 puk je, 29 novembra izjutra, krenuo u pravcu brda između Kastelnuova, a jedinice 100 bataljona, zauzevši kotu 920, napredovale su uz brdo Kroće. U to vreme 3 bataljon je izbio na Roku. Upornom borbom neprijatelja, a naročito minobacačkom i artiljeriskom vatrom, napad 133 puka bio je zaustavljen. Jedini objekat koji je puk zauzeo pre no što je 9 decembra bio smenjen, bila je kota 1180, na južnim padinama Marone; ovu kotu je zauzela četa L, po snegu i ledu, noću 2/3 decembra.

Cilj glavnih borbi 34 divizije bio je da se zauzme Pantano. Osvajanje ove uzvišice, koja se uzdiže oko 500 m iznad doline Filinjana i duž puta za Atinu, stavljeno je u zadatak 168 puku (sk. 60).

Pre svanuća 29 novembra, 1 bataljon 168 puka krenuo je duž grebena severno od Filinjana, preko puta i uz žbunjem pokrivene, kamene padine svog objekta za napad. Koristeći se postignutim iznenađenjima, četa A je, uskoro posle svanuća, zauzela jugoistočnu čuku (čuka 1) Pantana. Međutim, ovim uspehom borba nije bila završena, jer se iznad visoravni uzdižu tri čuke koje čine vrh planine; njih je branio 2 bataljon 577 grenadirskog puka. Glavne neprijateljske snage branile su izbočinu čuke 3, sa koje su Nemci mogli da tuku čuku 1 i 2 i jaruge između njih. Čitava visoravan, ispresecana uskim jarugama, pruža povoljne uslove za izradu podzemnih skloništa, zaklone za minobacače i postavljanje minskih polja.

Uskoro posle pojave američkih snaga na čuki 1, Nemci su sa čuke 2 izvršili protivnapad i razbili desno krilo čete A. Da bi zaustavio neprijatelja komandir te čete, kapetan Bendžamin J. Batler, poveo je kroz ubitačnu vatru svoju štabnu grupu i jedno odeljenje, a potom da bi ponovo zauzeo izgubljeno zemljište, prikupio je i čitavu četu. U isto vreme, naša artiljerija je dejstvovala koncentracijama vatre na čuku 4. Po podne su i ostale dve čete izbile u visinu čete A. Ovo pojačanje nije obeshrabrilo neprijatelja; njegov protivnapad izvršen kasno posle podne, uspeo je da odbije kapetan Batler tek borbom prsa u prsa. U toku čitave noći pritisak Nemaca na 1 bata-

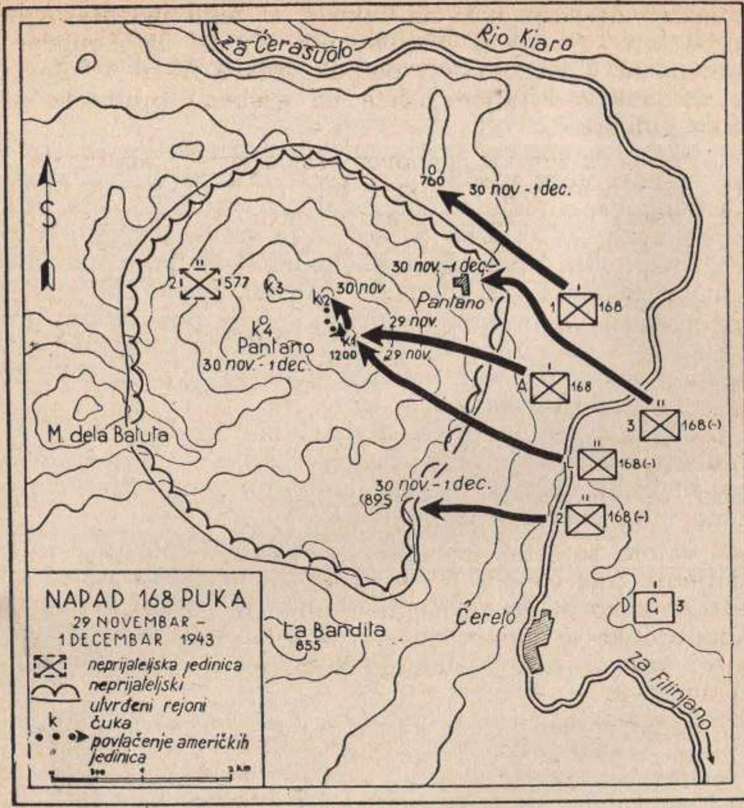

Skica 60

ljon nije prestajao. Da bi se situacija poboljšala bile su privučene i to: četa F levo od 1 bataljona, u pravcu kote 895, a četa I desno od kote 760. 168 puk, na Pantanu, nije raspolagao sa dovoljno municije kada je neprijatelj sa čuke 2 ponovo izvršio napad 30 novembra u 5.30 časova. Međutim, naše trupe suprotstavile su se napadu i ubrzo je aktivnost neprijatelja popustila.

1 bataljon se potom pripremao da produži napredovanje u pravcu čuke 2, ali ga je pre podne gusta magla omela. Kad se magla podigla, 1 bataljon je produžio nastupanje, ali je ubrzo naišao na gusto minsko polje u uskoj jaruzi između obe čuke. Zbog veoma jake streljačke, minobacačke i artiljeriske vatre, bataljon je bio

prinuđen da se povuče na čuku 1. U toku jednočasovne borbe bili su ranjeni potpukovnik Vendel H. Lengdon, komandant 3 bataljona, i potpukovnik Edvard V. Berd, komandant 2 bataljona; čete na grebenu pretrpele su teške gubitke.

Pre pada mraka 30 novembra, diviziska artiljerija i četa D 3 hemiskog bataljona bile su spremne za otvaranje zaprečne i uznemiravajuće vatre, dok se 1 bataljon ukopao i tako mogao da sačeka noć. U 21.30 neprijatelj je koncentracijama minobacačke vatre tukao Pantano, dok je artiljerija pretežno dejstvovala zrnima napunjenim belim fosforom. Oko 22.40 časova neprijatelj je ponovo prešao u napad, angažujući još jače snage nego ranije. Kapetan Fred D. Klark mlađi, sada komandant 1 bataljona, poslao je kratak poziv za pomoć preko radiostanice svoga isturenog artiljeriskog osmatrača, još jedino preostalog sredstva za vezu; odmah posle toga bataljon je počeo sa odbijanjem napada nemačke pešadije, čija se jačina cenila na dve čete. U toku čitave te strašne noći naši vojnici su ostali u svojim streljačkim zaklonima. Dva odeljenja čete C morala su puzanjem da se dovuku do čete A, kako bi joj pomogli. Ukoliko se više zora pomaljala, utoliko je dejstvo naše artiljerije postajalo sve tačnije i jače, a kada je svanulo Nemci su obustavili napad i povukli se.

Radi podrške 1 bataljona, i ostale jedinice puka krenule su u pravcu Pantana. Četa E, koja je nosila hranu i municiju, krenula je 30 novembra posle ponoći. 3 bataljon uputio se u pravcu jaruge kraj sela Pantana, u kome su po kućama bile postavljene mine iznenađenja, a po poljanama razbacane otskočne mine*). Major Flojd E. Sparks, komandant bataljona, krenuo je 1 decembra pre zore da preuzme komandu nad 1 bataljonom. Herojskim napadima bila je ponovo uspostavljena veza sa našim snagama na koje je neprijatelj vršio tako jak pritisak. Šef centra veze 1 bataljona, vodnik Edvard G. Džons, dobrovoljno se javio da uspostavi prekinutu vezu i noću, kroz kišu, pošao je puzeći uz planinu. U neposrednoj

*) Poznata nemačka „S" mina, koja dejstvuje sa preko 300 parčadi čelika vodoravno u sve strane. Kada vojnik stane na jedan od tri njena brka — upaljača — koji vire iznad zemlje, lonac ostaje u zemlji, a mina dejstvom baruta otskače na oko 75 sm u vis. Tada je najsigurnije leći pored same rupe, jer je tu mrtav ugao. — Prim. red.

blizini cilja parče mine smrtno ga je ranilo. Njegov zadatak nastavili su i drugi, ali je zbog neprekidnog dejstva minobacača, linija ipak u toku sledećeg dana i noći stalno bila prekinuta.

Na Pantanu je 1 decembra bilo skoro mirno; sneg je vejao po stenama; bolničari su tražili ranjenike. U toku borbi za Pantano sanitetsko osoblje bilo je neobično hrabro. Za evakuaciju ranjenika nosilima bilo je potrebno četiri časa nošenja niz strme padine. Nosioci ranjenika iz čete C 109 sanitetskog bataljona, prebacivali su pažljivo ranjenike uprkos gubitaka koje su trpeli od neprekidne minobacačke vatre. Za ranjenike je postojala opasnost čak i posle spuštanja niz padine Pantana — za vreme kretanja po ravnici — jer je neprijatelj artiljerijom tukao pozadinske rejone. Zbog toga se dešavalo da su oni stizali u bolnicu tek posle nekoliko časova. U takvoj situaciji bilo je nužno da se prva pomoć pruži ranjenicima na licu mesta — na mestu ranjavanja. Tako je kapetan Emil G. Šuster, pod vatrom neprijatelja puzeći dopro do neprijateljskog minskog polja i odmah izvršio transfuziju plazme ranjenim vojnicima od protivpešadiskih mina. Drugom prilikom flaša sa lekom koju je držao u ruci bila je pogođena, dok je drvo iza njega bilo posečeno mitraljeskom vatrom, ali je kapetan Šuster ponovo pribavio ono što mu je trebalo i produžio rad.

2 decembar je bio oblačan i hladan dan sa dobrom vidljivošću. U 8 časova, posle jednočasovne artiljeriske pripreme, 3 bataljon prešao je u napad uz padine čuke 2, predvođen pokretnom zaprečnom vatrom (sk. 61). Ispred čete K neprijatelj se bez borbe povukao sa čuke 2. Naši vojnici su se spustili u pravcu jaruge između čuka 2 i 3, ostavivši vod i jedno odeljenje iz čete M na čuki 2; ali do 14 časova Nemci su se prikupili, izvršili protivnapad i odbacili četu K niz padine čuke 2 u pravcu istočne ivice visoravni Pantano. Na tom mestu je četa L podržala četu K. Potom su zajedno izvršile napad i u roku od 2 časa ponovo zauzele čuku 2, gde im se četa 3, sa čuke 1, priključila sa još preostalim ljudstvom — 1 oficir i 20 vojnika. Jednovremeno je i ostatak 2 bataljona izvršio napad južno od čuke 1, ali je bio zaustavljen ispred minskog polja.

U toku čitave noći sve tri čete ostale su na čuki 2. Naši hemiski minobacači svakih pet minuta izbacivali su po jednu minu na zapadne padine Pantana. Po padu

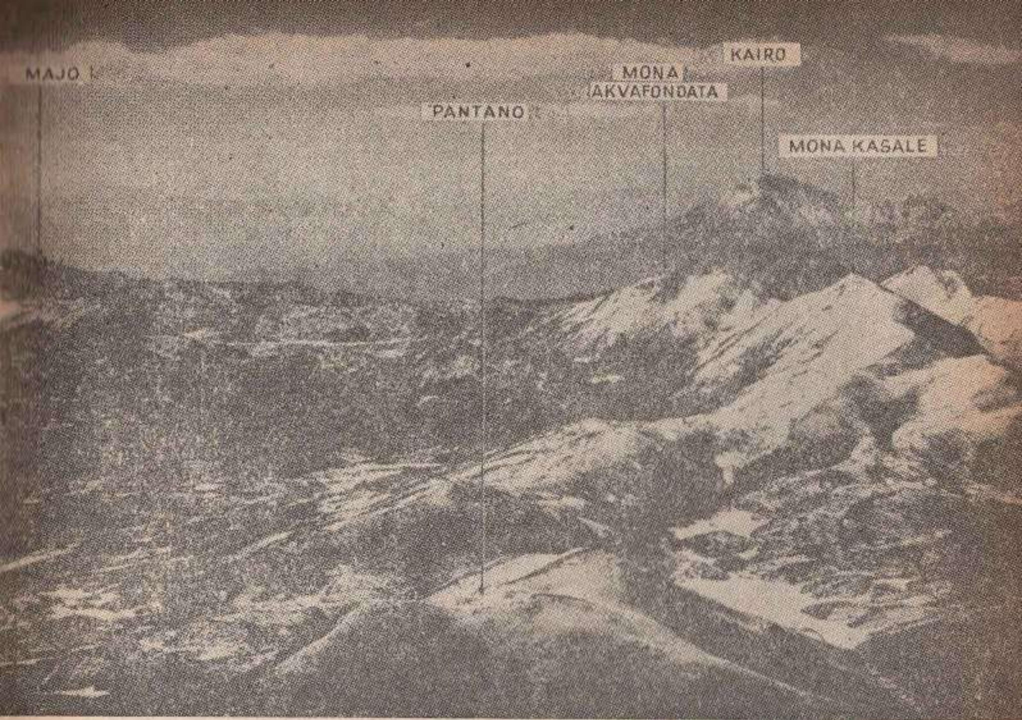

Slika 36
Na Pantano, kao i na drugim brdima pozadi, neprijatelj je postavljao oruđa na zadnjim nagibima i po jarugama; vatru je otvarao tek kada bi se naše snage približile, a zgodno postavljene osmatračnice kontrolisale su otvaranje vatre i obaveštavale jedinice.

mraka četa E 135 puka smenila je četu I 168 puka na koti 760, koja je zajedno sa četom G krenula na čuku 1 da smeni 1 bataljon (sk. 62). 3 decembra izjutra, 1 bataljon je napustio položaj na kome je pretrpeo tako teške gubitke. Četa A sišla je sa planine samo sa tri oficira i 55 vojnika; ostale čete bile su nešto jače.

3 decembra u 10.30 časova, 3 bataljon je ponovo, po kiši i teškom mukom izvršio dvostrukim obuhvatom napad na čuku 3, podržan četom K sa čuke 2. U toku napada bataljon je naišao na otpor neprijateljskih pojačanja — 2 čete 577 puka 305 grenadirske divizije i 10 čete 134 puka 44 grenadirske divizije. Ove jedinice marševale su čitave noći iz Lagone i Pićiniska i napale između krakova našeg obuhvata, dejstvujući vrlo brzo vatrom automata.

Pukovnik (sada brigadni general) Frederik B. Batler naredio je 3 bataljonu da se odmah povuče na čuku 2, a

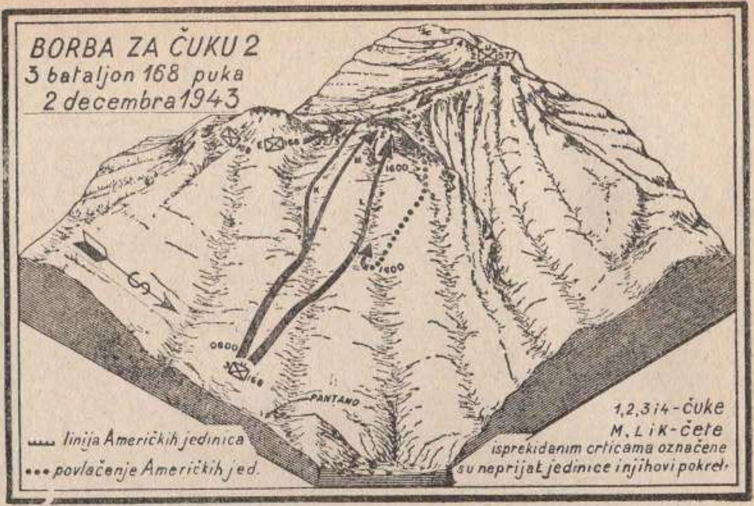

Skica 61

minobacači i artiljerija da dejstvuju koncentracijama vatre na neprijateljske položaje i pravce nastupanja. Ali, bilo je isuviše kasno da se pređe u odbranu. Da bi situacija bila još gora, četi M na čuki 2 nestalo je municije za automate Brauning, koje su bili uzeli umesto mitraljeza. Neprijatelj je imao uspeha na čuki 2, naročito na desnom krilu 3 bataljona, i do 13.30 časova naše jedinice na ovoj prostoriji bile su potpuno otsečene od visoravni Pantana. Jednovremeno i u sadejstvu sa napadom na 3 bataljon bili su izvršeni i napadi na čuku 1. Desetar Zani M. Rejnolds, da bi odgovorio na vatru neprijatelja rizikovao je mnogo; i prvu i drugu pušku uništila su mu mitraljeska zrna; sa trećom je gađao nekoliko minuta, a potom je počeo da baca ručne bombe na Nemce, koji su se približavali, sve dok njihov napad nije bio odbijen, tako da su čete G i I na čuki održale svoje položaje. Na krajnjem levom krilu četa F do 13 časova bila je odbačena, pretrpevši teške gubitke.

Situacija je bila kritična i stoga je vatrena podrška jedinice bila veoma snažna. Za 75 minuta jedan hemiski minobacač izbacio je 370 dimnih i eksplozivnih mina — i pored toga što je neprijatelj gađao puščanom vatrom njegov vatreni položaj, u rejonu istočno od kote 895. Protivtenkovski vod 168 puka dovukao je municiju. Pla-

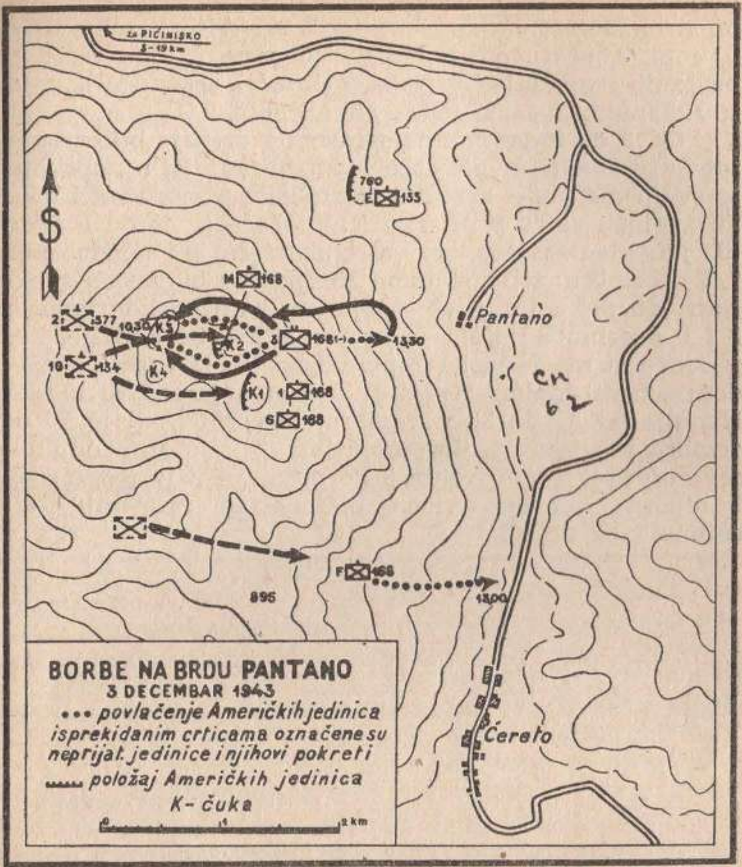

Skica 62

novi o formiranju streljačkog voda od ljudstva pozadinskog ešelona 2 bataljona bili su odbačeni, jer je bilo dobiveno pojačanje iz 3 bataljona 135 puka. 3 bataljon 168 puka, dobivši municiju, prikupio se i vratio do u visinu ivice visoravni istočno od čuke 2, gde je bio manje-više zaštićen od dejstva minobacačke vatre.

Pošto je ponovo reorganizovao položaje za odbranu na čuki 2, neprijatelj je u 18.30 časova prekinuo napad. Posle podne, 4 decembra, 135 puk smenio je sve jedinice 168 puka na Pantanu. Za vreme šestodnevnog umnog i fizičkog naprezanja na planini, 168 puk je izgubio — koje

ubijenih koje ranjenih — sve komandante bataljona, 33 oficira i 386 vojnika, a izbacio je 6.800 mina iz minobacača 81 mm, 3.000 ručnih bombi, 7.500 zrna 75 mm i 400.000 puščanih i mitraljeskih zrna. I pored svega toga u našim je rukama bila samo jedna čuka Pantana.

Od 5 do 9 decembra jedinice 34 divizije bile su zauzete utvrđivanjem položaja i patroliranjem, a neprijatelj je svoju aktivnost sveo na naizmeničnu zaprečnu i uznemiravajuću vatru artiljerije i minobacača. Rejon Pantana bio je gađan sasređenom vatrom krajem 6 i ponovo noću 7/8 decembra; tom prilikom 135 puk je bio tučen svakih četiri do pet minuta veoma jakom artiljeriskom vatrom. 8 i 9 decembra počela je smena čitave 34 divizije, koju je smenila marokanska 2 pešadiska divizija, pod komandom general-majora A. M. F. Dodija, koja se iskrcala kod Napulja od 21 do 30 novembra. General Dodi je 10 decembra po predviđenim propisima primio komandu nad severnim sektorom fronta 6 korpusa. Tako je jedna sveža i otporna divizija, vična planinskom ratovanju, bila spremna za napad.

Druga faza

Borbe za San Pietro

Udarci Pete armije u prvoj fazi ofanzive ozbiljno su oslabili nemačku Zimsku liniju na veoma važnom delu (sk. 56). Međutim, osvajanjem Kamina bilo je postignuto samo pola od onoga što je još trebalo zauzeti da bi se omogućio pristup iz koridora Minjana u dolinu Liri. Neprijatelj je još uvek držao severni zid izlaza iz koridora; sa dominirajućih položaja na Samukru i njegovih padina on je mogao bočno da tuče svaki pokret Saveznika kroz izlaz i da zatvarajući završni deo koridora podržava svoje položaje na Lungu. Za vreme druge faze napada na Zimsku liniju, glavni udar Pete armije bio je usmeren na nemačke položaje od Samukra do Lunga; otporna tačka San Pietro bila je u uskoj dolini ključni položaj na tome delu odbrane i od njenog pada umnogome je zavisio uspeh početnih napada.

Druga faza operacije počela je 8 decembra, tojest odmah posle završenih borbi za Kamino, kako se neprijatelju ne bi omogućilo da se pribere od zadobijenih udaraca. Napadajući duž druma 6, u pravcu severozapada, 2 korpus je glavni udar usmerio na veoma jake odbranbene položaje s obe strane San Pietra. U isto vreme je 10 korpus preuzeo odbranu Kamina — smenivši jedinice 2 korpusa na La Difensi i Mađore. Trebalo je da 6 korpus još jednom nastavi pritisak severno od pravca glavnog udara — napadom koji bi počeo 15 decembra i koji bi kao i ranije bio usmeren severno od Korna.

Nemačka odbrana, smišljena da spreči proboj duž druma 6, protezala se od stenovitih i voćnjacima pokrivenih terasa istočno od San Pietra pa preko doline do Lunga (sk. 63). Dva bataljona 15 pancer-grenadirskog

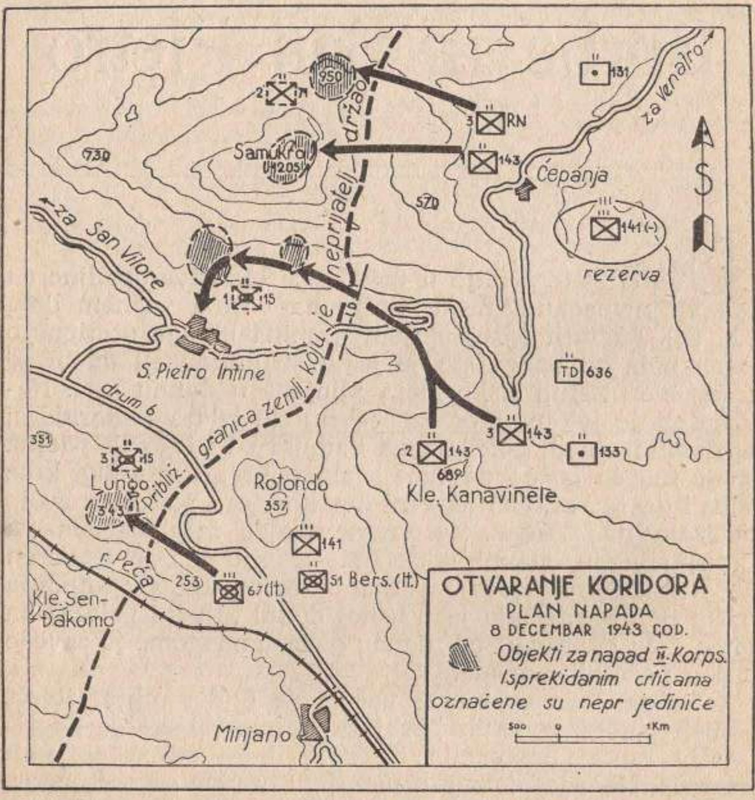
950
2
17
RN
3
131
za Venafro
Samukro
1205
730
143
Čepanja
520
141(-)
rezerva
za San Vitore
neprijatelj
držao
1
15
S. Pietro Infine
TD 636
drum 6
granica zemlj. koju je
Pribliz.
3
143
133
2
143
689
351
3
15
Lungo
343
Rotondo
357
Kle. Kanavinele
141
r. Peća
253
67 (It)
51 Bers. (It.)
Kle. Sen-Đakomo
Minjano
OTVARANJE KORIDORA
PLAN NAPADA
8 DECEMBAR 1943 GOD.
Objekti za napad II. Korps.
Isprekidanim crticama
označene su nepr jedinice
500
0
1 Km

Skica 63

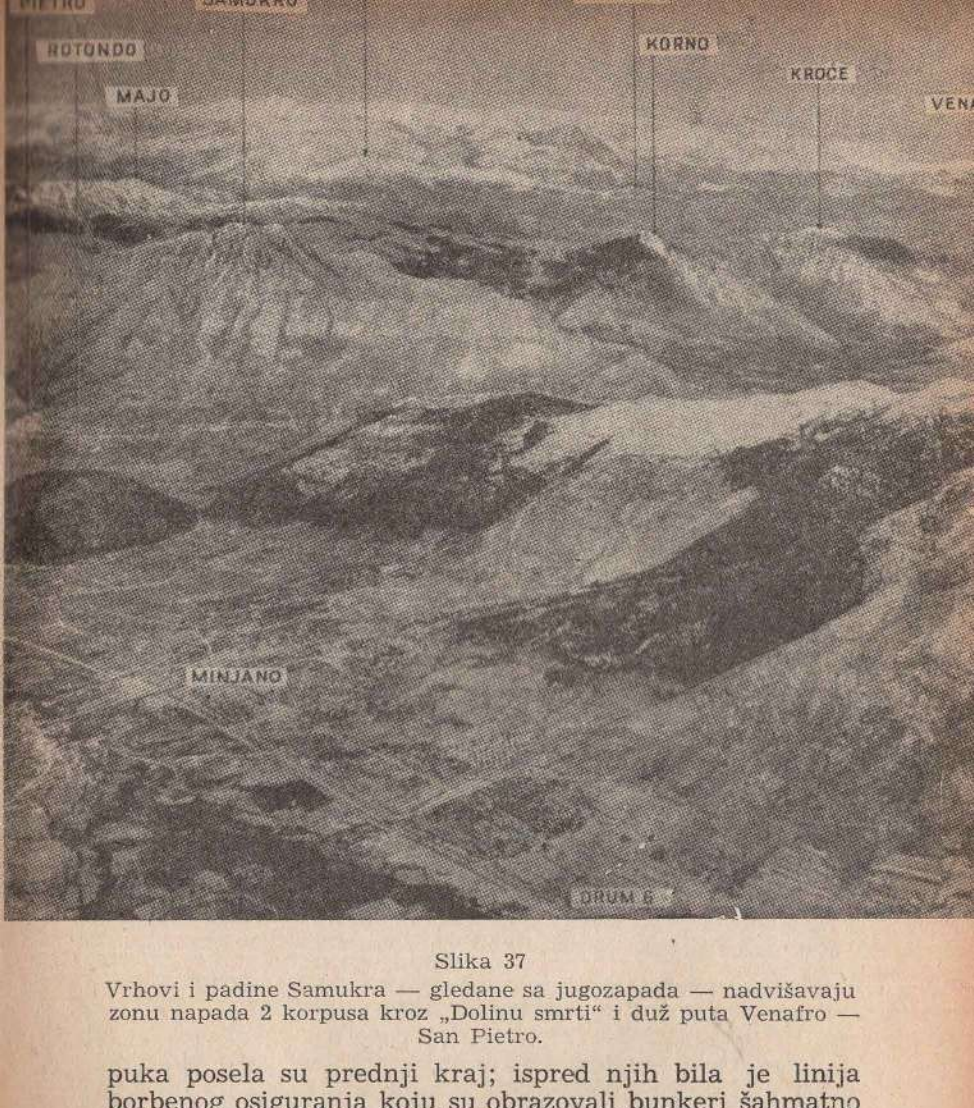

Slika 37

Vrhovi i padine Samukra — gledane sa jugozapada — nadvišavaju zonu napada 2 korpusa kroz „Dolinu smrti“ i duž puta Venafro — San Pietro.

puka posela su prednji kraj; ispred njih bila je linija borbenog osiguranja koju su obrazovali bunkeri šahmatno poređani po dubini, tako da su se mogli uzajamno podržavati. Ove vatrene tačke bile su duboko ukopane i bilo ih je skoro nemoguće uništiti neprekidnim dejstvom naše artiljerije i čestim napadima lovaca-bombardera A-36; njihova pokrivka sastojala se od tri reda balvana iznad kojih je bila zemlja i kamen. Za ulaz je služio samo jedan otvor — širok jedva toliko da se može čovek puzeći uvući

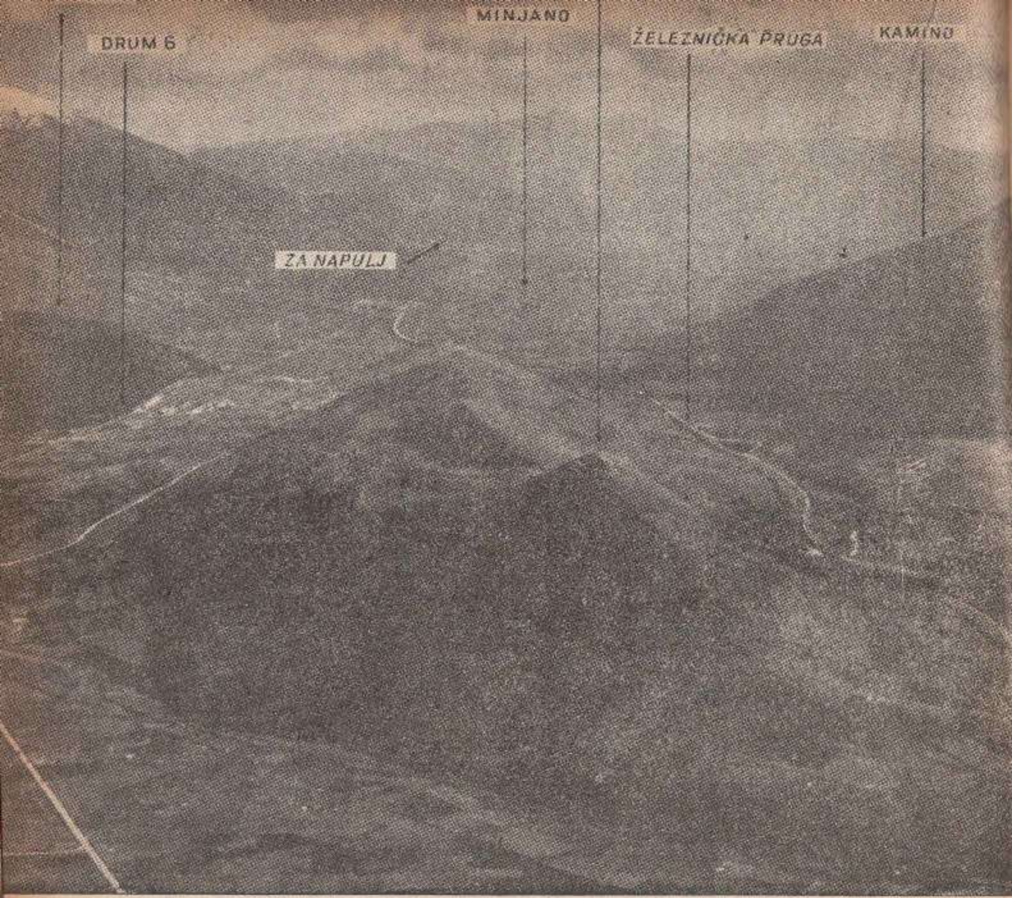

Slika 38

Koridor Minjano — gledan sa strane neprijatelja — ističe važnost Lunga kao prepreke pri izlazu iz koridora.

unutra. Da bi mogle prići ovim bunkerima, naše jedinice morale su najpre da prođu kroz minsko polje od otskočnih mina, potom kroz žičanu prepreku i najzad opet kroz minsko polje. Međutim, čak i ako bi se ove prepreke savladale, neprijatelj bi još uvek mogao da otvori artiljerisku, minobacačku i jaku mitraljesku vatru po ovom delu položaja bez opasnosti po sopstvene trupe skrivene u skloništima. Centar otpora bilo je selo San Pietro na donjim padinama Samukra. Sa njegovih kamenih zgrada, neprijateljski osmatrači mogli su preko uske doline široke

oko 1 km da osmatraju u pravcu Kanavinele, Rotonda i Lunga.

Sa dominirajućih položaja na Samukru i Lungu Nemci su tukli svaki prilaz u pravcu San Pietra i duž druma 6. Napadom 2 korpusa trebalo je zauzeti ove položaje i na taj način obuhvatiti jake neprijateljske položaje u dolini, dok će na jugu nastupati u pravcu Lunga italijanska motorizovana grupa. Na severnom pak sektoru 3 rendžer-bataljon i 1 bataljon 143 puka dobili su zadatak da zauzmu greben Samukra. Ostala dva bataljona napašće nešto zapadnije, preko nižih padina Samukra, i zauzeće visove odmah iznad San Pietra. Padom ovih objekata neprijateljska odbrana između San Pietra i Lunga ne bi se po našem mišljenju, mogla održati.

Napad Italijana na Lungo

Bilo je predviđeno da se napad na Lungo, koji nadvišava San Pietro sa jugozapada, izvrši jednovremeno sa napadom na brda koja leže severno. 7 decembra italijanska 1 motorizovana grupa smenila je 1 bataljon 141 puka na koti 253, jugoistočnoj čuki Lunga. Ta je grupa imala u svom sastavu 67 pešadiski puk, 51 bersaljerski bataljon i 11 artiljeriski puk. Neprijatelj je poseo Lungo sa 3 bataljonom 15 pancer-grenadirskog puka (sk. 64).

Artiljeriska priprema za napad Italijana na Lungo počela je 8 decembra u 5.50 časova. Posle završene „serenade“ veoma gusta magla, slična ogromnoj dimnoj zavesi, pokrila je gole i stenovite čuke Lunga. U 6.30 časova Italijani su prešli u napad. 1 bataljon 67 puka nastupao je kroz maglu u pravcu kote 343, ali je zbog jake mitraljeske i minobacačke vatre vrlo malo napredovao, pa čak i pored naše koncentracije vatre na tu kotu. 51 bersaljerski bataljon napadao je duž železničke pruge u pravcu brda San Đakomo, uskom dolinom jugozapadno od Lunga. Do 11.30 časova njegovi prednji delovi pretrpeli su teške gubitke, ali su se ipak brzo reorganizovali za ponovan napad.

Iako je celokupna artiljerija 2 korpusa bila upotrebljena za podršku, bilo je jasno da napad neće uspeti do 12.15 časova. Oko 14 časova, dok su Italijani reorganizovali i pripremali za odbranu kotu 253, 2 bataljon 141 puka poseo je Rotondo, kako bi sprečio eventualni protivnapad neprijatelja. U 15.30 časova, haubice 203 mm 149 arti-

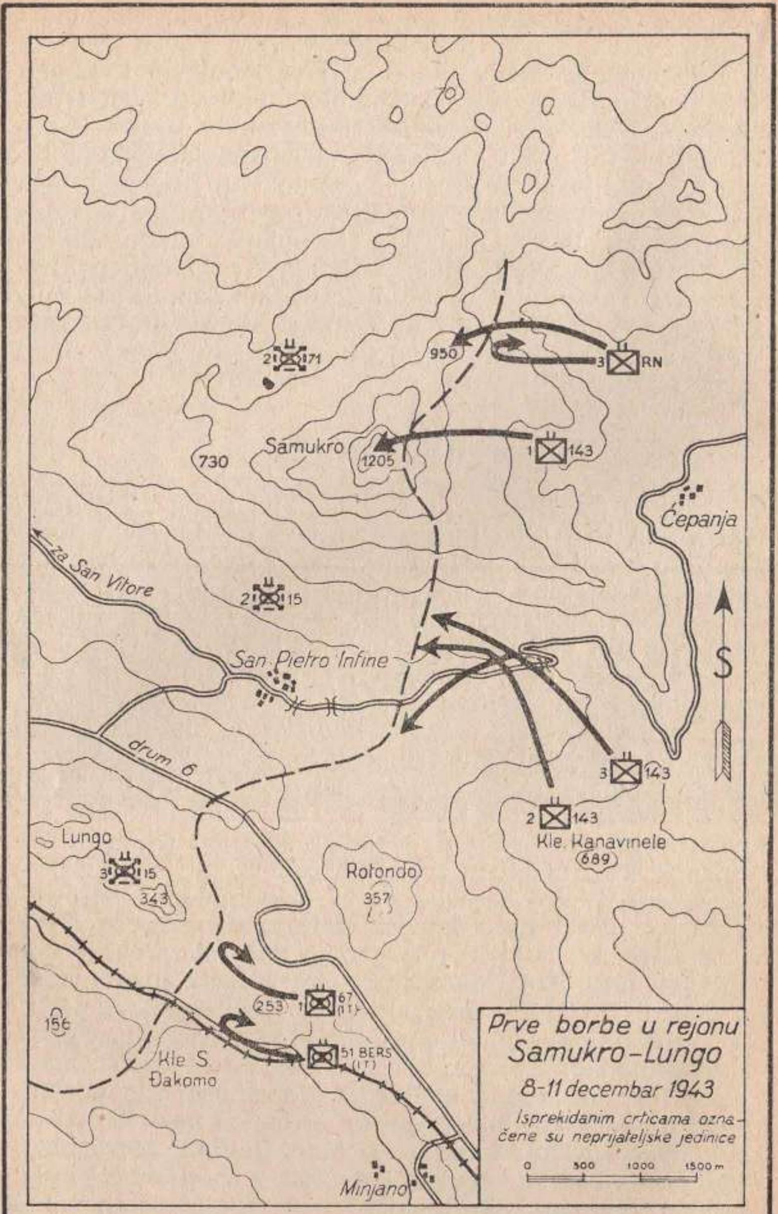
Prve borbe u rejonu Samukro–Lungo
8-11 decembar 1943
Isprekidanim crticama označene su neprijateljske jedinice
0 500 1000 1500 m
S
950
3 RN
2 71
Samukro
1205
1 143
730
Čepanja
za San Vitore
2 15
San Pietro Infine
drum 6
3 143
2 143
Kle. Kanavinele
689
Lungo
3 15
343
Rotondo
357
253
1 67 (IT)
51 BERS (IT)
156
Kle S. Đakomo
Minjano

Skica 64

ljeriskog diviziona tukli su greben Lunga i jarugu na jugozapadnoj strani, a jedan čas kasnije 155 artiljeriski divizion ispalio je prvu od ukupno pet koncentracija vatre na kotu 343. Tučen preterano jakom vatrom, neprijatelj nije bio u stanju ni da pokuša protivnapad.

Delimično zauzimanje Samukra

Uzdižući se visoko iznad San Pietra, stene i masivni grebeni Samukra bili su od neobično velike važnosti za odbranu cele Zimske linije. Kota 1205 je najviši vrh Samukra; sa njegovih padina proteže se na sever za oko 1,5 km kosa, koja se potom naglo uzdiže obrazujući kotu 950. Čuke i greben branio je 2 bataljon 71 pancer-grenadirskog puka (sk. 64).

U 17 časova, 7 decembra, četa A 143 puka, pod komandom poručnika Rufus J. Kleghorna, krenula je iz rejona Čepanje i počela da se penje uz padine kote 1205, koja je odatle bila udaljena preko 3 km. Četa je bila u prvoj liniji 1 bataljona. Moral vojnika je bio odličan; oni su verovali u uspeh i pored toga što je priroda zadatka zahtevala da napad vrši ne pešadiska već dobro izvežbana planinska jedinica. Četa je tako vešto nastupala da je bila otkrivena tek kada je neprijatelju prišla na 30 do 40 m. Ručnim bombama Nemci su uzoru bili izbačeni iz svojih zaklona.

Ali nije bilo tako lako razbiti 71 pancer-grenadirski puk, koji je 8 decembra u 7 časova prešao u protivnapad i četi A naneo teške gubitke. Do 9.30 taj je puk uspeo da izbije ispred samog vrha. Da bi ojačao četu A, potpukovnik Viljem V. Berdžes mlađi, komandant 1 bataljona, uputio joj je po jedan vod iz četa C i D; zahvaljujući ovom pojačanju neprijatelj je bio odbačen. 9 decembra, Nemci su sa dve čete izvršili napad sa sedla između kota 1205 i 950. Pošto je i ovaj pokušaj propao, oni su privukli tešku četu i ponovo izvršili napad, ali je naša pešadija izdržala jaku artiljerisku i minobacačku vatru i održala položaj. U toku borbe bio je zarobljen 21 neprijateljski vojnik, uključujući i jednog komandira čete.

Noću 9/10 decembra, jakim koncentracijama vatre odbačen je neprijatelj iz džepa između kota 1205 i 950. Na ovom pravcu bilo je izvršeno najviše protivnapada. Što je položaj ostao u našim rukama najviše se ima za-

hvaliti 133 artiljeriskom divizionu čiji je komandant bio major Rosko D. Gejlore. Divizion je bio određen za neposrednu podršku 143 puka. Međutim, njega je na zahtev puka već podržavao 131 artiljeriski divizion, koji je inače bio određen za neposrednu podršku rendžer-bataljona.

Dok je 143 puk konsolidovao svoj položaj na vrhu Samukra, 3 rendžer-bataljon je vodio borbu za kotu 950. U sumrak 7 decembra, rendžer-jedinice napustile su svoje rejone prikupljanja jugozapadno od Venafra, spustile se putem do Čepanje i potom skrenule na sever duž nižih padina grebena koji se pruža na severozapad u pravcu kote 950. Sledećeg jutra, u 4 časa, čete E i F potpale su pod mitraljesku i minobacačku vatru na oko 400 m ispred svog objekta. Da bi zauzeo položaj, bataljon je najpre morao da pređe sedlo istočno od kote 950 koje je neprijatelj tukao neobično tačno mitraljeskom vatrom. Do 7.50 časova neke jedinice izbile su na greben uprkos ogorčenog otpora neprijatelja na sedlu. Jedan sat kasnije, ove jedinice je neprijatelj protivnapadom odbacio u pravcu severoistočnih padina, gde su se reorganizovale za još jedan napad. Radi mraka bataljon je još jednom pokušao da zauzme brdo ali bez uspeha. U 6 časova, 10 decembra — podržan sa dva diviziona artiljerije, koji su ispalili 1.600 zrna — bataljon je još jednom izvršio napad na greben kote 950. Tako je do 20 časova položaj bio zauzet, ali uz teške gubitke.

Zauzimanjem grebena Samukra bili su ugroženi svi neprijateljski položaji do San Vitore. Mada su pretrpeli osetne gubitke, a pritom nisu uspeli da ponovo zauzmu položaje koje su morali po svaku cenu da održe, Nemci su — u toku sledeća tri dana, od 11 do 13 decembra — činili očajničke napore da ponovo osvoje kote 1205 i 950. 11 decembra u 0.45, neprijatelj je sa zapada i jugozapada, podržan artiljeriskom i minobacačkom vatrom, izvršio jak protivnapad na kotu 1205. Naša artiljerija gađala je zrnima za osvetljavanje; njihova svetlost bila je tako jaka da su pešaci mogli uspešno da upotrebe svoja vatrena sredstva odbijajući neprijateljske napade. Istureni osmatrači, postavljeni uglavnom po dominirajućim čukama koje je sada držao 2 korpus, znatno su doprineli našoj tačnoj vatri, zatim razbijanju neprijateljskog protivnapada i što mu je bilo izbačeno iz stroja oko 100 vojnika. Jedan manji protivnapad na kotu 950, između 4 i 6 časova, bio je takođe

odbijen, ali je neprijateljska dalekometna artiljerija i posle toga dejstvovala po ovom rejonu. 11 i 12 decembra, naša artiljerija je svojim uspešnim dejstvom i dalje onemogućavala neprijatelja da ponovo zauzme kotu 1205.

Odbijajući protivnapade, naše jedinice su trpele teške gubitke od neprijateljskih vatrenih sredstava za podršku. Brojno stanje 1 bataljona 143 puka bilo je 10 decembra svedeno na 340 ljudi. 9 decembra izjutra bio je ranjen komandant, pukovnik Berdžes, a komandu nad bataljonom preuzeo je major David M. Frežer. Kapetan Ljuis S. Horton mlađi, komandir čete C, bio je 8 decembra smrtno ranjen vatrom snajpera. Posle pet dana poginuo je kapetan Henri T. Voskov pri pokušaju da se sa četom B probije na zapad u pravcu kote 730.

Između 11 i 13 decembra, 504 padobranski pešadiski puk preuzeo je sektor severno od kote 1205 pa sve do padina Korna, smenivši rendžer-bataljon i ojačavši 1 bataljon 143 puka.

143 puk vodi borbu kod San Pietra

U napadu koji je počeo 8 decembra, 143 puk je imao zadatak ne samo da zauzme vrh Samukra već i njegove padine iznad neprijateljske otporne tačke u San Pietru (sk. 64). 2 i 3 bataljon bili su određeni za napad na pravcu glavnog udara — prema San Pietru. Polazni položaj 2 bataljona, koji je bio u prvom ešelonu, bila je jaruga 1,5 km istočno od sela. Potporučnik Džon J. Klajn, komandir municiskog i pionirskog voda, pošao je sa svojim vojnicima nešto ranije, 7 decembra u 22 časa, kako bi u samoj jaruzi postavio poljsko skadište municije. Da bi izvršio svoj zadatak vod je morao da pređe preko zemljišta koje je neprijatelj kontrolisao patrolama, ali je potporučnik Klajn uspeo da postavi skladište po cenu života. Da bi stigao na vreme na polazni položaj — oko 2,5 km od vrha Kanavinele — 2 bataljon, pod komandom potpukovnika Čarlsa J. Denholma, krenuo je u ponoć. Na putu niz padine planine nalazila se i jedna „velika klizaljka" koja je vodila kroz blato. Prethodnog dana bila je postavljena bela traka za označavanje puta, koja se po kiši i mraku nije mogla primetiti.

Čete prve linije krenule su sa polaznog položaja u predviđeno vreme, tojest u 6.20 časova, ali tek što su

prešle prvih 400 m, neprijatelj je otvorio jaku streljačku, minobacačku i artiljerisku vatru i prikovao ih za zemlju. Pešadija je naišla na bunkere, ispred kojih su bile žičane prepreke — kombinovane sa protivpešadiskim minama i minama iznenađenja. Pukovnik Viljem H. Martin uveo je u borbu 3 bataljon uputivši jednu četu levo, a dve desno od 2 bataljona. Četa L, pod komandom poručnika Džona C. Moriseja, krenula je na jugozapad preko puta Venafro—San Pietro, sa namerom da obiđe otpornu tačku i zaštiti levo krilo 2 bataljona, ali je posle pređenih 450 m bila zaustavljena. Da bi se omogućio napad, čete I i K u 11.30 skrenule su desno od 2 bataljona da bi se probile do nadvišujućeg zemljišta koje izvodi na San Pietro, ali su vrlo malo napredovale. Odbrana Nemaca bila je isuviše jaka; tačna artiljeriska i minobacačka vatra sa Lunga tukla je naše vojnike. U ponoć neprijatelj je uglavnom držao sve položaje.

U toku noći i u ranim jutarnjim časovima 131 i 133 artiljeriski divizion gađali su neprijateljske položaje. 9 decembra u 8.45, 2 i 3 bataljon nastavili su napad. Borba se vodila celog dana, ali bez uspeha. U 19.18 časova naređeno je našim jedinicama da se povuku iza polaznog položaja, dok je naša artiljerija produžila da gađa skoro neosvojive vatrene tačke. U vremenu od 10 do 14 decembra vršene su neznatne akcije protiv San Pietra. Na desnom krilu, pak, naše su trupe konsolidovale zauzete položaje na grebenu i istočnim padinama Samukra.

Planovi za dalji napad

U toku prve nedelje napada 2 korpusa bilo je uspeha jedino na desnom krilu, gde su najviši vrhovi Samukra već bili u našim rukama. Da bi zauzela Lungo i San Pietro, 36 divizija planirala je da 15 decembra ponovo pređe u napad, usklađujući ga sa obnovljenim operacijama 6 korpusa na planinama u pravcu severa (sk. 65).

Duž čitavog fronta divizije pretstojao je još jedan napad, ali ovoga puta jačom snagom. Na planinskom boku general Voker planirao je dalji napad sa već zauzetog zemljišta; jedan bataljon 143 puka, podržan 504 padobranskim pešadiskim pukom, treba da napada sa kote 1205, sa zadatkom da zauzme tri vrha na zapadnoj izbo-

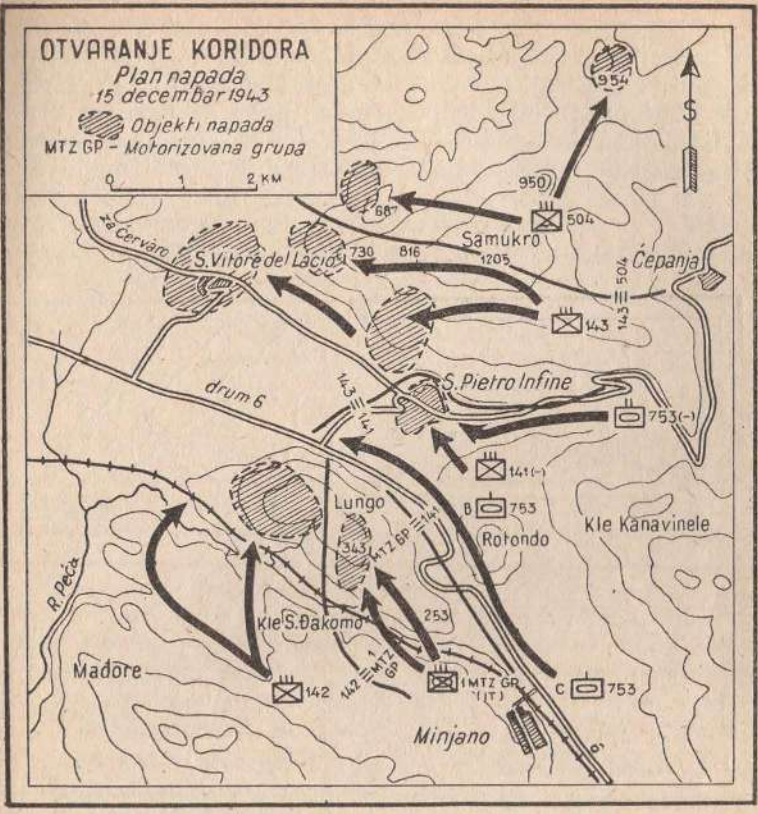

Skica 65

čini Samukra koji nadvišavaju dolinu iza San Pietra. Južno od druma 6 vršile su se pripreme za još jači napad na Lungo. Predviđalo se da ovaj napad izvrši 142 puk 15 decembra, i to sa juga i zapada, a italijanska 1 motorizovana grupa 16 decembra, uz jugoistočne padine. U centru, 36 divizija vršila je pripreme za nove udare u rejonu San Pietra. 2 bataljona 143 puka i jedna četa 753 tenkovskog bataljona još jednom će pokušati da u koordiniranom napadu zauzmu padine iznad otporne tačke i da potom napadnu u pravcu San Vitore. Istovremeno će i 141 puk sa Rotonda preći u napad preko doline u pravcu San Pietra.

Do noći 14 decembra na položaju nešto ispod grebena Samukra (sk. 66), bio je 1 bataljon 143 puka sa 2 bataljonom 504 padobranskog pešadiskog puka na desnom krilu. Cilj napada 143 puka bila je kota 730, sa koje je bilo moguće tući neprijateljske pokrete duž puta između San Pietra i San Vitore. Da bi se ona zauzela, trebalo je da jedinice prethodno pređu preko jednog dubokog sedla sa strmim stranama. Sa severa bi bio lakši prilaz, ali je ovaj

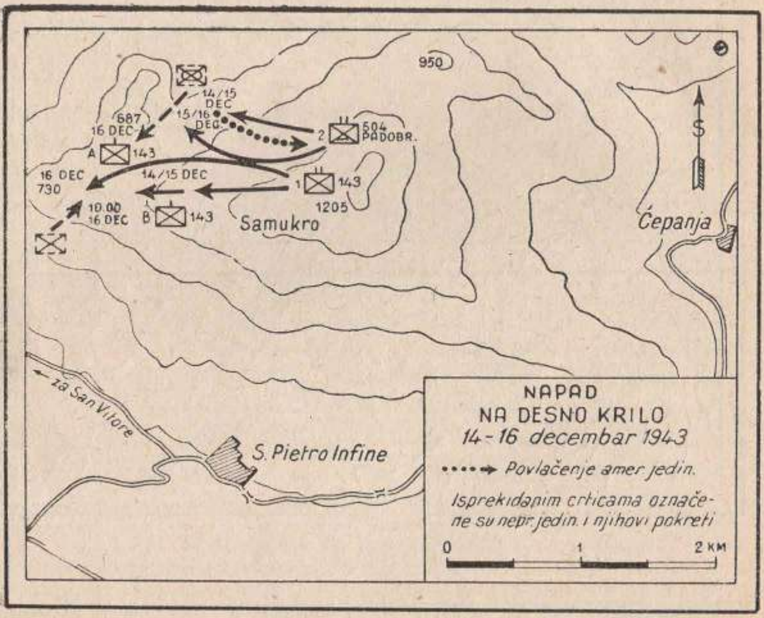

Skica 66

put zatvarao neprijatelj sa položaja na koti 687, koju je trebalo da zauzmu padobranske jedinice.

Uskoro posle ponoći krenuo je 1 bataljon 143 puka, sa četom B u prvoj liniji. Prema planu, 2 bataljon 504 padobranskog pešadiskog puka nastupao je desno. Čim su jedinice 143 puka izbile na sedlo, neprijatelj je otvorio jaku mitraljesku i minobacačku vatru; dalje nastupanje bataljona bilo je onemogućeno — i to na dve trećine otstojanja od objekta. Mesečina je omogućavala neprijatelju

dobru vidljivost, a gole padine sedla pružale su malo zaklona. Zbog toga su gubici bili veliki. Padobranske jedinice, pak, nisu bile u stanju ni da zauzmu kotu 687, niti da podrže jedan bataljon 143 puka. Do 10 časova, 15 decembra, brojno stanje ovog poslednjeg bataljona bilo je svedeno na 155 ljudi, koji su bili bez municije. 2 bataljon 504 padobranskog pešadiskog puka bio je pozadi, na koti 1205.

Da bi izvršili pripreme za ponovni napad, oficiri za snabdevanje prikupili su odeljenja za nošenje i uputili ih na Samukro, tako da su 16 decembra izjutra sve jedinice bile potpuno snabdevene. Četa A 143 puka, koja u toku noći, u zajedničkom napadu sa padobrancima, nije uspela da zauzme kotu 687, izbila je na brežuljak u blizini kote 730. Desno od nje, padobranci su se ukopali na oko 450 m od cilja. U 10 časova neprijatelj je, sa juga i istoka, izvršio protivnapad na četu A, ali bez uspeha.

Bilo je jasno da Nemci nameravaju da što duže drže svoj pravac otstupanja iz San Pietra, i da će 2 korpus, za produženje nadiranja na zapad od Samukra, morati da upotrebi sveže snage. U vezi s tim, 1 bataljon 141 puka smenio je 1 bataljon 143 puka i odmah iza toga ušao u sastav 143 puka. 17 decembra, proređeni i iznureni 1 bataljon sišao je niz stenovite padine, posle 10 dana provedenih u borbi. Jedna četa 1 bataljona 504 padobranskog pešadiskog puka bila je pridata 2 bataljonu toga puka, koji je trebalo da zauzme još jedan greben pre no što bi se mogla zauzeti kota 687. Sledećeg dana trebalo je da 1 bataljon potpuno smeni 2 bataljon.

Druga bitka za San Pietro

Bilo je predviđeno da napad 36 divizije na pravcu glavnog udara počne 15 decembra u 12 časova, sa zadatkom da se zauzme San Pietro. 2 i 3 bataljon 143 puka pokušaće još jednom da se probiju duž padina Samukra do iznad sela. 2 bataljon 141 puka imao je zadatak da sa polaznog položaja između Rotonda i Kanavinele pređe dolinu i uđe u San Pietro sa juga (sk. 65).

Upotreba tenkova u ovom napadu pretstavljala je poseban problem. Očekivalo se da će tenkovi probiti veoma jaku odbranu, a da će pešadija očistiti put; međutim, i da nije bilo otpora neprijatelja, samo zemljište je, zbog ispresecanosti, jako otežavalo njihov pokret van

puteva (sk. 67). Bilo je potrebno da najpre četa A 753 tenkovskog bataljona i 143 puk krenu duž padina Samukra — iznad puta San Pietro—Venafro. Na jednoj i drugoj strani uskog puta bilo je terasa, ozidanih kamenom, visine od 1 do 2,5 m, pokrivenih maslinjacima i žbunjem i izbrazdanih suvim potocima, jarugama i drugim neravninama. Bilo je pokušaja da se tenkovi popnu na što veću visinu, kako bi se u toku napada mogli kretati duž gornjih terasa. Oni su imali da prođu kroz naše isturene položaje i potom da se spuste sa jedne terase na drugu. 111 inžinjerski puk porušio je zidove terasa kako bi se napravila staza do komandnog mesta 3 bataljona 143 puka. Kada je 12 decembra jedan tenk iz čete A pošao ovom stazom jedva je stigao do druge terase; više puta je bezuspešno pokušavao da savlada blato i uspon, i na kraju mu je spala gusenica.

Ovaj neuspeh izmenio je plan za napad — četa A je bila određena da dejstvuje duž puta niže 143 puka. Tenkovi, koji su se kretali u liniji vodnih kolona razdvojiće se na oko 1.200 m istočno od San Pietra kod staze koja skreće na sever od puta, a potom produžava na zapad u pravcu San Pietra. Dok će jedan vod produžiti putem, drugi će poći uz stazu i izbiti na položaj koji nadvišava selo. 3 vod biće u rezervi. Uspeh ove tenkovske jedinice, sa pravcem glavnog udara duž puta, zavisio je od toga da li su Nemci minirali put i da li su mostove pripremili za rušenje. Protiv mina se ništa nije moglo učiniti. Bataljon je dobio jedan britanski specijalni tenk *Valentin*, opremljen mostom, koji bi se upotrebio ukoliko bi neprijatelj porušio mostove.

Pre časa Č, 15 decembra u podne, artiljerija je dejstvovala unapred pripremljenim koncetracijama vatre i podigla dimnu zavesu na Lungu, kako bi onemogućila osmatranje sa leve strane. Četa B 753 tenkovskog bataljona podržavala je vatrom sa severnih padina Rotonda, dok je četa A 636 protivtenkovskog diviziona, postavljena na zapadnim padinama Kanavinele, imala sličan zadatak. Četi C 753 tenkovskog bataljona bilo je naređeno da bude spremna za pokret, i da po prijemu zapovesti komande divizije, krene drumom 6 i izbije na raskrsnicu iza Lunga, odakle će tući vatrom ciljeve zapadno od San Pietra.

U 11 časova četa A 753 tenkovskog bataljona krenula je putem na istok od Samukra i posle jednog časa prešla je polazni položaj. Šesnaest srednjih tenkova sa britan-

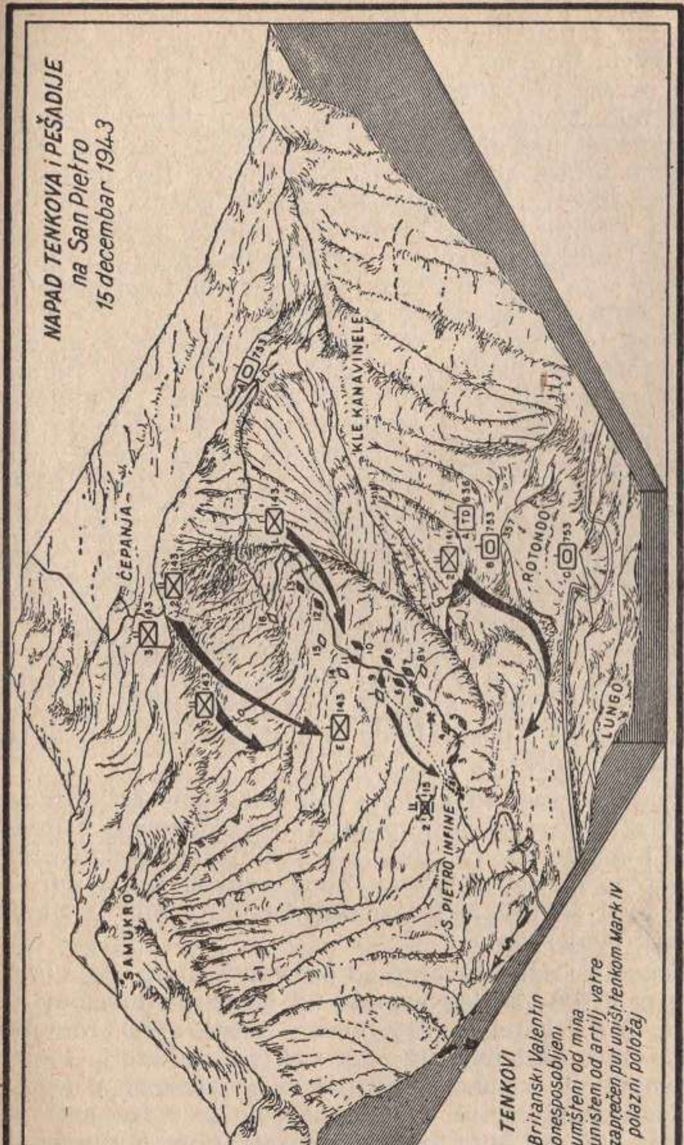

NAPAD TENKOVA i PEŠADIJE
na San Pietro
15 decembar 1943
ČEPANJA
SAMUKRO
KLE KANAVINELE
ROTONDO
LUNGO
S. PIETRO INFINE
TENKOVI
BV - Britanski Valentin
9-13 - onesposobljeni
2,6-8 - uništeni od mina
3-5 - uništeni od artilj vatre
✕ zaprečen put uništ. tenkom Mark IV
—LD— polazni položaj

Skica 67

skim *Valentin* tenkom izbili su do ranije podešene staze koja vodi u San Pietro. Neprijatelj nije otvorio artiljerisku vatru. Do ovoga je delimično došlo i zbog efikasne dimne zavese na Lungu. Čelni tenk pošao je stazom, ali je ona bila isuviše tesna tako da je on skrenuo sa nje, produžio kretanje niz padinu i sa velikom teškoćom prešao preko terasa koje vode ka San Pietru. Pre no što je izbila na severnu ivicu porušenog sela, posada je uključujući i oficire jednog komandnog mesta gađala grupe Nemaca i uništila nekoliko mitraljeskih gnezda. U tome je počelo i da se smrkava pa je posadi bilo naređeno da dovede tenk do raskrsnice staza.

Drugi tenk, krećući se duž puta, prešao je most, oko 1 km istočno od naselja, i tu ga je oštetila mina. Odmah posle toga neprijatelj je otvorio artiljerisku i minobacačku vatru. Posada je ostala u tenku i gađala je sve ciljeve koji su se pojavljivali na terasama. Treće vozilo obišlo je oštećen tenk i produžilo putem do jedne podešene staze koja je bila zaprečena uništenim neprijateljskim tenkom *Mark IV*. Kada je stiglo do južne ivice San Pietra dobilo je pun artiljeriski pogodak; preživela posada produžila je pešice do sela gde je očekivala da će naići na jedinice 141 puka. Punim pogocima bila su upaljena i sledeća dva tenka. Ispred mosta, a nešto dalje od podešene staze, gde se britanski tenk bio zaustavio, eksplodiralo je još tri mine i put je bio zaprečen; dva tenka su skrenula s puta i pokušala da produže preko terasa ali su im spale gusenice.

Krajem dana, od ukupno šesnaest, samo četiri tenka su se vratila u rejon prikupljanja, noseći trinaest članova posade i deo posade britanskog tenka. Sedam tenkova bilo je uništeno, a pet oštećeno. Zbog velikog broja mina i nepogodnog zemljišta, tenkovska četa nije bila u stanju da izvrši svoj zadatak.

Napad pešadije severno od puta za Venafro nije imao više uspeha od ranijeg napada na istom planinskom zemljištu. 2 i 3 bataljon 143 puka — zbog mina, minobacačke i vatre automatskog naoružanja neprijatelja — bili su zaustavljeni na oko 300 m od svog polaznog položaja. U 14 časova pukovnik Martin naredio je rezervama da, napadom duž ose puta, podrže tenkove. Četa E zaustavila se ispred minskog polja pokrivrenog žičanim preprekama, a koje je bilo pod vatrom branioca. Kada je četa L prešla u napad južno od puta, naišla je na istu jačinu vatre. Do

kraja dana četa E — svedena na sedam vojnika — i četa L — na devet — bile su prinuđene da se povuku. Povlačeći se ka polaznom položaju, 2 bataljon je prešao u rezervu a 3 bataljon preuzeo je njegov rejon.

Da bi se izvršio napad na San Pietro s juga trebalo je preći dolinu ispod sela, koju neprijatelj osmatra i tuče s obe strane druma 6. Ovo je pokušao 2 bataljon 141 puka. Komandant bataljona, major Milton J. Lendri, krenuo je na položaj severoistočno od Rotonda pre vremena određenog za napad — u 12.53. Na obe čete u napadu neprijatelj je otvorio jaku artiljerisku vatru, tako da je četa F bila prisiljena da se pomeri na jugozapad prema polaznom položaju. Vatra sa neprijateljskih položaja na terasama San Pietra i u blizini podnožja Lunga nanela je teške gubitke jedinicama koje su težile da pređu preko doline, nazvane „Dolina smrti". Tu je poginuo kapetan Čarls H. Hemer, komandir čete F, dok je kapetan Čarls M. Bičem, komandir čete T, ranjen. Posle izvršene reorganizacije u 17.30 časova, bataljon je obnovio napad; u borbu je bila uvedena i četa E. Gubici su i ovoga puta bili visoki, i major Lendri je ponovo naredio da se bataljon reorganizuje. U 2 časa u streljačkim četama je preostalo prosečno po 52 oficira i vojnika.

Major Lendri je naredio da se 16 decembra u 1 čas napad izvrši i po treći put. Do tog vremena sva sredstva za vezu bila su uništena i bilo je nemoguće da se pripremi vatrena podrška. Podržana jedino vatrom minobacača čete H, pešadija je krenula na juriš, dejstvujući ručnim bombama i bajonetima. Nekoliko vojnika iz čete E i F prodrlo je u San Pietro. Kod treće reorganizacije, izvršene u 2 časa, bilo je ustanovljeno da su sve tri čete ukupno imale 130 oficira i vojnika. Da bi podržao napad 2 bataljona, potpukovnik Aron V. Vjat mlađi, uputio je četu L, jačine 102 oficira i vojnika. Četvrti napad počeo je u 6 časova sa četama E i F u prvoj liniji. Neprijatelj je otvorio ubistvenu mitraljesku vatru i naneo nam ogromne gubitke; u 7.30 časova major Lendri je zahtevao da se ljudstvo zaštiti dimnom zavesom, jer je bilo izloženo ugledu i vatri neprijatelja. U 9.40 časova potpukovnik Vjat je naredio desetkovanom bataljonu da se povuče ka polaznom položaju, ali je major Lendri primio naređenje preko kurira tek posle tri časa. Do 15.30 časova veći broj jedinica bio se povukao. Od ukupno 166 izbačenih iz stroja 35 je bilo mrtvih. Evakuacija i nega ranjenika bile

su otežane zbog vatre neprijateljskih snajpera, koji su gađali bataljonsku ranjeničku prihvatnicu sve do posle podne kada ih je uništio jedan vod čete L.

Osvajanje Lunga

Posle uspeha u operaciji Reinkout, 142 puk poseo je položaje na La Difensi i Mađore. 10 korpus preuzeo je položaje na La Difensi 10 decembra, a posle dva dana smenio je jedinice 142 puka na Mađore. Ovim je 142 puku bilo omogućeno da se pripremi za pretstojeći napad. 12 decembra jedan ojačani vod čete T zauzeo je brdo San Đakomo — u dolini istočno od Mađore. Te iste noći ostale jedinice zauzele su kotu 141 — na severozapadnoj izbočini Mađore, i kotu 72. Pošto se učvrstio na ovim položajima, puk je bio spreman za napad na Lungo (sk. 68).

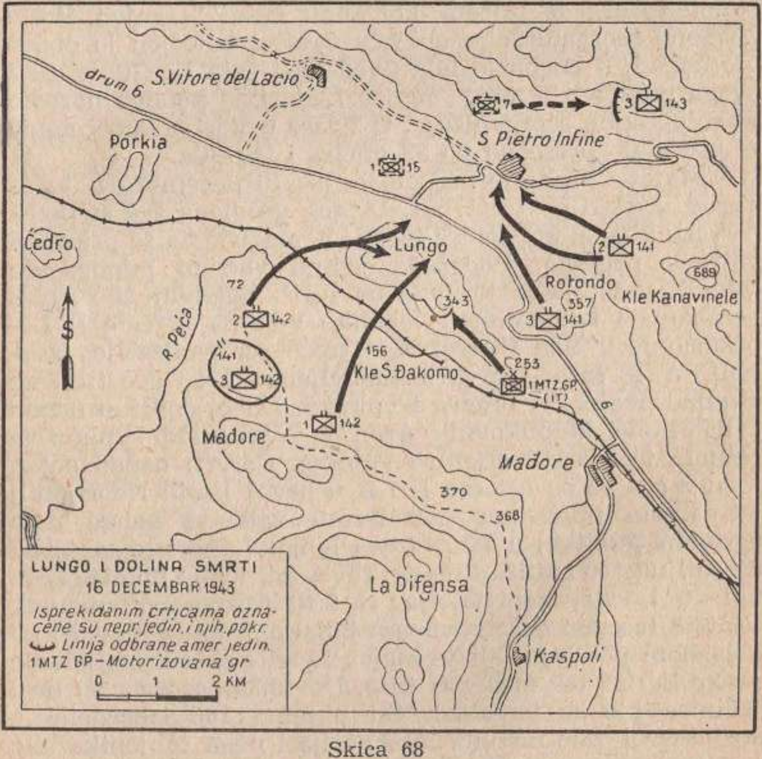

Skica 68

U toku noći 13/14 decembra, 1 i 2 bataljon 142 puka napustili su svoje bivake i krećući se stazom u pravcu kote 368 stigli su u rejon prikupljanja na severnim padinama Mađore. Sledeće noći 3 bataljon je krenuo u pravcu kote 141. Napad na Lungo počeo je 15 decembra u 17.30 časova. 2 bataljon, levo, izbio je na zapadnu izbočinu Lunga i prešao u žestok napad uz greben. Potporučnik Džoe V. Džil (tada stariji vodnik), komandir voda čete F, otkrio je jednu jazbinu čiji je otvor bio pokriven šatorskim krilom. Džil je neprimećen prišao sasvim blizu, zbacio šatorsko krilo i izvukao iz jazbine iznenađenog neprijateljskog vojnika. Potom je svoga zarobljenika primorao da mu otkrije sve zaklone u tom rejonu; na taj način vod je zarobio 15 dobro ukopanih mitraljezaca. Vojnik Džerald D. Vud, odličan strelac iz čete T, uništio je tri mitraljeza gađajući ih po blesku. Tako je 2 bataljon slomio otpor neprijatelja i uzoru, 16 decembra, izbio na vrh Lunga.

I 1 bataljon, koji je napadao prema sredini Lunga, imao je uspeha. I ovom prilikom napadni objekat je bio zauzet uz minimalne gubitke zahvaljujući junaštvu pojedinaca i usklađenom dejstvu manjih jedinica. Desetar Džon L. Vedel i vodnik I klase Džon C. Peralez, iz čete C, koja je bila na čelu bataljona, otkrili su minsko polje u dolini južno od železničke pruge. Ne čekajući nikakva naređenja, oni su dopuzali do prepreke, isekli žice, uklonili mine i tako napravili prolaz za jedinice. Pri izvršenju ovog zadatka vodnik Peralez je bio smrtno ranjen. Vod potporučnika Davida O. Gorgola iz čete A, unakrsnom vatrom iz dva mitraljeza bio je prikovan za zemlju. Potporučnik Gorgol sa jednim vojnikom izbio je bočno od jednog mitraljeza, bacio ručnu bombu i potom upao u gnezdo i pobio poslugu. Posle ovog uspeha vod je mogao slobodno da manevriše i uništi drugi mitraljez. Vojnik I klase Gordon R. Bondurant, snajper iz čete A, gađao je oko 40 ukopanih neprijateljskih vojnika tako tačnom vatrom da je četi uspelo da ih okruži i zarobi.

132 artiljeriski divizion gađao je veoma uspešno neprijateljske kamione koji su dovlačili pojačanja. Lungo je bio zauzet 16 decembra do 10 časova, a potom je nastalo čišćenje. Nešto ranije, u 9.15 časova, italijanska 1 motorizovana grupa izvršila je napad na jugoistočni greben

između kota 253 i 346 i do 14 časova uspela da ga zauzme. U borbama za Lungo neprijatelj je pretrpeo teške gubitke — oko 200 ubijenih, ranjenih i zarobljenih dok su naši gubici bili neznatni. Uspeh 2 korpusa na ovom krilu nesumnjivo je uticao na Nemce da se odluče na napuštanje San Pietra.

Nemci su se povukli iz San Pietra

Kada je 2 korpus zauzeo Lungo i Samukro, dominirajuće zemljište s jedne i druge strane San Pietra, Nemci nisu mogli da se i dalje na njemu održe. 16 decembra, tj. tri časa po padu i poslednjeg položaja na Lungu, Nemci su, da bi prikrili svoje povlačenje, izvršili protivnapad (sk. 68). Glavni udar bio je upravljen na 3 bataljon 143 puka severno od puta San Pietro—Venafro, na pravcu gde je neprijatelj imao najpovoljnije uslove za maskiranje. Posle pada mraka, dok se još uvek govorilo o povlačenju Nemaca, usledio je veoma žestok protivnapad. Četa I, koja je bila prva na udaru, izgubila je i svog poslednjeg oficira, ali je vojnik I klase Čarls F. Denis prikupio četu i tako održao položaj. Uskoro je čitav front bataljona bio pretvoren u pakao od eksplozija granata, dima i svetlećih zrna. Kapetan Merion P. Bauden zatražio je artiljerisku vatru na 100 m ispred naših jedinica. Ova vatra je zadržala neprijatelja. Četa K nije imala vezu sa komandnim mestom bataljona, ali je komandir čete kapetan Henri C. Bregou, izlažući se neprijateljskoj vatri, obilazio položaje i hrabrio vojnike da se i dalje uporno bore. Takvo komandovanje doprinelo je da se napad odbije.

Kada je već bilo očigledno da neprijatelj neće još dugo izdržati, pukovnik Martin je zatražio od artiljerije da tuče pravce povlačenja tako da su 131 i 133 artiljeriski i 636 protivtenkovski divizion dejstvovali po neprijatelju koji se povlačio. U ponoć, sa padina severno od San Pietra bilo je izbačeno više raznobojnih raketa; to je očigledno bio signal za povlačenje. Protivnapad je konačno bio završen 17 decembra u 1 čas. Posle svanuća, patrole su ušle u napuštene i dobro organizovane položaje za odbranu, a linija naših položaja pomerila se na uzvišice severno od naselja.

Borbe za San Pietro bile su završene. Dok su se odvijali radovi na čišćenju mina, mina iznenađenja i opravci puteva, 1 bataljon 141 puka krenuo je na položaje severoistočno od San Pietra. 19 decembra, 15 puk 3 divizije smenio je 142 puk sa položaja na Lungu. Ispred fronta 2 korpusa neprijatelj se povukao na svoju sledeću odbranbenu liniju: Čedro—Porkia—San Vitore i zapadne padine Samukra.

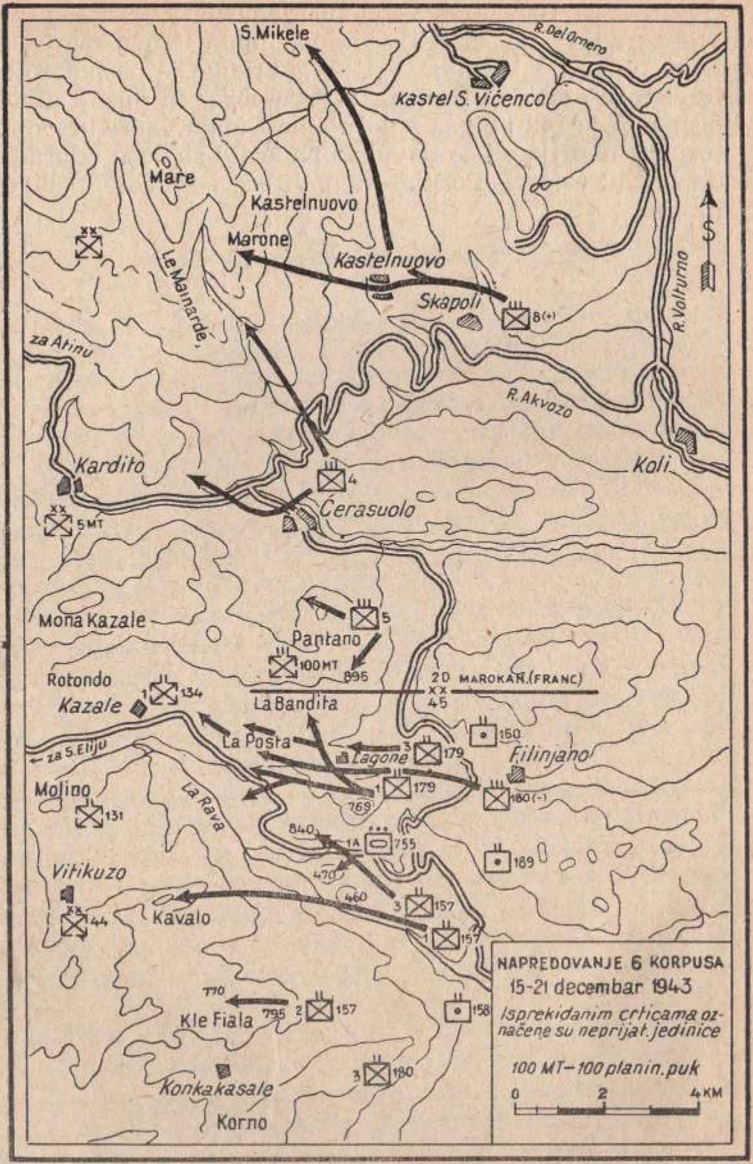
S.Mikele
R.Del Omero
Kastel S. Vičenco
Mare
Kastelnuovo
Marone
Kastelnuovo
Skapoli
8(+)
Le Mainarde
za Atinu
R.Volturno
R.Akvozo
Koli
Kardito
4
Ćerasuolo
5MT
Mona Kazale
5
Pantano
100MT
895
Rotondo
134
Kazale
20 MAROKAN.(FRANC)
45
La Bandita
150
La Posta
179
Zagone
Filinjano
za S.Eliju
179
180(-)
Molino
La Rava
769
131
840
755
189
Vitikuzo
470
460
157
Kavalo
44
157
770
157
158
Kle Fiala
795
Konkakasale
180
Korno
NAPREDOVANJE 6 KORPUSA
15-21 decembar 1943
Isprekidanim crticama označene su neprijat. jedinice
100 MT—100 planin. puk
0
2
4 KM

Skica 69

Napad 6 korpusa

(15—21 decembar)

Bilo je predviđeno da posle napada 2 korpusa u rejonu San Pietra usledi ofanziva 6 korpusa velikih razmera na planinskom zemljištu prema severu (sk. 69). Kao i u prvoj fazi, glavni udar na ovom sektoru bio je izvršen duž obe komunikacije istok — zapad. Međutim, borbe će se ovog puta razviti na znatno većoj površini. Važni objekti koje je trebalo zauzeti u trećoj fazi bile su uzvišice severno od Kasina, na početnom delu doline reke Rapida. Između 6 korpusa i tih objekata ležalo je ispresecano planinsko zemljište dužine oko 16 km.

Na početku napada, francuska 2 marokanska pešadiska divizija, koja je smenila 34 diviziju na desnom krilu, dobila je zadatak da zauzme uzvišice istočno od Kardita koje nadvišavaju put Koli—Atina; 45 diviziji pak, na jugu, na pravcu pomoćnog udara, bilo je naređeno da ovlada nadvišavajućim zemljištem istočno i jugoistočno od Kasale. Za početak napada 6 korpusa bio je određen 15 decembar.

Mada je kišovito vreme još na početku meseca sprečavalo pokret trupa, ipak je marokanski 8 pešadiski puk bio na položaju, na severnom krilu armije, 11 decembra izjutra. U toku istog dana njegove patrole došle su u dodir sa jedinicama 305 grenadirske divizije u rejonu zapadno od Kastelnuova i Skapolia, te su u tom prvom francusko-nemačkom sukobu na italijanskom frontu imale uspeha. Pored patroliranja, aktivnost na sektoru 6 korpusa za vreme zatišja, a pre ofanzive, sastojala se u artiljeriskim dvobojima i napadima iz vazduha — kad god se za ovo ukazala prilika. Oskudica u municiji početkom decembra nametala je artiljeriji izvesna ograničenja; vreme je bilo lepo, te je vazduhoplovstvo na frontu 6 korpusa poslednjih

pet dana pre početka napada (15 decembar), izvršavalo obimne zadatke. U toku ovog perioda, kao i za vreme prvih nekoliko dana ofanzive, osnovni ciljevi našeg vazduhoplovstva bili su: naselja koja je neprijatelj držao duž glavnih puteva na zapad sve do Sant Elije i Atine, zatim jedna isturena stanica dotura u Vitikuzu, vatreni položaji artiljerije u blizini Kardita i komunikaciska mreža iza linije fronta. Avioni P-40, pripremajući napad korpusa, gađali su objekte na ovim putevima tokom celog dana 14 decembra.

Marokanska 2 divizija pripremala je planove za široki obuhvat neprijateljskog levog krila. Jedna pokretna grupa — sastavljena od marokanskog 8 pešadiskog puka, dva bataljona iz 4 pešadiskog puka i dva tabora iz 4 grupe tabora; čuveni Gumijeri iz marokanskih plemena*) — trebalo je da krene preko planinskog sedla San Mikele i, napredujući na zapad preko planine pored dominirajućeg visa Mare, da se probije u pravcu Kardita. Pošto bi obuhvatna snaga prilično odmakla, marokanski 5 pešadiski puk sa položaja na čuki 1 (na Pantanu) pokušaće da očisti taj planinski masiv i potom da produži napad dalje na zapad. 45 divizija na levom krilu trebalo je da prodre u pravcu Kasale. 179 puk očistiće jarugu Lagone, a 157 puk napašće duž sektora od kote 640 pa sve do kraja Fiala severno od Konkakasale. Ispred 45 divizije bile su sveže nemačke snage iz sastava 44 grenadirske divizije: 1 bataljon 134 grenadirskog puka, u rejonu Lagone, i 1 bataljon 131 grenadirskog puka, južno od puta Sant Elia.

Napredovanje u rejonu Lagone

U toku noći 14/15 decembra, francuske snage 6 korpusa, na severu, prešle su u ofanzivu. Sledećeg dana do 8 časova jedinice 8 pešadiskog puka zauzele su Kastelnuovo i produžile napad ka sedlu San Mikele. Međutim, neprijatelj je sa sedla otvorio jaku automatsku vatru na

*) Gum je jedinica koja otprilike odgovara američkoj četi. Tri guma čine jedan tabor, a tri ili četiri tabora jednu grupu. Neobično vešti u vođenju borbi na planinskom zemljištu i u pustinji, Gumijeri su poznati po žestini i brzini, što i karakteriše njihove borbe. Pored urođeničkih noževa, oni imaju još i lako pešadisko naoružanje. Gumijer je individualist, njime je teško komandovati ali su zato vatreno odani oficirima koji steknu njihovo poverenje.

francuske trupe te su one bile zaustavljene u bočnom manevru u pravcu Kardita.

Ofanziva 6 korpusa dalje na jug počela je napadom u pravcu sela Lagone, koje leži u jaruzi između kote 769 i La Bandite. U toku prethodnih borbi u ovom rejonu, jedinice 45 divizije zauzele su kotu 769 i izbile do Lagone. Napredovanje je, međutim, bilo sporo i teško. Neprijatelj je imao u jaruzi veoma povoljne uslove da tuče unakrsnom mitraljeskom vatrom sve prilaze. Dobro zaklonjen u kamenim skloništima, koja su se slivala sa grubo građenim kamenim zidovima na terasama Padina, on je mogao za vreme naše artiljeriske pripreme relativno mirno da izdrži i da izađe samo za vreme napada pešadije. Neprijatelj je, sem toga, uspešno mogao da gađa skoro svaki deo jaruge i da brzo menja položaje, a posle svakog našeg uspeha mogao se očekivati brz protivnapad duž raskaljanih staza.

1 i 3 bataljon 179 puka prešli su u napad 15 decembra u 6.30 časova, posle artiljeriske pripreme od deset minuta, u kojoj su učestovali 160 i 189 artiljeriski divizion. 1 bataljon neposredno je napao Lagone, dok je 3 bataljon krenuo sa severnih padina kote 769, sa zadatkom da zauzme kotu 760 i time ugrozi pravac povlačenja neprijatelja. Uprkos jake vatre streljačkog naoružanja, četa B je uspela da posle svanuća izbije u neposrednu blizinu objekata na koti 760 tako da ih je tukla vatrom minobacača sve dok se neprijatelj nije povukao. Četa je potom zauzela kotu i organizovala položaje za odbranu; za to vreme se četa A ukopala na jednoj maloj čuki južno od kote 760. U nastojanju 3 bataljona da zauzme Lagone, četa I je izbila na severnu ivicu sela, i to obilazeći oko jedne male čuke, zvane „bubuljica“; ali ni ona ni četa I, koja je napadala s juga, nisu uspele da u toku dana zauzmu napadni objekat. Padom mraka obe čete su se povukle.

U toku noći četa K je obišla levo krilo čete I i napala Lagone sa zapada, ali je neprijatelj ove snage koje su se pojavile na njegovom boku, dezorganizovao jakom artiljeriskom zaprečnom vatrom sa severnih padina kote 769. Nemci su, bojeći se okruženja, evakuisali Lagone pre svanuća. Patrole čete L ušle su u zaselak posle podne, 16 decembra, a naše jedinice posele su neprijateljska skloništa i zaklone od drveta od kojih su poneki bili dubine preko 3,5 m. Sutradan je 3 bataljon produžio obaz-

rivo da nastupa na zapad, ka brdu La Posta, nailazeći na vrlo slab otpor neprijatelja.

Vrlo malo severnije od Lagone, naše jedinice su u toku 15 i 16 decembra, po prviput došle u dodir sa nemačkom 5 planinskom divizijom, koja je krajem novembra bila prebačena sa sektora Lenjingrada u Italiju; ljudstvo ove divizije bilo je iz austriskog Tirola. Pre zore, 15 decembra, 1 vod 45 izviđačkog eskadrona, uz podršku jedinica 100 planinskog puka, dobrovoljno je izvršio napad na kotu 895. Mada je neprijatelj razbio njegov junački napad, ipak je samo njegovo postojanje na ovom delu položaja nepovoljno uticalo na neprijatelja. Posle pada mraka jedan vod iz čete C 179 puka zauzeo je La Banditu bez otpora, a sledećeg dana Nemci su ustupili kotu 895 francuskim jedinicama iz 5 pešadiskog puka.

16 decembra, 5 pešadiski puk, koji je još držao samo jednu čuku na Pantanu, izvršio je napad na čuku 2. Nemci su otvorili snažnu artiljerisku vatru, ali su i Francuzi bili podržani artiljerijom. Prema izjavi jednog zarobljenika, u jednoj neprijateljskoj jedinici poginulo je od naše vatre više od 200 od ukupno 300 vojnika. Pa ipak, Nemce je bilo nemoguće odbaciti. U ukopanim položajima i dobro postavljenim bunkerima, oni su još dva dana držali zapadni deo masiva Pantano.

157 puk vrši pritisak

Između glavnih planina koje okružuju Majo i planine Mona Kasale nalazi se prostorija sa nešto nižim brdima koja bi se teško mogla nazvati planinskim sedlom. Mali planinski potok La Rava Krik probija se kroz brda u pravcu Kasale. Put za Kasale ide ne samo dolinom već i padinama potoka. Zadatak 157 pukovske borbene grupe bio je da, zauzimanjem dominirajućeg zemljišta s jedne i druge strane toga potoka, otvori put ka planinama. Osnovni zadatak severno od te doline bio je da se od neprijatelja očisti nekoliko čuka koje neposredno nadvišavaju put, od kojih je kota 640 najizrazitija. Južno, pak, puk je trebalo da zauzme brdo Fialu (na jednom od grebena Majo), koji nadvišava zaselak Konkakasale.

Puk je već bio oprobao jačinu nemačke odbrane u rejonu kote 640. U prvoj fazi ofanzive 157 puk je vršio diverzije u ovom rejonu, podržavajući napad na Lagone.

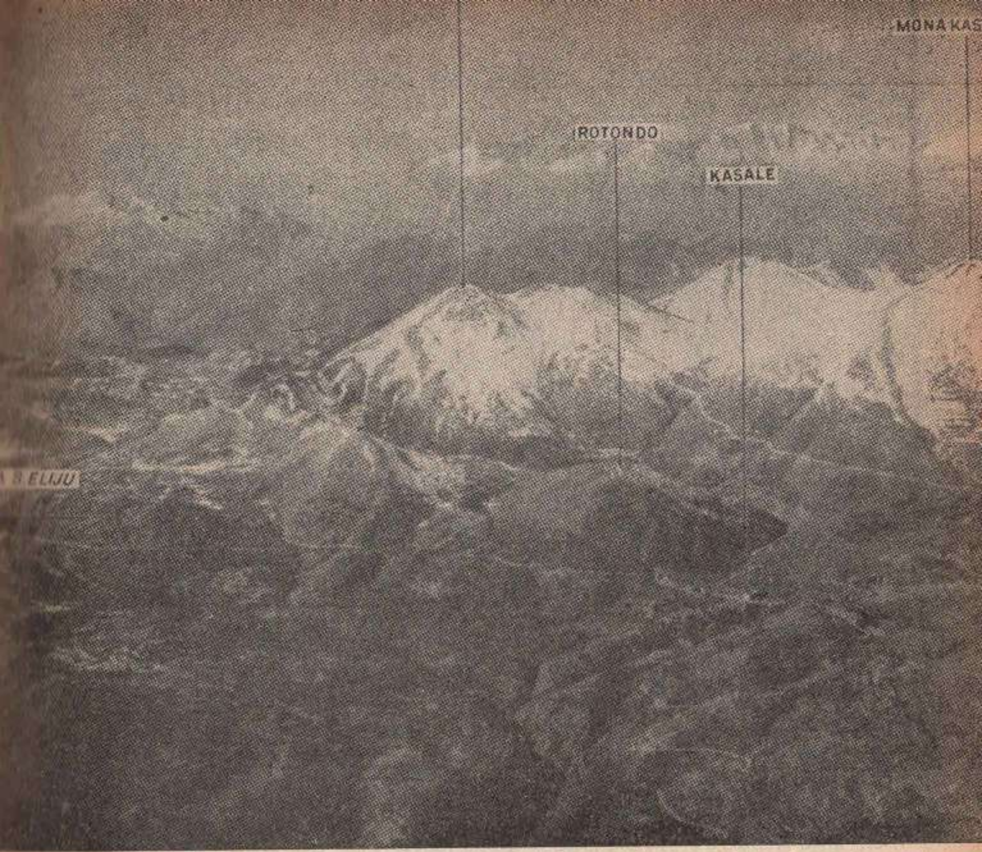

Slika 39

Duž puta Filinjano—Sant Elija, planina Rotondo i selo Kasale bile su najudaljenije tačke do kojih je izbio 6 korpus pre no što je početkom januara prekinuo operacije.

Od kote 640 u pravcu jugoistoka proteže se strmi greben sa manjim čukama — kote 470 i 460 u blizini La Riva Krik. 29 novembra jedinice puka uspele su da izbiju na kotu 460 ali zbog ubistvene mitraljeske vatre nisu uspele da izbiju na sedlo koje izvodi u pravcu kote 470. Izložene vatri sa tri nadvišavajuće strane, jedinice su se prilepile za kotu 460 i, vatrom artiljerije i borbenim patrolama, nastojale da odbace neprijatelja sa kote 470. Posle veoma snažne koncentracije artiljeriske i minobacačke vatre, patrole su 11 decembra izvestile da su na čuki našle „samo ruke i noge ali ne i ljude“. Ali, Nemci su se povukli tek

sledećeg dana, jer noćnim napadima 13 i 14 decembra nisu bili odbačeni.

Ovaj uporno branjeni greben bio je bliži zadatak napada 157 puka za 15 decembar, a potpomogao ga je 1 i 3 bataljon. Napadu nije prethodila artiljeriska priprema; jedino je 158 artiljeriski divizion podigao dimnu zavesu, kako bi se neprijatelju onemogućilo osmatranje sa Kavala. Četa B, podržana četom K, krenula je u napad na kotu 640 u 5.15 časova i do podne kota je bila u njenim rukama. Četa C izvršila je napad na kotu 470 u 8.15 časova; pritom su je podržavali srednji tenkovi 1 voda čete A 755 tenkovskog bataljona, koji su, uprkos neprijateljskoj artiljeriskoj vatri, krstarili putem istočno od brda. Tenkovi su prinudili neprijatelja da se povuče u svoja skloništa na strmom zadnjem nagibu; posluga dva mitraljeza, koja je zadržavala našu pešadiju, morala se takođe povući. Do podne naše su jedinice, koristeći dimnu zavesu, izbile na vrh kote 470, ali su vatrom artiljerije bile prinuđene da se povuku na istočnu stranu. Četa C, da bi obišla čuku, krenula je iz La Rava Krik. Nemci su otsekli jedan vod tako da se niko nije vratio. Ostatak čete potpao je pod jaku vatru neprijatelja s druge strane doline i padom mraka se povukao. Odmah posle ponoći, „Nebelverferi" („Vriskala Mimi") su otvorili vatru na kotu 640, i neprijatelj je uspeo da ponovo zauzme zapadne padine brda.

16 decembra četa C je, potpomognuta srednjim tenkovima, obnovila napade na kotu 470, ali i pored toga što je zarobila 24 vojnika, ipak nije uspela da odbaci neprijatelja. U 2 časa četa je ponovo bila na koti 460. Ispostavilo se da je povlačenje bilo srećnije rešenje, jer su u 14.30 časova osam aviona A-36, namenjeni za Kasale, greškom bombardovali kotu 470. Naša pešadija radosno je izvestila da je neprijatelj pretrpeo teške gubitke, ali napad ipak nije bio obnovljen.

U isto vreme je 2 bataljon 157 puka vodio borbe za nadvišavajuće zemljište južno od La Rava Krik, gde je takođe naišao na jak otpor. Fiala i kota 770 bili su ključni objekti. 15 decembra u 5 časova bataljon je izvršio napad sa položaja na koti 759. Čim su čete prvog ešelona krenule, neprijatelj je bacio rakete u boji i njegova je artiljerija otvorila vatru. Jedan vod čete E uspeo je da do 8.30 časova izbije na Fialu, ali ga je u 16 časova vatra neprijateljske artiljerije odbacila na

polazni položaj. Četa G, na desnom krilu bataljona, napadala je uz jarugu južno od kote 770 i skrenula na sever u pravcu grebena čuke, ali je do podne još uvek bila na jugozapadnim padinama. U toku noći četa je pokušala da zauzme ostatak kote 770. Međutim, ubrzo je potpala pod unakrsnu mitraljesku vatru, a odmah potom je neprijatelj izvršio protivnapad na njen levi bok i ona je bila primorana da se povuče. Do svanuća, 16 decembra, četa G je bila na polaznim položajima na koti 759, izgubivši sve oficire i skoro polovinu ljudstva.

Razmotrimo dejstvo čete E. U toku noći ona je ponovo zauzela Fialu; podržana vatrom minobacača i artiljerije, 16 decembra izjutra, odbila je dva manja protivnapada. Međutim, u 10.55 časova neprijatelj je izvršio jak udar. Posle žestoke borbe, u kojoj je brojno stanje jednog voda bilo svedeno na pet ljudi, 2 bataljon je, bojeći se okruženja, napustio zauzeto zemljište, a naša artiljerija je podigla dimnu zavesu. Na levom krilu, minobacači 3 bataljona 180 puka zaustavili su bočni protivnapad neprijatelja i četa E se povukla na kotu 759. U toku popodneva neprijatelj je triput bezuspešno prelazio u protivnapad na kotu 759.

Mada su Nemci odbacili 157 puk sa svih zauzetih položaja, izuzev sa kote 640, napadi ipak nisu bili bez rezultata. Počev od ponoći 16 decembra, na sektoru puka bilo je mirno; aktivnost neprijateljske artiljerije je opala. Sledećeg popodneva naše patrole, na zapadnim padinama kote 640, naišle su na napuštene streljačke zaklone i opremu. Posle 19 dana neprekidnih borbi, Nemci su napustili i kotu 470. 2 bataljon, južno, izvestio je da je neprijatelj kasno uveče napustio Fialu. U toku čitavog dana ni na jednom brdu ispred fronta 157 puka nije se čuo nijedan jedini pucanj.

Neprijatelj se povlači na nove položaje

Izveštaji od 17 decembra svih ostalih jedinica prvog ešelona 6 korpusa potvrdili su tačnost tvrđenja 157 puka; Nemci su bili preduzeli opšte povlačenje sa centralnog dela fronta korpusa. Naši prodori nigde nisu bili tako duboki da bi to neprijatelja uznemiravalo. Ali je ipak dalje držanje položaja ispred kojih nas je neprijatelj zaustavio novembra meseca, zbog naših napada, postajalo sve

teže. Zbog toga je neprijatelj odlučio da preduzme ograničeno povlačenje, da se pregrupiše na novoj liniji položaja i time dobije kratak predah. Njegovim otstupanjem izdužile su se naše linije snabdevanja preko planinskog zemljišta, a naše jedinice prebaciće se na novo i nepoznato zemljište.

Počev od 18 decembra, naše patrole težile su da ponovo uspostave dodir sa neprijateljem. Preko brda i kosa, na kojima je smrt vrebala na svakom koraku, čete prve linije nastupale su polako i obazrivo. Najviše se napredovalo na centru, duž puta Sant Elija dok su krila 6 korpusa ostala i dalje na istim položajima — na Kornu i severozapadno od San Vinćenca. U toku noći 17/18 decembra 180 puk je prošao kroz borbeni poredak 179 puka, zauzeo La Postu bez otpora i produžio napredovanje duž puta Sant Elia u pravcu čuka istočno od Molina i Rotonda. Južno od 180 puka četa A 157 puka zauzela je Kavalo 19 decembra izjutra i, mada je bila izložena sa severozapada artiljeriskoj i streljačkoj vatri neprijatelja, ipak je uspela da održi položaj.

Na severu, marokanska 2 divizija takođe je napredovala, ali ne baš tako mnogo. 5 pešadiski puk, koji je bio zauzeo čuku 2 na Pantanu, u daljem napadu bio je zaustavljen vatrom iz veoma jakih bunkera, od kojih neke nije mogla da uništi ni artiljerija. Francuske trupe su, i pored svega toga, nastavile napad, a artiljerija za podršku tukla je otporne tačke. Krajem 17 decembra bilo je očigledno da Nemci napuštaju položaje na Pantanu, ostavljajući slabije snage za zaštitu povlačenja. Sledećeg jutra — posle noći u kojoj je na zapadnoj padini Pantana dodir sa neprijateljem održavan jedino patrolama — 5 pešadiski puk je zauzeo i ostatak planinskog masiva. Istog dana je 4 pešadiski puk zauzeo Čerasuolo — ravnicu sa kosama koje je okružuju sa severa. Pri svom povlačenju iz Čerasuola Nemci nisu postavili mine i mine iznenađenja. Za vreme povoljnih okolnosti koje su nastale povlačenjem Nemaca, 11 tabor Gumijera bio je angažovan u borbama na istočnim padinama Mona Kasale. Do 21 decembra trupe 6 korpusa ukopale su se na liniji položaja koja se protezala istočno od Vitikuza i Kasale pa sve do južnih padina Le Mainarde.

Kraj druge faze

Peta armija je od 8 do 19 decembra postigla bitne uspehe, ali je potom tempo ofanzive počeo postepeno da opada. U toku naredne dve nedelje vodile su se borbe lokalnog značaja — dovršavale su se prethodno započete borbe ili poboljšavali položaji — u cilju izvođenja priprema za sledeću fazu, a vršeno je i pregrupisavanje snaga. Zimske borbe na planinskom zemljištu iznurile su do krajnjih granica jedinice Pete armije. Gubici od nevremena stalno su rasli, zbog čega je borbena sposobnost jedinica i dalje opadala; nije se raspolagalo svežim rezervama kojima bi se proširili postignuti uspesi. Problem dotura i evakuacije postajao je sve teži i teži, te su se borbi sa snegom i blatom na planinama, pridružili pojačani napori sa blatom i kišom u ravnicama.

Jak otpor neprijatelju i rđavo vreme, koje se tokom decembra još i pogoršalo, usporavali su kampanju Saveznika. Napredovanje Osme armije duž istočne obale bilo je potpuno obustavljeno; počev od sredine decembra, Osma armija je u svojim operativnim izveštajima iz dana u dan javljala da jedinice, zbog blata i kiše, sporo napreduju. Kanadska 1 divizija izbila je 13 decembra ispred predgrađa Ortone, ali su je nemačka pojačanja iz Venecije zadržala na tim položajima još dve pune nedelje.

2 korpus vodi borbu za San Vitore

Zauzimanje ključnog položaja jednog planinskog masiva bilo je retko kad postizano samo osvajanjem najvažnijeg vrha; ova činjenica bila je još jednom potvrđena pri pokušaju 2 korpusa da zauzme planine severno od tesnaca Minjano. Vrh Samukra, kota 1205, bio je zauzet još na početku ofanzive, ali su se Nemci i dalje držali na južnim padinama i grebenima na zapadnoj strani vrha

(sk. 70). Sa ovih položaja Nemci su mogli bočno da tuku svaki pokret u tesnacu Minjano duž ose druma 6. Posle teških borbi neprijatelj je bio izbačen iz San Pietra i sa kosa iznad samog naselja, ali ovom pobedom 2 korpus ipak nije zauzeo predviđeni napadni objekat. Trebalo je ovla-

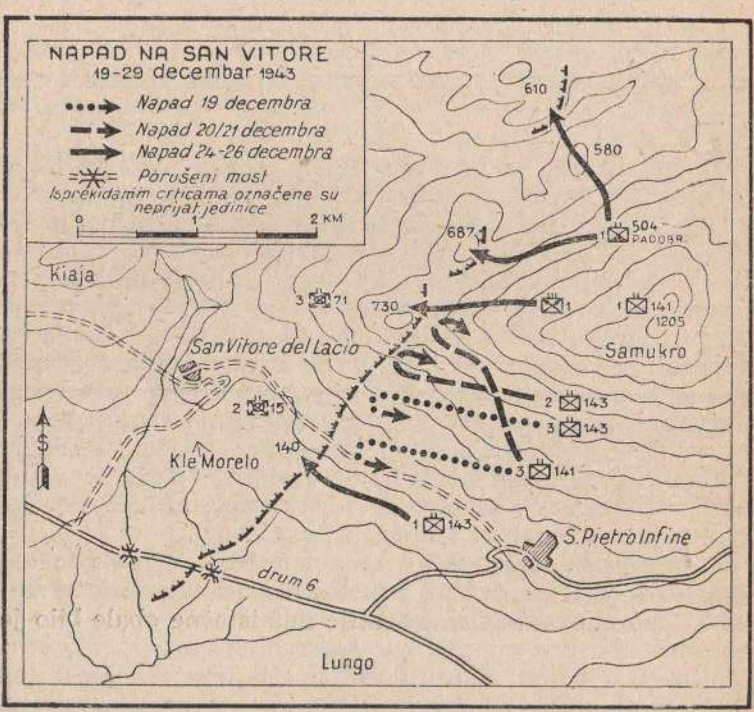

Skica 70

dati i padinama u dužini od preko 3 km, koje se završavaju kod sela San Vitore, a iznad ovih terasastih padina još i zapadnim padinama grebena Samukra. Kada su 18 decembra, pošto je prethodno bio zauzet San Pietro, patrole 36 divizije krenule, naišle su na neprijatelja koji je bio spreman da brani i ovaj poslednji deo planine. Nemci su držali položaje nešto više od 1,5 km zapadno od San Pietra. Odbranbeni položaji protezali su se niz padine od čuke Morelo i potom preko druma 6, zatvarajući put za San Vitore.

Slika 4]
Severno od druma 6, sa padina Samukra može se bočno tući pravac nastupanja u pravcu Kasina. Posle zauzimanja San Pietra, sledeći objekat 2 korpusa bio je San Vitore (oštećene kuće).

19 decembra, 36 divizija je oprobala jačinu ovih položaja. 141 puk je pokušao da zauzme čuku Morelo, a 143 puk padine više nje. Podržan tačnom artiljeriskom vatrom, 2 bataljon 15 pancer-grenadirskog puka razbio je napad. 141 puk nije bio u stanju da održi zauzeto zemljište u neposrednoj blizini čuke. Drugi napad u pravcu San Vitore bio je predviđen za noć 20/21 decembra. Ovog puta pravac glavnog udara bio je upravljen u pravcu nadvišavajućeg zemljišta. 3 bataljon 141 puka trebalo je da najpre izvrši napad na kotu 730, a potom zapadno niz greben

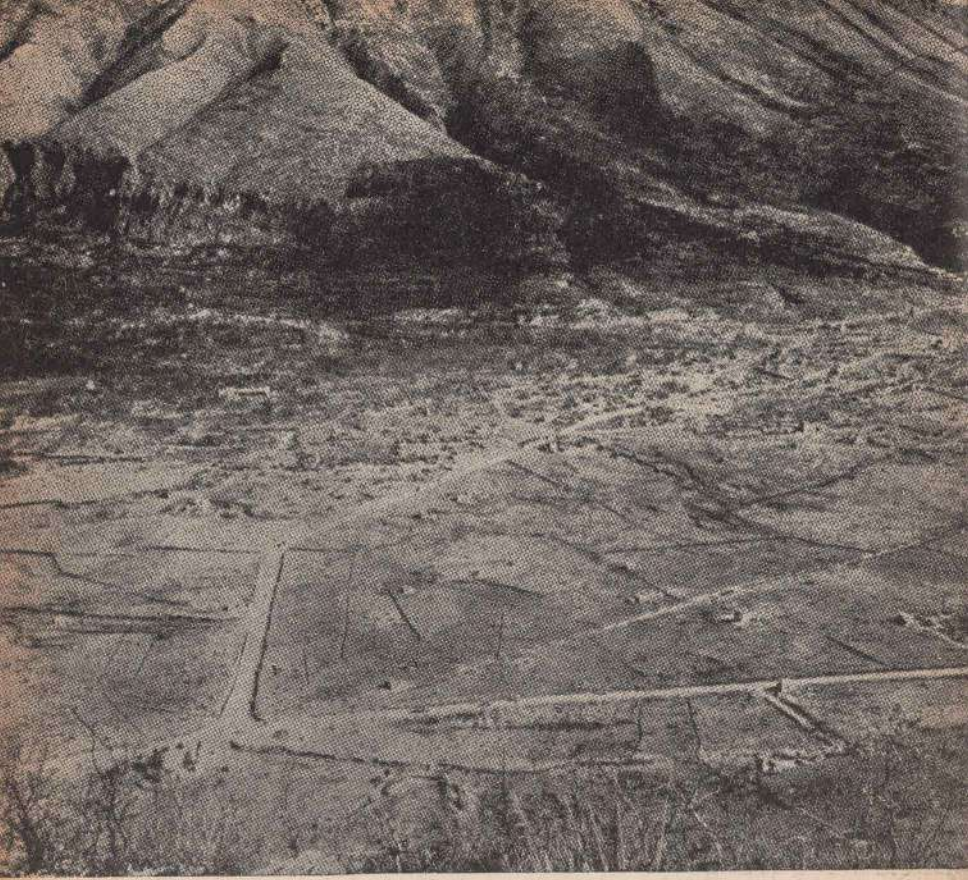

Slika 41

Raskrsnica druma 6 i puta za San Pietro bila je omiljeni cilj artiljerije obeju strana. Pa čak i kada su Nemci izgubili San Pietro (desno) oni su mogli da je tuku neposrednom artiljeriskom vatrom sa položaja na zapadnim padinama Samukra.

koji se proteže ka San Vitore. Manevar ovog bataljona obezbeđivao je desni bok oba bataljona 143 puka tako da će oni moći nesmetano da napadaju najpre duž padina visoko iznad čuke Morelo, a potom južno na samu otpornu tačku.

Kada su čete prve linije prešle u napad, sudeći po gustim oblacima mogla se očekivati skora kiša. 143 puk, čije su čete bile svedene na po 35 vojnika, nije mogao da napreduje. 3 bataljon 141 puka, desno, krenuo je stazama

duž grebena koji se završava kotom 730. Kada je na njegove čelne delove neprijatelj otvorio artiljerisku i mitraljesku vatru, vojnici su se rasturili po kamenjaru, tako da je do jutra bataljon ostao na svom polaznom položaju. Nešto iznad toga mesta, četa B 141 puka pokušala je da očisti jednu drugu stazu koja takođe izvodi na kotu 730, kako bi olakšala nastupanje 3 bataljona; međutim, njen je pokušaj bio sprečen ubistvenom mitraljeskom vatrom koja je tukla prilaze čuki.

Pošto je bila zaustavljena na nižim padinama, 36 divizija je kod trećeg napada upravila svoj udar preko još višeg zemljišta. Jedinice koje su držale greben Samukra ponovo će pokušati da odbace neprijatelja sa kote 730 i sa njegovih preostalih položaja na zapadnim izbočinama planine. Zbog teškoća u doturu i kretanju bilo je odlučeno da se napad odloži i izvrši tek noću 24/25 decembra. Izjutra o Božiću, 1 puk 1 specijalnog odreda zauzeo je kotu 730, posle borbe u kojoj su obe strane pretrpele teške gubitke. Bilo je izbrojano 50 poginulih neprijateljskih vojnika. Na severu, 504 padobranski puk takođe je imao uspeha i zauzeo je niz čuka prema severu sve do kote 610. 26 decembra, 1 bataljon 141 puka zauzeo je kotu 730. Ispod nje, 1 bataljon 143 puka uspeo je da zauzme Morelo.

Neprijatelj je još uvek držao San Vitore i nije pokazivao nikakve znake povlačenja. 29 decembra dve borbene patrole probile su se u San Vitore ali su bile prinuđene da se povuku. Konačno je sa čuka Samukra neprijatelj bio odbačen, a time je 2 korpus zauzeo glavni objekat predviđen u drugoj fazi. 30 decembra pristigla je 34 divizija — da smeni 36 diviziju, koja je posle šest nedelja borbi na planinskom zemljištu bila skoro iscrpena. 142 pukovska borbena grupa bila je pridata 34 diviziji; jedinice borbene grupe, posle zauzimanja Lunga, provele su izvesno kraće vreme na odmoru, a onda su posele čuke Samukra.

Probni napadi duž fronta 6 korpusa

U toku poslednjih deset dana decembra, 6 korpus nije preduzeo napade većih razmera; naprotiv, akcije su bile neznatne i lokalnog značaja. Duž centra fronta korpusa neprijatelj se bio povukao na položaj na brdima koja nadvišavaju Vitikuzo, Kasale i Kardito (sk. 71). Grupe patrola iz 45 divizije i marokanske 2 divizije izviđale su nove položaje neprijatelja. Slabije patrole često su išle

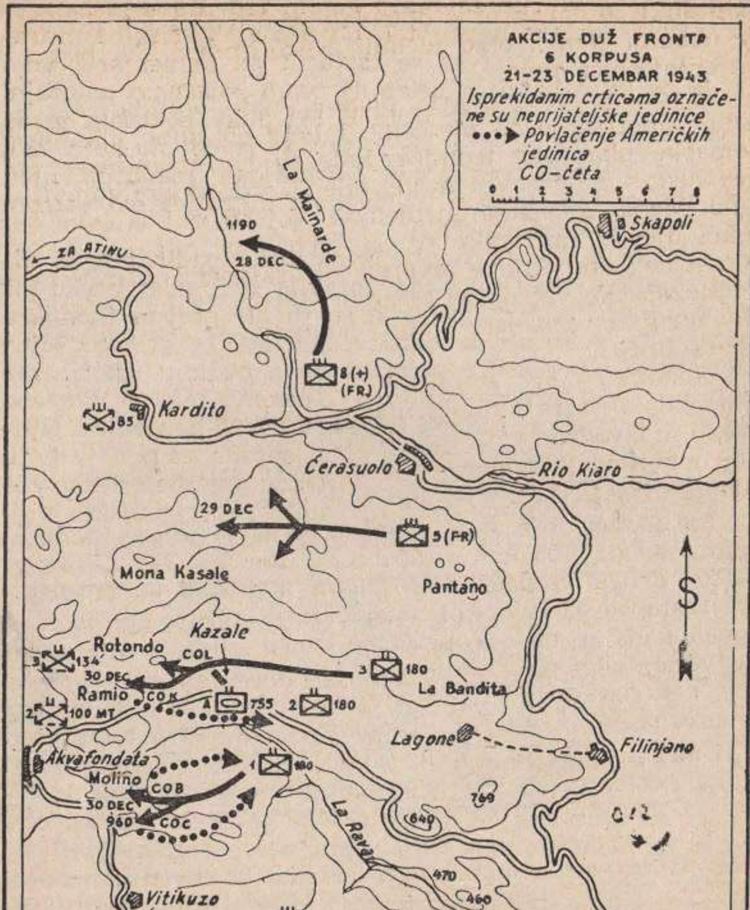

Skica 71

preko stenovitih padina u izviđanje; borbene patrole jačine voda, bile su povremeno upućivane sa zadatkom da zauzmu neku malu čuku, ili da izvrše prepad na neku manju nemačku jedinicu. Zbog mina i mitraljeske vatre, kretanje vijugavim stazama bilo je veoma opasno. Otkrivenost zemljišta i nesigurnost kretanja po neravnim padinama onemogućavalo je svako iznenađenje. Patrole su s vremena na vreme uspevale da se privuku neprijatelj-

skoj čuki, ali su ih brzo otkrivali stražari, na čiji bi znak za uzbunu Nemci brzo jurnuli preko grebena ka pripremljenim položajima.

Kada je sneg pokrio planine, naše vojnike bilo je lako osmotriti usled mesečine i bele pozadine; naprotiv nemačke planinske jedinice, koje su nosile uniforme sa dva lica — boje bele i mrke, bile su vrlo dobro kamuflirane. Mada je neprijatelj menjao svoj položaj sa čuke na čuku, njegov stražarski niz su vrebali patrole i kada bi otkrili pogodne ciljeve otvarali su usklađenu mitraljesku i minobacačku vatru. Da se ne bi otkrili, Nemci su obično bili mirni, a vatru su otvarali samo ako bi patrola prišla veoma blizu.

Nekoliko dana artiljerija 6 korpusa dejstvovala je vrlo malo i vatra koja je upućivana preko, neprijatelju, obično je izvođena vatrenim udarima i jakom koncentracijom u kojima je svako oruđe diviziske artiljerije ispaljivalo po dva ili više zrna na male ciljeve.

Rat lecima se nastavio. Naša artiljerija je specijalnim zrnima oruđa 105 mm prebacivala neprijatelju „Frontpost" i druge propagandne listove. Ponekad su se brošure rasturale iz aviona. Propaganda je, razume se, imala uspeha kada je bila propraćena i uspešnim ofanzivnim dejstvima, tako da nam je u pozicionom ratu prebeglo samo nekoliko vojnika; probijajući se kroz planine, sneg i minska polja, oni su, približavajući se, mahali lecima.

Umesto ofanzive velikih razmera, jedinice 6 korpusa, u toku poslednje nedelje decembra, vodile su tu i tamo sitne lokalne borbe. 22 decembra marokanski 8 pešadiski puk počeo je sa smenom 4 puka. Posle četiri dana, dva tabora Gumijera iz 8 puka krenula su u pravcu grebena Mainarde. Neprijatelj je odgovorio mitraljeskom, minobacačkom i vatrom artiljeriskog naoružanja i odbacio napadača. Sledećeg dana izjutra, 27 decembra, Francuzi su obnovili napad i do podne zauzeli zapadne planine. Iako nije bilo mogućnosti da se jedinicama doturi sledovanje, one su ipak nastavile napad duž zapadnih padina grebena, kroz sneg skoro metar dubine i, 28 decembra, zauzele su kotu 1190. Međutim, sutradan, zbog nevremena i teškoća dotura, napad je bio obustavljen. 29 decembra izjutra, 5 pešadiski puk napao je južno od puta za Atinu i zauzeo tri čuke na istočnom kraju brda Mona Kasale. Dalje napredovanje bilo je nemoguće, te su se Marokanci ukopali na dostignutoj liniji.

Na frontu 45 divizije jedine važnije akcije bile su napadi 1 i 3 bataljona 180 puka, izvedeni 30 i 31 decembra. Njihove objekte napada — čuke s jedne i s druge strane puta za Sant Eliju, od brda Molina pa na sever do brda Rotonda — držali su 3 bataljon 143 grenadirskog puka i 2 bataljon 100 planinskog puka. U 6.15 časova, 30 decembra, sedam diviziona artiljerije počeli su sasređenom vatrom da gađaju Molino i naselje Akvafondatu. Dejstvo je trajalo 15 minuta. Potom je artiljerija prenela vatru bliže neprijateljskom prednjem kraju, i u 6.30 časova čete prve linije 180 puka krenule su u napad.

Jedinice su dejstvovale u pokretu, ali je neprijatelj ostao miran; izvesno vreme sve je išlo dobro. Severno od puta, četa K bila je do 8.15 časova na brdu Raimo; u isto vreme je četa L zauzela Rotondo. Južno od puta, četa B, nastupajući kroz dimnu zavesu i jutarnju maglu, izbila je na prvu čuku na severoistočnoj padini Molinoa; četa C, levo, do 9 časova zauzela je istočnu kosu kote 960. Tenkovi čete A 755 tenkovskog bataljona podržavali su napad krećući se stazom koju su inžinjerci ranije uredili. Oko 9.20 časova tenkovima je nestalo municije i oni su se povukli; u uverenju da jedinice uspešno napreduju, prekinuto je i dejstvo artiljerije na Molino.

Međutim, neprijatelj je, ustvari, dozvolio da 180 puk duž čitavog fronta priđe na otstojanje uspešnog dometa teškog naoružanja. Tek tada je njegova artiljerija stupila u dejstvo svom snagom; mitraljezi su gađali unakrsnom vatrom; minobacačka vatra je bila tako efikasna da su minobacači 3 bataljona jedva mogli da u toku čitavog dana ispale po dve mine. Potom je neprijatelj prešao u protivnapad i sve jedinice bile su prinuđene da se povuku na svoje položaje, sem čete L, koja je i dalje ostala na Rotondu.

31 decembra počela je da pada kiša, a potom i sneg. U toku popodneva 1 bataljon je izvršio još jedan bezuspešni napad na Molino. Do pada mraka napad 180 puka bio je završen, a naše jedinice uspele su da zauzmu samo jedno brdo — Rotondo. Borbe su bile žešće i krvavije od svih ranijih i oba bataljona bila su potpuno iscrpena; streljačke čete imale su prosečno po 65 vojnika. Uoči Nove godine bila je jaka mećava, i ona je znatno pogoršavala situaciju; vetar sa snegom duvao je preko planina i u skloništa ljudi. U toku nove 1944 godine, oficiri 1 bataljona koristili su svoje patrole za skupljanje ogrevnog drveta

i kopanje dubokih skloništa, kako bi ih zaštitili od smrzavanja. Obukavši sve odelo koje su imali, vojnici su se skupljali u nekoliko preostalih bunkera ili okolo vatri i tako čekali da se vreme prolepša pa da ponovo pređu u napad.

„Blato, mazge i planine“

Zima na planinskom zemljištu išla je u prilog neprijatelju i njegovoj težnji da uspori napredovanje Saveznika. Loše vreme povećalo je nemir vojnika i udvostručilo broj obolelih. Preko noći temperatura se često spuštala i ispod nule; umesto kiše, padala je susnežica i sneg; često su jedini zakloni bili oni koje bi vojnici iskopali na stenovitim padinama, razume se za vreme zatišja. Da bi se i pod ovako teškim okolnostima sačuvalo zdravlje i održao moral ljudstva, naše komandovanje je preduzelo odgovarajuće mere. Vuneno rublje je bilo izdato još početkom novembra, a početkom decembra bio je povećan broj ćebadi i šatorskih krila. Još korisnije je bilo odelo od dva dela sa kojim je ljudstvo mnogih jedinica bilo opremljeno. Do decembra vojnici su dobili i kaljače, a bataljonski lekari su naredili ranjeničkim prihvatnicama da izuzmu izvestan broj suvih čarapa. Izdavan je dupli obrok kafe, a kadgod je bilo moguće i topli obroci hrane umesto sledovanja „K“.

I pored ovih mera — zbog hladnog i vlažnog vremena, nedovoljnog sna u toku nekoliko nedelja i neprekidnih borbi — broj obolelih bio je veoma veliki. Gubici od bolesti bili su znatno veći nego od neprijatelja. U toku decembra — kada su pretrpljeni neobično visoki gubici — Peta armija je imala 5.020 ranjenih, dok je po bolnicama i stanovima ležalo 22.816 vojnika, pretežno od žutice, groznice i oboljenja nogu zbog preteranog stajanja u vodi.

Logori za odmaranje koje je podigla Peta armija kod Napulja možda su najviše doprineli održavanju visokog morala. Ljudstvo je primilo nove uniforme, a topla kupatila mogla su se uvek koristiti. Svakodnevno su održavane bioskopske pretstave i priređivani koncerti. Čitavo vreme ostavljeno je vojnicima na raspoloženje, ukoliko su se, razume se, pristojno ponašali. Počev od kraja novembra, divizije su svakih pet dana slale u pozadinu po 3.000 ljudi, tako da je u vremenu nešto više od mesec dana ce-

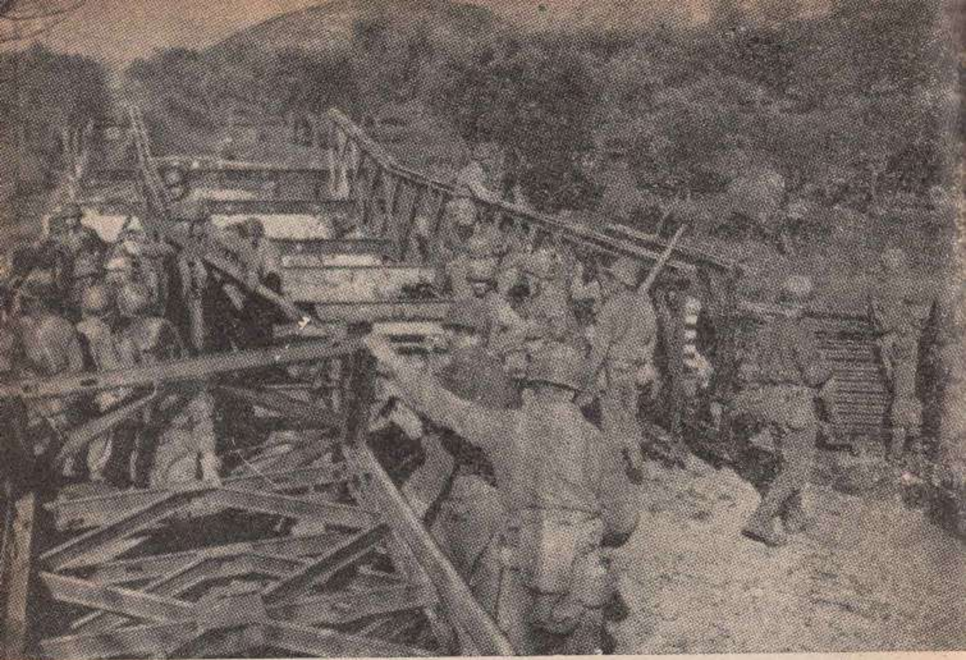

Slika 42

Most „Bejli“ na drumu 6, u blizini Minjana, podižu inžinjerci čete A 235 inžinjeriskog bataljona.

lokupno ljudstvo provelo po pet dana odmora daleko od fronta.

Pošto su se, zbog hladnog i vlažnog vremena, potrebe jedinica povećavale, to je i snabdevanje postajalo sve teže i teže. Front je bio manje-više udaljen od poljskih skladišta nekoliko časova, zbog čega je za nošenje povećane količine potreba bilo potrebno mnogo vremena i rada većih borbenih jedinica. Uzmimo, naprimer, slučaj 157 puka. 22 decembra četa D je otkrila da je voda prodrla u sanduke od pruća i oštetila svu minobacačku municiju 81 mm. Da bi se dovukla potrebna količina ispravne municije, trebalo je da u toku jednog dana radi čitav puk, jer je poslednji deo pukovskog puta dotura, na dužini od 8 km, bio ustvari konjska staza koja je išla preko planinskog zemljišta. Ovaj je put bio izuzetno kraći, jer su inžinjerci uspeli da izgrade puteve za džip; ali čak i tamo gde su takvi putevi postojali snabdevanje je bilo jako otežano.

Slika 43

Poplava Volturna 5 decembra nanela je štete opremi i onemogućila dotur potreba.

Komunikaciska mreža bila je ne samo nedovoljna, već je na više mesta prelazila reku Volturno koja se često i iznenadno izlivala. Visoki vodostaj od 15—18 novembra odneo je sve privremene mostove koje su naši inžinjerci podigli na gornjem toku reke. Da bi se održali putevi u ispravnom stanju bio je potreban neprekidan rad (zbog kiše, povećanog saobraćaja i dejstva neprijatelja). Na frontu 2 korpusa, održavanje puteva i mostova bio je glavni zadatak 111 inžinjeriskog bataljona, koji je, zbog „blata u Minjanu", radio pod veoma teškim uslovima. Zbog jakog saobraćaja putevi su bili pretvoreni u potoke blata i puni rupa koje su izgledale kao da su veoma duboke. Na jako opterećenim mestima bilo je nasuto mnogo tona šljunka i kamenja. Na neprolaznim mestima inžinjerci su polagali stabla koja su teškom mukom sekli na obali Volturna. Neprijateljska artiljerija ne samo da je uznemiravala i nanosila gubitke ljudstvu u toku rada, već je stvarala i levkove koji su se morali popunjavati.

Dobar deo saobraćaja 6 korpusa morao je da prođe kroz Venafro. Svaka dvadeset četiri časa decembra meseca četiri hiljade vozila prolazilo je kroz ovaj uski prolaz; da bi se smanjio saobraćaj bila je zavedena jaka kontrola. U cilju rasterećenja saobraćaja na drumu 85 i na uskom putu za Pozili, 120 inžinjeriski puk izgradio je dva puta iz Venafra za Pozili i opravio put za Sant Eliju u neposrednoj blizini linije fronta. Međutim, ovi su putevi išli samo do strmih planina, dok je dalje — preko uskih i krivudavih staza, koje su bile jedini putevi za dotur i evakuaciju za najveći broj četa — prenos vršen jedino mazgama i ljudima koji su nosili potrebe na naročito podešenim samarima.

Bez mazgi, naša zimska kampanja u Italiji bila bi nemoguća. Dok su se na ravnom zemljištu motorna vozila ipak mogla kretati po blatu, na vrlo strmim padinama jedva su se i veoma sporo kretali samo ljudi, noseći paket sledovanja ili kantu s vodom. Između ovih krajnosti — puteva i veoma strmih padina — bilo je na kilometre dugačkih staza na kojima su se mazge uspešno upotrebljavale, ali ih nije bilo dovoljno. Početkom novembra, 45 divizija je imala 32 mazge, a već krajem decembra preko 400, ne računajući italijansku tovarnu jedinicu koja ih je imala oko 140. Međutim, trebalo je imati još više, jer je za dotur samo najnužnijih potreba za jedan pešadiski puk bilo potrebno 250 mazgi.

Mazge su bile novina za mnoge američke vojnike te je u prvo vreme u radu sa njima mnogo štošta moralo da bude improvizovano (nismo imali čak ni dovoljan broj konjevodaca). Svaka je divizija imala po jednu privremenu tovarnu jedinicu, čije je ljudstvo bilo pretežno iz čete za snabdevanje. 3 divizija dovela je sa sobom mazge iz Sicilije, dok su ostale jedinice morale da ih nabavljaju u Italiji — kupovinom u pozadini ili rekvizicijom. Na početku je bilo tako malo tovarnih grla da su se, usled preteranog rada, brzo iznuravala i ginula. Ne samo što nije bilo dovoljno tovarnih grla, već je nedostajalo i ulara, potkovica, klinaca za potkivanje i samara. Italijanski samari koristili su se što je moguće više, jer su američki bili isuviše široki za prosečne italijanske mazge; njihovom upotrebom smanjivao se tovar, koji je normalno, upotrebom italijanskih samara, iznosio oko 100 kg. Krajem decembra Peta armija je počela da koristi jednu francusku veterinarsku bolnicu i ona je znatno doprinela da se sa-

čuva inače nedovoljan broj mazgi, a iz Afrike i sa Sardinije pristigle su regularne francuske i italijanske tovarne jedinice i one su smenile pešadiske jedinice koje su se dotle koristile za nošenje.

Pregrupisavanje

U toku poslednje nedelje meseca decembra Peta armija je zauzela objekte koji su bili predviđeni za drugu fazu operacije. Izvojevanim pobedama, uz velike gubitke, 2 korpus je otvorio prolaz koji vodi duž druma 6 kroz planinske barijere. Bio je zauzet Lungo, a na severu i Samukro. Na desnom krilu je 6 korpus napredovao skoro 5 km preko planinskog zemljišta duž puteva istok — zapad koji vode ka gornjem delu doline reke Rapido. Francuske jedinice su postignutim uspesima pokazale svoju vrednost i još jednom su dokazale da su od dragocene koristi savezničkim snagama.

Kroz čarke, Peta armija je prikupljala snage za sledeći udar na Zimsku liniju. 2 korpus je privukao relativno sveže snage i popunio desetkovane jedinice. 30 decembra, 36 diviziju je smenila 34 divizija, koja je bila u rezervi još od vremena kada su se vodile borbe u rejonu Pantana. Na Lungu je 6 oklopni pešadiski puk 1 oklopne divizije smenio 31 decembra 15 pešadiski puk 3 divizije. Sada je čitav 6 korpus bio smenjen. Do 9 januara, kada je i poslednji vojnik 45 divizije bio smenjen, jedinice ove divizije nisu vodile borbu samo 7 dana, od ukupno 122, provedenih u Italiji od iskrcavanja kod Salerna. Zajedno sa ostalim jedinicama Korpusa ona je počela da se priprema za napad na Acio. Francuski ekspedicioni korpus, pod komandom generala Alfonsa P. Žuena, preuzeo je sektor 6 korpusa. On se sastojao od marokanske 2 i alžirske 3 divizije, koja je sada držala desno krilo Pete armije.

Na frontu 10 korpusa, južno od 6 korpusa, posle zauzimanja Kamina bilo je potpuno mirno. 28 decembra, 56 divizija je odbila jak napad neprijatelja na Pontifiume na ušću reke Gariljano; sledeće noći, jedan bataljon iz 201 brigade i grupa komandosa odbili su manji napad neprijatelja preko reke kod Arđente. Ova čarkanja, kao i patrolna dejstva severnije, potvrdila su ranije ocene savezničkog komandovanja da će Nemci uporno držati jako

utvrđene položaje kod Gariljana kao desni stub Gustavove linije.

Ova linija još nije bila dostignuta severno od sektora Gariljana. Od Porkije pa na severoistok preko San Vitore i dalje na planinskom zemljištu, nemački 14 korpus je još uvek držao položaje dovoljno istaknute od glavnog sistema planski izvedene odbrane. Neprijatelj nije dao povoda za pretpostavku da je ma u čemu promenio svoju raniju odluku, tj. da i dalje primorava Saveznike da za postizanje i najmanjeg uspeha trpe velike gubitke.

Napredovanje uz Gustavovu liniju

Posebna faza kampanje za Zimsku liniju počela je 5 januara. Trebalo je da Peta armija izvrši svoj zadatak — da uništi nemačke položaje istočno od Rapida i odbaci neprijatelja na njegov glavni odbranbeni sistem kod ušća reke Liri (sk. 72). 2 korpus je nastavio svoje napredovanje duž ose druma 6 u pravcu Kasina, na kom pravcu se nalazi niz brda koja sprečavaju ulaz u dolinu Rapido—Liri. Da bi se zaštitilo desno krilo snaga koje vrše udar na ovom pravcu, preduzeće se napadi radi čišćenja Maja i brda koja okružuju Červaro. Još severnije, Francuski ekspedicioni korpus će 12 januara nastaviti ofanzivu u pravcu gornjeg dela doline Rapido i planinskog zemljišta severno od Kasina. Desno krilo britanskog 10 korpusa uporedo će napredovati sa 2 korpusom u pravcu doline Liri.

Neposredno pre našeg novog napada, nemačke kopnene snage, sem uobičajenog patroliranja, nisu preduzimale nikakve napade. Neprijatelj se pregrupisavao kako bi se odupro pretstojećem napadu. Da bi se sprečio eventualni proboj u ovaj ključni rejon, bilo je potrebno da se ojačaju iscrpene snage koje su štitile prilaze doline Liri; pomeranjem jedinica dobio se dosta nerealan borbeni poredak. Pomerajući se sa sektora 6 korpusa prema jugu, 44 grenadirska divizija počela je da ojačava jedinice na delu fronta koji je držala 29 pancer-grenadirska divizija. Jedinice 44 divizije preuzele su ključne položaje od Maja pa sve do Porkije, a 29 pancer-grenadirska divizija bila je razasuta po čitavoj dužini širokog fronta.

Prvih dana januara zimsko vreme je ometalo akciju 2 korpusa. Do 4 januara, kada je 1 specijalni odred izvr-

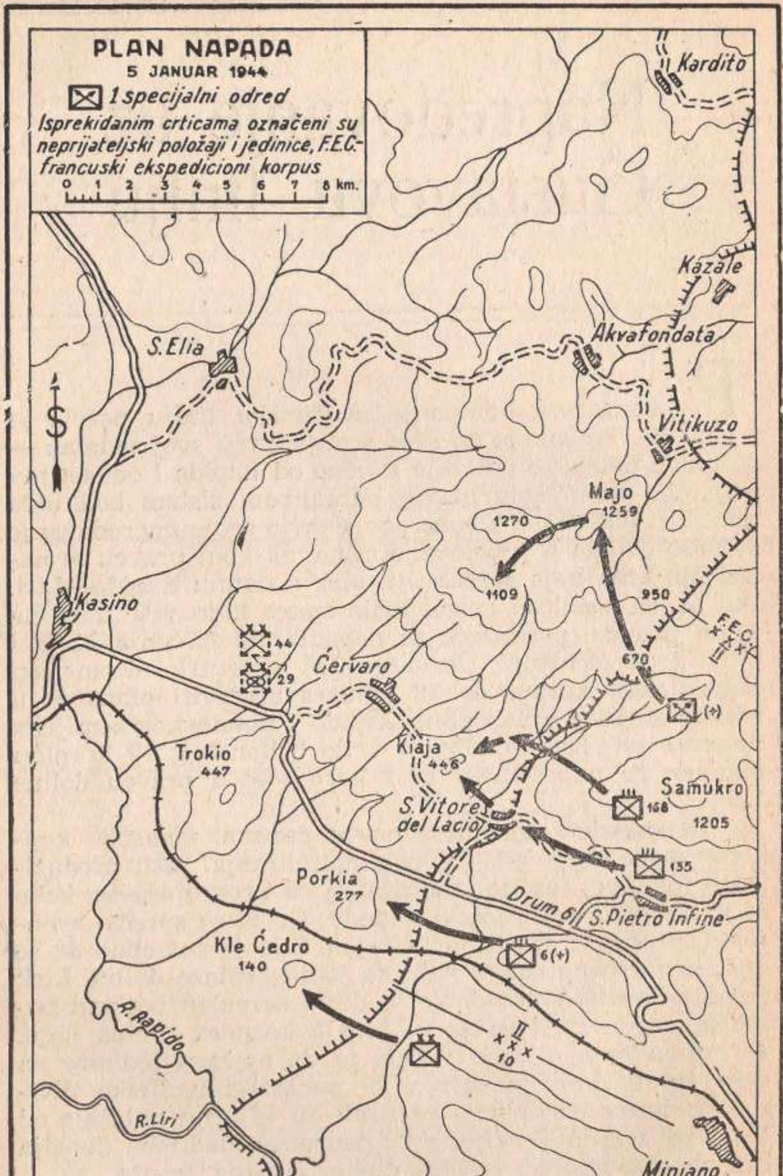
PLAN NAPADA
5 JANUAR 1944
1 specijalni odred
Isprekidanim crticama označeni su neprijateljski položaji i jedinice, F.E.C.- francuski ekspedicioni korpus
0 1 2 3 4 5 6 7 8 km.
Kardito
Kazale
Akvafondata
S. Elia
Vitikuzo
Majo
1259
1270
1109
950
F.E.C.
670
Kasino
44
29
Ćervaro
Trokio
447
Kiaja
446
Samukro
1205
168
S. Vitore del Lacio
135
Porkia
277
Drum 6
S. Pietro Infine
Kle Ćedro
140
6(+)
A. Rapido
II
10
R. Liri
Minjano

Skica 72

šio pripremni pokret u poslednjoj ofanzivi, aktivnost pešadiskih jedinica korpusa bila je ograničena samo na patroliranje. Aktivnost artiljerije bila je takođe ograničena na uznemiravanje neprijatelja i propagandne zadatke. 1 januara je izvedeno „gađanje za Novu godinu"; tom prilikom je celokupna artiljerija 2 korpusa ispalila po tri zrna na oruđe na tačno određene ciljeve. Nemci su izveli slično slavlje i vratili pozdrave ali u manjem obimu.

Rđavo vreme je, kao i u decembru, jako ograničilo aktivnost vazduhoplovstva. Međutim, kada su se oblaci razišli, saveznički bombarderi su izvršili napade na Červaro, San Vitore, Trokio i druge objekte duž fronta. 2 januara je 12 vazduhoplovna komanda za podršku iz vazduha u dva maha bombardovala Kiaju, a 6 januara izvršila je 145 napada na Kiaju i Porkiju.

Planovi za početak napada

Sada je front 2 korpusa bio udaljen od reke Rapido jedva nekoliko kilometara, ali je zemljište još uvek pružalo neprijatelju povoljne uslove za odbranu. Posle izlaska iz tesnaca Minjano nailazi se na tri usamljena i istaknuta brda, poređana u liniji, pravcem jug—sever, protežući se s obe strane druma za Kasino. Najmanje je Čedro, južno od železničke pruge, visine 140 m. Između železničke pruge i druma 6 nalazi se još upadljivije brdo Porkia, visine 277 m. Oko 2,5 km dalje na severoistok, uzdižući se iza neprijateljske otporne tačke kod San Vitore, nalazi se brdo Kiaja, poslednje koje se graniči sa višim planinama. Iza Kiaje, nemačka se odbrana protezala preko planinskog zemljišta i uključivala dominirajuće vrhove oko Maja.

Pomenuta tri brda, koja su sprečavala napredovanje Saveznika duž druma 6 pružala su neprijatelju povoljne uslove za osmatranje i jaku odbranu. Iza njih se uzdiže poslednji usamljeni greben — Trokio, ključni položaj nemačke odbrane koja zatvara pravac Kasino. Uzdižući se oko 315 m iznad doline (kote 447), Trokio nadvišava liniju nižih brda na istoku i olakšava njihovu odbranu. Tu je bio poslednji udar 2 korpusa pre no što je izbio na Rapido.

Bilo je planirano da 2 korpus, u početnom napadu, upravi svoj glavni udar severno od druma 6 i da probije

neprijateljske položaje tamo gde se oni oslanjaju na planine. Kiaju, glavni objekat na tom pravcu, trebalo je da zauzmu usklađenim napadom 135 i 168 pešadiski puk. Najpre je trebalo da 135 puk zauzme San Vitore i produži napad u pravcu Kiaje, a potom bi 168 puk, nastupanjem iz Samukra preko izvornih delova potoka San Vitore, napao kotu 396. Ovo brdo je ustvari podnožje glavnih planina i skoro ih spaja sa Kiajom. Pošto se zauzme kota 396, postoji mogućnost da se Kiaja bočnim napadom još lakše zauzme. Na još većoj visini, na planinama, 1 specijalni odred (ojačan) imao je zadatak da zauzme Majo i obližnje vrhove. Na levom krilu 2 korpusa, grupa A (ojačan 6 oklopni pešadiski puk 1 oklopne divizije) izvršiće udar na Porkiju; u isto vreme, napad na Čedro preduzeće jedinice britanskog 10 korpusa.

Bile su izvršene sve potrebne pripreme da jedinice 2 korpusa budu masovno potpomognute artiljerijom, vazduhoplovstvom i tenkovima. 6 artiljeriska grupa od pet diviziona podržavala je 1 specijalni odred; korpusna i artiljerija 34 divizije podržavale su 168 puk, dok su artiljerija 1 oklopne divizije, tri tenkovska bataljona i protivtenkovski divizion podržavali grupu A. 12 vazduhoplovna komanda za podršku iz vazduha bila je pripremljena za izvođenje ofanzivnih operacija, ukoliko to vreme dozvoli.

Zauzimanje brda Majo

Iza Samukra i tesnaca Minjano, zapadna strana planinskog masiva strmo se spušta u pravcu reke Rapido; duge i ispresecane padine dostižu skoro do druma 6 (sk. 73). Držanjem ovih padina Nemci su imali mogućnost da veoma uspešno brane dolinu Rapido; sa ovih položaja oni su mogli uspešno da tuku čitavo levo krilo i pozadinu lanca prednjih brda ka jugu. Stoga je planom za napad 2 korpusa bilo predviđeno da se neprijatelj odbaci sa planina koje se bočno protežu u odnosu na osu našeg nastupanja u pravcu Kasina. Dok se glavna borba bude vodila na nižim padinama, iznad San Vitore i u pravcu Červara, dotle će 1 specijalni odred dejstvovati na visokoplaninskom zemljištu. Šire razmotreno, manevar dotične jedinice se sastojao u nastupanju na sever, u pravcu dominirajućih vrhova oko Maja (kota 1259), a

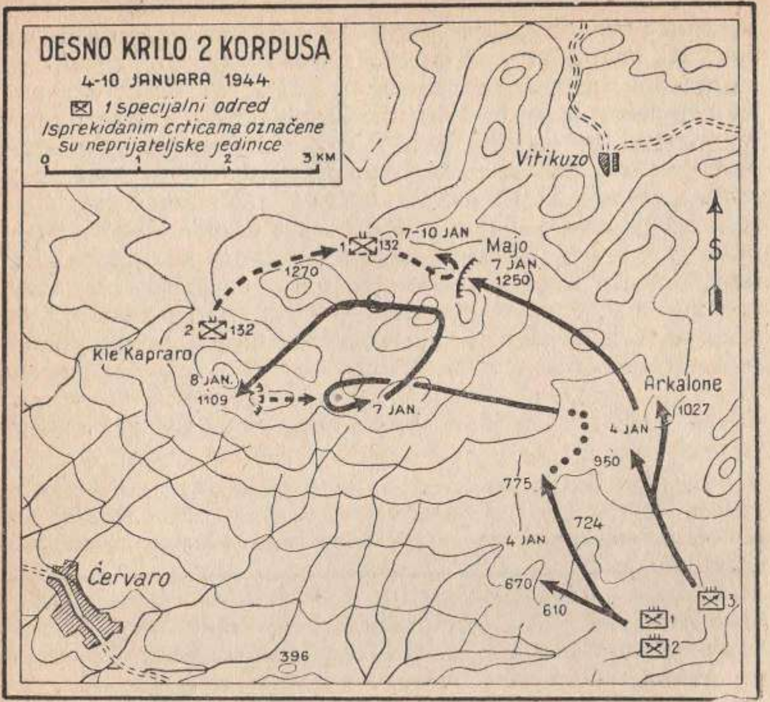

Skica 73

potom na zapad ka grebenima koji nadvišavaju Červaro. Uspešno izvršenje ovoga zadatka doprineće da 34 divizija uspe u napadu duž nižih padina u pravcu Červara. 1 specijalni odred bio je vičan vođenju borbi na planinskom zemljištu i ta njegova sposobnost biće potvrđena. Polazeći sa otpornih tačaka na grebenima Samukra, on će morati da pređe nekoliko kilometara brdovitog zemljišta, preko niza grebena koje je neprijatelj držao. Snabdevanje ovih jedinica vršeno je tovarnim komorama; do 11 januara bilo je u upotrebi skoro 700 mazgi.

U toku noći 3/4 januara, tri puka 1 specijalnog odreda prešla su iz bivačnog rejona u blizini Čepanje u rejon prikupljanja — oko 5 km na severozapad u pravcu planina. Patrole 157 puka 45 divizije, u zoni koju je puk preuzeo od francuskog ekspedicionog korpusa, štitile su desno krilo i, radi vezivanja neprijateljskih snaga vršile napade sa ograničenim ciljem. Iste noći u 21.20 1 i 2 puk

1 specijalnog odreda izvršili su napad na greben severno od kote 610 (sk. 73). 4 januara, do 20 časova, zauzeli su kote 670, 724 i 775, savlađujući otpor neprijatelja koji je on pretežno pružao mitraljeskom i minobacačkom vatrom. Sa nemačkog desnog krila 3 puk je odbacio neprijateljske pretstraže sa kote 950 i brda Arkalone. 1 specijalni odred je napredovao tako brzo da su artiljeriski istureni osmatrači, noseći na leđima teške radio stanice kroz jaruge pokrivene snegom, jedva uspevali da sustižu jedinice. U toku 5 januara aktivnost se jedino ogledala u radu patrola u pravcu Maja; njih je neprijatelj dočekivao minobacačkom vatrom. Četa E 142 puka izbila je, u toku noći 5/6 januara, na zemljište koje su prethodno zauzeli 1 i 2 puk.

6 januara, 100 bataljon i 3 bataljon 133 puka 34 divizije stavljeni su pod komandu pukovnika Frederika, komandanta 1 specijalnog odreda; 7 januara, pak, pridata mu je i artiljerija 36 divizije. Ove su jedinice formirale grupu B; njen je zadatak bio da nastavi bočni manevar; da u blizini kote 1109 stvori osnovu radi produženja napada na Trokio i da zaštiti desni bok 2 korpusa. 142 puk na Samukru bio je izdvojen iz sastava 2 korpusa i ponovo vraćen 36 diviziji koja je bila u rezervi.

Noću 6/7 januara, grupa B je, sa osvojenih položaja na Arkalone, izvršila naredni pokret. Desno, 3 puk (iz specijalnog odreda) i četa I iz 133 puka izvršili su napad na snegom pokriveni Majo i do 5.20 časova zauzeli vrh. Neprijatelj je pružao jak otpor; u 8 časova 1 bataljon 132 grenadirskog puka prešao je u protivnapad, ali je bio odbačen. U težnji da ponovo zauzmu planinu, Nemci su u toku sledeća tri dana neprekidno napadali, angažujući pritom i rezerve. Odbijajući ove napade, 93 oklopni artiljeriski divizion postigao je odlične rezultate, bolje nego ikad ranije. Od 7 do 11 januara izbacio je skoro 8.500 zrna i 132 grenadirskom puku naneo teške gubitke.

Južno od vrha Maja, 1 puk je napadao preko bočnih grebena u pravcu kote 1109 — na istaknutom brdu masiva Maja koje neposredno nadvišava selo Červaro. Do 4.15, 7 januara, naše su trupe zauzele padine u neposrednoj blizini same kote, ali su, zbog izvršenih protivnapada sa tri pravca, bile prinuđene da se povuku na greben istočno od svog napadnog objekta. Te noći je 1 puk, radi udara na kotu 1109, izveo širok bočni manevar. Obilazeći prema severu u pravcu Maja, koji je sada

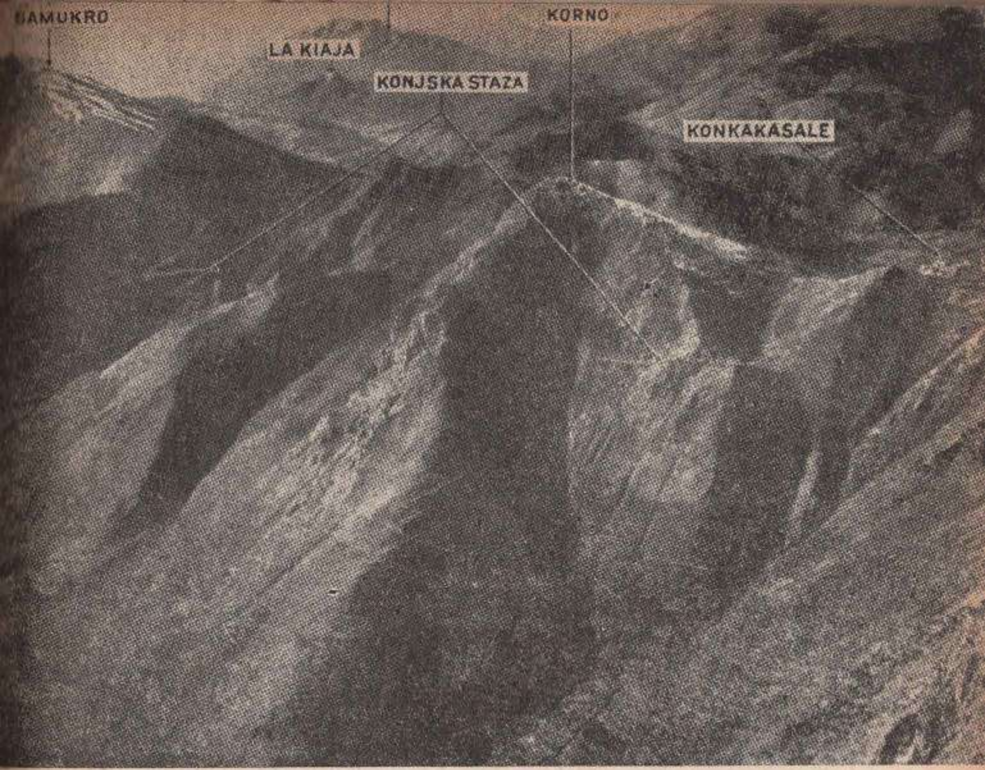

Slika 44

Grebeni se uzdižu strmo u pravcu Maja, koji je 1 specijalni odred zauzeo posle brzog udara duž grebena između Samukra i Maja

bio u našim rukama, 1 puk je skrenuo na zapad i napao greben kote 1270. Sa ovih viših položaja puk je zauzeo kotu 1109, naišavši na slab otpor. Pošto su početni objekti bili zauzeti, 1 specijalni odred se povukao, kako bi se u toku noći odmorio, a zauzete položaje poseo je 133 puk.

168 puk vrši obuhvat brda Kiaje

Dok je grupa B zauzimala visokoplaninsko zemljište, 168 puk je težio da odbaci Nemce sa srednjih i nižih padina planina koje se bočno protežu prema dolini Rapido (sk. 72). To je bio težak zadatak, jer su vremenom mali potoci duboko izrovali padine i stvorili niz grebena, odvojenih uskim jarugama i dolinama, koji se protežu pod pravim uglom u odnosu na osu nastupanja. Jedan od

ovih grebena, značajan po svojim istaknutim čukama, proteže se čak do brda Kiaje; ukoliko bi se zauzeo ovaj greben, stvorila bi se mogućnost da se na tom brdu ugrozi odbrana neprijatelja sa boka i iz pozadine. Kota 396, koja se nalazi na kraju grebena, bila je glavni objekat napada 168 puka, koji će sadejstvovati 135 puku pri napadu na Kiaju.

Rejon prikupljanja bio je određen u blizini kote 687 — jedne od zapadnih kosa Samukra (sk. 74).Između ove kote i grebena koji je trebalo zauzeti nalazi se dolina koju čine potok San Vitore i njegove račvaste pritoke. Glavni potok prolazi kroz tesnac čije su strane skoro ver-

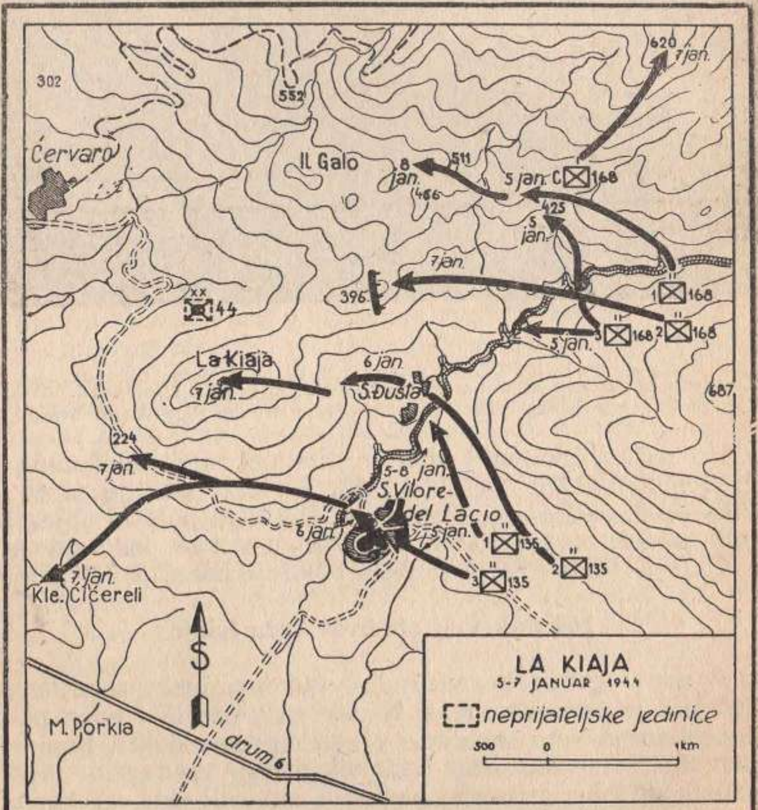

Skica 74

tikalne i visoke 9—13 m. Patrole su izvestile da u tom rejonu nisu uspostavile dodir sa neprijateljem i stoga je potok bio uzet za polazni položaj. 3 bataljon 168 puka bio je na pravcu glavnog udara. U 18.20 časova, 4 januara, četa I je krenula u pravcu jaruge da bi obezbedila polazni položaj ali je naišla na zasedu. Neprijateljske jedinice kod tesnaca propustile su deo čete I, a potom su prešle u napad i zarobile 2 oficira i 37 vojnika. I pored toga, pripreme za napad bile su u potpunosti izvršene; u okviru priprema bili su izvedeni i demonstrativni napadi uzvodno od San Vitore, kako bi se neprijatelj obmanuo o pravcu glavnog udara.

Sledećeg dana u 5.50 časova, čete I i K su prešle u napad, krećući se za pokretnom zaprečnom vatrom 185 artiljeriskog diviziona. Kad su izbile u visinu potoka, vatrom mitraljeza iz jedne kamene seoske kuće bile su prikovane za zemlju. Situacija se poboljšala tek posle podne kada su čete L i C, na desnom krilu, prešle potok uzvodno, na planinskom zemljištu, i zauzele kotu 425. Ovo brdašce nadvišava zemljište sve do samog potoka i njegovim zauzimanjem omogućeno je četama I i K da produže nastupanje. Tek tada je 3 bataljon bio u stanju da obezbedi tesnac. Koristeći se postignutim uspesima na relativno višem zemljištu, 1 bataljon je krenuo iza kote 425 i ugrozio severni kraj ključnog grebena koji je bio objekat napada 168 puka.

Ni 6 januara izjutra nije bilo uspeha. 3 bataljon je prešao u napad u 9 časova, dok su 175 i 185 artiljeriski divizion gađali pokretnom zaprečnom vatrom, a čete su se kretale iza eksplozija njegovih zrna. Neprijatelj je odgovorio veoma uspešnom mitraljeskom i minobacačkom vatrom, te je bataljon malo napredovao. Na još višem zemljištu, na desnom krilu, 1 bataljon je pokušao da zauzme kote 456 i 511, koje se nalaze u produženju kote 396, ali je posle pređenih 500 m bio zaustavljen. 3 bataljon 132 grenadirskog puka uporno je držao položaje duž grebena sve do kote 820.

Te noći napad je bio obnovljen i položaji neprijatelja su probijeni na nižem delu grebena. U toku popodneva 2 bataljon je krenuo uz tesnac i prošao kroz borbeni poredak 3 bataljona. U 22.30 četa E, u prvoj liniji bataljona, krenula je u napad, sa zadatkom da po svaku cenu zauzme kotu 396. U žestokoj i bliskoj borbi u kojoj se koristila samo ručna bomba i streljačko naoružanje,

četa je izgubila 13 vojnika; kasnije je na čuki izbrojano 33 neprijateljska mrtva vojnika. Nemci su se povukli pre svanuća i odmah su na čuku otvorili jaku minobacačku i artiljerisku vatru. 2 bataljon je konsolidovao svoj položaj i uspeo da odbije tri žestoka protivnapada, preduzeta pre 6 časova. Veliki broj ljudi iz sastava 2 bataljona odlikovao se u borbi za kotu 396. Vodnik Rafael T. Hernandez iz čete E rasporedio je svoje odeljenje da bi odbio bočni napad, a potom i sam krenuo napred i uništio mitraljez i njegovu poslugu. Stariji vodnik Džon A. Hez mlađi, krećući se na desnom krilu čete G, tako je tačno upravljao vatrom svoga voda da je samo njegovom zaslugom bio odbijen neprijateljski protivnapad. U toku poslednjeg pokušaja neprijatelja da ponovo zauzme kotu 396, vodu čete E, iz čijeg je sastava bio i Fred Troter, nestalo je municije. Troter je napustio streljački rov i tražeći po bojištu pronašao deset redenika. Bio je ranjen u nogu i oko 30 m do rova prešao je puzeći. Kada se digao da municiju dobaci svojim vojnicima bio je smrtno pogođen, ali je njegov vod, baš municijom koju je on doneo, doprineo da se razbije poslednji protivnapad neprijatelja.

U toku 7 januara, 168 puk je zauzeo i greben severno od kote 396. Napad 1 bataljona na više čuke bio je zaustavljen, jer je neprijatelj imao odličnu mogućnost osmatranja sa kote 820, koja nadvišava dolinu preko koje su naše trupe morale da nastupaju. 1 bataljon je odložio dalje nastupanje na greben, dok je četa C prešla u napad na bočnu kotu 820. Do podne jedan je vod izbio na kotu, a do 18.15 časova čitav je položaj bio zauzet. Ovaj je uspeh doprineo da se privede kraju i borba za donji greben; u toku te noći neprijatelj se povukao sa čuke na koti 456. Sledećeg jutra sam vrh kote 511 bio je bez teškoća zauzet, a patrole su izvestile da se neprijatelj povukao sve do brda Il Galo.

168 puk je, zauzimanjem još jednog grebena, postigao veliki uspeh. Njegova pobeda na koti 396 doprinela je da se razbije čitav sistem neprijateljske odbrane baš na spoju između položaja na planinskom i golom ravničastom zemljištu. 7 januara 135 puk je zauzeo brdo Kiaju, čime je koordinirani napad 36 divizije bio uspešno završen.

San Vitore i Kiaja

Selo San Vitore, sa svojim gusto zbijenim kamenim kućama i uskim ulicama, bilo je pretvoreno u glavnu otpornu tačku, pošto se nalazi u podnožju Kiaje, i tuče frontalne prilaze. Za napad na ovaj položaj bilo je predviđeno da 135 puk upotrebi 3 bataljon. 1 bataljon je trebalo najpre da pređe potok San Vitore, a tek potom da izvrši napad na severoistočni kraj brda. Još jednom je trebalo vršiti napad na selo pretvoreno u otpornu tačku. 3 bataljon je planirao noćni napad, i to četom K, u 23.40 časova 4 januara, bez uobičajene artiljeriske pripreme. Iz čete K krenula su 2 voda. 2 vod je pokušao da se približi sa juga, ali je potpao pod jaku mitraljesku vatru i posle kratkog napredovanja bio zaustavljen. 1 vod je pre svanuća zauzeo nekoliko kuća, napadajući sa severoistoka, a potom je, ručnim bombama, celog dana vodio borbu za svaku kuću. Neprijateljski snajperi gađali su iz kamenih kuća, a po nekim zgradama bile su postavljene mine iznenađenja. Do pada mraka, 5 januara, pola naselja je bilo zauzeto. Potom je kapetan Emil Skaliki, da bi podržao napad čete K prema severu, uputio u napad i 3 vod; u isto vreme je četa I napadala sa jugozapada. Da bi se neprijatelj odbacio bilo je potrebno da se još jedan dan vodi borba. Sutradan do 17 časova, završena je i poslednja žestoka ulična borba, kojom je prilikom zarobljeno 170 vojnika iz 44 grenadirske divizije. Naši gubici su bili neznatni ako se ima u vidu važnost postignutog uspeha.

1 bataljon je u napadu na brdo iza San Vitore takođe naišao na žestok otpor neprijatelja. U toku noći 4/5 januara on je krenuo ka jaruzi potoka San Vitore, severno od sela. Oko 650 m dalje, uzvodno, 3 bataljon 168 puka očekivao je da dođe određeni čas za napad u pravcu kote 396. U 6.30 časova 125 artiljeriski divizion otvorio je pokretnu zaprečnu vatru i za 90 minuta ispalio 1.634 zrna. I pored tako jake podrške, 1 bataljon je ipak bio zadržan na polaznom položaju vatrom neprijatelja iz dobro zaštićenih položaja u jaruzi i kamenim bunkerima. Mitraljezi iz kamenih kuća zaseoka Santa Đusta nanosili su nam gubitke; 1 bataljon se povukao da bi omogućio što tačnije dejstvo artiljerije na te položaje. 6 januara bataljon je ponovo pokušao da pređe potok ali nije uspeo. 2 bataljon, koji je dotle bio u rezervi, preuzeo je napad i ubrzo uspeo da savlada neprijatelja na koti 396. 7 ja-

nuara, pošto su zauzeti San Vitore i kota, otpor neprijatelja je oslabio i 135 puk je zauzeo Kiaju. 3 bataljon je brzo napredovao od San Vitore na zapad i zbacio neprijatelja sa kote 224 i brda Ćićireli — niskih čuka između Kiaje i druma 6. U podne 36 aviona A-36 i isto toliki broj P-40 razbili su koncentraciju nemačkih trupa zapadno od Kiaje. Blagodareći uspešnom sadejstvu vazduhoplovstva i pešadije, ostaci 134 grenadirskog puka povukli su se u neredu u pravcu zapada. Otpor manjih neprijateljskih grupa, koje su u toku našeg napredovanja bile obiđene, bio je savladan a minska polja, naročito u rejonu San Vitore, očišćena. Na stazi koja vodi iz Santa Đuste naši vojnici su otkrili jednu novu vrstu nemačkog oružja — betonsku minu sa plastičnim upaljačem, koju nisu mogli da otkriju minoistraživači.

Porkia i Čedro

Na levom krilu, ofanzivom 2 korpusa bilo je predviđeno da se zauzme Porkia — nedaleko i južno od druma 6 (sk. 75). Ovaj zadatak je bio dodeljen grupi A. Na 1,5 km u pravcu jugozapada uzdiže se nešto manje brdo Čedro; ono se nalazilo u zoni napada 10 korpusa i, obzirom na njegovu povezanost sa okolnim zemljištem, posle pada Porkije neprijatelj neće biti u stanju da ga održi.

1 bataljon 6 oklopnog pešadiskog puka krenuo je, 4 januara posle podne, sa zadatkom da obezbedi svoj polazni položaj. Bataljon je naišao na teškoće zauzimajući dva mala brdašca s obe strane druma 6, nedaleko i severno od zapadne ivice Lunga, koje je žilavo branila 5 četa 134 grenadirskog puka. U 19.30 časova neprijatelj je bio prinuđen da se povuče, ali je potom, ipak, izvršio jedan neuspeo protivnapad. Kada je 2 bataljon pokušao da nastupa ka zapadu, s jedne i druge strane železničke pruge, potpao je pod jaku minobacačku vatru. Do podne 5 januara, Nemci su pružali ogorčen otpor kako bi zaustavili napredovanje naših jedinica u pravcu glavnog položaja, ali ih je jaka vatra naše artiljerije, tenkova i protivtenkovskih topova prinudila da se povuku na pripremljene položaje na brdu Porkiji.

U 15.15 časova, posle artiljeriske pripreme od 30 minuta, 3 bataljon 6 oklopnog pešadiskog puka prešao je u napad i izbio na put ispred Porkije koji se pruža pravcem

sever — jug. Zorom 6 januara 1 i 3 bataljon bili su spremni da produže napad u pravcu svojih objekata, a 2 bataljon je bio ubačen u njihov međuprostor. Napad je počeo u 7 časova. Mada su tenkovi pridati grupi A uni-

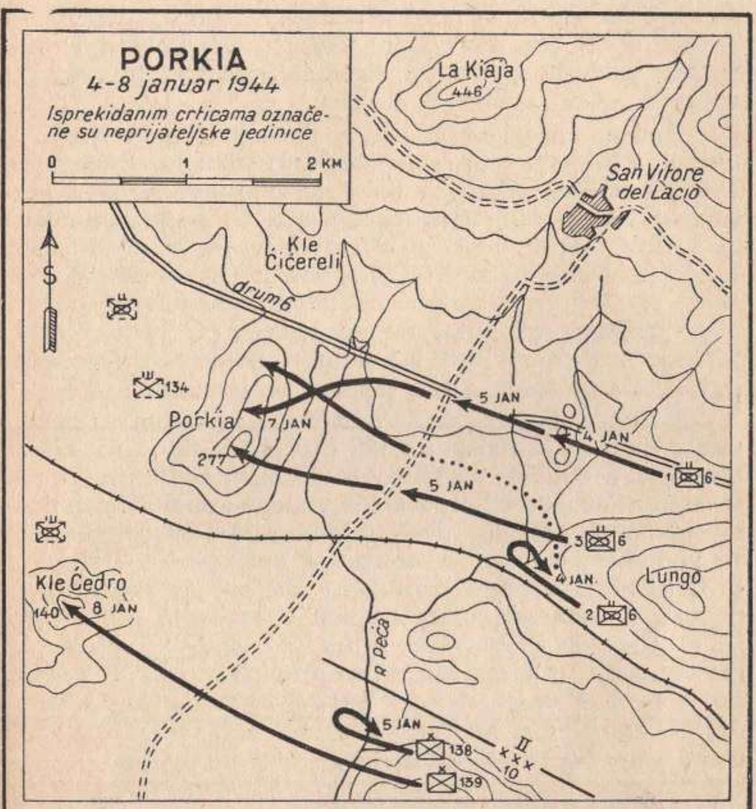

Skica 75

štili mitraljeska gnezda po kamenim kućama i bunkerima, ipak su izjutra bataljoni malo napredovali. U rano popodne posle još jedne artiljeriske pripreme, kada je podignuta i dimna zavesa radi zaštite severnog krila, delovi četa A i B izbili su na severni deo grebena Porkije. Brojno stanje 1 bataljona bilo je svedeno na 150 ljudi. U 18 časova 48 inžinjeriski bataljon (pridat grupi A) upotrebljen

je kao pešadiska jedinica; njegove čete bile su pridate bataljonima 6 oklopnog pešadiskog puka. Da bi podržao odbranu Porkije, neprijatelj je u 22.10 sa severozapada izvršio protivnapad sa tri pešadiske čete oklopne divizije *Herman Gering*, koje su dotle bile na rezervnim položajima, skoro 10 km od Kasina. I pored toga što su Nemci izbili iza američkih jedinica na Porkiji i uneli znatnu zabunu, ojačani 6 oklopni pešadiski puk ipak je uspeo da održi zauzete položaje.

Uprkos težnji neprijatelja da zadrži položaje, 7 januara je bilo zauzeto čitavo brdo. U toku jutra Nemci su i dalje pružali otpor sa položaja u blizini vrha i jugozapadne ivice, ali su do podne sva tri bataljona uspela da izbiju na greben i to čitavom njegovom dužinom. U 15 časova neprijatelj je izvršio neuspeo protivnapad, dok je jakom artiljeriskom podrškom omogućeno 6 oklopnom pešadiskom puku da se zadrži na brdu Porkiji. U toku noći Nemci su još jednom pokušali da povrate izgubljene položaje, i tek tada su se povukli.

Na jugu, 45 divizija 10 korpusa, vodeći borbu za brdo Čedro, takođe je naišla na jak otpor. U toku noći 4/5 januara, 138 brigada uspostavila je mostobran preko reke Peće, uprkos žilavog otpora 104 pancer-grenadirskog puka, ali je neprijatelj još uvek držao brdo Porkiju. Tenkovi za podršku nisu bili u stanju da pređu reku i stoga su britanske trupe bile prinuđene da se po padu mraka povuku na istočnu obalu. Napad je nastavila 139 brigada i 8 januara do svanuća izbila na Čedro, ali je vatrom neprijateljskih minobacača bila prisiljena da se povuče. Posle pada Porkije, Nemci su došli do zaključka da su položaji na Čedru neodrživi; te iste noći oni su napustili i poslednje od pretstražnih brda ispred Trokija.

Poslednje napredovanje — Červaro i Trokio

Do 8 januara, Nemci su izgubili najpogodnije položaje za odbranu prilaza ka dolini reke Liri i Gustavovoj liniji. Pala je prepreka Kiaja—Porkia—Čedro; dalje prema severu, 2 korpus je zauzeo planine iznad Červara. Međutim, brdo Trokio i ispresecana brda pored planina u blizini Červara pružala su mogućnosti za organizovanje poslednje linije isturenih položaja. Bilo je očigledno da će Nemci i dalje voditi uporne borbe za dobitak u vre-

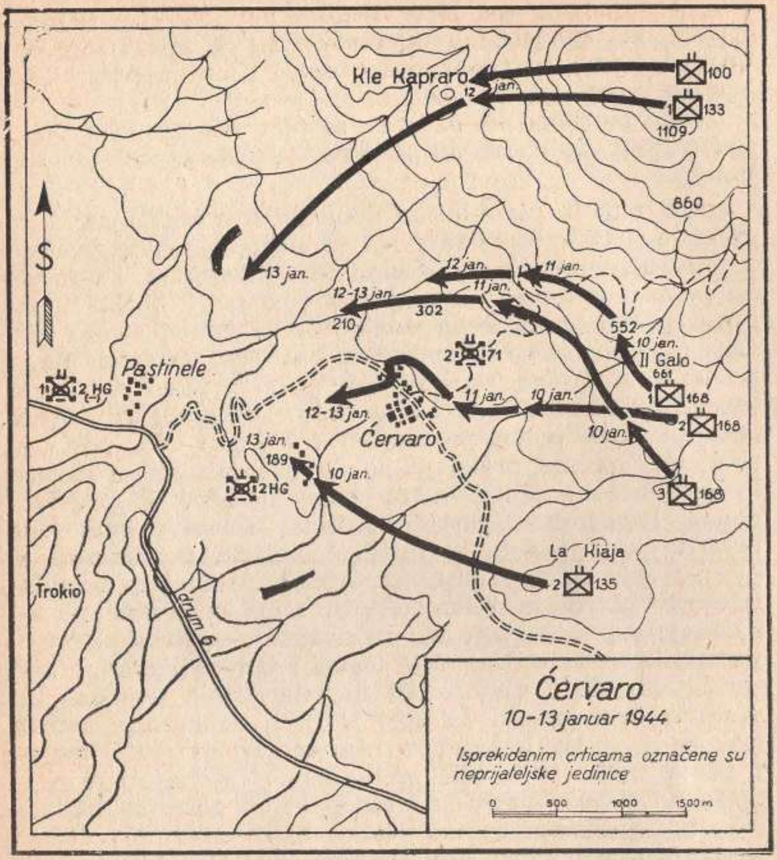

Skica 76

menu i da će stoga 2 korpus morati da se borbom probija u pravcu reke Rapido.

Zapovesti za napad za poslednji udar 2 korpus je izdao 9 januara. Trokio je bio glavni objekat napada, a 34 divizija još uvek je bila na pravcu glavnog udara (sk. 76). Komandant ove divizije planirao je da najpre izvrši napad na rejon Červara, zatim da odbaci neprijatelja sa te njegove poslednje otporne tačke na padinama susednih planina i da na taj način otkrije severno krilo Trokija. 168 puk napadaće u pravcu Červara, sa grebena koji se protežu prema istoku. Sa nadvišavajućeg planin-

skog zemljišta grupa B će nastaviti u pravcu napada i očistiće od neprijatelja grebene severno od sela. Na levom krilu, 135 puk, nastupajući sa pravca Kiaje, napašće Červaro sa juga.

Biće potrebno tri dana da se tako koordiniranim napadom, koji će početi 10 januara, savlada otpor upornog branioca.

168 puk je planirao da upotrebi dva bataljona; 2 sa grebena Il Galo (kota 497), a 1 sa sledećeg malog grebena u pravcu severozapada — kote 552. 1 bataljon, izbijajući na polazni položaj, morao je da vodi oštre borbe. 9 januara je bilo javljeno da je neprijatelj napustio kotu 552. Četa C je počela da se spušta sa kote 820, u nameri da je posedne. Međutim, Nemci su je ponovo poseli i četa je bila prinuđena da napad vrši noću. Dva voda su napala kotu sa juga; potom je ubačen još jedan vod, pošto je prethodno prešao preko jedne duboke jaruge; sa desnog krila pukovska baterija 168 puka uspešno je podržala napad. Poručnik Džems G. Nilson, komandir pukovske baterije tako je detaljno izvideo nemačke položaje da je bio u stanju da dejstvuje neposrednim gađanjem na udaljenju od oko 50 m desno od naših trupa u napadu; na taj način je uspeo da potpuno neutrališe neprijateljske fortifikaciske radove. Napad je uspeo i tom prilikom je bilo zarobljeno 30, a ubijeno 20 neprijateljskih vojnika. Do svanuća četa je bila na koti 552, ali su kasnije iskrsle teškoće zbog kojih bataljon nije mogao da izvrši napad u podne, kako je to bilo predviđeno. Neprijatelj je neočekivano otvorio vatru sa desnog krila; pošto su bili visoko na padinama planina, Nemci su sa izvesnih položaja na kotama 661 i 860, koji su napredovanjem naših jedinica ostali iza njihovih linija, mogli uspešno da tuku prilaze koti 552 sa istoka. Četi A je trebalo skoro čitav dan da savlada otpor tih preostalih malih gnezda; u toku njihove likvidacije ona je ubila 20 neprijateljskih vojnika. Ovaj neočekivani otpor na krilu sprečio je 1 bataljon da produži napredovanje preko kote 552 u pravcu Červara radi podrške 2 bataljona 168 puka. Napadajući u liniji četnih kolona, 2 bataljon je prišao do na 800 m od Červara; na toj liniji se ukopao i sačekao noć.

Do 11 januara izjutra, 168 puk je bio na položajima sa kojih je mogao da pređe u napad. Malo planinsko naselje San Vitore bilo je kao i San Pietro pretvoreno u ruševine. Međutim, te porušene kamene kuće i podrumi

pružali su neprijatelju odličnu zaštitu i on je sa organizovanih vatrenih položaja uspešno tukao sve prilaze. Ovaj rejon je držao 2 bataljon 71 pancer-grenadirskog puka, ojačan, u toku noći 10/11 januara, delovima pancer-divizije *Herman Gering*.

Pre početka napada naši su avioni bombardovali i mitraljirali Červaro, posle čega je artiljerija nastavila dejstvo i tukla ta mesta jakom vatrom. U 12.30 časova, 3 bataljon 168 puka prešao je u napad zapadno od kote 552, sa zadatkom da zauzme grebene 800 m severno od Červara; ovom akcijom bataljon je zaštitio desni bok jedinica na pravcu glavnog udara i ugrozio pozadinu neprijatelja. Čete 1 bataljona nastupale su zapadno od kote 552 — iza 3 bataljona. Kada je u 13 časova krenuo i 2 bataljon, nastupajući pravo ka naselju, na Trokiju je bila podignuta dimna zavesa, a taj su bataljon podržali tenkovi vatrom sa položaja južno od naselja. Bataljon je napadao u liniji četnih kolona, pod neprekidnom zaštitom vatre artiljerije, minobacača i streljačkog naoružanja. Do pada mraka dostigao je ivicu Červara, dok je u isto vreme 3 bataljon izbio na padine koje nadvišavaju naselje sa severa sve do visine kote 302. U toku noći 2 bataljon je obišao oko severne ivice naselja i već do svanuća bio na severozapadnom delu jedne male čuke. Stanica za vazdušno osmatranje doprinela je da 175 i 185 artiljeriski divizion uspešno tuku neprijateljsku živu silu i vozila u Červaru. U 11 časova 2 bataljon je sa severa izvršio i poslednji napad i posle dvočasovne borbe po ruševinama zauzeo naselje. Na severnom krilu, 3 bataljon je naišao na otpor pri pokušaju da nastavi napredovanje prema zapadu i zbog toga je na kotu 210 izbio tek oko podne 12 januara.

Červaro je bio zauzet, ali je neprijatelj i dalje pružao žilav otpor. U toku te noći bio je privučen 1 bataljon 2 pancer-grenadirskog puka divizije *Herman Gering;* on je izbio na put koji vodi iz Kasina. Njegov je zadatak bio da štiti povlačenje ili da pokuša protivnapad. Međutim, na nekoliko stotina metara od Červara naišao je na 2 i 3 bataljon i tada se razvila žestoka borba. Plotunom čitavog artiljeriskog diviziona na jarugu u blizini Pastinele bilo je omogućeno da se napad neprijatelja zaustavi. Sledećeg jutra, 13 januara, 168 puk je zauzeo padine koje nadvišavaju Pastinele i ravnicu Rapido. Tako se puk nalazio na nešto većem udaljenju od 1,5 km od

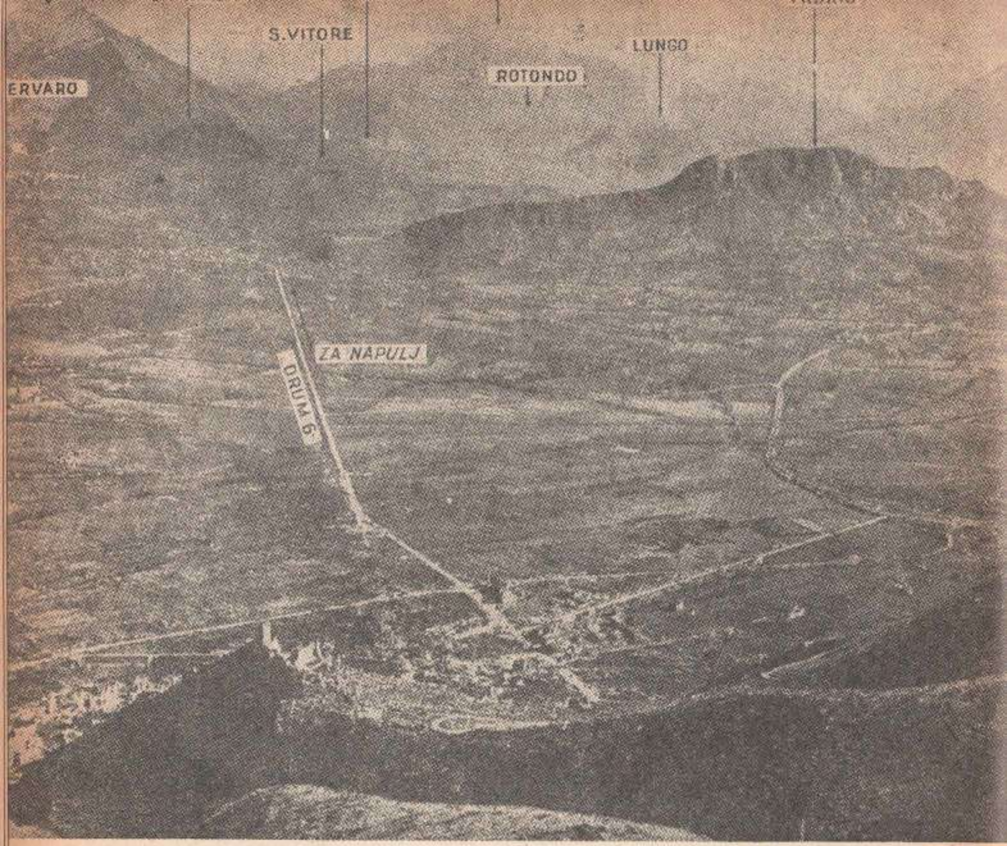

Slika 45

Zemljište koje je zauzeo 2 korpus pri napadu na Zimsku liniju (snimljeno sa položaja iznad Kasina).

Trokija i na položajima sa kojih je mogao da ugrozi ovo mesto sa severoistoka.

Napad 168 puka na Červaro uspeo je i zbog toga što je bio podržan napadima sa severa i juga. Grupa B je napadala uporedo preko planinskog zemljišta zapadno od kote 1109, i time je štitila desni bok puka. Posle dvodnevnih borbi, 12 januara, 100 bataljon i 1 bataljon 133 puka zauzeli su Kapraro i počeli da potiskuju Nemce niz poslednje planinske padine severno od puta Kasino—Červaro. Kada je 13 januara, posle izvršenog zadatka, grupa B bila rasformirana, 133 pukovska borbena grupa ostala je na desnom krilu snaga koje su ugrožavale Trokio.

Južno od Červara, 135 puk je manjim napadom sa Kiaje u pravcu Pastinele doprineo uspehu 168 puka, jer je time stvorena mogućnost za okruženje naselja. 2 bataljon 135 puka koji je dejstvovao na ovom pravcu, naišao je na otpornu tačku, na koti 189, na kojoj je jedna četa iz 2 puka divizije *Herman Gering* pretvorila kamene zgrade u bunkere. Mada je četa G 135 puka još 10 januara zauzela deo položaja, neprijatelj se još tri dana uporno držao, sprečavajući svaki proboj svojih položaja. 2 bataljon 135 puka zauzeo je otpornu tačku na koti 189 tek 13 januara tj. kada je 168 puk već napredovao severno i zapadno od Červara.

U toku napredovanja iz tesnaca Minjano u pravcu Kasina i doline reke Liri, jedinice 2 korpusa mogle su uvek da vide kako se ispred njih uzdiže Trokio, poslednja i najteža prepreka. Do 14 januara naše su jedinice odbacile Nemce sa svih njegovih međupoložaja i izbile pred Trokio — glavni objekat napada, koji je počeo 10 januara. Da bi se zauzela i poslednja otporna tačka neprijatelja, 2 korpus je za 15 januar pripremio snažan napad. 34 divizija trebalo je da upravi pravac glavnog udara na severno krilo Trokija; na ovom pravcu je bio određen 168 puk, sa zadatkom da napada preko Pastinele, tj. duž ose puta Červaro—Kasino. Dva bataljona iz 135 puka trebalo je da napadaju pravo na Trokio. Na levom krilu bilo je predviđeno da dva bataljona 141 puka 36 divizije, koja je smenila 6 oklopni pešadiski puk, napadaju na jugozapadnu ivicu brda.

Ali neprijatelj je najzad jednom bio spreman da svoje položaje napusti bez borbe. Kada je njegov desni bok bio otkriven, on je nesumnjivo smatrao da je odbrana Trokija beznadežna, i stoga je svoje glavne snage povukao preko Rapida. Napad 2 korpusa, izvršen 15 januara, jedino je ometala uznemiravajuća artiljeriska vatra; na nepuna tri časa od početka napada, prednji delovi su već bili zauzeti neutralisanjem mina iznenađenja na grebenu Trokija.

Severno od 2 korpusa, Francuski ekspedicioni korpus takođe je postigao značajan uspeh i priveo kraju delo koje je započeo 6 korpus. Bili su zauzeti visoki vrhovi na severu sve do Akvafondate, i 16 januara Francuzi su nastavili napredovanje u pravcu Sant Elije.

Zaključak

Kampanja za Zimsku liniju završila se sredinom januara. Saveznici su imali uspeha sa obe strane Apenina. Na istoku, britanska Osma armija prešla je reke Sangro i Moro i napredovala nešto više od 20 km, pretežno duž obale Jadranskog Mora. Na frontu širokom 56 km, Osma armija je odbacila neprijatelja na Gustavovu liniju i izbila u dolinu Liri, glavni koridor za napredovanje ka Rimu sa jugoistoka. Na oba fronta uporan i vešt neprijatelj ograničio je uspeh Saveznika i njegova odbrana nijednom nije bila razbijena; ni Petoj ni Osmoj armiji nije bila pružena mogućnost da ostvare željeni proboj — bilo posle otvaranja doline Liri, bilo posle bočnog manevra izvedenog u pravcu severoistoka iza Ortone u pravcu Rima.

Međutim, ako se uzmu u obzir sve teškoće, Peta armija je ipak postigla značajne rezultate. Ako bi se uspeh postignut za dva meseca merio kilometrima, na prvi pogled izgledalo bi da on nije velik. Ali treba imati u vidu da je to napredovanje postignuto protiv neprijatelja koji je svojim glavnim snagama branio najjači sistem odbrane kakav nikad ranije nije postojao u Italiji. Neprijatelj je bio potučen na zemljištu koje je on sam izabrao za odbranu, a pritom su se savlađivale i sve teškoće koje je ono svojim sklopom izazivalo. On je imao više prilika da se na ispresecanom planinskom zemljištu u Centralnoj Italiji zadrži i vodi borbu na organizovanim položajima za odbranu. Međutim Saveznici su bili odlučni te su napadali i na takve položaje, čime su dokazali svoju sposobnost da ih osvoje i pod najtežim vremenskim i zemljišnim uslovima.

Zima, idealno zemljište za odbranu i upornost neprijatelja — sve je to doprinelo da se operacije za Zimsku liniju ne samo sporo odvijaju već i da se pretrpe znatni gubici. Jedinice su trpele znatne gubitke za manje uspehe

koje, zbog nedostatka rezervi, nisu mogle da iskoriste i izvrše proboj. U vremenu od 15 novembra do 15 januara Peta armija je izgubila 15.930 ljudi. Više od pola — 8.844 — otpada na američke jedinice i iznosi 10% od ukupnog brojnog stanja. Gubici pretrpljeni van borbe — od nevremena i drugih nedaća — bili su još veći i na američke jedinice Pete armije otpada skoro 50.000 ljudi.

Neprijatelj je pretrpeo još teže gubitke, a 2.000 vojnika koje je zarobila Peta armija samo je neznatan deo od ukupnog broja gubitaka. Svoje lokalne rezerve Nemci su upotrebljavali na mestima gde nisu mogli da preduzmu protivofanzivu; štaviše, odbrana Rima i Centralne Italije postala je još teža i pored toga što su odbranbeni položaji bili veoma jaki. Tek 1944 godine bilo je jasno od kakvog su značaja bili napori i uspesi Saveznika i kakav je udar bio nanet nemačkoj oružanoj sili. Razmatrano u okviru evropskog vojišta, svaka pobeda Saveznika u Italiji, svaki povećani pritisak na nemačke snage na Italijanskom frontu, sve više su smanjivali mogućnost Hitlerove Vrhovne komande da izvuče deo snaga od dvadeset dve Keselringove divizije da bi ojačala druge frontove kojima je pretila opasnost od Saveznika. Pošto je neprijatelj odlučio da nastavi borbu u Italiji, savezničke armije vodile su ofanzivan rat, sračunat da mu nanesu što jače gubitke.

ZNACI

Za obeležavanje savezničkih jedinica

Jedinica	Znak
Armija	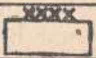
Pešadiska divizija	
Oklopna divizija	
Vazdušnodesantna divizija	
Linija razgraničenja između korpusa	—xxx—
Linija razgraničenja između divizija	—xx—
Pešadiski puk	
Pešadiski bataljon	
Pešadiska četa	
Padobranski puk	
Tenkovski bataljon	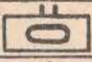
Tenkovska četa	
Protivtenkovski divizion	
Inžinjeriski puk	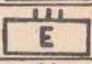
Inžinjeriski bataljon	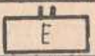
Artiljeriski divizion (samostalni)	
Artiljeriski divizion divizijske artiljerije	

ZNACI

Za obeležavanje nemačkih jedinica — punim ili isprekidanim crticama

Jedinica	Znak	
	pun	isprekidanim crticama
Pešadiska divizija		
Pancer divizija		
Pancer-grenadirska divizija		
Vazdušnodesantna divizija		
Bataljon		
Četa		
Nepoznata pancer jedinica		
Nepoznata pancer grenadirska jedinica		
Nemačke snage		

Peta armija
komandant, general-potpukovnik
Mark V. Klark

1 rendžer-bataljon
komandant, potpukovnik,
V. O. Darbi

4 rendžer-bataljon
komandant, potpukovnik,
Roj A. Marej mlađi

10 korpus (britanski)
komandant, general-potpukovnik
Ričard L. Mak-Kriri

46 divizija
komandant
general-major
Dž. L. Hokesvort

56 divizija
komandant
general major
D. A. H. Graham
general-major
G. V. R. Templer

7 oklopna divizija
komandant
general-major
G. V. E. J. Erskin

128 pešadiska brigada
komandant, brigadir
J. L. Spenser

138 pešadiska brigada
komandant, brigadir
G. P. Harding

139 pešadiska brigada
komandant, brigadir
A. P. Blok

167 pešadiska brigada
komandant, brigadir
J. Skot — Eliot

168 pešadiska brigada
komandant, brigadir
K. C. Devidson

169 pešadiska brigada
komandant, brigadir
G. H. G. Smit — Dorien

201 gardiska brigada
(pridata)
komandant, brigadir
J. A. Geskojn

22 oklopna brigada
komandant, brigadir
V. R. N. Hinde

131 pešadiska brigada
komandant, brigadir
M. S. Ekins

23 oklopna brigada
(pridata)
komandant brigadir
R. H. B. Arkrajt

DO ZIMSKE LINIJE (6 oktobar—15 novembar 1943)

82 vazdušno-desantna divizija
komandant
general-major
Metju B. Ridžvej

- 504 padobranski pešadiski puk
  komandant, pukovnik
  Rojben Taker
- 509 padobranski pešadiski puk
  komandant, potpukovnik
  V. P. Jerboro

6 korpus (američki)
komandant, general-major
Džon P. Lukas

3 divizija
komandant
general-major
Lušen K. Traskot mlađi

- 7 pukovska borbena grupa
  komandant, pukovnik
  Hari B. Šerman
- 15 pukovska borbena grupa
  komandant, brigadni general
  V. V. Eglis
  (privremeno)
- 30 pukovska borbena grupa
  komandant, pukovnik
  Artur H. Rodžers

45 divizija
komandant
general-major
Troj H. Midlton

- 157 pukovska borbena grupa
  komandant, pukovnik
  Džon H. Čerč
- 179 pukovska borbena grupa
  komandant, pukovnik
  Robert B. Hačins
- 180 pukovska borbena grupa
  komandant, potpukovnik
  R. A. Dalanej

34 divizija
komandant
general-major
Čarls V. Rider

- 133 pukovska borbena grupa
  komandant, pukovnik
  Rej S. Fauntin
- 135 pukovska borbena grupa
  komandant, pukovnik
  Robert V. Vord
- 168 pukovska borbena grupa
  komandant, pukovnik
  Frederik B. Betler

1 rendžer-bataljon
komandant potpukovnik
V. O. Darbi

3 rendžer-bataljon
komandant potpukovnik
Herman V. Damer

4 rendžer-bataljon
komandant potpukovnik
Roj A. Marej mlađi

10 korpus (britanski)
komandant general-pot-
pukovnik
Ričard L. Mak-Kriri

46 divizija
komandant general-pot-
pukovnik
Dž. L. Hokesvort
128, 138, 139 brigada

56 divizija
komandant general-major
G. V. R. Templer

23 oklopna brigada
(pridata)
komandant, brigadir
R. H. B. Arkrajt

2 korpus (američki)
komandant general-major
Džefri Kis

36 divizija
komandant general-major
Fred L. Voker
141, 142 i 143 pukovska
borbena grupa

3 divizija
komandant general-major
Lušen K. Traskot mlađi

1 oklopna divizija
komandant general-major
Ernest N. Harmon
6 oklopni pešadiski puk
1, 13 oklopna brigada
(17 decembar — 14 januar)

1 specijalni odred
komandant pukovnik
Robert T. Frederik

34 divizija
komandant general-major
Čarls V. Rider
133, 135, 168 pukovska
borbena grupa
(od 24 decembra)

ARMIJE (15 novembar 1943—15 januara 1944)

- Peta armija
  komandant general-potpukovnik
  Mark V. Klark
  - 1 motorizovana grupa (italijanska)
    komandant general-potpukovnik
    Vinćenco Dapino
  - 504 padobranski pešadiski puk
    komandant pukovnik
    Rjuben H. Taker
  - 6 korpus (američki)
    komandant general-major
    Džon P. Lukas
    - 45 divizija
      komandant general-major
      Troj H. Midlton
      (do 10 decembra)
      157, 179, 180 pukovska borbena grupa
      (do 3 januara)
    - Marokanska 2 divizija
      komandant general-major
      A. M. F. Dodi
      (1 decembar — 3 januar)
    - 34 divizija
      133, 135, 168 pukovska borbena grupa
      komandant general-major
      Čarls V. Rider
      (od 24 decembra)
  - Francuski ekspedicioni korpus
    komandant general
    Alfons P. Žuen
    - Marokanska 2 divizija
      komandant general-major
      A. M. F. Dodi
      (od 3 januara)
    - Alžirska 3 divizija
      komandant general-major
      A. de G. de Monsabert
      (od 3 januara)
    - 45 divizija
      komandant general-major
      Viljem V. Igls
      (3—9 januar)

FORMACIJA PETE ARMIJE KOD SALERNA (9 septembar—6 oktobar 1943)

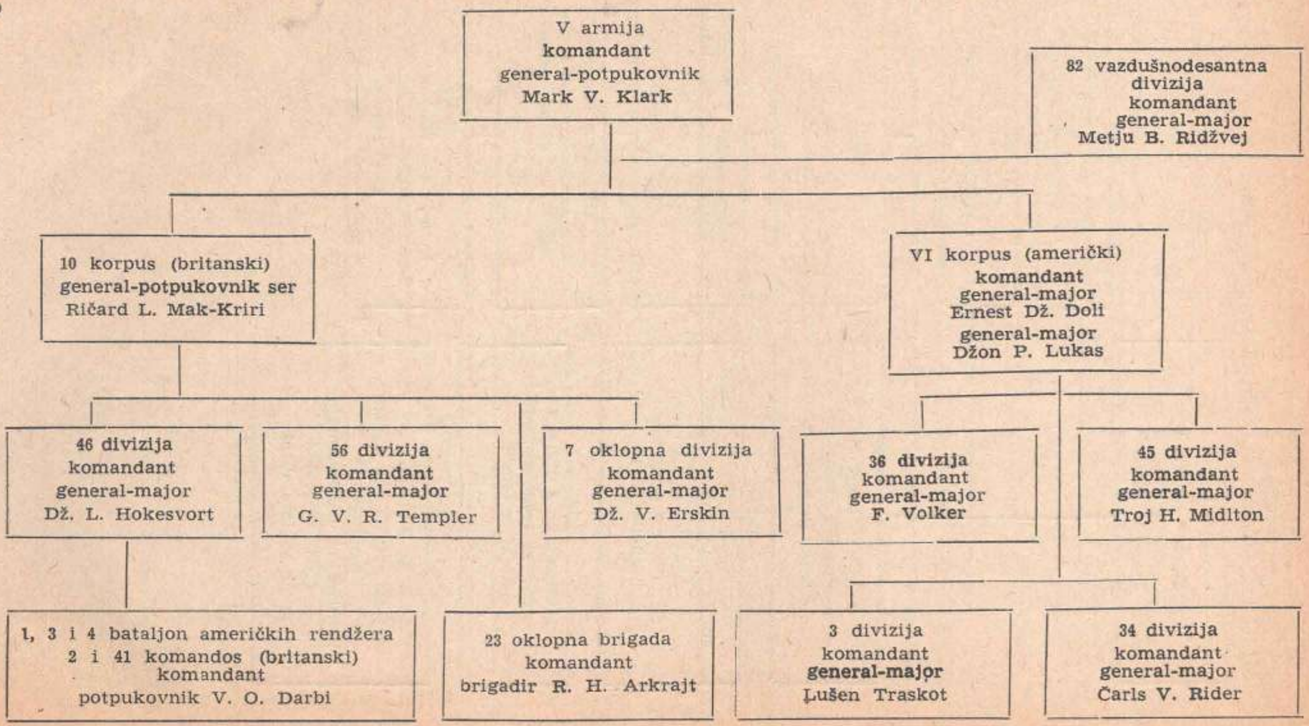

SADRŽAJ

Str.

Predgovor 3

SALERNO

Pripreme za invaziju 7
D-dan 21
Širenje mostobrana (10—11 septembar) 40
Protivnapad Nemaca (12—14 septembar) 54
Gonjenje neprijatelja (15 septembar—6 oktobar) 76
Zaključak 93

VOLTURNO

Pokret ka reci Volturno 97
Prvo forsiranje Volturna 120
Zaštitničke borbe severno od doline Volturna 147
Prelaz Volturna i napad na Zimsku liniju 173
Strategiski zadaci vazduhoplovstva 196
Zaključak 198

NA ZIMSKOJ LINIJI

Pripreme za napad 203
Prva faza: Operacija Reinkout 217
Prva faza: Desno krilo 231
Druga faza: Borbe za San Pietro 245
Napad 6 korpusa 267
Kraj druge faze 275
Napredovanje uz Gustavovu liniju 289
Zaključak 308

Naslovnu stranu izradio
LJ. RISTOVIĆ

Jezički redaktor
STEVAN KOJIĆ

Odgovorni korektori
LJUBODRAG VELIČKOVIĆ
i
DANICA PETROVIĆ

3417

Štampa „Kultura“, Beograd, Makedonska 4

P/N

- 7 pd. IV okruživa

- prema 369 njem. diviziji: drugi zastor, noću prikupljenim snagama napadi, prepadi.

- p/u na s. Bolinac 1/7 bde, i 1/BPO zatečen 3 bat. 969 p/369 pd.
21/22 1. 43 g. 369 puk - rukovodi (i 23) nije krenuo u napad, morao se predi-vati;

- bataljoni 16 bde 7 pd u toku 24. 1. dva puta su vršili p/u na neprijatelja koji je prodro (na tenk.) zadržavali ga.

- 16 bde se formalo prolije uspješnog p/u

– četa lovaca tenkova" 7pd odbilo njemačke tenkove u s. Čuntić (južno od Petrinje